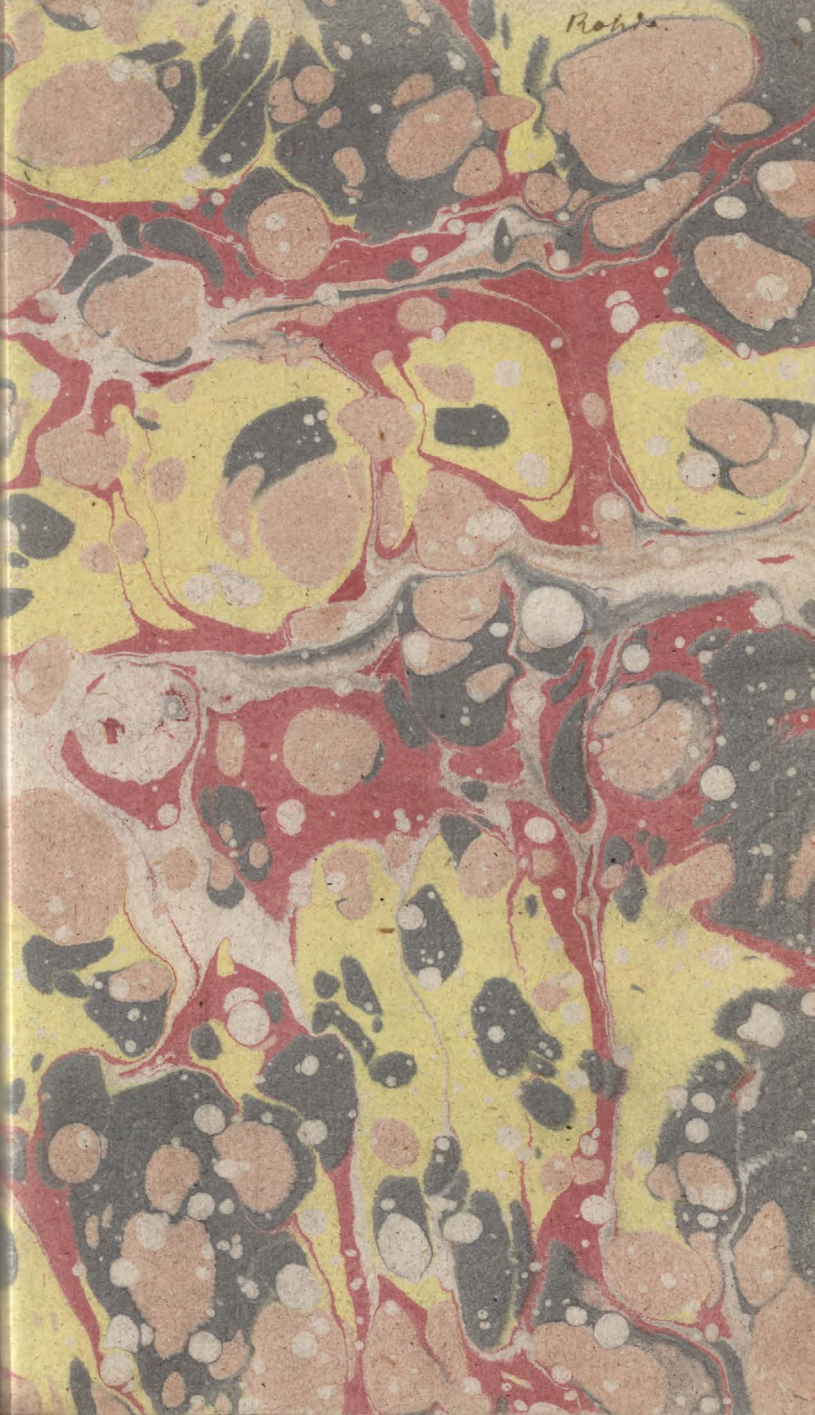

M. TULLII

CICERONIS

OPERA

AD OPTIMAS EDITIONES

COLLATA

STUDIIS SOCIETATIS BIPONTINAE

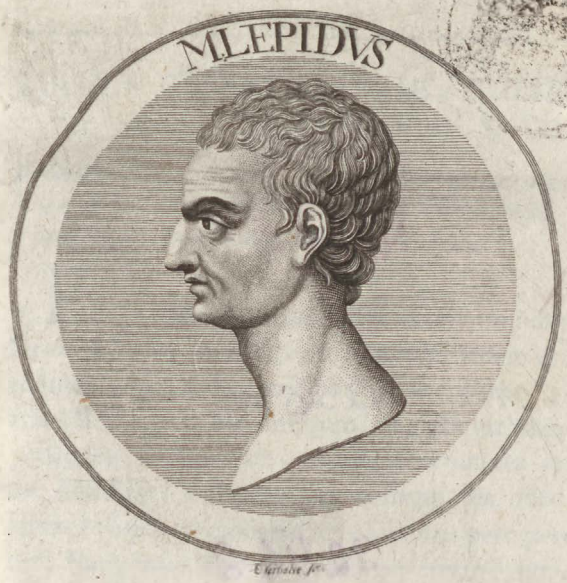

VOLUMEN OCTAVUM.

BIPONTI
EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS
CIↃIↃCCLXXXI

4256

92468

II

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM LIBER XIV AD TERENTIAM UXOREM.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, TULLIOLAE SUAE, CICERONI SUO S. D.

Ab exsule scripta, querula; deinde de spe restitutionis, utcunque exigua: de familia, de pestilentia, Plancii officiis, Pisonis humanitate, & aliis agit. Anno U. C. 695.

1. ET literis multorum, et sermone omnium perfertur ad me, incredibilem tuam virtutem et fortitudinem esse; teque nec animi, nec corporis laboribus defatigari. Me miserum! te, ista virtute, fide, probitate, humanitate, in tantas aerumnas propter me incidisse! Tulliolamque nostram, ex quo patre tantas voluptates capiebat, ex eo tantos percipere luctus! Nam quid ego de Cicerone dicam? qui, cum primum sapere coepit, acerbissimos dolores miseriasque percepit. Quae si, ut tu scribis, fato facta putarem, ferrem paulo facilius: sed omnia sunt mea culpa commissa, qui ab his me amari putabam, qui invidebant; eos non sequebar, qui petebant. Quodsi

noſtris conſiliis uſi eſſemus, neque apud nos tantum valuiſſet ſermo aut ſtultorum amicorum, aut improborum; beatiſſimi viveremus. nunc, quum ſperare nos amici iubent, dabo operam, ne mea valetudo tuo labori deſit. Res quanta ſit, intelligo; quantoque fuerit facilius manere domi, quam redire. Sed tamen, ſi omnes tribunos plebis habemus, ſi Lentulum tam ſtudioſum, quam videtur, ſi vero etiam Pompeium et Caſarem; non eſt deſperandum. De familia, quomodo placuiſſe amicis ſcribis, faciemus. De loco nunc quidem iam abiit peſtilentia; ſed quamdiu fuit, me non attigit. Plancius, homo officioſiſſimus, me cupit eſſe ſecum; et adhuc retinet. Ego volebam loco magis deſerto eſſe in Epiro, quo neque Hiſpo veniret, nec milites: ſed adhuc Plancius me retinet. ſperat poſſe fieri, ut mecum in Italiam decedat. Quem ego diem ſi videro, et ſi in veſtrum complexum venero, ac ſi et vos, et me ipſum recuperaro; ſatis magnum mihi fructum videbor percepiſſe et veſtrae pietatis, et meae. Piſonis humanitas, virtus, amor in omnes nos tantus eſt, ut nihil ſupra poſſit. Utinam ea res ei voluptati ſit! gloriae quidem video fore. De Q. fratre nihil ego te accuſavi; ſed vos, cum praeſertim tam pauci ſitis, volui eſſe quam coniunctiſſimos. Quibus me voluiſti agere gratias, egi, et me a te certiorem factum eſſe ſcripſi. Quod ad me, mea Terentia, ſcribis, te vicum venditurum; quid, obſecro te, (me miſerum!) quid futurum eſt? et, ſi nos premet eadem fortuna, quid puero miſero fiet? Non queo reliqua ſcribere, (tanta vis lacrymarum eſt;) neque te in eundem fletum adducam. Tantum

scribo : si erunt in officio amici, pecunia non deerit. si non erunt, tu efficere tua pecunia non poteris. Per fortunas miseras nostras, vide, ne puerum perditum perdamus. cui si aliquid erit; ne egeat, mediocri virtute opus est, et mediocri fortuna, ut cetera consequatur. Fac valeas, et ad me tabellarios mittas, ut sciam, quid agatur, et vos quid agatis. Mihi omnino iam brevis exspectatio est. Tulliolae et Ciceroni salutem dic. Valete. D. a d. VI Kalendas Decembres, Dyrrachii. Dyrrachium veni, quod et libera civitas est, et in me officiosa, et proxima Italiae. Sed si me offendet loci celebritas, alio me conferam, et ad te scribam.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, TULLIOLAE ET CICERONI SUIS S. D.

Brevitatem literarum excusat : Pisonis generi officia laudat : dolet Terentiae vicem : rogat ne suam dotem proiiciat, & ut valetudini suae consulat. Anno U. C. 695.

2. NOLI putare, me ad quemquam longiores epistolas scribere, nisi, si quis ad me plura scripsit, cui puto rescribi oportere. Nec enim habeo, quod scribam; nec hoc tempore quidquam difficilius facio. Ad te vero, et ad nostram Tulliolam non queo sine plurimis lacrymis scribere. Vos enim video esse miserrimas, quas ego beatissimas semper esse volui; idque praestare debui; et, nisi tam timidi fuissemus, praestitissem. Pisonem nostrum merito eius amo plurimum. Eum, ut potui, per literas cohortatus sum, gratiasque egi, ut debui. In novis tribunis plebis in-

telligo ſpem te habere. id erit firmum, ſi Pompeii voluntas erit. ſed Craſſum tamen metuo. A te quidem omnia fieri fortiſſime et amantiſſime video; nec miror: ſed moereo caſum eiusmodi, ut tantis tuis miſeriis meae miſeriae ſubleventur. Nam ad me P. Valerius, homo officioſus, ſcripſit, id quod ego maximo cum fletu legi, quemadmodum a Veſtae ad tabulam Valeriam ducta eſſes. Hem, mea lux, meum deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant! te nunc, mea Terentia, ſic vexari, ſic iacere in lacrymis et ſordibus! idque fieri mea culpa, qui ceteros ſervavi, ut nos periremus! Quod de domo ſcribis, hoc eſt, de area; ego vero tum denique mihi videbor reſtitutus, ſi illa nobis erit reſtituta. Verum haec non ſunt in noſtra manu. Illud doleo, quae impenſa facienda eſt, in eius partem te miſeram et deſpoliatam venire. Quod ſi conficitur negotium, omnia conſequemur. ſin eadem nos fortuna premet, etiamne reliquias tuas miſera proiicies? Obſecro te, mea vita, quod ad ſumtum attinet, ſine alios, qui poſſunt, ſi modo volunt, ſuſtinere: et valetudinem iſtam infirmam, ſi me amas, noli vexare. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſaris. Omnes labores te excipere video. timeo, ut ſuſtineas. ſed video in te eſſe omnia. Quare, ut id, quod ſperas, et quod agis, conſequamur, ſervi valetudini. Ego, ad quos ſcribam, neſcio, niſi ad eos, qui ad me ſcribunt, aut ad eos, de quibus ad me vos aliquid ſcribitis. Longius, quoniam ita vobis placet, non diſcedam: ſed velim, quam ſaepiſſime literas mittatis, praeſertim, ſi quid eſt firmius, quod ſperemus. Valete, mea deſideria,

valete. A. d. III Nonas Octobr. Theſſalonica.

TULLIUS TERENT. ET TULL. ET CICERONI SUIS S. D.

Sua culpa factum dolet, ut in tantas miſerias inciderint. Dein ad capita epiſtolae uxoris reſpondet ita, ut nimium prae ſe dolorem ferat, eique paene ſuccumbat. Anno U. C. 695.

3. ACCEPI ab Ariſtocrito tres epiſtolas, quas ego lacrymis prope delevi. Conficior enim moerore, mea Terentia; nec meae me miſeriae magis excruciant, quam tuae veſtraeque. Ego autem hoc miſerior ſum, quam tu, quae es miſerrima, quod ipſa calamitas *communis eſt utriusque noſtrum*, ſed culpa mea propria eſt. *Meum fuit officium, vel legatione vitare periculum*, vel diligentia et copiis reſiſtere, vel cadere fortiter. hoc miſerius, turpius, indignius nobis nihil fuit. Quare cum dolore conficior, tum etiam pudore. pudet enim me uxori meae optimae, ſuaviſſimis liberis, virtutem et diligentiam non praeſtitiſſe. Nam mihi ante oculos dies noctesque verſatur ſqualor veſter, et moeror, et infirmitas valetudinis tuae: ſpes autem ſalutis pertenuis oſtenditur. Inimici ſunt multi; invidi paene omnes. eiicere nos magnum fuit, excludere facile eſt. Sed tamen, quamdiu vos eritis in ſpe, non deficiam, ne omnia mea culpa cecidiſſe videantur. Ut tuto ſim, quod laboras, id mihi nunc facillimum eſt; quem etiam inimici volunt vivere in his tantis miſeriis. Ego tamen faciam, quae praecipis. Amicis, quibus voluiſti, egi gratias, et eas literas Dexippo dedi, meque de eorum officio ſcrip-

ſi a te certiorem eſſe factum. Piſonem noſtrum mirifico eſſe ſtudio in nos et officio, et ego perſpicio, et omnes praedicant. Dii faxint, ut tali genero mihi praeſenti tecum ſimul et cum liberis noſtris frui liceat! Nunc ſpes reliqua eſt in novis tribunis plebis et in primis quidem diebus. nam ſi inveterarit, actum eſt. Ea re ad te ſtatim Ariſtocritum miſi, ut ad me continuo initia rerum et rationem totius negotii poſſes ſcribere; etſi Dexippo quoque ita imperavi, ſtatim ut recurreret; et ad fratrem miſi, ut crebro tabellarios mitteret. nam ego eo nomine ſum Dyrrachii hoc tempore, ut quam celerrime, quid agatur, audiam; et ſum tuto. civitas enim haec ſemper a me defenſa eſt. Cum inimici noſtri venire dicentur, tum in Epirum ibo. Quod ſcribis, te, ſi velim, ad me venturam; ego vero, cum ſciam magnam partem iſtius oneris abs te ſuſtineri, te iſtic eſſe volo. Si perficitis, quod agitis; me ad vos venire oportet. ſin autem.... ſed nihil opus eſt reliqua ſcribere. Ex primis, aut ſummum ſecundis literis tuis, conſtituere poterimus, quid nobis faciendum ſit. Tu modo ad me velim omnia diligentiſſime perſcribas; etſi magis iam rem, quam literas, debeo exſpectare. Cura, ut valeas, et ita tibi perſuadeas, mihi te carius nihil eſſe, nec unquam fuiſſe. Vale, mea Terentia, quam ego videre videor: itaque debilitor lacrymis. Vale. Pridie Kalendas Decembr.

TULLIUS TERENTIAE ET TULLIOLAE ET CICERONI SUIS S. P. D.

Reſpondet ad varia Terentiae non ſolum dolenter, ſed etiam molliore, quam virum decebat, animo. Anno U. C. 695.

4. EGO minus saepe ad vos do literas, quam possum, propterea quod cum omnia mihi tempora sunt misera, tum vero cum aut scribo ad vos, aut vestras lego, conficior lacrymis, sic, ut ferre non possim. Quod utinam minus vitae cupidi fuissemus! certe nihil, aut non multum in vita mali vidissemus. Quodsi nos ad aliquam alicuius commodi aliquando recuperandi spem fortuna reservavit; minus est erratum a nobis: sin haec mala fixa sunt; ego vero te quam primum, mea vita, cupio videre, et in tuo complexu emori: quando neque dii, quos tu castissime coluisti, neque homines, quibus ego servivi, *nobis gratiam* retulerunt. Nos Brundisii apud M. Lenium *Flaccum dies XIII fuimus, virum optimum*, qui periculum fortunarum et capitis sui prae mea salute neglexit; neque legis improbissimae poena deductus est, quo minus hospitii et amicitiae ius officiumque praestaret. Huic utinam aliquando gratiam referre possimus! Habebimus quidem semper. Brundisio profecti sumus a. d. v Kalendas Maii. per Macedoniam Cyzicum petebamus. O me perditum! o afflictum! quid nunc rogem te, ut venias, mulierem aegram, et corpore, et animo confectam? non rogem? sine te igitur sim? Opinor, sic agam. si est spes nostri reditus, eam confirmes, et rem adiuves. sin, ut ego metuo, transactum est, quoquo modo potes, ad me fac venias. Unum hoc scito; si te habebo, non mihi videbor plane periisse. Sed quid de Tulliola mea fiet? iam id vos videte; mihi deest consilium. Sed certe, quoquo modo se res habebit, illius misellae

et matrimonio et famae ſerviendum eſt. Quid? Cicero meus quid aget? Iſte vero ſit in ſinu ſemper et complexu meo. Non queo plura iam ſcribere; impedit moeror. Tu quid egeris, neſcio; utrum aliquid teneas, an, quod metuo, plane ſis ſpoliata. Piſonem, ut ſcribis, ſpero fore ſemper noſtrum. De familia liberata, nihil eſt, quod te moveat. Primum, tuis ita promiſſum eſt, te facturam eſſe, ut quisque eſſet meritus. Eſt autem in officio adhuc Orpheus; praeterea magnopere nemo. Ceterorum ſervorum ea cauſa eſt, ut, ſi res a nobis abiſſet, liberti noſtri eſſent, ſi obtinere potuiſſent; ſin ad nos pertinerent, ſervirent, praeterquam oppido pauci. Sed haec minora ſunt. Tu quod me hortaris, ut animo ſim magno, et ſpem habeam recuperandae ſalutis; id velim ſit eiusmodi, ut recte ſperare poſſimus. Nunc miſer quando tuas iam literas accipiam? quis ad me perferet? quas ego exſpectaſſem Brundiſii, ſi eſſet licitum per nautas, qui tempeſtatem praetermittere noluerunt. Quod reliquum eſt, ſuſtenta te, mea Terentia, ut potes. honeſtiſſime viximus, floruimus. non vitium noſtrum, ſed virtus noſtra nos afflixit. peccatum eſt nullum, niſi quod non una animam cum ornamentis amiſimus. Sed ſi hoc fuit liberis noſtris gratius, nos vivere; cetera, quamquam ferenda non ſunt, feramus. Atque ego, qui te confirmo, ipſe me non poſſum. Clodium Philetaerum, quod valetudine oculorum impediebatur, hominem fidelem, remiſi. Salluſtius officio vincit omnes. Peſcennius eſt perbenevolus nobis; quem ſemper ſpero tui fore obſervantem. Sicca dixerat, ſe mecum fore; ſed Brun-

diſio diſceſſit. Cura, quoad potes, ut valeas; et ſic exiſtimes, me vehementius tua miſeria, quam mea commoveri. Mea Terentia, fidiſſima atque optima uxor, et mea cariſſima filiola, et ſpes reliqua noſtra, Cicero, valete. Pridie Kalendas Maii. Brundiſio.

M. T. C. TERENTIAE ET TULL. SUIS S. P. D.

Reditum ex provincia Cilicia ſignificat: Terentiae diligentiam in ſcribendo laudat: quae fieri velit de Preciana auctione, mandat. Anno U. C. 703.

5. SI tu et Tullia, lux noſtra, valetis, ego et ſuaviſſimus Cicero valemus. Pridie Idus Octobres Athenas venimus, cum ſane adverſis ventis uſi eſſemus, tardeque et incommode navigaſſemus. De nave exeuntibus nobis Acaſtus cum literis praeſto fuit uno et viceſimo die, ſane ſtrenue. Accepi tuas literas, quibus intellexi, te vereri, ne ſuperiores mihi redditae non eſſent. Omnes ſunt redditae; diligentiſſimeque a te perſcripta ſunt omnia; idque mihi gratiſſimum fuit. Neque ſum admiratus, hanc epiſtolam, quam Acaſtus attulit, brevem fuiſſe. iam enim me ipſum exſpectas, ſive nos ipſos, qui quidem quam primum ad vos venire cupimus; etſi in quam rempublicam veniamus, intelligo. Cognovi enim ex multorum amicorum literis, quas attulit Acaſtus, ad arma rem ſpectare; ut mihi, cum venero, diſſimulare non liceat, quid ſentiam. Sed, quando ſubeunda fortuna eſt, eo citius dabimus operam, ut veniamus, quo facilius de tota re deliberemus. Tu velim, quod com-

modo valetudinis tuae fiat, quam longissime poteris, obviam nobis properes. De hereditate Preciana, quae quidem mihi magno dolori est, (valde enim illum amavi,) hoc velim cures: si auctio ante meum adventum fiet, ut Pomponius, aut, si is minus poterit, Camillus nostrum negotium curet. Nos cum salvi venerimus, reliqua per nos agemus. sin tu iam Roma profecta eris, tamen curabis, ut hoc ita fiat. Nos, si dii adiuvabunt, circiter Idus Novembres in Italia speramus fore. Vos, mea suavissima et optatissima Terentia, et Tulliola, si nos amatis, curate ut valeatis. Athenis, a. d. XV Kalendas Novembr.

M. T. C. TERENTIAE ET TULLIAE S. P. D.

Excusat infrequentiam literarum: ut satisfiat, cui debebat, monet: gratias agi ab sua, non miratur: Pollicem exspectat. Anno U. C. 705.

6. NEC saepe est, cui literas demus; nec rem habemus ullam, quam scribere velimus. Ex tuis literis, quas proxime accepi, cognovi, praedium nullum vaenire potuisse. Quare videatis velim, quomodo satisfiat ei, cui scitis me satisfieri velle. Quod nostra tibi gratias agit, id ego non miror te mereri, ut ea tibi merito tuo gratias agere possit. Pollicem, si adhuc non est profectus, quam primum fac extrudas. Cura, ut valeas. Idibus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SUAE ET TULL. S. P. D.

Sollicitudinem deposuisse significat cum causa illius. Ut forti ani-

mo ſit, & valetudinem curet, hortatur. Anno U. C. 704.

7. OMNES moleſtias et ſollicitudines, quibus et te miſerrimam habui, id quod mihi moleſtiſſimum eſt, Tulliolamque, quae nobis noſtra vita dulcior eſt, depoſui et eieci. Quid cauſae autem fuerit, poſtridie intellexi, quam a vobis diſceſſi. Χολην ακρατον noctu eieci. ſtatim ita ſum levatus, ut mihi deus aliquis medicinam feciſſe videatur. Cui quidem tu deo, quemadmodum ſoles, pie et caſte ſatisfacias, id eſt, Apollini et Aeſculapio. Navem ſpero nos valde bonam habere; in eam ſimulatque conſcendi, haec ſcripſi. Deinde conſcribam ad noſtros familiares multas epiſtolas, quibus te et Tulliolam noſtram diligentiſſime commendabo. *Cohortarer vos, quo animo fortiore eſſetis, niſi vos fortiores cognoſſem, quam quemquam virum.* Et tamen eiusmodi ſpero negotia eſſe, ut et vos iſtic commodiſſime ſperem eſſe, et me aliquando cum ſimilibus noſtri rempublicam defenſurum. Tu primum valetudinem tuam velim cures; deinde, tibi ſi videbitur, villis iis utere, quae longiſſime aberunt a militibus. Fundo Arpinati bene poteris uti cum familia urbana, ſi annona carior fuerit. Cicero beliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Etiam atque etiam vale. D. III Idus Iun.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

Hortatur, ut valetudinem curet, & ſi quid novi, pergat ſcribere. Ante Pharſalicam pugnam. Anno U. C. 705.

8. SI vales, bene eſt: ego valeo. Valetudinem tuam

velim cures diligentissime. Nam mihi et scriptum et nuntiatum est, te in febrim subito incidisse. Quod celeriter me fecisti de Caesaris literis certiorem, fecisti mihi gratum. Item posthac, si quid opus erit, si quid acciderit novi, facies ut sciam. Cura, ut valeas. Vale. D. IV Nonas Iun.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

Significat dolorem suum ex Dolabellae generi & Tulliae valetudine. Post pugnam Pharsalicam. Anno U. C. 705.

9. AD ceteras meas miserias accessit dolor e Dolabellae valetudine, et Tulliae. Omnino de omnibus rebus nec quid consilii capiam, nec quid faciam, scio. Tu velim tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Ut cum Attico, ad quem scripserat consilium suum, agat, admonet. Tertio belli anno, Caesare dictatore *II.* Anno U. C. 706.

10. QUID fieri placeret, scripsi ad Pomponium serius, quam oportuit. Cum eo si locuta eris, intelliges, quid fieri velim. Apertius scribi, quando ad illum scripseram, necesse non fuit. De ea re, et de ceteris rebus, quam primum velim nobis literas mittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Septimo Idus Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Tulliam ad se venisse dicit: sibi autem in animo esse filium ad Caesarem mittere. *Eodem anno.*

11. SI vales, bene est: valeo. Tullia nostra venit ad me pridie Idus Iunii; cuius summa virtute et singulari humanitate, graviore etiam sum dolore affectus, nostra factum esse negligentia, ut longe alia in fortuna esset, atque eius pietas ac dignitas postulabat. Nobis erat in animo, Ciceronem ad Caesarem mittere, et cum eo Cn. Sallustium. Si profectus erit, faciam te certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XVII Kalendas Quintil.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

Scripta epistola ante superiorem post Pharsalicam pugnam, qua gratulationi Terentiae, quod liberatus periculis in Italiam redierit, respondet. *Anno U. C. 705.*

12. QUOD nos in Italiam salvos venisse gaudes, perpetuo gaudeas velim. Sed perturbati dolore animi, magnisque iniuriis, metuo ne id consilii ceperimus, quod non facile explicare possimus. Quare, quantum potes, adiuva. Quid autem possis, mihi in mentem non venit. in viam quod te des hoc tempore, nihil est: et longum est iter, et non tutum: et non video, quid prodesse possis, si veneris. Vale. D. prid. Nonas Novemb. Brundisio.

M. T. C. TERENTIAE S. P. D.

Permittit uxori, ut de nuntio remittendo consilium capiat ex tempore. Caesare dictatore iterum. Anno U. C. 706.

13. QUOD scripsi ad te proximis literis de nun-

tio remittendo; quae sit istius vis hoc tempore, et quae concitatio multitudinis, ignoro. Si metuendus iratus est, quies tamen ab illo fortasse nascetur. Totum iudicabis, quale sit: et quod in miserrimis rebus minime miserum putabis, id facies. Vale. VI Idus Quintil.

TULLIUS TERENTIAE, ET PATER TULLIOLAE, DUABUS ANIMIS SUIS, ET CICERO MATRI OPTIMAE, SUAVISS. SORORI S. P. D.

Cum Caesar Rubiconem transisset, & Pompeius fugisset cum senatu ex urbe, monet suas, ut cum amicis consultent, maneantne Caesare adventante, an discedant ex urbe. Anno U. C. 704.

14. SI vos valetis: nos valemus. Vestrum iam consilium est, non solum meum, quid sit vobis faciendum. Si ille Romam modeste venturus est; recte in praesentia domi esse potestis: sin homo amens diripiendam urbem daturus est, vereor, ut Dolabella ipse satis nobis prodesse possit. Etiam illud metuo, ne iam intercludamur, ut, cum velitis exire, non liceat. Reliquum est, quod ipsae optime considerabitis, vestri similes feminae sintne Romae. Si enim non sunt, videndum est, ut honeste vos esse possitis. Quomodo quidem nunc se res habet, modo ut haec vobis loca tenere liceat, bellissime vel mecum, vel in nostris praediis esse poteritis. Etiam illud verendum est, ne brevi tempore fames in urbe sit. His de rebus velim cum Pomponio, cum Camillo, cum quibus vobis videbitur, consideretis. ad summam, animo forti

sitis. Labienus rem meliorem fecit. Adiuvat etiam Piso, quod ab urbe discedit, et sceleris condemnat generum suum. Vos meae carissimae animae, quam saepissime ad me scribite, et vos quid agatis, et quid istic agatur. Quintus pater, et filius, et Rufus vobis salutem dicunt. Valete. VIII Kalend. Quintil. Minturnis.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Consilium de filio ad Caesarem mittendo mutatum significat. Anno U. C. 706.

15. SI vales, bene est. Constitueramus, ut ad te ante scripseram, obviam Ciceronem Caesari mittere; sed mutavimus consilium, quia de illius adventu nihil audiebamus. *De ceteris rebus, etsi nihil erat novi,* tamen quid velimus, et quid hoc *tempore putemus* opus esse, ex Sicca poteris cognoscere. Tulliam adhuc mecum teneo. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. XII Kalendas Quintil.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

De literis: de Volumnia: de suo dolore. Anno U. C. 705.

16. SI vales, bene est: valeo. Etsi eiusmodi tempora nostra sunt, ut nihil habeam, quod aut a te literarum exspectem, aut ipse ad te scribam; tamen nescio quomodo et ipse vestras literas exspecto, et scribo ad vos, cum habeo, qui ferat. Volumnia debuit in te officiosior esse, quam fuit, et id ipsum, quod fecit, potuit diligentius facere et cautius. quamquam alia sunt, quae magis curemus, magisque doleamus. Quae

me ita conficiunt, ut ii voluerunt, qui me de mea sententia detruserunt. Cura ut valeas. Pridie Kalend. Ianuar.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. D.

Nihil esse ait quod scribat. quomodo ipse sit, ex Lepta & Trebatio posse cognosci. Anno U. C. 705.

17. SI vales, bene est: valeo. Si quid haberem, quod ad te scriberem, facerem id et pluribus verbis, et saepius. Nunc quae sint negotia, vides. Ego autem quomodo sim affectus, ex Lepta et Trebatio poteris cognoscere. Tu fac, ut tuam et Tulliae valetudinem cures. Vale.

TULLIUS TERENTIAE SUAE, ET PATER SUAVISS. FILIAE TULLIOLAE, CICERO MATRI ET SORORI S. P. D.

Eiusdem argumenti est, cuius erat epist. XIV, quippe permittit suis, quid faciendum videatur, adventante ad urbem Caesare. Anno U. C. 704.

18. CONSIDERANDUM vobis etiam atque etiam, animae meae, diligenter puto, quid faciatis; Romaene sitis, an mecum in aliquo tuto loco. Id non solum meum consilium est, sed etiam vestrum. Mihi veniunt in mentem haec: Romae vos esse tuto posse per Dolabellam, eamque rem posse nobis adiumento esse, si qua vis, aut si quae rapinae fieri coeperint. Sed rursus illud me movet, quod video, omnes bonos abesse Roma, et eos mulieres suas secum habere. Haec autem regio, in qua ego sum, nostrorum est

cum oppidorum, tum etiam praediorum; ut et multum esse mecum, et, cum abieritis, commode et in nostris esse possitis. Mihi plane non satis constat adhuc, utrum sit melius. Vos videte, quid aliae faciant isto loco feminae; et ne, cum velitis, exire non liceat. id velim diligenter etiam atque etiam vobiscum, et cum amicis consideretis. Domus ut propugnacula et praesidium habeat, Philotimo dicetis. Et velim tabellarios instituatis certos, ut quotidie aliquas a vobis literas accipiam. Maxime autem date operam, ut valeatis, si nos vultis valere. VIII Kal. Formiis.

M. T. C. TERENTIAE S. D.

Dolorem ex valetudine filiae, quae cum patre Brundisii post Pharsalicam cladem erat, significat: addit de propioris accessus impedimentis. Anno U. C. 705.

19. IN maximis meis doloribus excruciat me valetudo Tulliae nostrae. De qua nihil est, quod ad te plura scribam. tibi enim aeque magnae curae esse certo scio. Quod me propius vultis accedere, video ita esse faciendum. etiam ante feciſſem; sed me multa impedierunt, quae ne nunc quidem expedita sunt. Sed a Pomponio exspecto literas, quas ad me quam primum perferendas cures velim. Da operam ut valeas.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Recreatus literis Caesaris, non dubitat propius accedere. Parari ergo omnia in Tusculano iubet. Anno U. C. 706.

20. IN Tusculanum nos venturos putamus aut No-

BIBLIOTEKA

nis, aut postridie. ibi ut sint omnia parata. Plures enim fortasse nobiscum erunt, et, ut arbitror, diutius ibi commorabimur. Labrum si in balneo non est; ut sit. item cetera, quae sunt ad victum et ad valetudinem necessaria. Vale. Kal. Octobr. de Venusino.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Eiusdem temporis, aut paulo superioris, epistolium.

21. SI vales, bene est: valeo. Da operam, ut convalescas. quod opus erit, ut res tempusque postulat, provideas atque administres; et ad me de omnibus rebus quam saepissime literas mittas. Vale.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Eiusdem argumenti, cuius fuerat, quae praecessit, epistola. Anno U. C. 706.

22. SI vales, bene est: valeo. Nos quotidie tabellarios nostros exspectamus: qui si venerint, fortasse erimus certiores, quid nobis faciendum sit; faciemusque te statim certiorem. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. Kalendis Septemb.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

Biduo ante eam, quae sequitur, scripta; se a Caesare literas satis liberales accepisse nuntiat. Anno U. C. 706.

23. SI vales, bene est: valeo. Redditae mihi tandem sunt a Caesare literae satis liberales; et ipse opinione celerius venturus esse dicitur. Cui utrum ob-

viam procedam, an hic eum exſpectem, cum conſtituero, faciam te certiorem. Tabellarios mihi velim quam primum remittas. Valetudinem tuam cura diligenter. Vale. D. pridie Idus Sext.

M. T. C. TERENTIAE SUAE S. P. D.

De Caeſaris ex Aegypto & Aſia adventu ſe nihil certi habere ſignificat. Anno U. C. 706.

24. SI vales, bene eſt: valeo. Nos neque de Caeſaris adventu, neque de literis, quas Philotimus habere dicitur, quidquam adhuc certi habemus. Si quid erit certi, faciam te ſtatim certiorem. Valetudinem *tuam fac ut cures.* Vale. III Idus Sextiles.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM LIBER XV AD CONSULES ET CETEROS.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENATUI.

De bello Parthico quae cognoverat, ad ſenatum perſcribit ex provincia. Anno U. C. 702.

1. SI vos valetis, bene eſt: ego quidem valeo. Etſi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos tranſiſſe Euphratem cum omnibus fere ſuis copiis; tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo proconſule certiora de his rebus ad vos ſcribi poſſe, ſtatuebam mihi non neceſſe eſſe publice ſcribere ea, quae de alterius provincia nuntiarentur. Poſtea vero quam certiſſimis auctoribus, legatis, nuntiis, literis ſum certior factus; vel quod tanta res erat, vel quod nondum audieramus, Bibulum in Syriam veniſſe, vel quia adminiſtratio huius belli mihi cum Bibulo paene eſt communis; quae ad me delata eſſent, ſcribenda ad vos putavi. Regis Antiochi Commageni legati primi mihi nuntiarunt, Parthorum magnas copias Euphratem tranſire coepiſſe. Quo nuntio allato, cum eſſent nonnulli, qui ei regi minorem fidem habendam putarent, ſtatui ex-

ſpectandum eſſe, ſi quid certius afferretur. A. d. XIII Kalendas Octobr. cum exercitum in Ciliciam ducerem, in finibus Lycaoniae et Cappadociae mihi literae redditae ſunt a Tarcondimoto, qui fideliſſimus ſocius trans Taurum, amiciſſimusque populi Romani exiſtimatur: Pacorum Orodis, regis Parthorum, filium, cum permagno equitatu Parthico tranſiſſe Euphratem, et caſtra poſuiſſe Tybae; magnumque tumultum eſſe in provincia Syria excitatum. Eodem die ab Iamblicho, Phylarcho Arabum, quem homines opinantur bene ſentire, amicumque eſſe reipublicae noſtrae, literae de eisdem rebus mihi redditae ſunt. His rebus allatis, etſi intelligebam, ſocios infirme animatos eſſe, et novarum rerum exſpectatione ſuſpenſos; ſperabam tamen, eos, ad quos iam acceſſeram, quique noſtram manſuetudinem integritatemque perſpexerant, amiciores populo Romano eſſe factos; Ciliciam autem firmiorem fore, ſi aequitatis noſtrae particeps facta eſſet. Et ob eam cauſam, et ut opprimerentur ii, qui ex Cilicum gente in armis eſſent, et ut hoſtis is, qui eſſet in Syria, ſciret, exercitum populi Romani non modo non cedere his nuntiis allatis, ſed etiam propius accedere, exercitum ad Taurum inſtitui ducere. Sed, ſi quid apud vos auctoritas mea ponderis habet, in iis praeſertim rebus, quas vos audiſtis, ego paene cerno; magno opere vos et hortor et moneo, ut his provinciis ſerius vos quidem, quam decuit, ſed aliquando tamen conſulatis. Nos quemadmodum inſtructos, et quibus praeſidiis munitos ad tanti belli opinionem miſeritis, non eſtis ignari. quod ego negotium non

ſtultitia obcaecatus, ſed verecundia deterritus, non recuſavi. Neque enim unquam ullum periculum tantum putavi, quod ſubterfugere mallem, quam veſtrae auctoritati obtemperare. Hoc autem tempore res ſeſe ſic habet, ut, niſi exercitum tantum, quantum ad maximum bellum mittere ſoletis, mature in has provincias miſeritis, ſummum periculum ſit, ne amittendae ſint omnes hae provinciae, quibus vectigalia populi Romani continentur. Quamobrem autem in hoc provinciali delectu ſpem habeatis aliquam, cauſa nulla eſt. neque multi ſunt; & diffugiunt qui ſunt, metu oblato. Et, quod genus hoc militum ſit, iudicavit vir fortiſſimus M. Bibulus in Aſia; qui, cum vos ei permiſiſſetis delectum habere, noluit. Nam ſociorum auxilia, propter acerbitatem atque iniurias imperii noſtri, aut ita imbecilla ſunt, ut non multum nos iuvare poſſint, aut ita alienata a nobis, ut neque exſpectandum ab iis, neque committendum iis quidquam eſſe videatur. Regis Deiotari et voluntatem, et copias, quantaecunque ſunt, noſtras eſſe duco. Cappadocia eſt inanis. Reliqui reges tyrannique, neque opibus ſatis firmi, nec voluntate ſunt. Mihi in hac paucitate militum animus certe non deerit; ſpero ne conſilium quidem. Quid caſurum ſit, incertum eſt. Utinam ſaluti noſtrae conſulere poſſimus! dignitati certe conſulemus.

M. TULLIUS M. F. CICERO PROCOS. S. P. D. COSS. PRAETT. TRIBB. PL. SENAT.

Exponit, audito Parthorum adventu, quid egerit pro tuenda provincia, ſociisque in fide continendis: adiungit de rege Ariobarzane ab inſidiis liberato. Anno U. C. 702.

2. SI vos valetis, bene est: ego quidem valeo. Cum pridie Kalend. Sext. in provinciam venissem, neque maturius propter itinerum et navigationum difficultatem venire potuissem; maxime convenire officio meo, reique publicae conducere putavi, parare ea, quae ad exercitum, quaeque ad rem militarem pertinerent. Quae cum essent a me, cura magis et diligentia, quam facultate et copia, constituta, nuntiique et literae de bello a Parthis in provinciam Syriam illato, quotidie fere afferrentur; iter mihi faciendum per Lycaoniam, et per Isauros, et per Cappadociam arbitratus sum. erat enim magna suspicio, *Parthos, si ex Syria egredi, atque irrumpere in meam provinciam conarentur, iter eos per* Cappadociam, quod ea maxime pateret, esse facturos. Itaque cum exercitu per Cappadociae partem eam, quae cum Cilicia continens est, iter feci; castraque ad Cybistra, quod oppidum est ad montem Taurum, locavi; ut Artuasdes, rex Armenius, quocunque animo esset, sciret, non procul a suis finibus exercitum populi Romani esse; et Deiotarum, fideliſſimum regem atque amiciſſimum reipublicae nostrae, maxime coniunctum haberem, cuius et consilio et opibus adiuvari posset respublica. Quo cum in loco castra haberem, equitatumque in Ciliciam misissem, ut et meus adventus iis civitatibus, quae in ea parte essent, nuntiatus, firmiores animos omnium faceret, et ego mature, quid ageretur in Syria, scire possem; tempus eius tridui, quod in his castris morabar, in magno officio et necessario mihi ponendum putavi.

Cum enim vestra auctoritas interceſſiſſet, ut ego regem Ariobarzanem, Euſeben et Philoromaeum tuerer, eiusque regis ſalutem, incolumitatem, regnumque defenderem, regi regnoque praeſidio eſſem; adiunxiſſetisque, ſalutem eius regis, populo, ſenatuique magnae curae eſſe, quod nullo unquam de rege decretum eſſet a noſtro ordine; exiſtimavi, me iudicium veſtrum ad regem deferre debere, eique praeſidium meum, et fidem, et diligentiam polliceri; ut, quum ſalus ipſius, et incolumitas regni mihi commendata eſſet a vobis, diceret, ſi quid vellet. Quae cum eſſem in conſilio meo cum rege locutus; initio ille orationis ſuae vobis maximas, ut debuit, deinde etiam mihi gratias egit; quod ei permagnum et perhonorificum videbatur, S. P. Q. R. tantae curae eſſe ſalutem ſuam; meque tantam diligentiam adhibere, ut et mea fides, et commendationis veſtrae auctoritas perſpici poſſet. Atque ille primo, quod mihi maximae laetitiae fuit, ita mecum locutus eſt, ut nullas inſidias neque vitae ſuae, neque regno diceret ſe aut intelligere fieri, aut etiam ſuſpicari. Cum ego ei gratulatus eſſem, idque me gaudere dixiſſem, cohortatus, ut recordaretur caſum illum interitus paterni, et vigilanter ſe tueretur, atque admonitu ſenatus conſuleret ſaluti ſuae; tum a me diſceſſit in oppidum Cybiſtra. Poſtero autem die cum Ariarathe, fratre ſuo, et cum paternis amicis, maioribus natu, ad me in caſtra venit; perturbatusque et flens, cum idem et frater faceret, et amici, meam fidem, veſtram commendationem implorare coepit. Cum admirarer, quid accidiſſet novi; dixit, ad ſe indicia manifeſtarum in-

fidiarum esse delata, quae essent ante adventum meum occultata, quod ii, qui ea patefacere possent, propter metum reticuissent: eo autem tempore, spe mei praesidii, complures ea, quae scirent, audacter ad se detulisse: in his amantissimum sui, summa pietate praeditum, fratrem, dicere ea, quae is me quoque audiente dicebat, se sollicitatum esse, ut regnare vellet: id vivo fratre suo accidere non potuisse: se tamen ante illud tempus eam rem nunquam in medium, propter periculi metum, protulisse. Quae cum esset locutus; monui regem, ut omnem diligentiam ad se conservandum adhiberet; amicosque patris eius atque avi iudicio probatos, hortatus sum, regis sui vitam, docti casu acerbissimo patris eius, omni cura custodiaque defenderent. Cum rex a me equitatum cohortesque de exercitu meo postularet; etsi intelligebam, vestro senatusconsulto non modo posse me id facere, sed etiam debere; tamen, cum respublica postularet, propter quotidianos ex Syria nuntios, ut quam primum exercitum ad Ciliciae fines adducerem; cumque mihi rex, patefactis iam insidiis, non egere exercitu populi Romani, sed posse se suis opibus defendere videretur; illum cohortatus sum, ut in sua vita conservanda primum regnare disceret: a quibus perspexisset sibi insidias paratas, in eos uteretur iure regio: poena afficeret eos, quos necesse esset; reliquos metu liberaret: praesidio exercitus mei ad eorum, qui in culpa essent, timorem potius, quam ad contentionem uteretur. fore autem, ut omnes, quum senatusconsultum nossent, intelligerent, me regi, si opus esset, ex auctoritate vestra

praesidio futurum. Ita confirmato illo, ex eo loco castra movi, iter in Ciliciam facere instituí; cum hac opinione e Cappadocia discederem, ut consilio vestro, casu incredibili ac paene divino, regem, quem vos honorificentissime appellassetis, nullo postulante, quemque meae fidei commendassetis, et cuius salutem magnae vobis curae esse decrevissetis, meus adventus praesentibus insidiis liberaret. Quod ad vos a me scribi non alienum putavi, ut intelligeretis ex iis, quae paene acciderunt, vos multo ante, ne ea acciderent, providisse; eoque vos studiosius feci certiores, quod in rege Ariobarzane ea mihi signa videor virtutis, ingenii, fidei, benevolentiaeque erga vos perspexisse, ut non sine causa tantam curam diligentiamque in eius vos salutem videamini contulisse.

M. T. C. M. CATONI S. D.

De rumore belli Parthici scribit, & quare publice non scripserit, excusat. Anno U. C. 702.

3. CUM ad me legati, missi ab Antiocho Commageno, venissent in castra ad Iconium a. d. III Non. Septembr. iique mihi nuntiassent, regis Parthorum filium, quocum esset nupta regis Armeniorum soror, ad Euphraten cum maximis Parthorum copiis, multarumque praeterea gentium magna manu venisse, Euphratenque iam transire coepisse; dicique Armenium regem in Cappadociam impetum esse facturum; putavi, pro nostra necessitudine, me hoc ad te scribere oportere. Publice propter duas causas nihil scripsi; quod et ipsum Commagenum legati dicebant ad se-

natum ſtatim nuntios literasque miſiſſe; et exiſtimabam, M. Bibulum proconſulem, qui circiter Idus Sextiles ab Epheſo in Syriam navibus profectus erat, quod ſecundos ventos habuiſſet, iam in provinciam ſuam perveniſſe; cuius literis omnia certiora perlatum iri ad ſenatum putabam. Mihi, ut in huiusmodi re, tantoque bello, maximae curae eſt, ut, quae copiis et opibus tenere vix poſſimus, ea manſuetudine et continentia noſtra, ſociorum fidelitate teneamus. Tu velim, ut conſueſti, nos abſentes diligas et defendas. Vale.

M. T. C. IMP. M. CATONI S. D.

Res, a ſe in provincia geſtas, narrat ordine, & ut in ſenatu ſupplicationes ſibi decernat, petit. Anno U. C. 703.

4. SUMMA tua auctoritas fecit, meumque perpetuum de tua ſingulari virtute iudicium, ut magni mea intereſſe putarem, et res eas, quas geſſiſſem, tibi notas eſſe, et non ignorari a te, qua aequitate et continentia tuerer ſocios, provinciamque adminiſtrarem. His enim a te cognitis, arbitrabar, facilius me tibi, quae vellem, probaturum. Cum in provinciam pridie Kal. Sext. veniſſem, et propter anni tempus ad exercitum mihi confeſtim eſſe eundem viderem, biduum Laodiceae fui; deinde Apameae quatriduum; triduum Synnadis; totidem dies Philomeli. Quibus in oppidis cum magni conventus fuiſſent, multas civitates acerbiſſimis tributis, et graviſſimis uſuris, et falſo aere alieno liberavi. Cumque ante adventum meum ſeditione quadam exercitus eſſet diſſipatus, quinque cohortes ſine legato, ſine tribuno

militum, denique etiam sine centurione ullo apud Philomelum consedissent, reliquus exercitus esset in Lycaonia; M. Anneio legato imperavi, ut eas quinque cohortes ad reliquum exercitum duceret, coactoque in unum locum exercitu, castra in Lycaonia apud Iconium faceret. Quod cum ab illo diligenter esset actum; ego in castra a. d. VII Kal. Septemb. veni; cum interea superioribus diebus ex senatusconsulto, et evocatorum firmam manum, et equitatum sane idoneum, et populorum liberorum regumque sociorum auxilia voluntaria comparavissem. Interim cum, exercitu lustrato, iter in Ciliciam facere coepissem; Kal. Septemb. legati a rege Commageno ad me missi, pertumultuose, neque tamen non vere, Parthos in Syriam transisse nuntiaverunt. Quo audito, vehementer sum commotus, cum de Syria, tum de mea provincia, de reliqua denique Asia. Itaque exercitum mihi ducendum per Cappadociae regionem eam, quae Ciliciam attingeret, putavi. Nam si me in Ciliciam demisissem, Ciliciam quidem ipsam propter montis Amani naturam facile tenuissem; (duo sunt enim aditus in Ciliciam ex Syria; quorum uterque parvis praesidiis propter angustias intercludi potest, nec est quidquam Cilicia contra Syriam munitius;) sed me Cappadocia movebat, quae patet a Syria, regesque habet finitimos, qui etiamsi sunt amici nobis, tamen aperte Parthis inimici esse non audent. Itaque in Cappadocia extrema non longe a Tauro apud oppidum Cybistra castra feci, ut et Ciliciam tuerer, et Cappadociam tenens, nova finitimorum consilia impedirem. Interea in hoc tanto motu, tantaque ex-

ſpectatione maximi belli, rex Deiotarus, cui non ſine cauſa plurimum ſemper et meo, et tuo, et ſenatus iudicio tributum eſt, vir cum benevolentia et fide erga populum Romanum ſingulari, tum praeſentis magnitudine et animi et conſilii, legatos ad me miſit, ſe cum omnibus ſuis copiis in mea caſtra eſſe venturum. Cuius ego ſtudio officioque commotus, egi ei per literas gratias; idque ut maturaret hortatus ſum. Cum autem ad Cybiſtra propter rationem belli quinque dies eſſem moratus; regem Ariobarzanem, cuius ſalutem a ſenatu, te auctore, commendatam habebam, praeſentibus inſidiis nec opinantem liberavi; neque ſolum ei ſaluti fui, ſed etiam curavi, ut cum auctoritate regnaret. Metram, et eum, quem tu diligenter mihi commendaras, Athenaeum, importunitate Athenaidis exſilio multatos, maxima apud regem auctoritate gratiaque conſtitui. Cumque magnum bellum in Cappadocia conciitaretur, ſi ſacerdos armis ſe, quod facturus putabatur, defenderet, adoleſcens et equitatu, et peditatu, et pecunia paratus, et toto iis, qui novari aliquid volebant; perfeci, ut e regno ille diſcederet; rexque ſine tumultu, ac ſine armis, omni auctoritate aulae communita, regnum cum dignitate obtineret. Interea cognovi multorum literis atque nuntiis, magnas Parthorum copias et Arabum, ad oppidum Antiochiam acceſſiſſe, magnumque eorum equitatum, qui in Ciliciam tranſiſſet, ab equitum meorum turmis, et a cohorte praetoria, quae erat Epiphaneae praeſidii cauſa, occidione occiſum. Quare cum viderem, a Cappadocia Parthorum copias averſas, non longe a finibus eſſe Ciliciae; quam

potui maximis itineribus ad Amanum exercitum duxi. Quo ut veni, hostem ab Antiochia recessisse, Bibulum Antiochiae esse cognovi; Deiotarumque confestim, iam ad me venientem cum magno et firmo equitatu et peditatu, et cum omnibus suis copiis, certiorem feci, non videri esse causam, cur abesset a regno; meque ad eum, si quid novi forte accidisset, statim literas nuntiosque missurum esse. Cumque eo animo venissem, ut utrique provinciae, si ita tempus ferret, subvenirem; tum id, quod iam ante statueram, vehementer interesse utriusque provinciae, pacare Amanum, et perpetuum hostem ex eo monte tollere, agere perrexi. Cumque me discedere ab eo monte simulassem, et alias partes Ciliciae petere, abessemque ab Amano iter unius diei, et castra apud Epiphaneam fecissem; a. d. quartum Idus Octobres, cum advesperasceret, expedito exercitu ita nocte iter feci, ut a. d. tertium Idus Octobres, cum lucisceret, in Amanum ascenderem; distributisque cohortibus et auxiliis, cum aliis Q. frater, legatus, mecum simul; aliis C. Pomtinus, legatus; reliquis M. Anneius, et L. Tulleius, legati praeessent; plerosque nec opinantes oppressimus, qui occisi, captique sunt, intercluso fuga. Eranam autem, quae fuit non vici instar, sed urbis, quod erat Amani caput, itemque Sepyram, et Commorin, acriter et diu repugnantibus, Pomtino illam partem Amani tenente, ex antelucano tempore, usque ad horam diei decimam, magna multitudine hostium occisa, cepimus; castellaque sex capta: complura incendimus. His rebus ita gestis, castra in radicibus Amani habuimus apud Aras Alexandri

quatriduum; et in reliquiis Amani delendis, agrisque vastandis, quae pars eius montis meae provinciae est, id tempus omne consumsimus. Confectis his rebus, ad oppidum Eleutherocilicum Pindenissum exercitum adduxi: quod cum esset altissimo et munitissimo loco, ab iisque incoleretur, qui ne regibus quidem unquam paruissent; cum et fugitivos reciperent, et Parthorum adventum accerrime exspectarent; ad existimationem imperii pertinere arbitratus sum, comprimere eorum audaciam; quo facilius etiam ceterorum animi, qui alieni essent ab imperio nostro, frangerentur. Vallo et fossa circumdedi, sex castellis, castrisque maximis sepsi; aggere, vineis, turribus oppugnavi; ususque tormentis multis, multis sagittariis, *magno labore meo, sine ulla molestia* sumtuve sociorum, septimo quinquagesimo die rem confeci: ut, omnibus partibus urbis disturbatis, aut incensis, compulsi in potestatem meam pervenirent. His erant finitimi pari scelere et audacia Tibarani: ab his, Pindenisso capto, obsides accepi: exercitum in hiberna dimisi. Q. fratrem negotio praeposui, ut in vicis, aut captis, aut male pacatis, exercitus collocaretur. Nunc velim tibi sic persuadeas, si de his rebus ad senatum relatum sit, me existimaturum, summam mihi laudem tributam, si tu honorem meum sententia tua comprobaris. Idque, etsi talibus de rebus graviissimos homines et rogare solere, et rogari scio, tamen admonendum potius te a me, quam rogandum puto. Tu es enim is, qui me tuis sententiis saepissime ornasti: qui oratione, qui praedicatione, qui summis laudibus in senatu, in concionibus ad coelum extulisti:

cuius ego semper tanta esse verborum pondera putavi, ut uno verbo tuo, cum mea laude coniuncto, omnia assequi me arbitrarer. Te denique memini, cum cuidam clarissimo atque optimo viro supplicationem non decerneres, dicere, te decreturum, si referretur ob eas res, quas is consul in urbe gessisset. Tu idem mihi supplicationem decrevisti togato, non ut multis, republica bene gesta, sed, ut nemini, republica conservata. Mitto, quod invidiam, quod pericula, quod omnes meas tempestates et subieris, et multo etiam magis, si per me licuisset, subire paratissimus fueris: quod denique inimicum meum, tuum inimicum putaris: cuius etiam interitum, ut facile intelligerem, mihi quantum tribueres, Milonis causa in senatu defendenda approbaris. A me autem haec sunt profecta, quae ego in beneficii loco non pono, sed in veri testimonii, atque iudicii; ut praestantissimas tuas virtutes, non tacitus admirarer, (quis enim idem non facit?) sed in omnibus orationibus, sententiis dicendis, causis agendis, omnibus scriptis, Graecis, Latinis, omni denique varietate literarum mearum, te non modo iis, quos vidissemus, sed iis, de quibus audissemus, omnibus anteferrem. Quaeres fortasse, quid sit, quod ego hoc nescio quid gratulationis et honoris a senatu, tanti aestimem. Agam iam tecum familiariter, ut est et studiis et officiis nostris mutuis, et summa amicitia dignum, et necessitudine etiam paterna. Si quisquam fuit unquam remotus et natura, et magis etiam, ut mihi quidem sentire videor, ratione atque doctrina, ab inani laude, et sermonibus vulgi, ego profecto is fum. Testis

est consulatus meus; in quo, sicut in reliqua vita, fateor, ea me studiose secutum, ex quibus vera gloria nasci posset; ipsam quidem gloriam per se nunquam putavi expetendam. Itaque et provinciam ornatam, et spem non dubiam triumphi, neglexi. Sacerdotium denique, cum (quemadmodum te existimare arbitror) non difficillime consequi possem, non appetivi. Idem post iniuriam acceptam, (quam tu reipublicae calamitatem semper appellas, ego meam non modo non calamitatem, sed etiam gloriam,) studui quam ornatissima senatus populique Romani de me iudicia intercedere. Itaque et augur postea fieri volui, quod antea neglexeram; et eum honorem, qui a *senatu tribui* rebus bellicis solet, neglectum a me *olim, nunc mihi expetendum puto. Huic* meae voluntati, in qua inest aliqua vis desiderii ad sanandum vulnus iniuriae, ut faveas, adiutorque sis, quod paulo ante me negaram rogaturum, vehementer te rogo; sed ita, si non ieiunum hoc nescio quid, quod ego gessi, et contemnendum videbitur, sed tale atque tantum, ut multi, nequaquam paribus rebus, honores summos a senatu consecuti sint. Equidem etiam mihi illud animum advertisse videor (scis enim, quam attente te audire soleam) te non tam res gestas, quam mores, instituta, atque vitam imperatorum spectare solere in habendis, aut non habendis honoribus. Quod si in mea causa considerabis, reperies, me exercitu imbecillo, contra metum maximi belli, firmissimum praesidium habuisse aequitatem et continentiam. His ego subsidiis ea sum consecutus, quae nullis legionibus consequi potuissem; ut ex alienissimis sociis ami-

ciſſimos, ex infideliſſimis firmiſſimos redderem, animosque novarum rerum exſpectatione ſuſpenſos, ad veteris imperii benevolentiam traducerem. Sed nimis haec multa de me, praeſertim ad te, a quo uno omnium ſociorum querelae audiuntur: cognoſces ex iis, qui meis inſtitutis ſe recreatos putant. Cumque omnes uno prope conſenſu de me apud te ea, quae mihi optatiſſima ſunt, praedicabunt; tum duae maximae clientelae tuae, Cyprus inſula et Cappadociae regnum, tecum de me loquentur. puto etiam regem Deiotarum, qui uni tibi eſt maxime neceſſarius. Quae ſi etiam maiora ſunt; et in omnibus ſeculis pauciores viri reperti ſunt, qui ſuas cupiditates, quam qui hoſtium copias vincerent; eſt profecto tuum, cum ad res bellicas haec, quae rariora et difficiliora ſunt, genera virtutis adiunxeris, ipſas etiam illas res geſtas, iuſtiores et maiores putare. Extremum illud eſt, ut, quaſi diffidens rogationi meae, philoſophiam ad te allegem; qua nec mihi carior ulla unquam res in vita fuit, nec hominum generi maius a diis munus ullum eſt datum. Haec igitur, quae mihi tecum communis eſt, ſocietas ſtudiorum atque artium noſtrarum, quibus a pueritia dediti ac divincti, ſoli propemodum nos philoſophiam illam veram et antiquam, quae quibusdam otii eſſe ac deſidiae videtur, in forum atque in rempublicam, atque in ipſam aciem paene deduximus, tecum agit de mea laude; cui negari a Catone fas eſſe non puto. Quamobrem tibi ſic perſuadeas, velim: ſi mihi tua ſententia tributus honos ex meis literis fuerit, me ſic exiſtimaturum, cum auctoritate tua, tum benevolentia erga me, mihi,

quod maxime cupierim, contigisse. Vale.

M. CATO M. T. C. IMP. S. P. D.

Excusat se, quod supplicationem non decreverit: & tamen decretam gaudet: seque honorificentius dicit sensisse, quam eos, qui supplicationem decreverant. Anno U. C. 703.

5. QUOD *& respublica me & nostra amicitia hortatur, libenter facio, ut tuam virtutem, innocentiam, diligentiam, cognitam in maximis rebus, domi togati, armati foris, pari industria administrari gaudeam. Itaque, quod pro meo iudicio facere potui, ut innocentia consilioque tuo defensam provinciam, servatum Ariobarzanis cum ipso rege regnum, sociorum revocatam ad studium imperii nostri voluntatem, sententia mea & decreto laudarem, feci. Supplicationem decretam, si tu, qua in re nihil fortuito, sed summa tua ratione & continentia, reipublicae provisum est, diis immortalibus gratulari nos, quam tibi referre acceptum mavis, gaudeo. Quodsi triumphi praerogativam putas supplicationem, & idcirco casum potius, quam te laudari mavis; neque supplicationem sequitur semper triumphus, & triumpho multo clarius est, senatum iudicare, potius mansuetudine & innocentia imperatoris, provinciam, quam vi militum, aut benignitate deorum, retentam atque conservatam esse; quod ego mea sententia censebam. Atque haec ego idcirco ad te contra consuetudinem meam pluribus scripsi, ut, quod maxime volo, existimes, me laborare, ut tibi persuadeam, me & voluisse de tua maiestate, quod amplissimum sim arbitratus; & quod tu maluisti, factum esse gaudere. Vale,*

& nos dilige, & inſtituto itinere ſeveritatem diligentiamque ſociis & reipublicae praeſta.

M. T. C. M. CATONI S. P. D.

Quantam ex Catonis laudatione voluptatem ceperit, cum ipſius laude eximia exponit, petitque, ſi favere noluerit in adipiſcendo triumpho, ſaltem, ſi adipiſcatur, gaudeat. Anno U. C. 703.

6. LAETUS *ſum laudari me*, inquit Hector, opinor apud Naevium, *abs te, pater, a laudato viro.* Ea eſt enim profecto iucunda laus, quae ab iis proficiſcitur, qui ipſi in laude vixerunt. Ego vero vel gratulatione literarum tuarum, vel teſtimoniis ſententiae dictae, nihil eſt, quod me non affecutum putem. Idque mihi cum ampliſſimum, tum gratiſſimum eſt, te libenter amicitiae dediſſe, quod liquido veritati dares. Et, ſi non modo omnes, verum etiam multi Catones eſſent in civitate noſtra, in qua unum exſtitiſſe mirabile eſt; quem ego currum, aut quam lauream cum tua laudatione conferrem? Nam ad meum ſenſum, et ad illud ſincerum ac ſubtile iudicium, nihil poteſt eſſe laudabilius, quam ea tua oratio, quae eſt ad me perſcripta a meis neceſſariis. Sed cauſam meae voluntatis, non enim dicam cupiditatis, expoſui tibi ſuperioribus literis; quae etiamſi parum iuſta tibi viſa eſt, hanc tamen habet rationem, non ut nimis concupiſcendus honos, ſed tamen, ſi deferatur a ſenatu, minime aſpernandus eſſe videatur. Spero autem, illum ordinem, pro meis ob rempublicam ſuſceptis laboribus, me non indignum honore, uſitato praeſertim,

existimaturum. Quod si ita erit, tantum ex te peto, quod amicissime scribis, ut, cum tuo iudicio, quod amplissimum esse arbitraris, mihi tribueris, si id, quod maluero, acciderit, gaudeas. Sic enim feciſſe te, et sensisse, et verius scripsisse video; resque ipsa declarat, tibi illum honorem nostrum supplicationis iucundum fuisse, quod scribendo affuisti. Haec enim senatusconsulta, non ignoro, ab amicissimis eius, cuius de honore agitur, scribi solere. Ego, ut spero, te propediem videbo, atque utinam republica meliore, quam timeo!

M. T. C. PROCOS. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

C. Marcello, Marci patrueli, de consulatu gratulatur, postquam audivit designatum esse. Anno U. C. 702.

7. MAXIMA sum laetitia affectus, cum audivi, te consulem factum esse; eumque honorem tibi deos fortunare volo, atque a te pro tua parentisque tui dignitate administrari. Nam cum te semper amavi dilexique, tum mei amantissimum cognovi in omni varietate rerum mearum; tum patris tui pluribus beneficiis, vel defensus tristibus temporibus, vel ornatus secundis, et sum totus vester, et esse debeo; cum praesertim matris tuae, gravissimae atque optimae feminae, maiora erga salutem dignitatemque meam studia, quam erant a muliere postulanda, perspexerim. Quapropter a te peto in maiorem modum, ut me absentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROC. C. MARCELLO COLLEGAE S. P. D.

C. Marcello auguri de filii Caii consulatu gratulatur, petitque ut se absentem defendat. Anno U. C. 702.

8. MARCELLUM tuum consulem factum, teque ea laetitia affectum esse, quam maxime optasti, mirandum in modum gaudeo; idque cum ipsius causa, tum quod te omnibus secundissimis rebus dignissimum iudico, cuius erga me singularem benevolentiam vel in labore meo, vel in honore perspexi: totam denique domum vestram vel salutis, vel dignitatis meae studiosissimam cupidissimamque cognovi. Quare gratum mihi feceris, si uxori tuae Iuniae, gravissimae atque optimae feminae, meis verbis eris gratulatus. A te id, quod suesti, peto, me absentem diligas atque defendas.

M. T. C. PROCOS. M. MARCELLO COS. S. P. D.

M. Marcello gratulatur de fratre patruele consule facto: petitque, ut in provincia succedatur. Anno U. C. 702.

9. TE et pietatis in tuos, et animi in rempublicam, et clarissimi atque optimi consulatus, C. Marcello consule facto, fructum cepisse, vehementer gaudeo. Non dubito, quid praesentes sentiant: nos quidem longinqui, et a te ipso missi in ultimas gentes, ad coelum mehercule te tollimus verissimis ac iustissimis laudibus. Nam cum te a pueritia tua unice dilexerim, tuque me in omni genere semper amplissimum esse

et volueris, et iudicaris; tum hoc vel tuo facto, vel populi Romani de te iudicio, multo acrius vehementiusque diligo: maximaque laetitia afficior, cum ab hominibus prudentiſſimis, virisque optimis, omnibus dictis, factis, ſtudiis, inſtitutis, vel me tui ſimilem eſſe audio, vel te mei. Unum vero ſi addis ad praeclariſſimas res conſulatus tui, ut aut mihi ſuccedat quam primum aliquis, aut ne quid accedat temporis ad id, quod tu mihi et ſenatusconſulto et lege finiſti; omnia me per te conſecutum putabo. Cura ut valeas, et me abſentem diligas atque defendas. Quae mihi de Parthis nuntiata ſunt, quia non putabam a me etiam nunc ſcribenda eſſe publice, propterea ne pro familiaritate quidem noſtra volui *ad te ſcribere; ne, cum ad conſulem ſcripſiſſem*, publice viderer ſcripſiſſe.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO C. F. COS. DESIGN. S. P. D.

Commendat ſtudioſe ſuam exiſtimationem conſuli C. Marcello in ſupplicatione decernenda. Anno U. C. 703.

10. QUANDO id accidit, quod mihi maxime fuit optatum, ut omnium Marcellorum, Marcellinorum etiam, (mirificus enim generis ac nominis veſtri fuit erga me ſemper animus,) quando ergo ita accidit, ut omnium veſtrum ſtudio tuus conſulatus ſatisfacere poſſet, in quem meae res geſtae, lausque et honos earum potiſſimum incideret; peto a te id, quod facillimum factu eſt, non aſpernante, ut confido, ſenatu, ut quam honorificentiſſimum ſenatus-

consultum, literis meis recitatis, faciundum cures. Si mihi tecum minus esset, quam est cum tuis omnibus, allegarem ad te illos, a quibus intelligis me praecipue diligi. Patris tui beneficia in me sunt amplissima. neque enim saluti meae, neque honori amicior quisquam dici potest. Frater tuus quanti me faciat, semperque fecerit, esse hominem, qui ignoret, arbitror neminem. Domus tua denique tota me semper omnibus summis officiis prosecuta est. Neque vero tu in me diligendo cuiquam concessisti tuorum. Quare a te peto in maiorem modum, ut me per te quam ornatissimum velis esse; meamque et in supplicatione decernenda, et in ceteris rebus existimationem satis tibi esse commendatam putes.

M. T. C. IMP. C. MARCELLO COS. DESIGN. S. P. D.

Supplicatione sibi decreta, gratias agit consuli, & propediem ad urbem se fore significat. Anno U. C. 703.

11. QUANTAE curae tibi meus honos fuerit, et quam idem exstiteris consul in me ornando et amplificando, qui fueras semper cum parentibus tuis, et cum tota domo, etsi res ipsa loquebatur, cognovi tamen ex meorum omnium literis. Itaque nihil est tantum, quod ego non tua causa debeam, facturusque sim cum studiose, tum libenter. Nam magni interest, cui debeas: debere autem nemini malui, quam tibi; cui me cum studia communia, beneficia paterna, tuaque iam ante coniunxerant; tum accedit, mea quidem sententia, maximum vinculum, quod ita

rempublicam geris atque geſſiſti, qua mihi carius nihil eſt, ut, quantum tibi omnes boni debeant, quo minus tantundem ego unus debeam, non recuſem. Quamobrem tibi velim hi ſint exitus, quos mereris, et quos fore confido. Ego, ſi me navigatio non morabitur, quae incurrebat in ipſos Eteſias, propediem te, ut ſpero, videbo.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. DESIGN. S. P. D.

Gratulatur Paulo de conſulatu, & ne ſibi provincia prorogetur, rogat. Anno U. C. 702.

12. ETSI mihi nunquam fuit dubium, quin te populus Romanus, *pro tuis ſummis in rempublicam* meritis, et pro ampliſſima familiae dignitate, ſummo ſtudio, cunctis ſuffragiis conſulem facturus eſſet: tamen incredibili laetitia ſum affectus, cum id mihi nuntiatum eſt; eumque honorem tibi deos fortunare volo, a teque ex tua, maiorumque tuorum dignitate adminiſtrari. Atque utinam praeſens illum diem mihi optatiſſimum videre potuiſſem, proque tuis ampliſſimis erga me ſtudiis atque beneficiis tibi operam meam ſtudiumque navare! Quam mihi facultatem quum hic nec opinatus et improviſus provinciae caſus eripuit; tamen, ut te conſulem, rempublicam pro tua dignitate gerentem, videre poſſim, magnopere a te peto, ut operam des, efficiasque, ne quid mihi fiat iniuriae, neve quid temporis ad meum annuum munus accedat. Quod ſi feceris, magnus ad tua priſtina erga me ſtudia cumulus accedet.

M. T. C. IMP. L. PAULO COS. S. P. D.

A consule petit, ut supplicationes sibi decernat, & suam existimationem in ceteris commendat. Anno U. C. 703.

13. MAXIME mihi fuit optatum, Romae esse tecum, multas ob causas, sed praecipue, ut et in petendo, et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses. Ac petitionis quidem tuae ratio mihi semper fuit explorata; sed tamen navare operam volebam. In consulatu vero cupio equidem te minus habere negotii; sed moleste fero, me consulem studium tuum adolescentis perspexisse, te meum, cum id aetatis sim, perspicere non posse. Sed ita, fato nescio quo, contigisse arbitror, ut tibi ad me ornandum semper detur facultas; mihi ad remunerandum nihil suppetat, praeter voluntatem. Ornasti consulatum, ornasti reditum meum. incidit meum tempus rerum gerendarum in ipsum consulatum tuum. Itaque cum et tua summa amplitudo, et dignitas, et meus magnus honos, magnaque existimatio postulare videatur, ut a te plurimis verbis contendam ac petam, ut quam honorificentissimum senatusconsultum de meis rebus gestis faciendum cures; non audeo vehementer a te contendere, ne aut ipse tuae perpetuae consuetudinis erga me oblitus esse videar, aut te oblitum putem. Quare, ut te velle arbitror, ita faciam; atque ab eo, quem omnes gentes sciunt de me optime meritum, breviter petam. Si alii consules essent, ad te potissimum, Paule, mitterem, ut eos mihi quam amicissimos redderes. nunc, cum tua summa potestas, summaque auctoritas, notaque omnibus nostra necessitu-

do sit, vehementer te rogo, ut et quam honorificentissime cures decernendum de meis rebus gestis, et quam celerrime. Dignas res esse honore et gratulatione, cognosces ex iis literis, quas ad te et collegam, et senatum publice misi: omniumque mearum reliquarum rerum, maximeque existimationis meae procurationem susceptam velim habeas. In primisque tibi curae sit, quod abs te superioribus quoque literis petivi, ne mihi tempus prorogetur. Cupio te consulem videre, omniaque spero, cum absens, tum etiam praesens te consule assequi. Vale.

M. T. C. IMP. C. CASSIO PROQUAEST. S. P. D.

Facturum se Fabii causa, quae rogaverat Cassius, pollicetur: quem dolet non vidisse ad urbem e provincia redeuntem, rogat, operam det, ne sibi temporis aliquid accedat ad annum provinciae. Anno U. C. 703.

14. M. FABIUM quod mihi amicum tua commendatione das, nullum in eo facio quaestum. multi enim anni sunt, cum ille in aere meo est, et a me diligitur propter summam humanitatem et observantiam. Sed tamen, quod ab eo te egregie diligi sensi, multo amicior ei sum factus. Itaque quamquam profecerunt literae tuae; tamen aliquanto plus commendationis apud me habuit animus ipsius erga te, mihi perspectus et cognitus. Sed de Fabio faciemus studiose, quae rogas: tu multis de causis vellem me convenire potuisses; primum, ut te, quem iamdiu plurimi facio, tanto intervallo viderem; deinde, ut tibi, quod feci per literas, possem praesens gratulari; tum,

ut, quibus de rebus vellemus, tu tuis, ego meis, inter nos communicaremus; poſtremo, ut amicitia noſtra, quae ſummis officiis ab utroque culta eſt, ſed longis intervallis temporum interruptam conſuetudinem habuit, confirmaretur vehementius. Id quum non accidit, utemur bono literarum, et eadem fere abſentes, quae, ſi coram eſſemus, conſequemur. Unus ſcilicet fructus, qui in te videndo eſt, percipi literis non poteſt: alter gratulationis, eſt is quidem exilior, quam ſi tibi teipſum intuens gratularer; ſed tamen et feci ante, et facio nunc, tibique cum pro rerum magnitudine, quas geſſiſti, tum pro opportunitate temporis gratulor, quod te de provincia decedentem ſumma laus et ſumma gratia provinciae proſecuta eſt. Tertium eſt, ut id, quod de noſtris rebus coram communicaſſemus inter nos, conficiamus idem literis. Ego ceterarum rerum cauſa tibi Romam properandum magnopere cenſeo. Nam et ea, quae reliqui, tranquilla de te erant: et hac tua recenti victoria tanta, clarum adventum tuum fore intelligo. Sed ſi qua ſunt onera tuorum, ſi tanta ſunt, ut ea ſuſtinere poſſis, propera: nihil tibi erit lautius, nihil gloriosius. ſin maiora; conſidera, ne in alieniſſimum tempus cadat adventus tuus. Huius rei totum conſilium tuum eſt. tu enim ſcis, quid ſuſtinere poſſis. Si potes; laudabile atque populare eſt: ſin plane non potes; abſens hominum ſermones facilius ſuſtinebis. De me autem idem tecum his ago literis, quod ſuperioribus egi, ut omnes tuos nervos in eo contendas, ne quid mihi ad hanc provinciam, quam et ſenatus et populus annuam eſſe voluit, temporis prorogetur. Hoc a te ita conten-

do, ut in eo fortunas meas positas putem. Habes Paulum nostrum nostri cupidissimum: est Curio: est Furnius. Sic velim enitare, quasi in eo sint mihi omnia. Extremum illud est deiis, quae proposueram, confirmatio nostrae amicitiae; de qua pluribus verbis nihil opus est. Tu puer me appetisti; ego autem semper ornamento te mihi fore duxi. Fuisti etiam praesidio tristissimis meis temporibus. accessit post tuum discessum familiaritas mihi cum Bruto tuo maxima. Itaque in vestro ingenio et industria mihi plurimum et suavitatis et dignitatis constitutum puto. Id tu ut tuo studio confirmes, te vehementer rogo; literasque ad me et continuo mittas, et cum Romam veneris, quam saepissime.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Consilium suum de non renovando civili bello demonstrat: Caesaris clementiam laudat: Italiae gemitus ostendit: Cassii sententiam de futuris exquirit. Caesare iterum & Servilio coss. Anno U. C. 707.

15. ETSI uterque nostrum spe pacis, et odio civilis sanguinis, abesse a belli pertinacia voluit; tamen, quando eius consilii princeps ego fuisse videor, plus fortasse tibi praestare ipse debeo, quam a te exspectare. Etsi, ut saepe soleo mecum recordari, sermo familiaris meus tecum, et item mecum tuus, adduxit utrumque nostrum ad id consilium, ut uno proelio putaremus, si non totam causam, at certe nostrum iudicium definiri convenire. Neque quisquam hanc nostram sententiam vere unquam reprehendit, praeter eos, qui arbitrantur melius esse, deleri omnino rempublicam, quam imminutam et debilitatam ma-

nere. Ego autem ex interitu eius nullam ſpem ſcilicet mihi proponebam; ex reliquis magnam. Sed ea ſunt conſecuta, ut magis mirum ſit, accidere illa potuiſſe, quam nos non vidiſſe ea futura; nec, homines cum eſſemus, divinare potuiſſe. Equidem fateor, meam coniecturam hanc fuiſſe, ut, illo quaſi quodam fatali proelio facto, et victores communi ſaluti conſuli vellent, et victi ſuae: utrumque autem poſitum eſſe arbitrabar in celeritate victoris. Quae ſi fuiſſet, eandem clementiam experta eſſet Africa, quam cognovit Aſia, quam etiam Achaia; et, ut opinor, *ipſo* legato ac deprecatore. Amiſſis autem temporibus, quae plurimum valent, praeſertim in bellis civilibus, interpoſitus annus alios induxit, ut victoriam ſperarent, alios, ut *ipſum vinci* contemnerent. Atque horum malorum omnium culpam fortuna ſuſtinet. Quis enim aut Alexandrini belli tantam moram huic bello adiunctum iri, aut neſcio quem iſtum Pharnacem Aſiae terrorem illaturum putaret? Nos tamen, *in* conſilio pari, caſu diſſimili uſi ſumus. tu *enim* eam partem petiſti, ut et conſiliis intereſſes, et quod maxime curam levat, futura animo proſpicere poſſes. ego, qui feſtinavi, ut Caeſarem in Italia viderem, (ſic enim arbitrabamur,) eumque, multis honeſtiſſimis viris conſervatis redeuntem, ad pacem currentem, ut aiunt, incitarem; ab illo longiſſime et abſum, et abſui. Verſor autem in gemitu Italiae, et in urbis miſerrimis querelis: quibus aliquid opis fortaſſe ego pro mea, tu pro tua, pro ſua quisque parte ferre potuiſſet, ſi auctor affuiſſet. Quare velim pro tua perpetua erga me benevolentia, ſcribas ad me, quid videas, quid ſentias,

quid exſpectandum, quid agendum nobis exiſtimes. Magni erunt mihi tuae literae: atque utinam primis illis, quas Luceria miſeras, paruiſſem! ſine ulla enim moleſtia dignitatem meam retinuiſſem. Vale.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Iocatur in opiniones Epicureas, & in ipſum Caſſium, Epicureae philoſophiae ſtudioſum. Anno U. C. 708.

16. PUTO te ſuppudere, cum haec tertia iam epiſtola ante oppreſſerit, quam tu ſcidulam, aut literam. ſed non urgeo. longiores enim exſpectabo, vel potius exigam. Ego, ſi ſemper haberem, cui darem, vel ternas in hora darem. fit enim neſcio qui, ut quaſi coram adeſſe videare, cum ſcribo aliquid ad te: neque id καθ' εἰδώλων φαντασιας, *ut dicunt tui amici novi*; qui putant etiam διανοητικας φαντασιας ſpectris Catianis excitari. Nam, ne te fugiat, Catius Inſuber, Epicureus, qui nuper eſt mortuus, quae ille Gargettius, etiam ante Democritus, εἰδωλα, hic ſpectra nominat. His autem ſpectris etiamſi oculi poſſint feriri, quod vel ipſa accurrunt; animus qui poſſit, ego non video. Doceas tu me oportebit, cum ſalvus veneris, in meane poteſtate ſit ſpectrum tuum, ut, ſimulac mihi collibitum ſit de te cogitare, illud accurrat: neque ſolum de te, qui mihi haeres in medullis; ſed, ſi inſulam Britanniam coepero cogitare, eius εἰδωλον mihi advolet ad pectus. Sed haec poſterius. tento enim te, quo animo accipias. ſi enim ſtomachabere, et moleſte feres, plura dicemus; poſtulabimusque, ex qua haereſi, *vi*, *hominibus armatis*, deiectus ſis, in eam reſtituare. In hoc interdicto non ſolet addi, *in hoc anno*.

Quare si iam biennium aut triennium est, cum virtuti nuntium remisisti, delinitus illecebris voluptatis; in integro res nobis erit. quamquam quicum loquor? cum uno fortissimo viro; qui, posteaquam forum attigisti, nihil fecisti, nisi pleniſſimum amplissimae dignitatis. In ista ipsa αἱρεσει metuo ne plus nervorum sit, quam ego putarim, si modo eam tu probas. Quid tibi in mentem venit? inquies. quia nihil habebam aliud, quod scriberem. De republica enim nihil scribere possum: neque enim, quod sentio, libet scribere.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Queritur de importunis tabellariis: narrat de D. Sullae morte; bello Hispaniensi, Pansae profectione in provinciam: Cassii consilium probat Brundisinae *mansionis*: literas mutuas poscit. Anno U. C. 708.

17. PRAEPOSTEROS habes tabellarios; etsi me quidem non offendunt: sed tamen, cum a me discedunt, flagitant literas; cum ad me veniunt, nullas afferunt. Atque id ipsum facerent commodius, si mihi aliquid spatii ad scribendum darent: sed petasati veniunt: comites ad portam exspectare dicunt. Ergo ignoſces: alteras habebis has breves: sed exspecta παντα περι παντων. Etsi quid ego me tibi purgo, cum tui ad me inanes veniant; ad te cum epistolis revertantur? Nos hic (tamen ad te scribam aliquid) D. Sullam patrem mortuum habebamus. alii a latronibus, alii cruditate dicebant. populus non curabat. combustum enim esse constabat. Hoc tu pro sapientia tua feres aequo animo. quamquam προσωπον πολεως amisimus.

Caesarem putabant molestе laturum, verentem, ne hasta refrixisset. Mindius Marcellus et Attius pigmentarius valde gaudebant, se adversarium perdidisse. De Hispania novi nihil; sed exspectatio valde magna; rumores tristiores, sed ἀδέσποτοι. Pansa noster paludatus a. d. III Kalend. Ian. profectus est, ut quivis intelligere posset id, quod tu nuper dubitare coepisti, το καλον δι αυτο αιρετον esse. Nam quod multos miseriis levavit, et quod se in his malis hominem praebuit, mirabilis eum virorum bonorum benevolentia prosecuta est. Tu quod adhuc Brundisii moratus es, valde probo, et gaudeo; et mehercule puto te sapienter facturum, si ακενοσπουδος fueris. Nobis quidem, qui te amamus, erit gratum. et, amabo te, *cum dabis posthac aliquid domum literarum, mei memineris.* Ego nunquam quemquam ad te, cum sciam, sine meis literis ire patiar.

M. T. C. C. CASSIO S. P. D.

Epistolae brevitatem excusat: tristitiam temporum accusat; nihil ex Hispania afferri significat. Anno U. C. 708.

18. LONGIOR epistola fuisset, nisi eo ipso tempore petita esset a me, cum iam iretur ad te: longior etiam, si φλυαρον aliquem habuisset. nam σπουδαζειν sine periculo vix possumus. Ridere igitur, inquies; possumus. Non mehercule facillime. verumtamen aliam aberrationem a molestiis nullam habemus. Ubi igitur, inquies, philosophia? tua quidem in culina, mea molesta est. pudet enim servire. Itaque facio me alias res agere, ne convicium Platonis audiam.

De Hiſpania nihil adhuc certi, nihil omnino novi. Te abeſſe, mea cauſa moleſte fero, tuą gaudeo. Sed flagitat tabellarius. Valebis igitur, meque, ut a puero feciſti, amabis.

C. CASSIUS M. T. C. S. P. D.

Reſpondet duabus Ciceronis epiſtolis, quae ante proximam ſuperiorem leguntur. Epicureos laudat a virtutis ſtudio. Cupere videtur ut Caeſar in Hiſpania vincat, iam cognita eius clementia. Anno U. C. 708.

19. S. *V. B. Non mehercule in hac mea peregrinatione quidquam libentius facio, quam ſcribo ad te. videor enim cum praeſente loqui & iocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana; pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas. Panſam noſtrum ſecunda voluntate hominum paludatum ex urbe exiſſe, cum ipſius cauſa gaudeo, tum mehercule etiam omnium noſtrum. Spero enim, homines intellecturos, quanto ſit omnibus odio crudelitas, & quanto amori probitas & clementia; atque ea, quae maxime mali petant & concupiſcant, ad bonos pervenire. Difficile eſt enim perſuadere hominibus,* το καλον δι αυτο αιρετον *eſſe:* ηδονην *vero, &* αταραξιαν *virtute, iuſtitia,* τω καλω *parari, & verum, & probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, a quo omnes Catii & Amafinii, mali verborum interpretes, proficiſcuntur, dicit:* ουκ εστιν ηδεως, ανευ τε καλως και δικαιως, ζην. *Itaque & Panſa, qui* ηδονην *ſequitur, virtutem retinet; & ii, qui a nobis* φιληδονοι *vocantur, ſunt* φιλοκαλοι και φιλοδικαιοι, *omnesque virtutes & colunt & retinent. Ita-*

que Sulla, cuius iudicium probare debemus, cum dissentire philosophos videret, non quaesiit, quid bonum esset; omnia bona coemit: cuius ego mortem forti mehercules animo tuli. Nec tamen Caesar diutius nos eum desiderare patietur. nam habet damnatos, quos pro illo nobis restituat: nec ipse sectorem desiderabit, cum filium viderit. Nunc, ut ad rempublicam redeam, quid in Hispaniis geratur, rescribe. Peream, nisi sollicitus sum, ac malo veterem & clementem dominum habere, quam novum & crudelem experiri. Scis, Cnaeus quam sit fatuus: scis, quomodo crudelitatem virtutem putet: scis, quam se semper a nobis derisum putet. Vereor, ne nos rustice gladio velit αντιμυκτηρισαι. *Quid fiat, si me diligis, rescribe. Hui, quam velim scire, utrum ista sollicito animo, an soluto legas! sciam enim eodem tempore, quid me facere oporteat. Ne longior sim, vale, & me, ut facis, ama. Si Caesar vicit, celeriter me exspecta.*

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

Librum, quem Oratorem inscripsit, mittit: Sabinorum probitatem laudat: crebriores literas postulat. Missa in Asiam post Caesaris necem. Anno U. C. 709.

20. ORATOREM meum (sic enim inscripsi) Sabino tuo commendavi. Natio me hominis impulit, ut ei recte putarem, nisi forte candidatorum licentia hic quoque usus, hoc subito cognomen arripuit· etsi modestus eius vultus, sermoque constans, habere quiddam a Curibus videbatur. Sed de Sabino satis. Tu, mi Treboni, quando ad amorem meum aliquantum olim discedens addidisti; quo tolerabilius fera-

mus igniculum desiderii tui, crebris nos literis appellato, atque ita, si idem fiet a nobis. quamquam duae causae sunt, cur tu frequentior in isto officio esse debeas, quam nos; primum, quod olim solebant, qui Romae erant, ad provinciales amicos de republica scribere; nunc tu nobis scribas oportet. res enim publica istic est. deinde, quod nos aliis officiis tibi absenti satisfacere possumus; tu nobis, nisi literis, non video, qua re alia satisfacere possis. Sed cetera scribes ad nos postea. Nunc haec primo cupio cognoscere, iter tuum cuiusmodi sit, ubi Brutum nostrum videris, quamdiu simul fueris: deinde, cum processeris longius, de bellicis rebus, de toto negotio, ut existimare possimus, quo statu simus. Ego tantum me scire putabo, quantum ex tuis literis habebo cognitum. Cura ut valeas, meque ames amore illo tuo singulari.

M. T. C. TREBONIO S. P. D.

Rogat, ut sui absentis desiderium epistolis crebris & longis leniat: de Calvo oratore iam mortuo quid sentiat, exponit. Anno U. C. 709.

21. ET epistolam tuam legi libenter, et librum libentissime: sed tamen in ea voluptate hunc accepi dolorem, quod, cum incendisses cupiditatem meam consuetudinis nostrae augendae, (nam ad amorem quidem nihil poterat accedere,) tum discedis a nobis, meque tanto desiderio afficis, ut unam mihi consolationem relinquas, fore, ut utriusque nostrum absentis desiderium crebris et longis epistolis leniatur.

Quod ego non modo de me tibi ſpondere poſſum, ſed de te etiam mihi. Nullam enim apud me reliquiſti dubitationem, quantum me amares. Nam, ut illa omittam, quae civitate teſte feciſti, cum mecum inimicitias communicaſti, cum me concionibus tuis defendiſti, cum quaeſtor in mea atque in publica cauſa conſulum partes ſuſcepiſti, cum tribuno plebis quaeſtor non paruiſti, cui tuus praeſertim collega pareret: ut haec recentia, quae meminero ſemper, obliviſcar, quae tua ſollicitudo de me in armis, quae laetitia in reditu, quae cura, qui dolor, cum ad te curae et dolores mei perferrentur? Brundiſium denique te ad me venturum fuiſſe, niſi ſubito in Hiſpaniam miſſus eſſes? Ut haec igitur omittam, quae mihi tanti aeſtimanda ſunt, quanti vitam aeſtimo et ſalutem meam; liber iſte, quem mihi miſiſti, quantam habet declarationem amoris tui? primum, quod tibi facetum videtur, quidquid ego dixi; quod aliis fortaſſe non item: deinde, quod illa, ſive faceta ſunt, ſive ſecus, fiunt, narrante te, venuſtiſſima. quin etiam antequam ad me veniatur, riſus omnis paene conſumitur. Quodſi in his ſcribendis nihil aliud, niſi, quod neceſſe fuit, de uno me tamdiu cogitaviſſes; ferreus eſſem, ſi te non amarem. Cum vero ea, quae ſcriptura perſecutus es, ſine ſummo amore cogitare non potueris; non poſſum exiſtimare, plus quemquam a ſe ipſo, quam me a te amari. Cui quidem ego amori, utinam ceteris rebus poſſem! amore certe reſpondebo: quo tamen ipſo tibi confido futurum ſatis. Nunc ad epiſtolam venio, cui copioſe et ſuaviter ſcriptae nihil eſt quod multa reſpondeam. Primum

enim ego illas Calvo literas miſi, non plus, quam has, quas nunc legis, exiſtimans exituras. aliter enim ſcribimus, quod eos ſolos, quibus mittimus; aliter, quod multos lecturos putamus. Deinde ingenium eius melioribus extuli laudibus, quam tu id vere potuiſſe fieri putas. Primum, quod ita iudicabam, acute movebatur. genus quoddam ſequebatur, in quo, iudicio lapſus, quo valebat, tamen aſſequebatur, quod probaret. multae erant et reconditae literae; vis non erat. ad eam igitur adhortabar. In excitando autem et in acuendo plurimum valet, ſi laudes eum, quem cohortere. Habes de Calvo iudicium et conſilium meum: conſilium, quod hortandi cauſa laudavi: iudicium, quod de ingenio eius valde exiſtimavi bene. Reliquum eſt, *tuam profectionem* amore proſequar, reditum ſpe exſpectem, abſentem memoria colam, omne deſiderium literis mittendis accipiendisque leniam. Tu velim tua in me ſtudia et officia multum tecum recordere; quae cum tibi liceat, mihi nefas ſit oblivi ſci, non modo virum bonum me exiſtimabis, verum etiam te a me amari plurimum iudicabis. Vale.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM LIBER XVI AD TIRONEM.

M. T. C. ET CICERO MEUS, ET FR. ET FRATRIS FIL. TIRONI S. P. D.

Suum desiderium Tironi, quem Patris aegrotum reliquerat, cum ex provincia domum iret, significat. Anno U. C. 703.

1. PAULO facilius putavi posse me ferre desiderium tui; sed plane non fero: et quamquam magni ad honorem nostrum interest, quam primum ad urbem me venire, tamen peccasse mihi videor, qui a te discesserim: sed quia tua voluntas ea videbatur esse, ut prorsus, nisi confirmato corpore, nolles navigare, approbavi tuum consilium; neque nunc muto, si tu in eadem es sententia. Sin autem postea, quam cibum cepisti, videris tibi posse me consequi, tuum consilium est. Marionem ad te eo misi, ut aut tecum ad me quam primum veniret, aut, si tu morarere, statim ad me rediret. Tu autem hoc tibi persuade, si commodo valetudinis tuae fieri possit, nihil me malle, quam te esse mecum: si autem intelliges opus esse, te Patris, convalescendi causa, paulum

commorari, nihil me malle, quam te valere. Si ſtatim navigas, nos Leucade conſequere: ſin te confirmare vis; et comites, et tempeſtates, et navem idoneam ut habeas, diligenter videbis. Unum illud, mi Tiro, videto, ſi me amas, ne te Marionis adventus et hae literae moveant. Quod valetudini tuae maxime conducet, ſi feceris, maxime obtemperaris voluntati meae. Haec pro tuo ingenio conſidera. Nos ita te deſideramus, ut amemus: amor, ut valentem videamus, hortatur; deſiderium, ut quam primum. Illud igitur potius. Cura ergo potiſſimum, ut valeas. de tuis innumerabilibus in me officiis erit hoc gratiſſimum. III Nonas Novembres.

TULLIUS TIRONI SUO S.P.D.

Sollicitudinem ſuam ſignificat, ſuumque ad Alyziam acceſſum; valetudinem ut curet, rogat. Anno U. C. 703.

2. NON queo ad te, nec lubet ſcribere, quo animo ſim affectus: tantum ſcribo, et tibi, et mihi maximae voluptati fore, ſi te firmum quam primum videro. Tertio die abs te ad Alyziam acceſſeramus. Is locus eſt citra Leucadem ſtadia CXX. Leucade aut te ipſum, aut tuas literas a Marione putabam me accepturum. Quantum me diligis, tantum fac ut valeas, vel quantum te a me ſcis diligi. Nonis Novembr. Alyzia.

TULLIUS ET CICERO TIRONI SUO, ET Q. PATER, ET Q. FILIUS S. D.

Rogat, ut omni cura valetudini ſerviat. Anno U. C. 703.

3. NOS apud Alyziam, ex quo loco tibi literas ante dederamus, unum diem commorati ſumus, quod Quintus nos conſecutus non erat. Is dies fuit Nonae Novembr. Inde ante lucem proficiſcentes, ante diem VIII Idus Novembr. has literas dedimus. Tu, ſi nos omnes amas, et praecipue me, magiſtrum tuum, confirma te. Ego valde ſuſpenſo animo exſpecto, primum te ſcilicet, deinde Marionem cum tuis literis. Omnes cupimus, ego in primis, quam primum te videre, ſed, mi Tiro, valentem. Quare nihil properaris: ſatis quotidie videro, ſi valebis. Utilitatibus tuis poſſum carere: te valere, tua cauſa primum volo, tum mea, mi Tiro. Vale.

M. T. C. ET Q. FR. ET Q. FIL. TIRONI S.

Tota cohortatio eſt ad curandam valetudinem. Anno U. C. 703.

4. VARIE ſum affectus tuis literis; valde priore pagina perturbatus, paulum altera recreatus. Quare nunc quidem non dubito, quin, quoad plane valeas, te neque navigationi, neque viae committas. ſatis te mature videro, ſi plane confirmatum videro. De medico et tu bene exiſtimari ſcribis, et ego ſic audio. ſed plane curationes eius non probo. Ius enim dandum tibi non fuit, cum κακοστομαχος eſſes: ſed tamen et ad illum ſcripſi accurate, et ad Lyſonem. Ad Curium vero, ſuaviſſimum hominem, et ſummi officii, ſummaeque humanitatis, multa ſcripſi; in his etiam, ut, ſi tibi videretur, te ad ſe transferret. Lyſo enim noſter, vereor, ne negli-

gentior ſit: primum, quia omnes Graeci; deinde; quod, cum a me literas accepiſſet, mihi nullas remiſit. ſed eum tu laudas. Tu igitur, quid faciendum ſit, iudicabis. Illud, mi Tiro, te rogo, ſumtu ne parcas ulla in re, quod ad valetudinem opus ſit. Scripſi ad Curium, quod dixiſſes, daret. Medico [ipſi] puto aliquid dandum eſſe, quo ſit ſtudioſior. Innumerabilia tua ſunt in me officia, domeſtica, forenſia, urbana, provincialia, in re privata, in publica, in ſtudiis, in literis noſtris. Omnia viceris, ſi, ut ſpero, te validum videro. Ego puto te belliſſime, ſi recte erit, cum quaeſtore Meſcinio decurſurum. non inhumanus eſt, teque, ut mihi viſus eſt, diligit. Et cum valetudini tuae diligentiſſime conſulueris, tum, mi Tiro, conſulito navigationi. Nulla in re iam te feſtinare volo. nihil laboro, niſi ut ſalvus ſis. Sic habeto, mi Tiro, neminem eſſe, qui me amet, quin idem te amet; et cum tua et mea maxime intereſt te valere, tum multis eſt curae. Adhuc, dum mihi nullo loco deeſſe vis, nunquam te confirmare potuiſti. nunc te nihil impedit. omnia depone, corpori ſervi. quantam diligentiam in valetudinem tuam contuleris, tanti me fieri iudicabo. Vale, mi Tiro, vale, vale, et ſalve. Lepta tibi ſalutem dicit, et omnes. Vale. VII Idus Novembr. Leucade.

TULLIUS, ET CICERO, ET Q. Q. TIRONI HUMANISS. ET OPT. S. P. D.

Rogant Tironem, ut valetudinem curet. Anno U. C. 703.

5. VIDE, quanta ſit in te ſuavitas. Duas horas

Thyrei fuimus. Xenomenes hoſpes tam te diligit, quam ſi vixerit tecum. Is omnia pollicitus eſt, quae tibi eſſent opus. facturum puto. Mihi placebat, ſi firmior eſſes, ut te Leucadem deportaret, ut ibi te plane confirmares. Videbis, quid Curio, quid Lyſoni, quid medico placeat. Volebam ad te Marionem remittere, quem, cum meliuſcule tibi eſſet, ad me mitteres; ſed cogitavi, unas literas Marionem afferre poſſe, me autem crebras exſpectare. Poteris igitur, et facies, ſi me diligis, ut quotidie ſit Acaſtus in portu. Multi erunt, quibus recte literas dare poſſis, qui ad me libenter perferant. Equidem Patras euntem neminem praetermittam. Ego omnem ſpem tui diligenter curandi in Curio habeo. Nihil poteſt illo fieri humanius, nihil noſtri amantius. *Ei te totum trade. malo te paulo poſt valentem, quam ſtatim imbecillum videre.* Cura igitur nihil aliud, niſi ut tu valeas: cetera ego curabo. Etiam atque etiam vale. Leucade proficiſcens, VII Idus Novembr.

M. TULLIUS CIC. PATER ET FIL. ET Q. Q. TIRONI S. D.

Rogat, ne quid omittat, quod ad recuperandam valetudinem ſpectet. Anno U. C. 703.

6. TERTIAM ad te hanc epiſtolam ſcripſi eodem die, magis inſtituti mei tenendi cauſa, quia nactus eram cui darem, quam, quo haberem, quod ſcriberem. Igitur illa: quantum me diligis, tantum adhibe in te diligentiae. Ad tua innumerabilia in me officia adde hoc, quod mihi erit gratiſſimum omnium. cum

valetudinis rationem, ut ſpero, habueris, habeto etiam navigationis. In Italiam euntibus omnibus ad me literas dabis, ut ego euntem Patras neminem praetermitto. Cura, cura te, mi Tiro. quando non contigit, ut ſimul navigares, nihil eſt, quod feſtines; nec quidquam cures, niſi ut valeas. Etiam atque etiam vale. VII Idus Novembr. Actio, veſperi.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Adverſis ventis ſe teneri ſcribit: ut valetudinem curet, nec niſi confirmatus naviget, hortatur. Anno U. C. 703.

7. SEPTIMUM iam diem Corcyrae tenebamur; Quintus autem pater et filius Buthroti. Solliciti eramus de tua valetudine *mirum in modum*; nec mirabamur, nihil a te literarum. iis enim ventis iſtinc navigatur, qui ſi eſſent, nos Corcyrae non ſederemus. Cura igitur te, et confirma; et, cum commode, et per valetudinem, et per anni tempus navigare poteris, ad nos, amantiſſimos tui, veni. Nemo nos amat, qui te non diligat. carus omnibus exſpectatusque venies. Cura ut valeas etiam atque etiam, Tiro noſter. Vale. xv Kalend. Novembr. Corcyra.

Q. C. TIRONI S.

Q. Cicero, quanta ſibi Tironis valetudo ſit, amantiſſimis verbis oſtendit. Anno U. C. 704.

8. MAGNAE *nobis eſt ſollicitudini valetudo tua. nam, tametſi qui veniunt,* ἀκινδύνα μεν, χρονιωτερα δε *nuntiant, tamen in magna conſolatione ingens ineſt*

ſollicitudo, ſi diutius a nobis abfuturus eſt is, cuius uſum et ſuavitatem deſiderando ſentimus. Attamen quamquam videre te tota cogitatione cupio, tamen te penitus rogo, ne te tam longae navigationi et viae per hiemem, niſi bene firmum, committas, neve naviges, niſi explorate. Vix in ipſis tectis et oppidis frigus infirma valetudine vitatur; nedum in mari et via ſit facile abeſſe ab iniuria temporis.

Ψυχος δε λεπτῳ χρωτι πολεμιωτατον,

inquit Euripides. Cui tu quantum credas, neſcio. ego certe ſingulos eius verſus, ſingula eius teſtimonia puto. Effice, ſi me diligis, ut valeas, et ut ad nos firmus ac valens quam primum venias. Ama nos, et vale. Q. F. tibi ſalutem dicit.

M. T. ET C. ET Q. TIRONI S. P. D.

Navigationis deſcriptio, & ad curandam valetudinem plenior cohortatio. Anno U. C. 703.

9. NOS a te, ut ſcis, diſceſſimus a. d. IV Non. Novembr. Leucadem venimus a. d. VIII Idus Novembr. a. d. VII Actium. ibi propter tempeſtatem ad VI Idus morati ſumus. Inde a. d. quintum Idus Corcyram belliſſime navigavimus. Corcyrae fuimus usque ad XVI Kalend. Decembr. tempeſtatibus retenti. A. d. XV Kalend. Decembr. a portu Corcyraeorum ad Caſſiopen ſtadia CXX proceſſimus. Ibi retenti ventis ſumus usque ad IX Kalendas. Interea, qui cupide profecti ſunt, multi naufragia fecerunt. Nos eo die coenati ſolvimus. Inde auſtro leniſſimo, coelo ſereno, nocte illa, et die poſtero in Italiam ad Hydrun-

tem ludibundi pervenimus; eodemque vento postridie (id erat a. d. VII Kalend. Decembr.) hora quarta Brundisium venimus; eodemque tempore simul nobiscum in oppidum introiit Terentia, quae te facit plurimi. A. d. V Kal. Decembr. servus Cn. Plancii Brundisii tandem aliquando mihi a te exspectatissimas literas reddidit, datas Idibus Novembr. quae me molestia valde levarunt: utinam omnino liberassent! Sed tamen Asclapo medicus plane confirmat, propediem te valentem fore. Nunc quid ego te horter, ut omnem diligentiam adhibeas ad convalescendum? Tuam prudentiam, temperantiam, amorem erga me novi. scio te omnia facturum, ut nobiscum quam primum sis. sed tamen ita velim, ut ne quid properes. Symphoniam Lysonis velim vitasses, ne in quartam hebdomada incideres. sed, quum pudori tuo maluisti obsequi, quam valetudini, reliqua cura. Curio misi, ut medico honos haberetur, et tibi daret, quod opus esset: me, cui iussisset, curaturum. Equum et mulum Brundisii tibi reliqui. Romae, vereor, ne ex Kal. Ian. magni tumultus sint. Nos agemus omnia modice. Reliquum est, ut te hoc rogem et a petam, ne temere naviges. Solent nautae festinare quaestus sui causa. Cautus sis, mi Tiro. Mare magnum et difficile tibi restat. Si poteris, cum Mescinio. caute is solet navigare. si minus, cum honesto aliquo homine, cuius auctoritate navicularius moveatur. In hoc omnem diligentiam si adhibueris, teque nobis incolumem praestiteris, omnia a te habebo. Etiam atque etiam, noster Tiro, vale. Medico, Curio, Lysoni de te scripsi diligentissime. Vale, salve.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Tironem ad se venire cupit, sed viam timet, ne valetudini noceat. Eius operam in studiis laudat & exigit. Anno U. C. 708.

10. EGO vero cupio te ad me venire: sed viam timeo. gravissime aegrotasti; inedia, et purgationibus, et vi ipsius morbi consumtus es. Graves solent offensiones esse ex gravibus morbis, si qua culpa commissa est. Iam ad id biduum, quod fueris in via, dum in Cumanum venis, accedent continuo ad reditum dies quinque. Ego in Formiano a. d. III Kalend. esse volo. Ibi te ut firmum offendam, mi Tiro, effice. Literulae meae, sive nostrae, tui desiderio oblanguerunt. *Hac tamen* epistola, quam Acastus attulit, oculos paulum sustulerunt. *Pompeius erat apud me*, cum haec scribebam, hilare et libenter. ei cupienti audire nostra, dixi, sine te omnia mea muta esse. Tu Musis nostris para ut operas reddas. nostra ad diem dictam fient. Docui enim te, fides στυμμον quod haberet. Fac plane ut valeas. nos ad summum. Vale. XIV Kal.

M. T. ET C. TERENTIA ET TULLIA, Q. FRATER ET Q. F. TIRONI S. P. D.

Rogat ut valetudinis unice rationem habeat. De suo ad urbem adventu: de turbato statu reip. & de triumpho ac Campana praefectura significat. Anno U. C. 704.

11. ETSI opportunitatem operae tuae omnibus locis desidero; tamen non tam mea, quam tua causa doleo, te non valere. Sed quum in quartanam conversa vis est morbi, (sic enim scribit Curius,) spe-

ro, te, diligentia adhibita, etiam firmiorem fore. Modo fac, id quod humanitatis tuae eſt, ne quid aliud cures hoc tempore, niſi ut quam commodiſſime convaleſcas. Non ignoro, quantum ex deſiderio labores; ſed erunt omnia facilia, ſi valebis. feſtinare te nolo, ne nauſeae moleſtiam ſuſcipias aeger, et periculoſe hieme naviges. Ego ad urbem acceſſi pridie Nonas Ianuar. obviam mihi ſic eſt proditum, ut nihil potuerit fieri ornatius. Sed incidi in ipſam flammam civilis diſcordiae, vel potius belli: cui cum cuperem mederi, et, ut arbitror, poſſem; cupiditates certorum hominum (nam ex utraque parte ſunt, qui pugnare cupiant,) impedimento mihi fuerunt omnino. et ipſe Caeſar, amicus noſter, minaces ad ſenatum et acerbas literas miſerat. et erat adhuc impudens, qui exercitum et provinciam invito ſenatu teneret: et Curio meus illum incitabat. Antonius quidem noſter, et Q. Caſſius, nulla vi expulſi, ad Caeſarem cum Curione profecti erant. Poſteaquam ſenatus conſulibus, praetoribus, tribunis plebis, et nobis, qui proconſules ſumus, negotium dederat, ut curaremus, ne quid reſpublica detrimenti caperet; nunquam maiore in periculo civitas fuit: nunquam improbi cives habuerunt paratiorem ducem. Omnino ex hac quoque parte diligentiſſime comparatur. id fit auctoritate et ſtudio Pompeii noſtri, qui Caeſarem ſero coepit timere. Nobis inter has turbas ſenatus tamen frequens flagitavit triumphum; ſed Lentulus conſul, quo maius ſuum beneficium faceret, ſimul atque expediſſet, quae eſſent neceſſaria de republica, dixit ſe relaturum. Nos agimus nihil cupide, eoque eſt noſtra plu-

ris auctoritas. Italiae regiones descriptae sunt, quam quisque partem tueretur. Nos Capuam sumsimus. Haec te scire volui. Tu etiam atque etiam cura, ut valeas, literasque ad me mittas, quotiescunque habebis, cui des. Etiam atque etiam vale. D. pridie Idus Ian.

M. T. C. TIRONI SUO S. P. D.

Deplorat statum reipublicae: initia belli civilis exponit; Tironem, ut valetudinis rationem rediturus habeat, admonet. Anno U. C. 704.

12. QUO in discrimine versetur salus mea, et bonorum omnium, atque universae reipublicae, ex eo scire potes, quod domos nostras, et patriam ipsam *vel diripiendam, vel inflammandam reliquimus.* In eum locum res deducta est, ut, nisi qui deus, vel casus aliquis subvenerit, salvi esse nequeamus. Equidem ut veni ad urbem, non destiti omnia et sentire, et dicere, et facere, quae ad concordiam pertinerent: sed mirus invaserat furor non solum improbis, sed etiam his, qui boni habentur, ut pugnare cuperent, me clamante, nihil esse bello civili miserius. Itaque cum Caesar amentia quadam raperetur, et oblitus nominis atque honorum suorum, Ariminum, Pisaurum, Anconam, Arretium occupavisset, Urbem reliquimus: quam sapienter, aut quam fortiter, nihil attinet disputare. Quo quidem in casu simus, vides. Feruntur omnino conditiones ab illo, ut Pompeius eat in Hispaniam: delectus, qui sunt habiti, et praesidia nostra dimittantur: se ulteriorem Galliam Domitio, citeriorem Confidio Noniano (his enim obtigerunt)

traditurum: ad consulatus petitionem se venturum; neque se iam velle, absente se, rationem haberi sui: se praesentem trinum nundinum petiturum. Accepimus conditiones; sed ita, ut removeat praesidia ex his locis, quae occupavit, ut sine metu de iis ipsis conditionibus Romae senatus haberi possit. Id ille si fecerit, spes est pacis non honestae. leges enim imponuntur. sed quidvis est melius, quam sic esse, ut sumus. Sin autem ille suis conditionibus stare noluerit, bellum paratum est; eiusmodi tamen, quod sustinere ille non possit, praesertim cum a suis conditionibus ipse fugerit: tantummodo ut eum intercludamus, ne ad urbem possit accedere; quod sperabamus fieri posse. Delectus enim magnos habebamus; putabamusque illum metuere, si ad urbem ire coepisset, ne Gallias amitteret, quas ambas habet inimicissimas, praeter Transpadanos: ex Hispaniaque sex legiones, et magna auxilia, Afranio et Petreio ducibus, habet a tergo. Videtur, si insaniet, posse opprimi, modo ut urbe salva. Maximam autem plagam accepit, quod is, qui summam auctoritatem in illius exercitu habebat, T. Labienus, socius sceleris esse noluit: reliquit illum, et nobiscum est: multique idem facturi esse dicuntur. Ego adhuc orae maritimae praesum a Formiis. Nullum maius negotium suscipere volui, quo plus apud illum meae literae cohortationesque ad pacem valerent. Sin autem erit bellum, video me castris et certis legionibus praefuturum. Habeo etiam illam molestiam, quod Dolabella noster apud Caesarem est. Haec tibi nota esse volui: quae cave ne te perturbent, et impediant valetudinem tuam. Ego A. Varroni,

quem cum amantiſſimum mei cognovi, tum etiam valde tui ſtudioſum, diligentiſſime te commendavi, ut et valetudinis tuae rationem haberet et navigationis, et totum te ſuſciperet ac tueretur: quem omnia facturum confido. recepit enim, et mecum locutus eſt ſuaviſſime. Tu, quum eo tempore mecum eſſe non potuiſti, quo ego maxime operam et fidelitatem deſideravi tuam, cave feſtines, aut committas, ut aut aeger, aut hieme naviges. Nunquam fero te veniſſe putabo, ſi ſalvus veneris. Adhuc neminem videram, qui te poſtea vidiſſet, quam M. Voluſius, a quo tuas literas accepi: quod non mirabar. neque enim meas puto ad te literas tanta hieme perferri. Sed da operam, ut *valeas*; et, ſi valebis, cum recte navigari poterit, tum naviges. *Cicero meus in Formiano erat*: Terentia et Tullia Romae. Cura, ut valeas. IV Kalendas Febr. Capua.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Cohortatio ad valetudinem curandam. Anno U. C. 708.

13. OMNIA a te data mihi putabo, ſi te valentem videro. Summa cura exſpectabam adventum Menandri, quem ad te miſeram. Cura, ſi me diligis, ut valeas: et, cum te bene confirmaris, ad nos venias. Vale. IV Idus April.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Sollicitudinem ſuam, aegrotante Tirone, ſignificat, & valetudinem ut curet, hortatur. Anno U. C. 708.

14. ANDRICUS postridie ad me venit, quam exspectaram. Itaque habui noctem plenam timoris ac miseriae. Tuis literis nihilo sum factus certior, quomodo te haberes: sed tamen sum recreatus. Ego omni delectatione, literisque omnibus careo; quas ante, quam te videro, attingere non possum. Medico mercedis, quantum poscet, promitti iubeto. id scripsi ad Ummium. Audio, te animo angi, et medicum dicere, ex eo te laborare. Si me diligis, excita ex somno tuas literas humanitatemque, propter quam mihi es carissimus. nunc opus est te animo valere, ut corpore possis. Id cum tua, tum mea causa facias, a te peto. Acastum retine, quo commodius tibi ministretur. Conserva te mihi. dies promissorum adest: quem etiam repraesentabo, si adveneris. Etiam atque etiam vale. IV Idus, hora VI.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Suam de Tironis valetudine sollicitudinem significat. Anno U. C. 708.

15. AEGYPTA ad me venit pridie Idus Apriles. Is etsi mihi nuntiavit, te plane febri carere, et belle habere; tamen, quod negavit te potuisse ad me scribere, curam mihi attulit, et eo magis, quod Hermia, quem eodem die venire oportuerat, non venerat. Incredibili sum sollicitudine de tua valetudine: qua si me liberaris, ego te omni cura liberabo. Plura scriberem, si iam putarem, libenter te legere posse. Ingenium tuum, quod ego maximi facio, confer ad te

mihi tibique conſervandum. Cura te etiam atque etiam diligenter. Vale.

Scripta iam epiſtola, Hermia venit. Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis: nec mirum, tam gravi morbo. Ego ad te Aegyptam miſi, quod nec inhumanus eſt, et te viſus eſt mihi diligere, ut is tecum eſſet; et cum eo coquum, quo utere. Vale.

Q. C. M. CICERONI FRATRI S. P. D.

Quintus fratri de Tirone manumiſſo & gratias agit, & gratulatur. Anno U. C. 708.

16. DE *Tirone, mi Marce, ita te, meumque Ciceronem, & meam Tulliolam, tuumque filium videam, ut mihi gratiſſimum feciſti, cum eum, indignum illa fortuna, nobis amicum, quam ſervum eſſe maluiſti. Mihi crede, tuis & illius literis perlectis, exſilui gaudio, & tibi & ago gratias, & gratulor. Si enim mihi Statii fidelitas eſt tantae voluptati; quantae eſſe in iſto haec eadem bona debent, additis literis, ſermonibus, humanitate, quae ſunt his ipſis commodis potiora? Amo te omnibus equidem maximis de cauſis, verum etiam propter hanc, vel quod mihi ſic, ut debuiſti, nuntiaſti. Te totum in literis vidi. Sabini pueris & promiſi omnia, & faciam.*

M. T. C. TIRONI S. P. D.

Tironem modeſte reprehendit, quod adverbio *fideliter* non recte uſus fuerat: & ut valetudini ſerviat, admonet. Anno U. C. 708.

17. VIDEO, quid agas. tuas quoque epiſtolas vis

referri in volumina. Sed heus tu, qui καναν esse meorum scriptorum soles, unde illud tam ακυρον, *valetudini fideliter inserviendo?* Unde in istum locum *fideliter* venit? cui verbo domicilium est proprium in officio; migrationes in alienum multae. Nam et doctrina, et domus, et ars, et ager etiam, fidelis dici potest; ut sit, quomodo Theophrasto placet, verecunda tralatio. Sed haec coram. Demetrius venit ad me: quo quidem comitatu αφωμιλησα: satis scis. Tu eum videlicet non potuisti videre. cras aderit. videbis igitur. Nam ego hinc perendie mane cogito. Valetudo tua me valde sollicitat: sed inservi, et fac omnia. tum te mecum esse, tum mihi cumulatissime satisfacere putato. Cuspio quod operam dedisti, mihi gratum est. Valde enim eius causa volo. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Liberto Tironi respondet, patroni nomina, ne invidiam ferant, deprecanti. De valetudine gratulatur, cui ut indulgeat monet. Admiscet alia. Anno U. C. 708.

18. QUID igitur? non sic oportet? Equidem censeo sic, addendum etiam, *suo*. sed, si placet, invidia vitetur: quam quidem ego saepe contemsi. Tibi διαφορησιν gaudeo profuisse. si vero etiam Tusculanum, dii boni! quanto mihi illud erit amabilius? Sed, si me amas: quod quidem aut facis, aut perbelle simulas; quod tamen in modum procedit: sed ut est, indulge valetudini tuae; cui quidem tu adhuc, dum mihi deservis, servisti non satis. ea quid postulet, non ignoras: πεψιν, ακεπιαν, περιπατον συμ-

μετρον, τερψιν, ευλυσιαν κοιλιας. Fac bellus revertare. non modo te, ſed etiam Tuſculanum noſtrum plus amem. Parhedrum excita, ut hortum ipſe conducat. ſic olitorem ipſum commovebis. Helico nequiſſimus H-S CIↃ dabat, nullo aprico horto, nullo emiſſario, nulla maceria, nulla caſa. Iſte nos tanta impenſa derideat? calface hominem, ut ego Mothonem. Itaque abutor coronis. De Crabra quid agatur, etſi nunc quidem etiam nimium eſt aquae, tamen velim ſcire. Horologium mittam, et libros, ſi erit ſudum. Sed tu nullosne tecum libellos? an pangis aliquid Sophocleum? fac opus appareat. A. Ligurius, Caeſaris familiaris, mortuus eſt, bonus homo, et nobis amicus. Te quando exſpectemus, fac ut ſciam. Cura te diligenter. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

De literis, de Demetrio, de Auſidiano nomine. Anno U. C. 708.

19. EXSPECTO tuas literas de multis rebus: te ipſum multo magis. Demetrium redde noſtrum, et aliud, ſi quid poteſt boni. De Auſidiano nomine nihil te hortor. ſcio tibi curae eſſe. ſed confice. Et, ſi ob eam rem moraris, accipio cauſam. ſi id te non tenet, advola. Literas tuas valde exſpecto. Vale.

M. T. C. TIRONI S. P. D.

De cura valetudinis, & componendis libris, de olitore, de ſpectaculo Kalendarum. Anno U. C. 708.

20. SOLLICITAT, ita vivam, me tua, mi Tiro,

valetudo : ſed confido, ſi diligentiam, quam inſtituiſti, adhibueris, cito te firmum fore. Libros compone; indicem, cum Metrodoro lubebit, quando eius arbitratu vivendum eſt. Cum olitore, ut videtur. Tu potes Kalendis ſpectare gladiatores, poſtridie redire : et ita cenſeo. Verum, ut videbitur. Cura te, ſi me amas, diligenter. Vale.

C. FIL. TIRONI SUO DULCISS. S. P. D.

Suum virtutis amorem ſtudiumque Cicero filius ſignificat: de praedio emto gratulatur. Antonio & Dolabella *coss.* aut paulo ante videtur ſcripta.

21. CUM *vehementer tabellarios exſpectarem quotidie, aliquando venerunt poſt diem* VI *&* XL, *quam a vobis diſceſſerant : quorum mihi fuit adventus optatiſſimus. Nam cum maximam cepiſſem laetitiam ex humaniſſimi & cariſſimi patris epiſtola ; tum vero iucundiſſimae tuae literae cumulum mihi gaudii attulerunt. Itaque me iam non poenitebat, intercapedinem ſcribendi feciſſe ; ſed potius laetabar. fructum enim magnum humanitatis tuae capiebam ex ſilentio mearum literarum. Vehementer igitur gaudeo, te meam ſine dubitatione accepiſſe excuſationem. Gratos tibi optatosque eſſe, qui de me rumores afferuntur, non dubito, mi dulciſſime Tiro : praeſtaboque, & enitar, ut in dies magis magisque haec naſcens de me duplicetur opinio. Quare quod polliceris te buccinatorem fore exiſtimationis meae, firmo id conſtantique animo facias licet. Tantum enim mihi dolorem cruciatumque attulerunt errata aetatis meae, ut non ſolum animus a factis, ſed aures quoque*

commemoratione abhorreant. Cuius te ſollicitudinis & doloris participem fuiſſe, notum exploratumque eſt mihi: nec id mirum. Nam cum omnia mea cauſa veles mihi ſucceſſa; tum etiam tua. ſocium enim te meorum commodorum ſemper eſſe volui. Quod igitur tum ex me doluiſti, nunc, ut duplicetur tuum ex me gaudium, praeſtabo. Cratippo me, ſcito, non ut diſcipulum, ſed ut filium, eſſe coniunctiſſimum. nam cum audio illum libenter, tum etiam propriam eius ſuavitatem vehementer amplector. Sum totos dies cum eo, noctisque ſaepenumero partem. exoro enim, ut mecum quam ſaepiſſime coenet. Hac introducta conſuetudine, ſaepe inſcientibus nobis & coenantibus obrepit, ſublataque ſeveritate philoſophiae, humaniſſime nobiscum iocatur. Quare da operam, ut hunc talem, tam iucundum, tam excellentem virum videas quam primum. Nam quid ego de Bruttio dicam? quem nullo tempore a me patior diſcedere: cuius cum frugi ſeveraque eſt vita, tum etiam iucundiſſima convictio. non eſt enim ſeiunctus iocus a philologia & quotidiana συζητησει. Huic ego locum in proximo conduxi, &, ut poſſum, ex meis anguſtiis illius ſuſtento tenuitatem. Praeterea declamitare Graece apud Caſſium inſtitui; Latine autem apud Bruttium exerceri volo. Utor familiaribus & quotidianis convictoribus, quos ſecum Mitylenis Cratippus adduxit, hominibus & doctis, & illi probatiſſimis. Multum etiam mecum eſt Epicrates, princeps Athenienſium, & Leonides, & horum ceteri ſimiles. τα μεν αν καθ' ημας ταδε. De Gorgia autem quod mihi ſcribis, erat quidem ille in quotidiana declamatione utilis: ſed omnia poſtpoſui, dummodo praeceptis patris parerem. διαρρηδην enim ſcripſerat,

ut eum dimitterem statim. tergiversari nolui, ne mea nimia σπουδη suspicionem ei aliquam importaret. Deinde illud etiam mihi succurrebat, grave esse, me de iudicio patris iudicare. Tuum tamen studium & consilium, gratum acceptumque est mihi. Excusationem angustiarum tui temporis accipio. scio enim, quam soleas esse occupatus. Emisse te praedium vehementer gaudeo; feliciterque tibi rem istam evenire cupio. Hoc loco me tibi gratulari, noli mirari. eodem enim fere loco, tu quoque, emisse te, feciſti me certiorem. Habes. deponendae tibi sunt urbanitates. rusticus Romanus factus es. Quomodo ego mihi nunc ante oculos tuum iucundissimum conspectum propono? videor enim videre ementem te rusticas res, cum villico loquentem, in lacinia servantem ex mensa secunda semina. Sed quod ad rem pertinet, me tum tibi defuisse, aeque ac tu, doleo. Sed noli dubitare, mi Tiro, quin te sublevaturus sim, si modo fortuna me: praesertim cum sciam, communem nobis emtum esse istum fundum. De mandatis quod tibi curae fuit, est mihi gratum. Sed peto a te, ut quam celerrime mihi librarius mittatur, maxime quidem Graecus: multum mihi enim eripitur operae in exscribendis hypomnematis. Tu velim inprimis cures, ut valeas, ut una συμφιλολογειν possimus. Anterum tibi commendo. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Valetudinis curandae admonet aegrotantem: librarios tamen regere iubet: addit de variis. Anno U. C. 708.

22. SPERO ex tuis literis, tibi melius esse: cupio certe. Cui quidem rei omni ratione cura ut inser-

vias; et cave ſuſpiceris, contra meam voluntatem te facere, quod non ſis mecum. mecum es, ſi te curas. Quare malo te valetudini tuae ſervire, quam meis oculis et auribus. Etſi enim et audio te, et video libenter; tamen hoc multo erit, ſi valebis, iucundius. Ego hic ceſſo, quia ipſe nihil ſcribo: lego autem libentiſſime. Tu iſtic, ſi quid librarii mea manu non intelligent, monſtrabis. Una omnino interpoſitio difficilior eſt, quam ne ipſe quidem facile legere ſoleo, de quadrimo Catone. De triclinio cura, ut facis. Tertia aderit, modo ne Publius rogatus ſit. Demetrius iſte nunquam omnino Phalereus fuit; ſed nunc plane Bilienus eſt. Itaque te do vicarium. tu eum obſervabis. Etſi: verumtamen de illis: noſti cetera. Sed tamen, ſi quem cum eo ſermonem habueris, ſcribes ad me, ut mihi naſcatur epiſtolae argumentum, et ut tuas quam longiſſimas literas legam. Cura, mi Tiro, ut valeas. hoc mihi gratius facere nihil potes. Vale.

TULLIUS TIRONI SUO S. P. D.

Hortatur, ut profeſſionem conficiat, ſcribitque ſibi in animo eſſe amicitiam Antonii conſervare. Anno U. C. 709.

23. TU vero confice profeſſionem, ſi potes. etſi haec pecunia ex eo genere eſt, ut profeſſione non egeat. Verumtamen Balbus ad me ſcripſit, tanta ſe epiphora oppreſſum, ut loqui non poſſit, Antonius de lege quid egerit. Liceat modo ruſticari. Ad Bithynicum ſcripſi. De Servilio tu videris, qui ſenectutem non contemnis. Etſi Atticus noſter, quia quon-

dam me commoveri πανικοις intellexit, idem ſemper putat, nec videt, quibus praeſidiis philoſophiae ſeptus ſim: et hercle, quod timidus ipſe eſt, δορυζοπτοισι. Ego tamen Antonii inveteratam ſine ulla offenſione amicitiam retinere ſane volo, ſcribamque ad eum, ſed non ante, quam te videro. nec tamen te avoco a ſyngrapha, γονυ κνημης. Cras exſpecto Leptam. etenim ad cuius rutam pulegio mihi tui ſermonis utendum eſt. Vale.

TULLIUS TIRONI S. P. D.

Domeſticas res, deinde publicas narrat. Anno U. C. 709.

24. ETSI mane Harpalum miſeram; tamen, cum haberem, cui recte darem literas, etſi novi nihil erat, iisdem de rebus volui ad te ſaepius ſcribere: non quin confiderem diligentiae tuae; ſed rei me magnitudo movebat. Mihi prora et puppis, ut Graecorum proverbium eſt, fuit a me tui dimittendi, ut rationes noſtras explicares. Oſillio et Aurelio utique ſatis fiat. A Flamma, ſi non potes omne, partem aliquam velim extorqueas; in primisque, ut expedita ſit penſio Kalendis Ian. De attributione conficies. De repraeſentatione videbis. De domeſticis hactenus. De publicis omnia mihi certa, quid Octavius, quid Antonius: quae hominum opinio: quid futurum putes. Ego vix teneor, quin accurram. Sed ſt! literas tuas exſpecto: et ſcito Balbum tum fuiſſe Aquini, cum tibi eſt dictum, et poſtridie Hirtium. Puto utrumque ad aquas. Sed quod egerint. Dolabellae procuratores fac admoneantur. appellabis etiam Papiam. Vale.

CICERO FIL. TIRONI S. P. D.

Literas a Tirone quam creberrimas requirit. Anno U. C. 709.

25. ETSI *iusta & idonea usus es excusatione de intermissione literarum tuarum, tamen id ne saepius facias, rogo. nam etsi de republica rumoribus & nuntiis certior fio, & de sua in me voluntate semper ad me perscribit pater; tamen de quavis minima re scripta a te ad me epistola semper fuit gratissima. Quare cum in primis tuas desiderem literas, noli committere, ut excusatione potius expleas officium scribendi, quam assiduitate epistolarum. Vale.*

Q. CICERO TIRONI SUO S. P. D.

Negligentiae in mittendis epistolis accusat, quas etiam sine argumento scribi postulat. Familiariter & iocose. *Anno incerto.*

26. VERBERAVI *te cogitationis tacito duntaxat convicio, quod fasciculus alter ad me iam sine tuis literis perlatus est. Non potes effugere huius culpae poenam. De patrono Marcus est adhibendus; isque diu & multis lucubrationibus commentata oratione, vide ut probare possit, te non peccasse. Plane te rogo, sicut olim matrem nostram facere memini, quae lagenas etiam inanes obsignabat, ne dicerentur inanes aliquae fuisse, quae furtim essent exsiccatae: sic tu, etiamsi, quod scribas, non habebis, scribito tamen, ne furtum cessationis quaesiviſſe videaris. Valde enim mihi semper & vera & dulcia tuis epistolis nuntiantur. Ama nos, & vale.*

Q. C. TIRONI SUO S. P. D.

Invehitur in consules designatos Hirtium & Pansam. Benevolentiam suam significat. Anno U. C. 709.

27. MIRIFICAM *mihi verberationem cessationis epistola dedisti. Nam, quae parcius frater perscripserat, verecundia videlicet & properatione, ea tu sine assentatione, ut erant, ad me scripsisti, & maxime de consulibus designatis: quos ego penitus novi libidinum & languoris effeminatissimi animi plenos: qui nisi a gubernaculis recesserint, maximum ab universo naufragio periculum est. Incredibile est, quae ego illos scio, oppositis Gallorum castris, in aestivis feciisse; quos ille latro, nisi aliquid firmius fuerit, societate vitiorum deliniet. Res est aut tribunitiis, aut privatis consiliis munienda. Nam isti duo vix sunt digni, quibus alteri Caesenam, alteri Cossutianarum tabernarum fundamenta credas. Te, ut dixi, fero oculis. Ego vos a. d. III Kalend. videbo, tuosque oculos, etiamsi te veniens in medio foro videro, dissuaviabor. Me ama. Vale.*

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER I.

ARGUMENTUM.

Libri huius epistolae partim ante consulatum Ciceronis, partim post consulatum scriptae sunt. Nam toto consulatus illius tempore Atticus Romae fuit, omnium consiliorum & actionum eius monitor, adiutor & administer. Porro illae, quae consulatum antecedunt, quae sunt numero novem, nimirum usque ad eam quae incipit, *Teucris illa:* nihil sane continent, quod ad historiam magnopere pertineat. Consequentes vero, usque ad epistolam, *Nihil mihi*, M. Messalla & Pisone *coss.* datae, primum, rem Clodii narrant, ut domi C. Caesaris cum vestitu muliebri deprehensus fuerit, cum pro populo fieret; totumque de re illa iudicium, quo non modo praeter fas & aequum, sed etiam praeter omnium hominum opinionem, absolutus fuit: deinde, quam mortuo plausu populus Romanus Pompeium exceperit e nobili illa Asiatica expeditione redeuntem. Nam cum nobiles homines, in iis L. Lucullum cum primis, haberet infensos: illos, quia hominis potentiam aegre ferrent adeo crevisse, ut iam formidabilis posset esse; hunc, quia erepti sibi triumphi de Mithridate, iam fere debellato, haereret memoria: non modo obtinere nunquam potuit, ut acta sua a populo confirmarentur, deque militum praemiis decerneretur: sed ne illud quidem, ut rebus ab se gestis recitandis plausus ex animo daretur. ep. XII. Quae

quidem res omnium, quae deinceps secuta sunt, malorum fons et origo fuit. Nam quod nec per Messallam et Pisonem primo anno, nec per Metellum et Afranium, ex quibus hunc omnibus invitis per largitionem et ambitum, quo acta sua confirmarentur, creandum curaverat sequenti anno: quod per Flavium Tribunum pleb. ut lex agraria perferretur, impetrare non potuit: coitione facta cum Caesare et M. Crasso, anno tertio obtinuit, Caesare inprimis Consule declarato. Tres ultimae epistolae, Q. Metello Celere, L. Afranio coss. missae sunt: quorum consulatu de Clodio ad plebem traducendo agi coeptum est. Quare si ratio temporum subducatur, intelligemus tam paucas libri huius epistolas, annis amplius octo scriptas fuisse: nempe a consulatu minimum L. Caecilii Metelli Cretici, et Q. Marcii Vatiae, qui aedilitatem Ciceronis statim secutus est, usque ad eos quos proxime diximus coss. Scite autem Manutius primas epistolas distribuisse videtur, et quasi in suum locum *singulas revocasse; ut nullo negotio, quando primum inter* eos initium scribendi factum est, cognosci possit.

CICERO ATTICO SAL.

a. u. 699

1. PETITIONIS nostrae, quam tibi summae curae esse scio, huiusmodi ratio est, quod adhuc coniectura provideri *possit*. Prensat unus P. Galba. sine fuco ac fallaciis, more maiorum, negatur. Ut opinio est hominum, non aliena rationi nostrae fuit illius haec praepropera prensatio. nam illi ita negant vulgo, ut mihi se debere dicant. Ita quiddam spero nobis profici, cum hoc percrebrescit, plurimos nostros amicos inveniri. Nos autem initium prensandi facere cogitaramus eo ipso tempore, quo tuum puerum cum his literis proficisci Cincius dicebat, in campo, comitiis tribunitiis, a. d. XVI Kalend. Sext. Competito-

res, qui certi esse videantur, Galba, et Antonius, et Q. Cornificius. Puto te in hoc aut risisse, aut ingemuisse, ut frontem ferias, sunt, qui etiam Caesonium putent. Aquillium non arbitramur, qui denegavit, et iuravit morbum, et illud suum regnum iudiciale opposuit. Catilina, si iudicatum erit, meridie non lucere, certus erit competitor. De Ausidio, et de Palicano, non puto te exspectare dum scribam. De iis, qui nunc petunt, Caesar certus putatur. Thermus cum Silano contendere existimatur; qui sic inopes et ab amicis et existimatione sunt, ut mihi videatur non esse ἀδύνατον, Curium obducere. sed hoc praeter me nemini videtur. Nostris rationibus maxime conducere videtur, Thermum fieri cum Caesare. nemo est enim ex iis, qui nunc petunt, qui, si in nostrum annum reciderit, firmior candidatus fore videatur; propterea quod curator est viae Flaminiae, quae tum erit absoluta. sane facile eum [liberi] ἔσεμον ciceri [consuli] accuderint. Petitorum haec est adhuc informata cogitatio. Nos in omni munere candidatorio fungendo summam adhibebimus diligentiam: et fortasse, quoniam videtur in suffragiis multum posse Gallia, cum Romae a iudiciis forum refrixerit, excurremus mense Septembri legati ad Pisonem, ut Ianuario revertamur. Cum perspexero voluntates nobilium, scribam ad te. cetera spero prolixa esse, his duntaxat urbanis competitoribus. Illam manum tu mihi cura ut praestes, quoniam propius abes, Pompeii, nostri amici. nega me ei iratum fore, si ad mea comitia non venerit. Atque haec huiusmodi sunt. Sed est, quod abs te mihi ignosci pervelim. Caecilius, avun-

culus tuus, a P. Vario cum magna pecunia fraudaretur, agere coepit cum eius fratre Caninio Satrio de iis rebus, quas eum dolo malo mancipio accepisse de Vario diceret. una agebant ceteri creditores, in quibus erat Lucullus, et P. Scipio, et is, quem putabant magistrum fore, si bona venirent, L. Pontius. verum hoc ridiculum est, de magistro nunc cognoscere. rogavit me Caecilius, ut adessem contra Satrium. Dies fere nullus est, quin hic Satrius domum meam ventitet. observat L. Domitium maxime: me habet proximum. fuit et mihi et Q. fratri magno usui in nostris petitionibus. Sane sum perturbatus, cum ipsius Satrii familiaritate, tum Domitii, in quo uno maxime ambitio nostra nititur. Demonstravi haec Caecilio: simul et illud ostendi, *si ipse unus cum illo uno contenderet, me ei satisfacturum fuisse*: nunc in causa universorum creditorum, hominum praesertim amplissimorum, qui sine eo, quem Caecilius suo nomine perhiberet, facile causam communem sustinerent, aequum esse, eum et officio meo consulere, et tempori. durius accipere hoc mihi visus est, quam vellem, et quam homines belli solent; et postea prorsus ab instituta nostra paucorum dierum consuetudine longe refugit. Abs te peto, ut mihi hoc ignoscas, et me existimes humanitate esse prohibitum, ne contra amici summam existimationem miserrimo eius tempore venirem; cum is omnia sua studia et officia in me contulisset. quod si voles in me esse durior, ambitionem putabis mihi obstitisse. ego autem arbitror, etiamsi id sit, mihi ignoscendum esse; επει ουχ ιερηιον, ουδε βοειην. vides enim, in quo cursu simus, et quam

omnes gratias non modo retinendas, verum etiam acquirendas putemus. Spero tibi me causam probasse: cupio quidem certe. Hermathena tua valde me delectat, et posita ita belle est, ut totum gymnasium ηλιου αναθημα esse videatur. Multum te amamus.

CICERO ATTICO S.

2. L. Iulio Caesare, C. Marcio Figulo consulibus, filiolo me auctum scito, salva Terentia. Abs te tam diu nihil literarum? Ego de meis ad te rationibus scripsi antea diligenter. Hoc tempore Catilinam, competitorem nostrum, defendere cogitamus. Iudices habemus, quos voluimus, summa accusatoris voluntate. Spero, si absolutus erit, coniunctiorem illum *nobis fore in ratione petitionis: sin aliter acciderit*, humaniter feremus. *Tuo adventu nobis opus est maturo*: nam prorsus summa hominum est opinio, tuos familiares, nobiles homines, adversarios honori nostro fore. ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore video. quare Ianuario mense, ut constituisti, cura ut Romae sis.

CICERO ATTICO S.

3. AVIAM tuam scito desiderio tui mortuam esse, et simul, quod verita sit, ne Latinae in officio non manerent, et in montem Albanum hostias non adducerent. eius rei consolationem ad te L. Saufeium missurum esse arbitror. Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus, ex quodam rumore, an ex literis tuis ad alios missis? nam ad me de eo nihil scripsisti. Signa, quae nobis curasti, ea sunt ad Caietam exposita.

nos ea non vidimus. neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit. misimus qui pro vectura solveret. Te multum amamus, quod ea abs te diligenter, parvoque curata sunt. Quod ad me saepe scripsisti de nostro amico placando, feci, et expertus sum omnia: sed mirandum in modum est animo abalienato: quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitror, tamen ex me, cum veneris, cognosces. Sallustium praesentem restituere in eius veterem gratiam non potui. Hoc ad te scripsi, quod is me accusare de te solebat. at in se expertus est illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse. Tulliolam C. Pisoni L. F. Frugi despondimus.

CICERO ATTICO S.

a. u. 687.

4. CREBRAS exspectationes nobis tui commoves. nuper quidem, cum iam te adventare arbitraremur, repente abs te in mensem Quintilem reiecti sumus. nunc vero censeo, quod commodo tuo facere poteris, venias ad id tempus, quod scribis: obieris Quinti fratris comitia; nos longo intervallo viseris; Acutilianam controversiam transegeris. hoc me etiam Peducaeus, ut ad te scriberem, admonuit. putamus enim utile esse, te aliquando iam rem transigere. mea intercessio parata et est, et fuit. Nos hic incredibili ac singulari populi voluntate de C. Macro transegimus. cui cum aequi fuissemus, tamen multo maiorem fructum ex populi existimatione, illo damnato, cepimus, quam ex ipsius, si absolutus esset, gratia cepissemus. Quod ad me de Hermathena scribis, per mihi gratum est, et ornamentum Academiae pro-

prium meae, quod et Hermes commune omnium, et Minerva ſingulare eſt inſigne eius gymnaſii. quare velim, ut ſcribis, ceteris quoque rebus quam plurimis eum locum ornes. Quae mihi antea ſigna miſiſti, ea nondum vidi. in Formiano ſunt; quo ego nunc proficiſci cogitabam. illa omnia in Tuſculanum deportabo. Caietam, ſi quando abundare coepero, ornabo. Libros tuos conſerva; et noli deſperare, eos me meos facere poſſe. quod ſi aſſequor, ſupero Craſſum divitiis, atque omnium vicos, et prata contemno.

CICERO ATTICO S.

a. u. 685

5. QUANTUM dolorem acceperim, et quanto fructu ſim privatus et forenſi et domeſtico, Lucii fratris noſtri morte, *in primis pro noſtra conſuetudine* tu exiſtimare potes. nam mihi omnia, quae iucunda ex humanitate alterius et moribus homini accidere poſſunt, ex illo accidebant. quare non dubito, quin tibi quoque id moleſtum ſit, cum et meo dolore moveare, et ipſe omni virtute, officioque ornatiſſimum, tuique et ſua ſponte, et meo ſermone amantem, affinem, amicumque amiſeris. Quod ad me ſcribis de ſorore tua; teſtis erit tibi ipſa, quantae mihi curae fuerit, ut Quinti fratris animus in eam eſſet is, qui eſſe deberet. quem cum eſſe offenſiorem arbitrarer, eas literas ad eum miſi, quibus et placarem ut fratrem, et monerem ut minorem, et obiurgarem ut errantem. itaque ex iis, quae poſtea ſaepe ab eo ad me ſcripta ſunt, confido ita eſſe omnia, ut et oporteat, et velimus. De literarum miſſione ſine cauſa abs te accuſor. nunquam enim a Pomponia noſtra certior ſum factus,

esse, cui literas dare possem. porro autem neque mihi accidit, ut haberem, qui in Epirum proficisceretur; neque dum te Athenis esse audiebamus. De Acutiliano autem negotio quod mihi mandaras, ut primum a tuo digressu Romam veni, confeceram: sed accidit, ut et contentione nihil opus esset, et ut ego, qui in te satis consilii statuerim esse, mallem Peducaeum tibi consilium per literas, quam me dare. Etenim cum multos dies aures meas Acutilio dedissem, (cuius sermonis genus tibi notum esse arbitror,) non mihi grave duxissem scribere ad te de illius querimoniis, cum eas audire, quod erat subodiosum, leve putassem. sed abs te ipso, qui me accusas, unas mihi scito literas redditas esse, cum et otii ad scribendum plus, et facultatem dandi maiorem habueris. Quod scribis, etiamsi cuius animus in te esset offensior, a me recolligi oportere; quid dicas, neque id neglexi: sed est miro quodam modo affectus. ego autem, quae dicenda fuerunt de te, non praeterii. quid autem contendendum esset, ex tua putabam voluntate statuere oportere; quam si ad me perscripseris, intelliges me neque diligentiorem esse voluisse, quam tu esses, neque negligentiorem fore, quam tu velis. De Tadiana re, mecum Tadius locutus est, te ita scripsisse, nihil esse iam, quod laboraretur, quoniam hereditas usucapta esset. id mirabamur te ignorare, de tutela legitima, in qua dicitur esse puella, nihil usucapi posse. Epiroticam emtionem gaudeo tibi placere. Quae tibi mandavi, et quae tu intelliges convenire nostro Tusculano, velim, ut scribis, cures, quod sine molestia tua facere poteris. nam nos ex omnibus

moleſtiis et laboribus uno illo in loco conquieſcimus, quo fratrem quotidie exſpectamus. Terentia magnos articulorum dolores habet, et te, et ſororem tuam, et matrem maxime diligit, ſalutemque tibi plurimam adſcribit, et Tulliola, deliciae noſtrae. Cura, ut valeas, et nos ames, et tibi perſuadeas, te a me fraterne amari.

CICERO ATTICO S.

a. u. 686

6. NON committam poſthac, ut me accuſare de epiſtolarum negligentia poſſis. tu modo videto, in tanto otio ut par mihi ſis. Domum Rabirianam Neapoli, quam tu iam dimenſam et exaedificatam animo habebas, M. Fonteius emit H-S CCCIↃↃↃ XXX. id te ſcire volui, ſi quid *forte ea res ad cogitationes* tuas pertineret. Q. frater, ut mihi videtur, quo volumus animo eſt in Pomponiam, et cum ea nunc in Arpinatibus praediis erat, et ſecum habebat hominem χρηστομαθη, D. Turranium. Pater nobis deceſſit a. d. VIII Kal. Decembr. Haec habebam fere, quae te ſcire vellem. Tu velim, ſi qua ornamenta γυμνασιωδη reperire poteris, quae loci ſint eius, quem tu non ignoras, ne praetermittas. Nos Tuſculano ita delectamur, ut nobismetipſis tum denique, cum illo venimus, placeamus. Quid agas omnibus de rebus, et quid acturus ſis, fac nos quam diligentiſſime certiores.

CICERO ATTICO S.

a. u. 686

7. APUD matrem recte eſt, eaque nobis curae eſt. L. Cincio H-S XXCD conſtitui me curaturum Idi-

bus Febr. Tu velim ea, quae nobis emiſſe et paraſſe ſcribis, des operam, ut quamprimum habeamus: et velim cogites, id quod mihi pollicitus es, quemadmodum bibliothecam nobis conficere poſſis. omnem ſpem delectationis noſtrae, quam, cum in otium venerimus, habere volumus, in tua humanitate poſitam habemus.

CICERO ATTICO S.

8. APUD te eſt, ut volumus. mater tua et ſoror a me Quintoque fratre diligitur. Cum *Acutilio ſum* locutus. is ſibi negat a ſuo procuratore quidquam ſcriptum eſſe, et miratur iſtam controverſiam fuiſſe, quod ille recuſarit ſatisdare, amplius abs te non peti. Quod te de Tadiano negotio decidiſſe *ſcribis*, *id ego* Tadio *et gratum eſſe intellexi*, et magnopere iucundum. Ille noſter amicus, vir mehercule optimus, et mihi amiciſſimus, ſane tibi iratus eſt. hoc, ſi, quanti tu aeſtimes, ſciam, tum, quid mihi elaborandum ſit, ſcire poſſim. L. Cincio H-S CCIↃↃ CCIↃↃ CCCC pro ſignis Megaricis, ut tu ad me *ſcripſeras*, curavi. Hermae tui *Pentelici* cum capitibus aeneis, de quibus ad me ſcripſiſti, iam nunc me admodum delectant. quare velim, et eos, et ſigna, et cetera, quae tibi eius loci, et noſtri ſtudii, et tuae elegantiae eſſe videbuntur, quam plurima, quam primumque mittas, et maxime quae tibi gymnaſii xyſtique videbuntur eſſe. nam in eo genere ſic ſtudio efferimur, ut abs te adiuvandi, ab aliis prope reprehendendi ſimus. ſi Lentuli navis non erit, quo tibi placebit, imponito. Tulliola, deliciolae noſtrae, tuum munuſculum flagi-

tat, et me, ut ſponſorem, appellat. mihi autem abiurare certius eſt, quam dependere.

CICERO ATTICO S.

a. u. 688.

9. NIMIUM raro nobis abs te literae afferuntur; cum et multo tu facilius reperias, qui Romam proficiſcantur, quam ego, qui Athenas; et certius tibi ſit, me eſſe Romae, quam mihi, te Athenis. itaque propter hanc dubitationem meam brevior haec ipſa epiſtola eſt; quod, cum incertus eſſem, ubi eſſes, nolebam illum noſtrum familiarem ſermonem in alienas manus devenire. Signa Megarica, et Hermas, de quibus ad me ſcripſiſti, vehementer exſpecto. quidquid eiusdem generis habebis, dignum Academia tibi quod videbitur, *ne dubitaris mittere*, et arcae noſtrae confidito. genus hoc eſt voluptatis meae: quae γυμνασιωδη maxime ſunt, ea quaero. Lentulus naves ſuas pollicetur. peto abs te, ut haec cures diligenter. Chilius te rogat, et ego eius rogatu, Ευμολπιδων πατρια.

CICERO ATTICO S.

a. u. 686.

10. CUM eſſem in Tuſculano, (erit hoc tibi pro illo tuo, *Cum eſſem in Ceramico*,) verumtamen cum ibi eſſem, Roma puer, a ſorore tua miſſus, epiſtolam mihi abs te allatam dedit, nuntiavitque, eo ipſo die poſt meridiem iturum, qui ad te proficiſceretur. eo factum eſt, ut epiſtolae tuae reſcriberem aliquid; brevitate temporis tam pauca cogerer ſcribere. Primum tibi de noſtro amico placando, aut etiam plane reſtituendo polliceor. quod ego, etſi mea ſponte

ante faciebam, eo nunc tamen et agam ſtudioſius, et contendam ab illo vehementius, quod tantam ex epiſtola voluntatem eius rei tuam perſpicere videor. hoc te intelligere volo, pergraviter illum eſſe offenſum; ſed quia nullam video gravem ſubeſſe cauſam, magnopere confido illum fore in officio, et in noſtra poteſtate. Signa noſtra, et Hermeraclas, ut ſcribis, cum commodiſſime poteris, velim imponas, et ſi quod aliud οικειον eius loci, quem non ignoras, reperies, et maxime, quae tibi palaeſtrae, gymnaſiique videbuntur eſſe. etenim ibi ſedens haec ad te ſcribebam; ut me locus ipſe admoneret. Praeterea typos tibi mando, quos in tectorio atrioli poſſim includere, et putealia ſigillata duo. Bibliothecam tuam cave cuiquam deſpondeas, quamvis acrem amatorem inveneris. nam ego omnes meas vindemiolas eo reſervo, ut illud ſubſidium ſenectuti parem. De fratre, confido ita eſſe, ut ſemper volui et elaboravi. multa ſigna ſunt eius rei; non minimum, quod ſoror praegnans eſt. De comitiis meis et tibi me permiſiſſe memini, et ego iampridem hoc communibus amicis, qui te exſpectant, praedico: te non modo non arceſſi a me, ſed prohiberi; quod intelligam, multo magis intereſſe tua, te agere, quod agendum eſt hoc tempore, quam mea, te adeſſe comitiis. proinde eo animo te velim eſſe, quaſi mei negotii cauſa in iſta loca miſſus eſſes. me autem eum et offendes erga te, et audies, quaſi mihi, ſi qua parta erunt, non modo te praeſente, ſed per te parta ſint. Tulliola tibi diem dat, ſponſorem appellat.

CICERO ATTICO S.

a. u. 698.

11. ET mea sponte faciebam antea, et post, duabus epistolis tuis perdiligenter in eandem rationem scriptis, magnopere sum commotus. eo accedebat hortator assiduus Sallustius, ut agerem quam diligentissime cum Lucceio de vestra vetere gratia reconcilianda. sed, cum omnia feciſſem, non modo eam voluntatem eius, quae fuerat erga te, recuperare non potui, verum ne causam quidem elicere immutatae voluntatis. tametsi iactat ille quidem illud tuum arbitrium, et ea, quae iam tum, cum aderas, offendere eius animum intelligebam; tamen habet quiddam profecto, quod magis in animo eius insederit, quod neque epistolae tuae, neque nostra allegatio tam potest facile delere, quam tu praesens non modo oratione, sed tuo vultu illo familiari tolles, si modo tanti putabis id, quod, si me audies, et, si humanitati tuae constare voles, certe putabis. Ac, ne illud mirere, cur, cum ego antea significarem tibi per literas, me sperare illum in nostra potestate fore, nunc idem videar diffidere; incredibile est, quanto mihi videatur illius voluntas obstinatior, et in hac iracundia obfirmatior: sed haec aut sanabuntur, cum veneris; aut ei molesta erunt, in utro culpa erit. Quod in epistola tua scriptum erat, me iam arbitrari designatum esse; scito, nihil tam exercitum esse nunc Romae, quam candidatos, omnibus iniquitatibus; nec, quando futura sint comitia, sciri. verum haec audies de Philadelpho. Tu velim, quae Academiae nostrae parasti, quamprimum mittas. mire quam illius loci non modo usus, sed etiam cogita-

tio delectat. Libros vero tuos cave cuiquam tradas. nobis eos, quemadmodum scribis, conserva. summum me eorum studium tenet, sicut odium iam ceterarum rerum; quas tu, incredibile est, quam brevi tempore quanto deteriores offensurus sis, quam reliquisti.

CICERO ATTICO S.

a. u. 692

42. TEUCRIS illa lentum sane negotium: neque Cornelius ad Terentiam postea rediit. opinor, ad Considium, Axium, Selicium confugiendum est. nam a Caecilio propinqui minore centesimis nummum movere non possunt. Sed, ut ad prima illa redeam, nihil ego illa impudentius, astutius, lentius vidi. *Libertum mitto: Tito mandavi:* σκηψεις atque αναβολαι. sed nescio, an ταυτομαλον ημων. nam mihi Pompeiani prodromi nuntiant, aperte Pompeium acturum, Antonio succedi oportere; eodemque tempore aget praetor ad populum. res eiusmodi est, ut ego, nec per bonorum, nec per popularem existimationem, honeste possim hominem defendere; nec mihi libeat, quod vel maximum est. etenim accidit hoc; quod totum, cuiusmodi sit, mando tibi, ut perspicias. Libertum ego habeo, sane nequam hominem; Hilarum dico, ratiocinatorem, et clientem tuum. De eo mihi Valerius interpres nuntiat, Chiliusque se audisse scribit haec: esse hominem cum Antonio: Antonium porro in cogendis pecuniis dictitare, partem mihi quaeri, et a me custodem communis quaestus libertum esse missum. Non sum mediocriter commotus; neque tamen credidi: sed certe aliquid sermonis fuit. totum inve-

ſtiga, cognoſce, perſpice, et nebulonem illum, ſi quo pacto potes, ex iſtis locis amove. Huius ſermonis Valerius auctorem Cn. Plancium nominabat. mando tibi plane, totum ut videas cuiusmodi ſit. Pompeium nobis amiciſſimum conſtat eſſe. Divortium Muciae vehementer probatur. P. Clodium, Appii F. credo te audiſſe cum veſte muliebri deprehenſum domi C. Caeſaris, cum pro populo fieret, eumque per manus ſervulae ſervatum et eductum; rem eſſe inſigni infamia: quod te moleſte ferre certo ſcio. Quid praeterea ad te ſcribam, non habeo. et mehercule eram conturbatior. nam puer feſtivus, anagnoſtes noſter, Soſitheus deceſſerat, meque plus, quam ſervi mors debere videbatur, commoverat. Tu velim ſaepe ad nos ſcribas. ſi rem nullam habebis, quod in buccam venerit ſcribito. Kal. Ianuar. M. Meſſalla, M. Piſone coss.

CICERO ATTICO S.

a. u. 692.

13. ACCEPI tuas tres iam epiſtolas: unam a M. Cornelio, quam Tribus Tabernis, ut opinor, ei dediſti; alteram, quam mihi Canuſinus tuus hoſpes reddidit; tertiam, quam ut ſcribis, ancora ſoluta, de phaſelo dediſti: quae fuerunt omnes rhetorum. pure loquuntur, cum humanitatis ſparſae ſale, tum inſignes amoris notis. Quibus epiſtolis ſum equidem abs te laceſſitus ad ſcribendum; ſed idcirco ſum tardior, quod non invenio fidelem tabellarium. quotus enim quisque eſt, qui epiſtolam paulo graviorem ferre poſſit, niſi eam pellectione relevarit? Accedit eo, quod mihi non eſt notum, ut quisque in Epirum proficiſ-

catur. ego enim te arbitror, caesis apud Amaltheam tuam victimis, statim esse ad Sicyonem oppugnandam profectum. neque tamen id ipsum certum habeo, quando ad Antonium proficiscare, aut quid in Epiro temporis ponas. ita neque Achaicis hominibus, neque Epiroticis paulo liberiores literas committere audeo. Sunt autem post discessum a me tuum res dignae literis nostris, sed non committendae eiusmodi periculo, ut aut interire, aut aperiri, aut intercipi possint. Primum igitur scito, primum me non esse rogatum sententiam, praepositumque esse nobis pacificatorem Allobrogum, idque admurmurante senatu, neque me invito, esse factum. sum enim et ab observando homine perverso liber, et ad dignitatem in republica retinendam contra illius voluntatem *solutus*: et *ille secundus in dicendo locus* habet auctoritatem paene principis, et voluntatem non nimis devinctam beneficio consulis. Tertius est Catulus: quartus (si etiam hoc quaeris) Hortensius. Consul autem ipse parvo animo et pravo, tantum cavillator genere illo moroso, quod etiam sine dicacitate ridetur, *facie magis*, quam facetiis ridiculus, *nihil agens* cum republica, seiunctus ab optimatibus: a quo nihil speres boni reipublicae, quia non vult; nihil metuas mali, quia non audet. Eius autem collega et in me perhonorificus, et partium studiosus, ac defensor bonarum. quinimmo leviter inter se dissident. Sed vereor, ne hoc, quod infectum est, serpat longius. credo enim te audisse, cum apud Caesarem pro populo fieret, venisse eo muliebri vestitu virum; idque sacrificium cum virgines instaurassent, mentionem a Q. Cornificio in senatu factam:

(is fuit princeps; ne tu forte aliquem noſtrum putes;) poſtea rem ex ſenatusconſulto ad pontifices relatam, idque ab iis nefas eſſe decretum: deinde ex ſenatusconſulto conſules rogationem promulgaſſe; uxori Caeſarem nuntium remiſiſſe. In hac cauſa Piſo, amicitia P. Clodii ductus, operam dat, ut ea rogatio, quam ipſe fert, et fert ex ſenatusconſulto, et de religione, antiquetur. Meſſalla vehementer adhuc agit ſevere. boni viri precibus Clodii removentur a cauſa; operae comparantur; nosmetipſi, qui Lycurgei a principio fuiſſemus, quotidie demitigamur. inſtat et urget Cato. Quid multa? vereor, ne haec, neglecta a bonis, defenſa ab improbis, magnorum reipublicae malorum cauſa ſint. Tuus autem ille amicus, (ſcin' quem dicam? de quo tu ad me ſcripſiſti, poſteaquam non auderet reprehendere, laudare coepiſſe,) nos, ut oſtendit, admodum diligit, amplectitur, amat, aperte laudat; occulte, ſed ita, ut perſpicuum ſit, invidet. nihil come, nihil ſimplex, nihil ἐν τοις πολιτικοις honeſtum, nihil illuſtre, nihil forte, nihil liberum. Sed haec ad te ſcribam alias ſubtilius. nam neque adhuc mihi ſatis nota ſunt; et huic terrae filio, neſcio cui, committere epiſtolam tantis de rebus non audeo. Provincias praetores nondum ſortiti ſunt. res eodem eſt loci, quo reliquiſti. τοποθεσιαν, quam poſtulas, Miſeni et Puteolorum, includam orationi meae. A. d. III Non. Decembr. mendoſe fuiſſe animadverteram. Quae laudas ex orationibus, mihi crede, valde mihi placebant; ſed non audebam antea dicere. nunc vero, quod a te probata ſunt, multo mihi αττικωτερα videntur. In illam orationem Metellinam addidi quae-

dam. liber tibi mittetur; quoniam te amor noſtri φιλογνωσια reddidit. Novi tibi quidnam ſcribam? quid? etiam. Meſſalla conſul Autronianam domum emit H S CCCCXXXVII. Quid id ad me, inquies? tantum, quod ea emtione et nos bene emiſſe iudicati ſumus; et homines intelligere coeperunt, licere amicorum facultatibus in emendo ad dignitatem aliquam pervenire. Teucris illa lentum negotium eſt, ſed tamen eſt in ſpe. tu iſta confice. a nobis liberiorem epiſtolam exſpecta. VI Kalend. Febr. M. Meſſalla et M. Piſone COSS.

CICERO ATTICO S.

a.u.692

14. VEREOR, ne putidum ſit ſcribere ad te, quam ſim occupatus; ſed tamen diſtinebar, ut huic vix tantulae epiſtolae tempus habuerim, atque id ereptum e ſummis occupationibus. Prima concio Pompeii qualis fuiſſet, ſcripſi ad te antea, non iucunda miſeris, inanis improbis, beatis non grata, bonis non gravis. itaque frigebat. tum Piſonis conſulis impulſu leviſſimus tribunus plebis Fufius in concionem produxit Pompeium. res agebatur in circo Flaminio; et erat in eo ipſo loco illo die nundinarum πανηγυρις. quaeſivit ex eo, placeretne ei, iudices a praetore legi, quo conſilio idem praetor uteretur. id autem erat de Clodiana religione ab ſenatu conſtitutum. tum Pompeius μαλ' αριστοκρατικως locutus eſt, ſenatusque auctoritatem ſibi omnibus in rebus maximam videri, ſemperque viſam eſſe, reſpondit, et id multis verbis. Poſtea Meſſalla conſul in ſenatu de Pompeio quaeſivit, quid de religione, et de promulgata rogatione ſentiret. lo-

cutus ita est in senatu, ut omnia illius ordinis consulta γενικως laudaret; mihique, ut assedit, dixit, se putare, satis ab se etiam de istis rebus esse responsum. Crassus posteaquam vidit, illum excepisse laudem ex eo, quod suspicarentur homines, ei consulatum meum placere, surrexit, ornatissimeque de meo consulatu locutus est; ut ita diceret, se, quod esset senator, quod civis, quod liber, quod viveret, mihi acceptum referre; quoties coniugem, quoties domum, quoties patriam videret, toties se beneficium meum videre. Quid multa? totum hunc locum, quem ego varie meis orationibus, quarum tu Aristarchus es, soleo pingere, de flamma, de ferro, (nosti illas λημνιας,) valde graviter pertexuit. Proxime Pompeium sedebam. *intellexi* hominem moveri; utrum Crassum inire eam gratiam, *quam ipse praetermisisset*, an esse tantas res nostras, quae tam libenti senatu laudarentur, ab eo praesertim, qui mihi laudem illam eo minus deberet, quod meis omnibus literis in Pompeiana laude perstrictus esset. Hic dies me valde Crasso adiunxit: et tamen, ab illo aperte, tecte quidquid est datum, libenter accepi. Ego autem ipse, dii boni! quo modo ενεπερπρευσαμην novo auditori Pompeio? si unquam mihi περιοδοι, η καμπαι, η ενθυμηματα, η κατασκευαι suppeditaverunt illo tempore. Quid multa? clamores. etenim haec erat υποθεσις, de gravitate ordinis, de equestri concordia, de consensione Italiae, de immortuis reliquiis coniurationis, de vilitate, de otio. nosti iam in hac materia sonitus nostros: tanti fuerunt, ut ego eo brevior sim, quod eos usque istinc exauditos putem. Romanae autem se res sic

habent. Senatus ἀρειος παγος. nihil constantius, nihil severius, nihil fortius. nam cum dies venisset rogationi ex senatusconsulto ferendae, concursabant barbatuli iuvenes, totus ille grex Catilinae, duce filiola Curionis, et populum, ut antiquaret, rogabant. Piso autem consul, lator rogationis, idem erat dissuasor. operae Clodianae pontes occuparant. tabellae ministrabantur ita, ut nulla daretur UTI ROGAS. Hic tibi Rostra Cato advolat: convicium Pisoni consuli mirificum facit; si id est convicium, vox plena gravitatis, plena auctoritatis, plena denique salutis. accedit eodem etiam noster Hortensius, multi praeterea boni. insignis vero opera Favonii fuit. Hoc concursu optimatum comitia dimittuntur: senatus vocatur. cum decerneretur frequenti senatu, contra pugnante Pisone, ad pedes omnium singillatim accidente Clodio, ut consules populum cohortarentur ad rogationem accipiendam; homines ad XV Curioni, nullum senatusconsultum facienti, assenserunt: ex altera parte facile CCCC fuerunt. acta res est. Fufius tribunus tum concessit. Clodius conciones miseras habebat, in quibus Lucullum, Hortensium, C. Pisonem, Messallam consulem contumeliose laedebat; me tantum comperisse omnia criminabatur. Senatus et de provinciis praetorum, et de legationibus, et de ceteris rebus decernebat, ut ante, quam rogatio lata esset, ne quid ageretur. Habes res Romanas. sed tamen etiam illud, quod non speraram, audi. Messalla consul est egregius, fortis, constans, diligens, nostri laudator, amator, imitator. ille alter uno vitio minus vitiosus; quod iners, quod somni plenus, quod imperitus, quod ἀπραγμοτατος, sed voluntate

ita καχεκτης, ut Pompeium post illam concionem, qua ab eo senatus laudatus est, odisse coeperit. itaque mirum in modum omnes a se bonos alienavit. neque id magis amicitia Clodii adductus facit, quam studio perditarum rerum atque partium. sed habet sui simulem in magistratibus, praeter Fusium, neminem. Bonis utimur tribunis plebis, Cornuto vero pseudocatone. Quid quaeris? nunc ad privata redeam, Τευκρις promissa patravit. tu mandata effice, quae recepisti. Quintus frater, qui Argiletani aedificii reliquum dodrantem emit H-S DCCXXV, Tusculanum venditat, ut, si possit, emat Pacilianam domum. Cum Lucceio in gratiam redi. video hominem valde petiturire. navabo operam. Tu, quid agas, ubi sis, cuiusmodi istae res sint, fac me quam diligentissime certiorem. Idibus Febr.

CICERO ATTICO S.

a.u. 692

15. ASIAM Quinto, suavissimo fratri, obtigisse audisti: non enim dubito, quin celerius tibi hoc rumor, quam ullius nostrum literae nuntiarint. Nunc quoniam et laudis avidissimi semper fuimus, et praeter ceteros φιλελληνες et sumus, et habemur, et multorum odia atque inimicitias, reipublicae causa suscepimus; παντοιης αρετης μεμνησκεο, curaque, effice, ut ab omnibus et laudemur, et amemur. His de rebus plura ad te in ea epistola scribam, quam ipsi Quinto dabo. Tu me, velim, certiorem facias, quid de meis mandatis egeris; atque etiam, quid de tuo negotio. nam ut Brundisio profectus es, nullae mihi abs te sunt

redditae literae. valde aveo scire quid agas. Idib. Mart.

CICERO ATTICO S.

a.u. 692.

16. QUAERIS ex me, quid acciderit de iudicio, quod tam praeter opinionem omnium factum sit; et simul vis scire, quo modo ego minus, quam soleam, proeliatus sim: respondebo tibi ὑστερον προτερον, Ὁμηρικως. Ego enim, quam diu senatus auctoritas mihi defendenda fuit, sic acriter et vehementer proeliatus sum, ut clamor concursusque maxima cum mea laude fierent. quod si tibi unquam sum visus in republica fortis, certe me in illa causa admiratus esses. cum enim ille ad conciones confugisset, in iisque meo nomine ad invidiam uteretur, dii immortales! quas ego pugnas et quantas strages edidi? quos impetus in Pisonem, in Curionem, in totam illam manum feci? quo modo sum insectatus levitatem senum, libidinem iuventutis? saepe, ita me dii iuvent! te non solum auctorem consiliorum meorum, verum etiam spectatorem pugnarum mirificarum desideravi. Postea vero quam Hortensius excogitavit, ut legem de religione Fusius tribunus plebis ferret; in qua nihil aliud a consulari rogatione differebat, nisi iudicum genus; (in eo autem erant omnia;) pugnavitque, ut ita fieret; quod et sibi et aliis persuaserat, nullis illum iudicibus effugere posse: contraxi vela, perspiciens inopiam iudicum; neque dixi quidquam pro testimonio, nisi quod erat ita notum atque testatum, ut non possem praeterire. Itaque, si causam quaeris absolutionis, (ut iam προς το προτερον revertar,) ege-

ſtas iudicum fuit, et turpitudo. id autem ut accideret, commiſſum eſt Hortenſii conſilio; qui dum veritus eſt, ne Fufius ei legi intercederet, quae ex ſenatusconſulto ferebatur, non vidit illud, ſatius eſſe, illum in infamia relinqui ac ſordibus, quam infirmo iudicio committi. ſed ductus odio properavit rem deducere in iudicium; cum illum plumbeo gladio iugulatum iri tamen diceret. Sed iudicium, ſi quaeris, quale fuerit; incredibili exitu; ſic, uti nunc ex eventu ab aliis, a me tamen ex ipſo initio conſilium Hortenſii reprehendatur. nam ut reiectio facta eſt clamoribus maximis; cum accuſator, tanquam cenſor bonus, homines nequiſſimos reiiceret: reus, tanquam clemens laniſta, frugaliſſimum quemque ſecerneret; ut primum iudices conſederunt, valde diffidere boni coeperunt. non enim unquam turpior in ludo talario conſeſſus fuit. maculoſi ſenatores, nudi equites, tribuni non tam aerati, quam, ut appellantur, aerarii. pauci tamen boni inerant, quos reiectione fugare ille non potuerat; qui moeſti inter ſui diſſimiles, et moerentes ſedebant, et contagione turpitudinis vehementer permovebantur. Hic, ut quaeque res ad conſilium primis poſtulationibus referebatur, incredibilis erat ſeveritas, nulla varietate ſententiarum: nihil impetrarat reus: plus accuſatori dabatur, quam poſtulabat: triumphabat (quid quaeris?) Hortenſius ſe vidiſſe tantum: nemo erat, qui illum reum ac non millies condemnatum arbitraretur. me vero teſte producto, credo te ex acclamatione Clodii advocatorum audiſſe, quae conſurrectio iudicum facta ſit, ut me circumſteterint, ut aperte iugula ſua pro meo capite P. Clo-

dio oſtentarint. quae mihi res multo honorificentior viſa eſt, quam aut illa, cum iurare tui cives Xenocratem teſtimonium dicentem prohibuerunt; aut cum tabulas Metelli Numidici, cum hae, ut mos eſt, circumferrentur, noſtri iudices adſpicere noluerunt. multo haec, inquam, noſtra res maior. Itaque iudicum vocibus, cum ego ſic ab iis, ut ſalus patriae, defenderer, fractus reus, et una patroni omnes conciderunt. ad me autem eadem frequentia poſtridie convenit, quacum abiens conſulatu ſum domum reductus. clamare praeclari Areopagitae, ſe non eſſe venturos, niſi praeſidio conſtituto. refertur ad conſilium: una ſola ſententia praeſidium non deſideravit. defertur res ad ſenatum: graviſſime ornatiſſimeque decernitur: laudantur iudices: datur negotium magiſtratibus: reſponſurum hominem nemo arbitrabatur.

Εστετε νυν μοι μαχαι, οππως δη πρωτον πυρ εμπεσε.

Noſti Calvum, ex Nanneianis illum, illum laudatorem meum, de cuius oratione erga me honorifica ad te ſcripſeram. biduo per unum ſervum, et eum ex gladiatorio ludo, confecit totum negotium: arceſſivit ad ſe, promiſit, interceſſit, dedit. iam vero (o dii boni! rem perditam!) etiam noctes certarum mulierum, atque adoleſcentulorum nobilium introductiones, nonnullis iudicibus pro mercedis cumulo fuerunt. Ita, ſummo diſceſſu bonorum, pleno foro ſervorum, xxv iudices ita fortes tamen fuerunt, ut, ſummo propoſito periculo, vel perire maluerint, quam perdere omnia. xxxi fuerunt, quos fames magis, quam fama commoverit. quorum Catulus cum vidiſſet quendam, Quid vos, inquit, praeſidium a

nobis postulabatis? an, ne nummi vobis eriperentur, timebatis? Habes, ut brevissime potui, genus iudicii, et causam absolutionis. Quaeris deinceps, qui nunc sit status rerum, et qui meus. Reipublicae statum illum, quem tu meo consilio, ego divino confirmatum putabam, qui bonorum omnium coniunctione, et auctoritate consulatus mei, fixus et fundatus videbatur, nisi quis nos deus respexerit, elapsum scito esse de manibus uno hoc iudicio; si iudicium est, triginta homines populi Romani levissimos ac nequissimos, nummulis acceptis, ius ac fas omne delere, et, quod omnes non modo homines, verum etiam pecudes factum esse sciant, id Talnam, et Plautum, et Spongiam, et ceteras huiusmodi quisquilias statuere, nunquam esse factum. Sed tamen, ut te de republica consoler, non ita, ut sperarunt mali, tanto impositio reipublicae vulnere, alacris exsultat improbitas in victoria. nam plane ita putaverunt, cum religio, cum pudicitia, cum iudiciorum fides, cum senatus auctoritas concidisset, fore, ut aperte victrix nequitia ac libido poenas ab optimo quoque peteret sui doloris, quem improbissimo cuique inusserat severitas consulatus mei. Idem ego ille, (non enim mihi videor insolenter gloriari, cum de me apud te loquor, in ea praesertim epistola, quam nolo aliis legi,) idem, inquam, ego recreavi afflictos animos bonorum, unumquemque confirmans, excitans. infectandis vero exagitandisque nummariis iudicibus, omnem omnibus studiosis ac fautoribus illius victoriae παρρησιαν eripui: Pisonem consulem nulla in re consistere unquam sum passus: desponsam homini

iam Syriam ademi : ſenatum ad priſtinam ſuam ſeveritatem revocavi, atque abiectum excitavi : Clodium praeſentem fregi in ſenatu, cum oratione perpetua, pleniſſima gravitatis, tum altercatione eiusmodi, ex qua licet pauca deguſtes. nam cetera non poſſunt habere neque vim, neque venuſtatem, remoto illo ſtudio contentionis, quem ἀγῶνα vos appellatis. Nam, ut Idib. Maii in ſenatum convenimus, rogatus ego ſententiam, multa dixi de ſumma republica, atque ille locus inductus a me eſt divinitus, Ne, una plaga accepta, patres conſcripti conciderent, ne deficerent : vulnus eſſe eiusmodi, quod mihi nec diſſimulandum, nec pertimeſcendum videretur; ne aut metuendo ignaviſſimi, aut ignorando ſtultiſſimi iudicaremur : *bis abſolutum eſſe Lentulum*, bis Catilinam : hunc tertium iam eſſe a iudicibus in rempublicam immiſſum. Erras, Clodi, non te iudices urbi, ſed carceri reſervarunt; neque te retinere in civitate, ſed exſilio privare voluerunt. Quamobrem, patres conſcripti, erigite animos, retinete veſtram dignitatem. manet illa in republica bonorum conſenſio : dolor acceſſit bonis viris, virtus non eſt imminuta : nihil eſt damni factum novi; ſed, quod erat, inventum eſt. in unius hominis perditi iudicio plures ſimiles reperti ſunt. Sed quid ago? paene orationem in epiſtolam incluſi. Redeo ad altercationem. Surgit pulchellus puer : obiicit mihi, *me ad Baias fuiſſe*. falſum : ſed tamen quid hoc? ſimile eſt, inquam, quaſi dicas in operto fuiſſe. *Quid*, inquit, *homini Arpinati cum aquis caldis?* Narra, inquam, patrono tuo, qui Arpinatis aquas concupivit : noſti enim marinas. *Quous-*

que, inquit, *hunc regem feremus*? Regem appellas, inquam, cum Rex tui mentionem nullam fecerit? (ille autem Regis hereditatem ſpe devorarat.) *Dòmum*, inquit, *emiſti*. Putes, inquam, dicere, iudices emiſti. *Iuranti*, inquit, *tibi non crediderunt*. Mihi vero, inquam, XXV iudices crediderunt: XXXI, quoniam nummos ante acceperunt, tibi nihil crediderunt. Magnis clamoribus afflictus conticuit, et concidit. Noſter autem ſtatus eſt hic. apud bonos iidem ſumus, quos reliquiſti: apud ſordem urbis, et faecem multo melius nunc, quam reliquiſti. nam et illud nobis non obeſt, videri noſtrum teſtimonium non valuiſſe. miſſus eſt ſanguis invidiae ſine dolore; atque etiam hoc magis, quod omnes illi fautores illius flagitii, rem manifeſtam illam *redemtam eſſe a iudicibus* confitentur. Accedit, quod illa concionalis hirudo aerarii, miſera ac ieiuna plebecula, me ab hoc Magno unice diligi putat: et hercule multa et iucunda conſuetudine coniuncti inter nos ſumus, usque eo, ut noſtri iſti comiſſatores coniurationis, barbatuli iuvenes, illum in ſermonibus Cnaeum Ciceronem appellent. itaque et ludis, et gladiatoribus, mirandas ἐπισημασίας, ſine ulla paſtoritia fiſtula, auferebamus. Nunc eſt exſpectatio comitiorum: in qua omnibus invitis trudit noſter Magnus Auli filium; atque in eo neque auctoritate, neque gratia pugnat, ſed quibus Philippus omnia caſtella expugnari poſſe dicebat, in quae modo aſellus onuſtus auro poſſet aſcendere. Conſul autem ille, Doterionis hiſtronis ſimilis, ſuſcepiſſe negotium dicitur, et domi diviſores habere; quod ego non credo. ſed ſenatusconſulta duo iam facta ſunt, odio-

ſa, quod in conſulem facta putantur, Catone et Domitio poſtulante: unum, ut apud magiſtratus inquiri liceret; alterum, cuius domi diviſores haberent, adverſus rempublicam. Lurco autem tribunus plebis, qui magiſtratum ſimul cum lege Aelia iniit, ſolutus eſt et Aelia, et Fufia, ut legem de ambitu ferret; quam ille bono auſpicio claudus homo promulgavit. ita comitia in ante diem VI. Kal. Sext. dilata ſunt. novi eſt in lege hoc, ut, qui nummos in tribus pronuntiarit, ſi non dederit, impune ſit; ſin dederit, ut, quoad vivat, ſingulis tribubus H-S CIↃ CIↃ CIↃ debeat. Dixi, hanc legem P. Clodium iam ante ſervaſſe: pronuntiare enim ſolitum eſſe, et non dare. Sed heus tu! videsne, conſulatum illum noſtrum, quem Curio antea ἀποβεωσιν vocabat, ſi hic factus erit, fabam mimum futurum? quare, ut opinor, φιλοσοφητεον, id quod tu facis, et iſtos conſulatus non flocci εατεον. Quod ad me ſcribis, te in Aſiam ſtatuiſſe non ire; equidem mallem, ut ires: ac vereor, ne quid in iſta re minus commode fiat. ſed tamen non poſſum reprehendere conſilium tuum, praeſertim cum egomet in provinciam non ſim profectus. Epigrammatis tuis, quae in Amaltheo poſuiſti, contenti erimus, praeſertim cum et Chilius nos reliquerit, et Archias nihil de me ſcripſerit: ac vereor, ne, Lucullis quoniam Graecum poema condidit, nunc ad Caecilianam fabulam ſpectet. Antonio tuo nomine gratias egi; eamque epiſtolam Manlio dedi. Ad te ideo antea rarius ſcripſi, quod non habebam idoneum, cui darem; nec ſatis ſciebam, quid darem. Vale. te vindicavi. Cincius ſi quid ad me tui negotii detulerit, ſuſcipiam. ſed nunc magis in

suo est occupatus; in quo ego ei non desum. Tu, si uno in loco es futurus, crebras a nobis literas exspecta; aut plures etiam ipse mittito. Velim, ad me scribas, cuiusmodi sit Ἀμαλθειον tuum, quo ornatu, qua τοποθεσια; et quae poemata, quasque historias de Ἀμαλθεια habes, ad me mittas. lubet mihi facere in Arpinati. Ego tibi aliquid de meis scriptis mittam. nihil erat absoluti.

CICERO ATTICO S

17. MAGNA mihi varietas voluntatis, et dissimilitudo opinionis ac iudicii Quinti fratris mei, demonstrata est ex literis tuis, in quibus ad me epistolarum illius exempla misisti. qua ex re et molestia sum tanta affectus, quantam mihi meus amor summus erga utrumque vestrum afferre debuit; et admiratione, quidnam accidisset, quod afferret Quinto fratri meo aut offensionem tam gravem, aut commutationem tantam voluntatis. Atque illud a me iam ante intelligebatur, quod te quoque ipsum discedentem a nobis suspicari videbam, subesse nescio quid opinionis incommodae, sauciumque eius animum insedisse quasdam odiosas suspiciones: quibus ego mederi cum cuperem antea saepe, et vehementius etiam post sortitionem provinciae; nec tantum intelligebam ei esse offensionis, quantum literae tuae declarant; nec tantum proficiebam, quantum volebam. sed tamen hoc me ipse consolabar, quod non dubitabam, quin te ille aut Dyrrachii, aut in istis locis uspiam visurus esset. quod cum accidisset; confidebam, ac mihi persuaseram fore, ut omnia placarentur inter vos non modo sermo-

ne ac disputatione, sed conspectu ipso congressuque vestro. nam, quanta sit in Quinto fratre meo comitas, quanta iucunditas, quam mollis animus et ad accipiendam et ad deponendam offensionem, nihil attinet me ad te, qui ea nosti, scribere. sed accidit perincommode, quod eum nusquam vidisti. valuit enim plus, quod erat illi nonnullorum artificiis inculcatum, quam aut officium, aut necessitudo, aut amor vester ille pristinus, qui plurimum valere debuit. Atque huius incommodi culpa ubi resideat, facilius possum existimare, quam scribere. vereor enim, ne, dum defendam meos, non parcam tuis. nam sic intelligo, ut nihil a domesticis vulneris factum sit, illud quidem, quod erat, eos certe sanare potuisse. Sed huiusce rei totius vitium, quod aliquanto etiam latius patet, quam videtur, praesenti tibi commodius exponam. De iis literis, quas ad te Thessalonica misit, et de sermonibus, quos ab illo et Romae apud amicos tuos, et in itinere habitos putas, ecquid tantum causae sit, ignoro: sed omnis in tua posita est humanitate mihi spes huius levandae molestiae. nam, si ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum saepe hominum, et eosdem placabiles; et esse hanc agilitatem, ut ita dicam, mollitiamque naturae plerumque bonitati; et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive iniurias esse tolerandas; facile haec, quemadmodum spero, mitigabuntur. quod ego, ut facias, te oro. nam ad me, qui te unice diligo, maxime pertinet, neminem esse meorum, qui aut te non amet, aut abs te non ametur. Illa pars epistolae tuae minime fuit necessaria, in

qua exponis, quas facultates aut provincialium, aut urbanorum commodorum, et aliis temporibus, et me ipso consule, praetermiseris. mihi enim perspecta est ingenuitas et magnitudo animi tui; neque ego inter me atque te quidquam interesse unquam duxi, praeter voluntatem institutae vitae; quod me ambitio quaedam ad honorum studium, te autem alia minime reprehendenda ratio ad honestum otium duxit. Vera quidem laude probitatis, diligentiae, religionis, neque me tibi, neque quemquam antepono: amoris vero erga me, cum a fraterno [amore] domestico-que discessi, tibi primas defero. vidi enim, vidi, penitusque perspexi, in meis variis temporibus, et sollicitudines et laetitias tuas. fuit mihi saepe et laudis nostrae gratulatio tua iucunda, et timoris consolatio grata. quin mihi nunc, te absente, non solum consilium, quo tu excellis, sed etiam sermonis communicatio, quae mihi suavissima tecum solet esse, maxime deest. quid dicam in publica re? quo in genere mihi negligenti esse non licet; an in forensi labore? quem antea propter ambitionem sustinebam, nunc, ut dignitatem tueri gratia possim; an in ipsis domesticis negotiis? in quibus ego cum antea, tum vero post discessum fratris, te sermonesque nostros desidero. postremo non labor meus, non requies; non negotium, non otium; non forenses res, non domesticae, non publicae, non privatae carere diutius tuo suavissimo atque amantissimo consilio ac sermone possunt. Atque harum rerum commemorationem verecundia saepe impedivit utriusque nostrum. nunc autem ea fuit necessaria propter eam partem epistolae

tuae, per quam te ac mores tuos mihi purgatos ac probatos esse voluisti. Atque in ista incommoditate alienati illius animi et offensi, illud inest tamen commodi, quod et mihi et ceteris amicis tuis nota fuit, et abs te aliquando testificata tua voluntas omittendae provinciae; ut, quod una non estis, non dissensione ac dissidio vestro, sed voluntate ac iudicio tuo factum esse videatur. quare et illa, quae violata, expiabuntur; et haec nostra, quae sunt sanctissime conservata, suam religionem obtinebunt. Nos hic in republica infirma, misera, commutabilique versamur. credo enim te audisse, nostros equites paene a senatu esse disiunctos; qui primum illud valde graviter tulerunt, promulgatum ex senatusconsulto fuisse, ut de iis, qui ob iudicandum *pecuniam* accepissent, quaereretur. qua in re decernenda cum ego casu non affuissem, sensissemque id equestrem ordinem ferre moleste, neque aperte dicere; obiurgavi senatum, ut mihi visus sum, summa cum auctoritate; et in causa non verecunda, admodum gravis et copiosus fui. Ecce aliae deliciae equitum vix ferendae, quas ego non *solum tuli*, sed etiam ornavi. Asiani, qui de censoribus conduxerant, questi sunt in senatu, se, cupiditate prolapsos, nimium magno conduxisse: ut induceretur locatio, postulaverunt. Ego princeps in adiutoribus, atque adeo secundus. nam, ut illi auderent hoc postulare, Crassus eos impulit. invidiosa res, turpis postulatio, et confessio temeritatis. summum erat periculum, ne, si nihil impetrassent, plane alienarentur a senatu. Huic quoque rei subventum est maxime a nobis; perfectumque, ut frequen-

tiſſimo ſenatu et libentiſſimo uterentur, multaque a me de ordinum dignitate et concordia dicta ſunt Kal. Decembr. et poſtridie. neque adhuc res confecta eſt; ſed voluntas ſenatus perſpecta. unus enim contra dixerat Metellus, conſul deſignatus. quin erat dicturus (ad quem propter diei brevitatem perventum non eſt) heros ille noſter Cato. Sic ego conſervans rationem inſtitutionemque noſtram, tueor, ut poſſum, illam a me conglutinatam concordiam: ſed tamen, quoniam iſta ſunt infirma, munitur quaedam nobis ad retinendas opes noſtras tuta, ut ſpero, via, quam tibi literis ſatis explicare non poſſum; ſignificatione parva oſtendam tamen. Utor Pompeio familiariſſime. Video, quid dicas. cavebo, quae ſunt cavenda; ac *ſcribam alias ad te de meis conſiliis capeſſendae reipublicae plura. Lucceium ſcito conſulatum habere in* animo ſtatim petere. duo enim ſoli dicuntur petituri. Caeſar cum eo coire per Arrium cogitat; et Bibulus cum hoc ſe putat per Piſonem poſſe coniungi. Rides? non ſunt haec ridicula, mihi crede. Quid aliud ſcribam ad te? quid? multa ſunt: ſed in aliud tempus. Te ſi exſpectari velis, cures ut ſciam. iam illud modeſte rogo, quod maxime cupio, ut quamprimum venias. Nonis Decembr.

CICERO ATTICO S.

a.u.693

18. NIHIL mihi nunc ſcito tam deeſſe, quam hominem eum, quocum omnia, quae me cura aliqua afficiunt, una communicem: qui me amet, qui ſapiat, quicum ego colloquar, nihil fingam, nihil diſſimulem, nihil obtegam. abeſt enim frater ac-

λεστατος et amantissimus: Metellus non homo, sed litus, atque aer, et solitudo mera: tu autem, qui saepissime curam et angorem animi mei sermone et consilio levasti tuo; qui mihi et in publica re socius, et in privatis omnibus conscius, et omnium meorum sermonum et consiliorum particeps esse soles, ubinam es? ita sum ab omnibus destitutus, ut tantum requietis habeam, quantum cum uxore, et filiola, et mellito Cicerone consumitur. Nam illae ambitiosae nostrae fucosaeque amicitiae sunt in quodam splendore forensi; *fructum domesticum non habent.* itaque, cum bene completa domus est, tempore matutino, cum ad forum stipati gregibus amicorum descendimus, reperire ex magna turba neminem possumus, quocum aut iocari libere, aut *suspirare* familiariter possimus. Quare te exspectamus, te desideramus, te iam etiam arcessimus. multa enim me sollicitant anguntque, quae mihi videor, aures nactus tuas, unius ambulationis sermone exhaurire posse. Ac domesticarum quidem sollicitudinum aculeos omnes et scrupulos occultabo; neque ego huic epistolae, atque *ignoto tabellario* committam. atque hi (nolo enim te permoveri) non sunt permolesti; sed tamen insident et urgent, et nullius amantis consilio aut sermone requiescunt. In republica vero, quamquam animus est praesens, tamen voluntas etiam atque etiam ipsa medicinam effugit. nam, ut ea breviter, quae post tuum discessum acta sunt, colligam, iam exclames necesse est, res Romanas diutius stare non posse. Etenim, post profectionem tuam primus, ut opinor, introitus fuit in causam fabulae Clodia-

nae; et in qua ego nactus, ut mihi videbar, locum resecandae libidinis, et coercendae iuventutis, vehemens fui, et omnes profudi vires animi atque ingenii mei, non odio adductus alicuius, sed spe reipublicae corrigendae, et sanandae civitatis. Afflicta respublica est emto, constupratoque iudicio. Vide, quae sint postea consecuta. Consul est impositus is nobis, quem nemo, praeter nos philosophos, adspicere sine suspiratu posset. Quantum hoc vulnus? facto senatusconsulto de ambitu, de iudiciis, nulla lex perlata, exagitatus senatus, alienati equites Romani. Sic ille annus duo firmamenta reipublicae, per me unum constituta, evertit. nam et senatus auctoritatem abiecit, et ordinum concordiam disiunxit. Instat hic nunc ille annus egregius. eius initium eiusmodi fuit, ut anniversaria sacra *Iuventatis non committerentur.* nam M. Luculli uxorem Memmius suis sacris initiavit. Menelaus, aegre id passus, divortium fecit. quamquam ille pastor Idaeus Menelaum solum contemserat; hic noster Paris tam Menelaum, quam Agamemnonem, liberum non putavit. Est autem C. Herennius quidam tribunus plebis, quem tu fortasse ne nosti quidem: (tametsi potes nosse; tribulis enim tuus est; et Sextus, pater eius, nummos vobis dividere solebat:) *is* ad plebem P. Clodium traducit; idemque fert, ut universus populus in campo Martio suffragium de re Clodii ferat. hunc ego accepi in senatu, ut soleo: sed nihil est illo homine lentius. Metellus est consul egregius, et nos amat: sed imminuit auctoritatem suam, quod habet dicis causa promulgatum illud idem de Clodio. Auli autem filius, o dii immor-

tales! quam ignavus, ac sine animo miles? quam dignus, qui Palicano, sicut facit, os ad male audiendum quotidie praebeat? Agraria autem promulgata est a Flavio, sane levis, eadem fere, quae fuit Plotia. Sed interea πολιτικος ανηρ ουδ' ανας quisquam inveniri potest. qui poterat, familiaris noster (si est enim; volo te hoc scire) Pompeius, togulam illam pictam silentio tuetur suam. Crassus verbum nullum contra gratiam. ceteros iam nosti: qui ita sunt stulti, ut amissa republica piscinas suas fore salvas sperare videantur. Unus est, qui curet, constantia magis et integritate, quam, ut mihi videtur, consilio, aut ingenio, Cato; qui miseros publicanos, quos habuit amantissimos sui, tertium iam mensem vexat, neque iis a senatu responsum dari patitur. ita nos cogimur reliquis de rebus nihil decernere ante, quam publicanis responsum sit. quare etiam legationes reiectum iri puto. Nunc vides, quibus fluctibus iactemur: et, si ex iis, quae scripsimus, (tanta es perspicacitate,) etiam a me non scripta perspicis; revise nos aliquando: et quamquam sunt haec fugienda, quo te voco; tamen fac, ut amorem nostrum tanti aestimes, ut eo vel cum his molestiis perfrui velis. nam, ne absens censeare, curabo edicendum et proponendum locis omnibus. sub lustrum autem censeri, germani negotiatoris est. quare cura, ut te quamprimum videamus. Kal. Febr. Q. Metello et L. Afranio coss.

CICERO ATTICO S.

a. u. 699.

19. NON modo, si mihi tantum esset otii, quantum est tibi, verum etiam, si tam breves epistolas

vellem mittere, quam tu soles facere, te superarem, et in scripto multo essem crebrior, quam tu: sed ad summas atque incredibiles occupationes meas accedit, quod nullam a me epistolam ad te sino absque argumento ac sententia pervenire. Et primum tibi, ut aequum est, civi amanti patriam, quae sunt in republica, exponam: deinde, quoniam tibi amore nos proximi sumus, scribemus etiam de nobis ea, quae scire te non nolle arbitramur. Atque in republica nunc quidem maxime Gallici belli versatur metus. nam Aedui, fratres nostri, pugnant: Sequani permale pugnarunt: et Helvetii sine dubio sunt in armis, excursionesque in provinciam faciunt. Senatus decrevit, ut consules duas Gallias sortirentur, delectus haberetur, vacationes ne valerent, legati cum auctoritate mitterentur, qui adirent Galliae civitates, darentque operam, ne eae cum Helvetiis se iungerent. Legati sunt Q. Metellus Creticus, et L. Flaccus, et, το επι τη φακη μυρον, Lentulus Clodiani filius. Atque hoc loco illud non queo praeterire, quod, cum de consularibus mea prima sors exisset, una voce senatus frequens retinendum me in urbe censuit. hoc idem post me Pompeio accidit; ut nos duo, quasi pignora reipublicae, retineri videremur. quid enim ego aliorum in me επιφωνηματα exspectem, cum haec domi nascantur? Urbanae autem res sic se habent. Agraria lex a Flavio tribuno plebis vehementer agitabatur auctore Pompeio; quae nihil populare habebat, praeter auctorem. Ex hac ego lege, secunda concionis voluntate, omnia tollebam, quae ad privatorum incommodum pertinebant: liberabam agrum eum, qui, P. Mucio, L. Calpurnio

consulibus, publicus fuisset: Sullanorum hominum possessiones confirmabam: Volaterranos et Arretinos, quorum agrum Sulla publicarat, neque diviserat, in sua possessione retinebam: unam rationem non reiiciebam, ut ager hac adventitia pecunia emeretur, quae ex novis vectigalibus per quinquennium reciperetur. Huic toti rationi agrariae senatus adversabatur, suspicans, Pompeio novam quandam potentiam quaeri. Pompeius vero ad voluntatem perferendae legis incubuerat. ego autem, magna cum agrariorum gratia, confirmabam omnium privatorum possessiones: (is enim est noster exercitus, hominum, ut tute scis, locupletium:) populo autem, et Pompeio (nam id quoque volebam) satis faciebam emtione: qua constituta diligenter, et sentinam urbis exhauriri, et Italiae solitudinem frequentari posse arbitrabar. sed haec tota res interpellata bello refrixerat. Metellus est consul sane bonus, et nos admodum diligit. ille alter ita nihil est, ut plane, quid emerit, nesciat. Haec sunt in republica; nisi etiam illud ad rempublicam putas pertinere, Herennium quendam tribunum plebis, tribulem tuum, sane hominem nequam atque egentem, saepe iam de P. Clodio ad plebem traducendo agere coepisse. huic frequenter interceditur. [Haec sunt, ut opinor, in republica.] Ego autem, ut semel Nonarum illarum Decembrium, iunctam invidia ac multorum inimicitiis, eximiam quandam atque immortalem gloriam consecutus sum, non destiti eadem animi magnitudine in republica versari, et illam institutam ac susceptam dignitatem tueri: sed posteaquam primum Clodii absolutione levitatem infirmitatem-

que iudiciorum perſpexi; deinde vidi, noſtros publicanos facile a ſenatu disiungi, quamquam a me ipſo non divellerentur; tum autem beatos homines (hos piſcinarios dico, amicos tuos) non obſcure nobis invidere: putavi, mihi maiores quasdam opes, et firmiora praeſidia eſſe quaerenda. Itaque primum eum, qui nimium diu de rebus noſtris tacuerat, Pompeium adduxi in eam voluntatem, ut in ſenatu non ſemel, ſed ſaepe, multisque verbis, huius mihi ſalutem imperii atque orbis terrarum adiudicarit. quod non tam interfuit mea, (neque enim illae res aut ita ſunt obſcurae, ut teſtimonium, aut ita dubiae, ut laudationem deſiderent,) quam reipublicae, quod erant quidam *improbi*, qui contentionem fore aliquam mihi cum Pompeio, *ex rerum illarum diſſenſione* arbitrarentur. Cum hoc ego me tanta familiaritate coniunxi, ut uterque noſtrum in ſua ratione munitior, et in republica firmior hac coniunctione eſſe poſſit. Odia autem illa libidinoſae et delicatae iuventutis, quae erant in me incitata, ſic mitigata ſunt comitate quadam mea, me unum ut omnes illi colant. nihil iam denique a me aſperum in quemquam fit, nec tamen quidquam populare ac diſſolutum; ſed ita temperata tota ratio eſt, ut reipublicae conſtantiam praeſtem, privatis rebus meis, propter infirmitatem bonorum, iniquitatem malevolorum, odium in me improborum, adhibeam quandam cautionem et diligentiam: atque ita tamen, novis amicitiis implicati ſumus, ut crebro mihi vafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenam illam ſuam:

Νηφε, και μεμνασ απιστειν. αρθρα ταυτα των φρενων.

Ac noſtrae quidem rationis ac vitae quaſi quandam formam, ut opinor, vides. De tuo autem negotio ſaepe ad me ſcribis; cui mederi nunc non poſſumus. eſt enim illud ſenatusconſultum ſumma pedariorum voluntate, nullius noſtrum auctoritate factum. nam, quod me eſſe ad ſcribendum vides, ex ipſo ſenatusconſulto intelligere potes, aliam rem tum relatam, hoc autem *de populis liberis*, ſine cauſa additum; et ita factum eſt a P. Servilio filio, qui in poſtremis ſententiam dixit; ſed immutari hoc tempore non poteſt. itaque conventus, qui initio celebrabantur, iam diu fieri deſierunt. tu ſi tuis blanditiis tamen a Sicyoniis nummulorum aliquid expreſſeris, velim, me facias certiorem. Commentarium conſulatus mei Graece compoſitum miſi ad te; in quo ſi quid erit, quod homini Attico minus Graecum eruditumque videatur: non dicam quod tibi, ut opinor, Panormi Lucullus de ſuis hiſtoriis dixerat, ſe, quo facilius illas probaret Romani hominis eſſe, idcirco barbara quaedam et σολοικα diſperſiſſe: apud me ſi quid erit eiusmodi, me imprudente erit et invito. Latinum ſi perfecero, ad te mittam. tertium poema exſpectato, ne quod genus a me ipſo laudis meae praetermittatur. Hic tu, cave, dicas, τις παλεϱ αινησει; ſi eſt enim apud homines quidquam, quod potius ſit, laudetur; nos vituperemur, qui non potius alia laudemus. quamquam non εγκωμιαστικα ſunt haec, ſed ἱστοϱικα, quae ſcribimus. Quintus frater purgat ſe multum per literas, et affirmat, nihil a ſe cuiquam de te ſecus eſſe dictum. Verum haec nobis coram ſumma cura et diligentia ſunt agenda; tu modo nos reviſe aliquando. Coſſinius

hic, cui dedi literas, valde mihi bonus homo, et non levis, et amans tui visus est, et talis, qualem esse eum tuae mihi literae nuntiarant. Idibus Mart.

CICERO ATTICO S.

a. u. 693.

20. CUM e Pompeiano me Romam recepissem a. d. IV Idus Maii, Cincius noster eam mihi abs te epistolam reddidit, quam tu Idib. Feb. dederas. ei nunc epistolae literis his respondebo. Ac primum, tibi perspectum esse iudicium de te meum, laetor; deinde, te in iis rebus, quae mihi asperius a nobis, atque a nostris, et iniucundius actae videbantur, moderatissimum fuisse, vehementissime gaudeo; idque neque amoris mediocris, et ingenii summi, ac sapientiae iudico. qua de re cum ad me ita suaviter, diligenter, officiose, et humaniter scripseris, ut non modo te hortari amplius non debeam, sed ne exspectare quidem abs te, aut ab ullo homine tantum facilitatis ac mansuetudinis potuerim; nihil duco esse commodius, quam de his rebus nihil amplius scribere. cum erimus congressi; tum, si quid res feret, coram inter nos conferemus. Quod ad me de republica scribis, disputas tu quidem et amanter et prudenter; et a meis consiliis ratio tua non abhorret: (nam neque de statu nobis nostrae dignitatis est recedendum, neque sine nostris copiis intra alterius praesidia veniendum; et is, de quo scribis, nihil habet amplum, nihil excelsum, nihil non summissum atque populare:) veruntamen fuit ratio mihi fortasse ad tranquillitatem meorum temporum non inu-

tilis; ſed mehercule reipublicae multo etiam utilior, quam mihi, civium improborum impetus in me reprimi, cum hominis ampliſſima fortuna, auctoritate, gratia, fluctuantem ſententiam confirmaſſem, et a ſpe malorum ad mearum rerum laudem convertiſſem. quod ſi cum aliqua levitate mihi faciendum fuiſſet, nullam rem tanti aeſtimaſſem; ſed tamen a me ita acta ſunt omnia, non ut ego illi aſſentiens levior, ſed ut ille me probans gravior videretur. Reliqua ſic a me aguntur, et agentur, ut non committamus, ut ea, quae geſſimus, fortuito geſſiſſe videamur. meos bonos viros, illos quos ſignificas, et eam, quam mihi dicis obtigiſſe, σπαρταν, non modo nunquam deſeram; ſed etiam, ſi ego ab illa deſerar, tamen in mea priſtina ſententia permanebo. Illud tamen velim exiſtimes, me hanc viam optimatium, poſt Catuli mortem nec praeſidio ullo, nec comitatu tenere. nam, ut ait Rhinton, ut opinor,

Οι μεν παρ' ιδδεν εισιν, οις δ' ιδδεν μελει.

Mihi vero ut invideant piſcinarii noſtri, aut ſcribam ad te alias, aut in congreſſum noſtrum reſervabo. A curia autem nulla me res divellet: vel quod ita rectum eſt; vel quod rebus meis maxime conſentaneum; vel quod, a ſenatu quanti fiam, minime me poenitet. De Sicyoniis, ut ad te ſcripſi antea, non multum ſpei eſt in ſenatu. nemo eſt enim iam, qui queratur. quare, ſi id exſpectas, longum eſt. alia via, ſi qua potes, pugna. cum eſt actum, neque animadverſum eſt, ad quos perueneret, et raptim in eam ſententiam pedarii cucurrerunt. Inducendi ſenatusconſulti maturitas nondum eſt; quod neque

sunt, qui querantur; et multi partim malevolentia, partim opinione aequitatis delectantur. Metellus tuus est egregius consul. unum reprehendo, quod otium e Gallia nuntiari non magnopere gaudet. cupit, credo, triumphare. hoc vellem mediocrius: cetera egregia. Auli filius vero ita se gerit, ut eius consulatus non consulatus sit, sed Magni nostri ὑπωπιον. De meis scriptis, misi ad te Graece perfectum consulatum meum. eum librum L. Cossinio dedi. puto te Latinis meis delectari; huic autem Graeco Graecum invidere. alii si scripserint, mittemus ad te; sed, mihi crede, simul atque hoc nostrum legerunt, nescio quo pacto retardantur. Nunc (ut ad rem meam redeam) L. Papirius Paetus, vir bonus, amatorque noster, mihi libros eos, quos Ser. Claudius reliquit, donavit. cum mihi, per legem Cinciam licere capere, Cincius amicus tuus diceret; libenter, dixi, me accepturum, si attulisset. nunc, si me amas, si te a me amari scis, enitere per amicos, clientes, hospites, libertos denique, ac servos tuos, ut scida ne qua depereat. nam et Graecis his libris, quos suspicor, et Latinis, quos scio illum reliquisse, mihi vehementer opus est. ego autem quotidie magis, quod mihi de forensi labore temporis datur, in iis studiis conquiesco. per mihi, per, inquam, gratum feceris, si in hoc tam diligens fueris, quam soles in his rebus, quas me valde velle arbitraris; ipsiusque Paeti tibi negotia commendo, de quibus tibi ille agit maximas gratias; et ut iam invisas nos, non solum rogo, sed etiam suadeo.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER II.

ARGUMENTUM.

Duae primae libri huius epistolae, scriptae sunt, item ut ultimae superioris, Q. Metello Celere, L. Afranio: reliquae omnes, C. Iulio Caesare, M. Bibulo *coss.* mensibus fere *XVII.* Continent vero contentionem Clodii, ut Tribunus pl. fieret: quod demum obtinuit, Caesare adnitente; cuius item opera, quo magistratum illum capere posset, plebeius factus est. Nam Ciceroni iratus, quod quodam in iudicio statum temporum deploraſſet, eius inimicum Clodium, frustra iam pridem a patribus ad plebem transire nitentem, eodem die, horaque, nova lege de adoptione eius lata, traduxit. Auctor est Suetonius. Idem hoc ipso anno, agrariam legem pertulit, contradicente Catone: quem ea de causa e senatu abreptum in carcerem duci iussit, invitis optimatibus & collega: quem obnuntiantem, armis foro depulit; seque domesticis parietibus, reliquo anni tempore, continere coegit, ut, nisi per edicta, prorsus nihil ageret: quae tamen ille acerbissima in collegam proponebat; hisque comitia in mensem Octobrem distulit. perlata igitur lege, XX millia hominum, qui tres pluresve liberos haberent, in campum Stellatem maioribus consecratum, ut Tranquillus ait, in agrumque Campanum, ad subsidia Reip. vectigalem relictum, in-

duxit. Publicanos a Catone vexatos, remissionem petentes, tertia mercedum parte relevavit. Et ut in quosdam diversae factionis cives saevire posset, Vettium quendam praemiis adduxit, qui se ab illis, de inferenda Cn. Pompeio nece sollicitatum diceret: quamvis irrito conatu, propterea, quod unum atque alterum frustra, nec sine suspicione fraudis, nominaverit. Quare tam praecipitis consilii eventum desperans, intercepisse veneno indicem creditus est. Haec fere in hoc secundo libro continentur ad Remp. spectantia. Alia privata sunt.

CICERO ATTICO S.

a. u. 693.

1. KAL. Iun. eunti mihi Antium, et gladiatores M. Metelli cupide relinquenti, venit obviam tuus puer. is mihi literas abs te, et commentarium consulatus mei Graece scriptum reddidit. In quo laetatus sum, me aliquanto ante de iisdem rebus Graece item scriptum librum L. Cossinio ad te perferendum dedisse. nam, si ego tuum ante legissem, furatum me abs te esse diceres. quamquam tua illa (legi enim libenter) horridula mihi atque incomta visa sunt; sed tamen erant ornata hoc ipso, quod ornamenta neglexerant; et, ut mulieres, ideo bene olere, quia nihil olebant, videbantur. meus autem liber totum Isocrati μυροθηκιον, atque omnes eius discipulorum arculas, ac nonnihil etiam Aristotelia pigmenta consumsit: quem tu Corcyrae, ut mihi aliis literis significas, strictim attigisti; post autem, ut arbitror, a Cossinio accepisti; quem tibi ego non essem ausus mittere, nisi eum lente ac fastidiose probavissem. quamquam ad me rescripsit iam Rhodo Posidonius, se nostrum illud υπομνημα cum legeret, quod ego ad eum, ut ornatius de iisdem rebus scriberet, miseram, non modo ex-

citatum esse ad scribendum, sed etiam plane perterritum. Quid quaeris? conturbavi Graecam nationem. ita, vulgo qui instabant, ut darem sibi quod ornarent, iam exhibere mihi molestiam destiterunt. tu, si tibi placuerit liber, curabis, ut et Athenis sit, et in ceteris oppidis Graeciae. videtur enim posse aliquid nostris rebus lucis afferre. Oratiunculas autem, et quas postulas, et plures etiam mittam; quoniam quidem ea, quae nos scribimus, adolescentulorum studiis excitati, te etiam delectant. fuit enim mihi commodum, quod in eis orationibus, quae *Philippicae* nominantur, enituerat civis ille tuus Demosthenes, et quod se ab hoc refractariolo iudiciali dicendi genere abiunxerat, ut σεμνοτερος τις, και πολιτικωτερος videretur, curare, ut meae quoque essent orationes, quae *Consulares* nominarentur. quarum una est in senatu Kal. Ian. altera ad populum de lege agraria; tertia de Othone; quarta pro Rabirio; quinta de proscriptorum filiis; sexta, cum provinciam in concione deposui; septima, qua Catilinam emisi; octava, quam habui ad populum postridie, quam Catilina profugit; nona in concione, quo die Allobroges involgarunt; decima in senatu, nonis Decemb. Sunt praeterea duae breves, quasi αποσπασματια legis agrariae. hoc totum σωμα curabo ut habeas. Et quoniam te cum scripta, tum res meae delectant; iisdem ex libris perspicies, et quae gesserim, et quae dixerim: aut ne popposciſſes. ego enim tibi me non offerebam. Quod quaeris, quid sit, quod te arcessam, ac simul, impeditum te negotiis esse, significas; neque recusas, quin, non modo si opus sit, sed etiam

si velim, accurras; nihil sane est necesse: verumtamen videbare mihi tempora peregrinationis commodius posse describere. nimis abes diu, praesertim cum sis in propinquis locis: neque nos te fruimur; et tu nobis cares. Ac nunc quidem otium est: sed, si paulo plus furor Pulchelli progredi posset, valde ego te istinc excitarem. verum praeclare Metellus impedit, et impediet. quid quaeris? est consul φιλοπατρις, et, ut semper iudicavi, natura bonus. ille autem non simulat, sed plane tribunus plebis fieri cupit. qua de re cum in senatu ageretur, fregi hominem; et inconstantiam eius reprehendi, qui Romae tribunatum plebis peteret, cum in Silicia aedilitatem saepe dictitasset. sed neque magnopere dixi esse nobis laborandum; quod nihilo magis ei liciturum esset plebeio rempublicam perdere, quam similibus eius, me consule, patriciis esset licitum. Iam, cum se ille septimo die venisse a freto, neque sibi obviam quemquam prodire potuisse, et noctu se introisse dixisset, in eoque se in concione iactasset; nihil ei novi dixi accidisse: ex Sicilia septimo die Romam; tribus horis Roma Interamnam: noctu introisse item ante: non esse itum obviam; ne tum quidem, cum iri maxime debuit. quid quaeris? hominem petulantem modestum reddo, non solum perpetua gravitate orationis, sed etiam hoc genere dictorum. itaque iam familiariter cum ipso etiam cavillor ac iocor. quin etiam cum candidatum deduceremus, quaerit ex me, num consuessem Siculis locum gladiatoribus dare? negavi. at ego, inquit, novus patronus instituam. sed soror, quae tantum habeat consularis loci, unum mihi solum pedem dat. noli, in-

quam, de uno pede fororis queri: licet etiam alterum tollas. non consulare, inquies, dictum; fateor: sed ego illam odi male consularem. ea est enim seditiosa: ea cum viro bellum gerit, neque solum cum Metello, sed etiam cum Fabio, quod eos in hoc esse moleste fert. Quod de agraria lege quaeris, sane iam videtur refrixisse. Quod me quodam modo molli brachio de Pompeii familiaritate obiurgas; nolim ita existimes, me mei praesidii causa cum illo coniunctum esse: sed ita res erat instituta, ut si inter nos esset aliqua forte dissensio, maximas in republica discordias versari esset necesse. quod a me ita praecautum, atque ita provisum est, non ut ego de optima illa mea ratione decederem; sed ut ille esset melior, et aliquid de populari levitate deponeret: quem de meis rebus, in quas eum multi incitarant, multo scito gloriosius, quam de suis praedicare. sibi enim bene gestae, mihi conservatae reipublicae dat testimonium. hoc facere illum, mihi quam prosit, nescio; reipublicae certe prodest. Quid, si etiam Caesarem, cuius nunc venti valde sunt secundi, reddo meliorem? num tantum obsum reipublicae? quin etiam, si mihi nemo invideret; si omnes, ut erat aequum, faverent; tamen non minus esset probanda medicina, quae sanaret vitiosas partes reipublicae, quam quae exsecaret. nunc vero, cum equitatus ille, quem ego in clivo Capitolino, te signifero ac principe, collocaram, senatum deseruerit; nostri autem principes digito se coelum putent attingere, si nulli barbati in piscinis sint, qui ad manum accedant; alia autem negligant: nonne tibi satis prodesse videor, si perfi-

cio, ut nolint obesse, qui possunt? Nam Catonem nostrum non tu amas plus, quam ego: sed tamen ille, optimo animo utens, et summa fide, nocet interdum reipublicae. dicit enim tanquam in Platonis πολιτεια, non tanquam in Romuli faece, sententiam. Quid verius, quam in iudicium venire, qui ob rem iudicandam pecuniam acceperit? censuit hoc Cato. assensit senatus. Equites curiae bellum, non mihi. nam ego dissensi. quid impudentius publicanis renuntiantibus? fuit tamen, retinendi ordinis causa, facienda iactura. Restitit et pervicit Cato. itaque nunc, consule in carcere incluso, saepe item seditione commota, aspiravit nemo eorum, quorum ego concursu, itemque consules, qui post me fuerunt, rempublicam defendere solebant. Quid ergo? istos, inquies, mercede conductos habebimus? Quid faciemus, si aliter non possumus? an libertinis atque etiam servis serviemus? sed, ut tu ais, αλις σπουδης. Favonius meam tribum tulit honestius, quam suam; Lucceii perdidit. accusavit Nasicam inhoneste, ac (modeste tamen dicit) ita ut Rhodi videretur molis potius, quam Moloni, operam dedisse. mihi, quod defendissem, leviter succensuit. nunc tamen petit iterum reipublicae causa. Lucceius quid agat, scribam ad te, cum Caesarem videro, qui aderit biduo. Quod Sicyonii te laedunt, Catoni et eius aemulatori attribuas Servilio. Quid? ea plaga nonne ad multos bonos viros pertinet? sed, si ita placuit, laudemus; deinde in dissensionibus soli relinquamur. Amalthea mea te exspectat, et indiget tui. Tusculanum et Pompeianum valde me delectant; nisi quod me, illum ipsum vindi-

cem aeris alieni, aere non Corinthio, ſed hoc circumforaneo obruerunt. In Gallia ſperamus eſſe otium. Prognoſtica mea cum oratiunculis propediem exſpecta. et tamen, quid cogites de adventu tuo, ſcribe ad nos. nam mihi Pomponia nuntiari iuſſit, te menſe Quintili Romae fore. id a tuis literis, quas ad me de deceſſu tuo miſeras, diſcrepabat. Paetus, ut antea ad te ſcripſi, omnes libros, quos frater ſuus reliquiſſet, mihi donavit. hoc illius munus in tua diligentia poſitum eſt. ſi me amas, cura, ut conſerventur, et ad me perferantur. hoc mihi nihil poteſt eſſe gratius; et, cum Graecos, tum vero diligenter Latinos ut conſerves velim. tuum eſſe hoc munuſculum putabo. Ad Octavium dedi literas; cum ipſo nihil eram locutus. neque enim iſta tua negotia provincialia eſſe putabam; neque te in tocullionibus habebam. ſed ſcripſi, ut debui, diligenter.

CICERO ATTICO S.

2. CURA, amabo te, Ciceronem noſtrum. ei nos θειοι videmur. Πελλητειων in manibus tenebam; et hercule magnum acervum Dicaearchi mihi ante pedes exſtruxeram. O magnum hominem! et a quo multo plura didiceris, quam de Procilio. Κορινθιων et Αθηναιων puto me Romae habere. mihi credes, leges; haec doceo; mirabilis vir eſt. Ηρωδης, ſi homo eſſet, eum potius legeret, quam unam literam ſcriberet: qui me epiſtola petivit; ad te, ut video, cominus acceſſit. coniuraſſe mallem, quam reſtitiſſe coniurationi, ſi illum mihi audiendum putaſſem. De Lollio ſanus non es: de Vinio, laudo. Sed heus tu, ecquid vi-

des, Kal. venire, Antonium non venire? iudices cogi? nam ita ad me mittunt, Nigidium minari in concione, se iudicem, qui non affuerit, compellaturum. velim tamen, si quid est de Antonii adventu, quod audieris, scribas ad me: et, quoniam huc non venis, coenes apud nos utique pridie Kal. Cave aliter facias. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

3. PRIMUM, ut opinor, εὐαγγελια. Valerius absolutus est, Hortensio defendente. id iudicium K. Atilio condonatum putabatur; et Epicratem suspicor, ut scribis, lascivum fuisse. etenim mihi caligae eius, ut fasciae cretatae, non placebant. quid sit, sciemus, cum veneris. Fenestrarum angustias quod reprehendis, scito te Κυρου παιδειαν reprehendere. nam, cum ego idem istuc dicerem, Cyrus aiebat, viridariorum διαφασεις latis luminibus, non tam esse suaves. etenim ἐστω ὀψις μεν ἡ α· το δε ορωμενον, β. γ. ακτινες δε, δ, και ε. vides enim cetera. nam, si κατ' εἰδωλων ἐμπτωσεις videremus, valde laborarent εἰδωλα in angustiis: nunc fit lepide illa ἐκχυσις radiorum. cetera si reprehenderis, non feres tacitum, nisi quid erit eiusmodi, quod sine sumtu corrigi possit. Venio nunc ad mensem Ianuarium, et ad ὑποστασιν nostram ac πολιτειαν: in qua Σωκρατικως εἰς ἑκατερον: sed tamen ad extremum, ut illi solebant, την ἀρεσκουσαν. est res sane magni consilii. nam aut fortiter resistendum est legi agrariae; in quo est quaedam dimicatio, sed plena laudis: aut quiescendum; quod est non dissimile, atque ire in Solonium, aut Antium: aut etiam adiuvandum, quod

a me aiunt Caesarem sic exspectare, ut non dubitet. nam fuit apud me Cornelius; hunc dico Balbum, Caesaris familiarem. is affirmabat, illum omnibus in rebus meo et Pompeii consilio usurum, daturumque operam, ut cum Pompeio Crassum coniungeret. Hic sunt haec: coniunctio mihi summa cum Pompeio; si placet, etiam cum Caesare; reditus in gratiam cum inimicis, pax cum multitudine, senectutis otium. sed me κατατασις mea illa commovet, quae est in libro tertio,

Interea cursus, quos prima a parte iuventae,
Quosque adeo consul virtute, animoque petisti,
Hos retine, atque auge famam, laudesque bonorum.

Haec mihi cum in eo libro, in quo multa sunt scripta αριστοκρατικως, Calliope ipsa praescripserit, non opinor esse dubitandum, quin semper nobis videatur

Εις οιωνος αριστος αμυνεσθαι περι πατρης.

Sed haec ambulationibus Compitaliciis reservemus. Tu pridie Compitalia memento. Balineum calfieri iubebo: et Pomponiam Terentia rogat; matrem adiungemus. Θεοφραστου περι φιλοτιμιας affer mihi de libris Quinti fratris.

CICERO ATTICO S.

4. FECISTI mihi pergratum, quod Serapionis librum ad me misisti; ex quo quidem ego (quod inter nos liceat dicere) millesimam partem vix intelligo. pro eo tibi praesentem pecuniam solvi imperavi, ne tu expensum muneribus ferres. At quoniam nummorum mentio facta est; amabo te, cura, ut cum Titinio, quoquo modo poteris, transigas. si in eo, quod

oſtenderat, non ſtat; mihi maxime placet, ea, quae male emta ſunt, reddi, ſi voluntate Pomponiae fieri poterit: ſi ne id quidem, numini potius reddantur, quam ullus ſit ſcrupulus. Valde hoc velim ante, quam proficiſcare, amanter, ut ſoles, diligenterque conficias. Clodius ergo, ut ais, ad Tigranem? velini ſurpi ea conditione: ſed facile patior. accommodatius enim nobis erit ad liberam legationem tempus illud, cum et Quintus noſter iam, ut ſperamus, in otio confederit, et, iſte ſacerdos Bonae deae, cuius modi futurus ſit, ſciemus. Interea quidem cum Muſis nos delectabimus animo aequo, immo vero etiam gaudenti ac libenti. neque mihi unquam veniet in mentem *Craſſo invidere, neque poetinere*, quod a me ipſe non deſciverim. *De Geographia* dabo operam ut tibi ſatisfaciam; ſed nihil certi polliceor. magnum opus eſt; ſed tamen, ut iubes, curabo, ut huius peregrinationis aliquod tibi opus exſtet. Tu quidquid indagaris de republica, et maxime quos conſules futuros putes, facito, ut ſciam: tametſi minus ſum curioſus. ſtatui enim nihil iam de republica cogitare. Terentiae ſaltum perſpeximus. quid quaeris? praeter quercum Dodonaeam nihil deſideramus, quo minus Epirum ipſam poſſidere videamur. Nos circiter Kal. aut in Formiano erimus, aut in Pompeiano. Tu, ſi in Formiano non erimus, ſi nos amas, in Pompeianum venito. id et nobis erit perjucundum, et tibi non ſane devium. De muro imperavi Philotimo, ne impediret, quo minus id fieret, quod tibi videretur. cenſeo tamen, adhibeas Vettium. his temporibus, tam dubia vita optimi cuiusque, magni ac-

ſtimo unius aeſtatis fructum palaeſtrae Palatinae, ſed ita tamen, ut nihil minus velim, quam Pomponiam et puerum verſari in timore ruinae.

CICERO ATTICO S.

A.U. 694

5. CUPIO equidem, et iam pridem cupio Alexandriam, reliquamque Aegyptum viſere, et ſimul ab hac hominum ſatietate noſtri diſcedere, et cum aliquo deſiderio reverti: ſed hoc tempore, et his mittentibus,

Αιδεομαι Τρωας, και Τρωαδας ελκεσιπεπλους.

quid enim noſtri optimates, ſi qui reliqui ſunt, loquentur? an, me aliquo praemio de ſententia eſſe deductum?

Πουλυδαμας μοι πρωτος ελεγχειην αναθησει,

Cato ille noſter, qui mihi unus eſt pro centum millibus. Quid vero hiſtoriae de nobis ad annos DC praedicarint? quas quidem ego multo magis vereor, quam eorum hominum, qui hodie vivunt, rumuſculos. ſed, opinor, excipiamus, et exſpectemus. ſi enim deferetur, erit quaedam noſtra poteſtas, et tum deliberabimus. etiam eſt in non accipiendo nonnulla gloria. Quare ſi quid Θεοφανης tecum forte contulerit, ne omnino repudiaris. De iſtis rebus exſpecto tuas literas: quid Arrius narret; quo animo ſe deſtitutum ferat; ecqui conſules parentur; utrum, ut populi ſermo, Pompeius et Craſſus; an, ut mihi ſcribitur, cum Gabinio Servius Sulpicius: et, num quae novae leges: et, num quid novi omnino: et, quoniam Nepos proficiſcitur, cuinam auguratus deferatur; quo quidem uno ego ab iſtis capi poſſum. Vide levitatem

meam. Sed quid ego haec, quae cupio deponere, et toto animo atque omni cura φιλοσοφειν? sic, inquam, in animo est. vellem ab initio. nunc vero, quoniam, quae putavi esse praeclara, expertus sum, quam essent inania, cum omnibus Musis rationem habere cogito. Tu tamen de Curtio ad me rescribe certius; et, num quis in eius locum paretur; et, quid de P. Clodio fiat: et, omnia, quemadmodum polliceris, επι σχολης scribe; et, quo die Roma te exiturum putes, velim ad me scribas, ut certiorem te faciam, quibus in locis futurus sim; epistolamque statim des de iis rebus, de quibus ad te scripsi. valde enim exspecto tuas literas.

CICERO ATTICO S.

a. u. 694

6. QUOD tibi superioribus literis promiseram, fore, ut opus exstaret huius peregrinationis; nihil iam magnopere confirmo. sic enim sum complexus otium, ut ab eo divelli non queam. Itaque aut libris me delecto, quorum habeo Antii festivam copiam; aut fluctus numero. nam ad lacertos captandos tempestates non sunt idoneae. A scribendo prorsus abhorret animus. etenim γεωγραφικα, quae constitueram, magnum opus est: ita valde Eratosthenes, quem mihi proposueram, a Serapione et ab Hipparcho reprehenditur. quid censes, si Tyrannio accesserit? Et hercule sunt res difficiles ad explicandum, et ομοιδειες, nec tam possunt ανθυπογραφεισθαι, quam videbantur: et, quod caput est, mihi quaevis satis iusta causa cessandi est. Quin etiam dubitem, an hic, an Antii considam, et hoc tempus omne consumam; ubi quidem

ego mallem Duumvirum, quam Romae me fuisse. tu vero sapientior Buthroti domum parasti. sed, mihi crede, proxima est illi municipio haec Antiatium civitas. Esse locum tam prope Romam, ubi multi sint, qui Vatinium nunquam viderint? ubi nemo sit, praeter me, qui quemquam ex viginti viris vivum et salvum velit? ubi me interpellet nemo, diligant omnes? Hic, hic nimirum πολιτευτεον. nam istic non solum non licet, sed etiam taedet. Itaque ανεκδοτα, quae tibi uni legamus, Theopompino genere, aut etiam asperiore multo, pangentur. neque aliud iam quidquam πολιτευομαι, nisi odisse improbos, et id ipsum nullo cum stomacho, sed potius cum aliqua scribendi voluptate. Sed ut ad rem, scripsi ad quaestores urbanos de Quinti fratris negotio. vide, quid narrent; ecqua spes sit denarii, an ciſtophoro Pompeiano iaceamus. Praeterea de muro statue quid faciendum sit. Aliud quid? etiam, quando te proficisci istinc putes, fac ut sciam.

CICERO ATTICO S.

a. u. 694

7. DE geographia etiam atque etiam deliberabimus. Orationes autem me duas postulas: quarum alteram non libebat mihi scribere, quia abscideram; alteram, ne laudarem eum, quem non amabam. sed id quoque videbimus. denique aliquid exstabit; ne tibi plane cessasse videamur. De Publio quae ad me scribis, sane mihi iucunda sunt; eaque etiam velim, omnibus vestigiis indagata, ad me afferas, cum venies; et interea scribas, si quid intelliges, aut suspicabere: et maxime de legatione quid sit acturus. equidem ante, quam tuas legi literas, hominem ire cupiebam; non

mehercule, ut differrem cum eo vadimonium (nam mira ſum alacritate ad litigandum); ſed videbatur mihi, ſi quid eſſet in eo populare, quod plebeius factus eſſet, id amiſſurus. Quid enim ad plebem transiſti? ut Tigranem ires ſalutatum? narra mihi, reges Armenii patricios ſalutare non ſolent? Quid quaeris? acueram me ad exagitandam hanc eius legationem, quam ſi ille contemnit, et, ſi, ut ſcribis, bilem id commovet et latoribus, et auſpicibus legis curiatae, ſpectaculum egregium. Hercule, verum ut loquamur, ſubcontumelioſe tractatur noſter Publius: primum, qui cum in domo Caeſaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem eſſe potuerit: deinde, alia legatio dicta erat, alia data eſt. illa opima, ad exigendas pecunias, Druſo, ut opinor, Piſaurenſi, an epuloni *Vatinio reſervatur: haec ieiuna* ac bella relegatio datur ei, cuius tribunatus ad iſtorum tempora reſervatur. Incende hominem, amabo te, quod poteſt. una ſpes eſt ſalutis, iſtorum inter ipſos diſſenſio; cuius ego quaedam initia ſenſi ex Curione. iam vero Arrius conſulatum ſibi ereptum fremit. Megabocchus, et haec ſanguinaria iuventus inimiciſſima eſt. Accedat vero, accedat etiam iſta rixa auguratus. ſpero me praeclaras de iſtis rebus epiſtolas ad te ſaepe miſſurum. Sed, illud quid ſit, ſcire cupio, quod iacis obſcure, iam etiam ex ipſis quinqueviris loqui quosdam. quidnam id eſt? ſi eſt enim aliquid, plus eſt boni, quam putaram. Atque haec, ſic velim exiſtimes, non me abs te κατα το πρακτικον quaerere, quod geſtiat animus aliquid agere in republica. Iam pridem gubernare me taedebat, etiam

cum licebat. nunc vero cum cogar exire de navi, non abiectis, sed ereptis gubernaculis; cupio istorum naufragia ex terra intueri; cupio, ut ait tuus amicus Sophocles, καὶ ὑπὸ στέγη

Πυκνὰς ἀκούειν ξεναίδος εὐδούσης φρενί.

De muro, quid opus sit, videbis. Castricianum mendum nos corrigemus: tamen ad me Quintus [CIↃ] CCIↃↃ IↃↃↃ scripserat, nunc ad sororem tuam H-S xxx. Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat, ut Aristodemo idem de se respondeas, quod de fratre suo, sororis tuae filio, respondisti. De Amalthea quod me admones, non negligemus. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

8. EPISTOLAM cum a te avide exspectarem ad vesperum, ut soleo; ecce tibi nuntius, pueros venisse Roma. voco, quaero, ecquid literarum? negant. quid ais, inquam, nihilne a Pomponio? perterriti voce et vultu, confessi sunt se accepisse, sed excidisse in via. Quid quaeris? permoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistola inanis aliqua re utili et suavi venerat. nunc, si quid in ea epistola, quam ante diem xvi Kal. Mai. dedisti, fuit historia dignum, scribe quamprimum, ne ignoremus: sin nihil praeter iocationem, redde id ipsum. et scito Curionem adolescentem venisse ad me salutatum. valde eius sermo de Publio cum tuis literis congruebat. ipse vero mirandum in modum *reges odisse superbos.* peraeque narrabat incensam esse iuventutem, neque ferre haec posse. Bene habemus: nos, si in his spes est, opinor, aliud agamus. Ego me do historiae.

quamquam, licet me Saufeium putes esse, nihil me est inertius. Sed cognosce itinera nostra; ut statuas, ubi nos visurus sis. In Formianum volumus venire Parilibus: inde (quoniam putas praetermittendum nobis esse hoc tempore Cratera illum delicatum) Kal. Mai. de Formiano proficiscemur, ut Antii simus a. d. v Non. Mai. ludi enim Antii futuri sunt a IV ad prid. Non. Mai. eos Tullia spectare vult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad Kal. Iun. Te aut in Formiano, aut Antii, aut in Tusculano, cura ut videamus. Epistolam superiorem restitue nobis, et appinge aliquid novi.

CICERO ATTICO S.

a. u. 694

9. *Si vales, bene est. Cum mihi dixisset Caecilius quaestor, puerum se Romam mittere, haec scripsi raptim, ut tuos elicerem mirificos cum Publio dialogos, cum eos, de quibus scribis, tum illum, quem abdis, et ais, longum esse, quae ad ea responderis, perscribere; illum vero, qui nondum habitus est, quem illa βοωπις, cum e Solonio redierit, ad te est relatura: sic velim putes, nihil hoc posse mihi esse iucundius. si vero, quae de me pacta sunt, ea non servantur; in coelo sum: ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem, quam bonam meis putissimis orationibus gratiam retulerit; quarum exspecta divinam παλινῳδιαν. etenim, quantum coniectura auguramur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de cynico consulari, sed ne de istis quidem piscinarum Tritonibus poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse in invidia, spo-*

litati opibus et illa ſenatoria potentia. ſin autem ab his diſſentiet; erit abſurdum in nos invehi. verumtamen invehatur; feſtive, mihi crede, et minore ſonitu, quam putaram, orbis hic in republica eſt converſus; citius omnino, quam potuit: id culpa Catonis, ſed rurſus improbitate iſtorum, qui auſpicia, qui Aeliam legem, qui Iuniam et Liciniam, qui Caeciliam et Didiam neglexerunt; qui omnia remedia reipublicae effuderunt; qui regna, qui praedia tetrarchis, qui immanes pecunias paucis dederunt. Video iam, quo invidia tranſeat, et ubi ſit habitatura. nihil me exiſtimaris, neque uſu, neque a Theophraſto didiciſſe, niſi brevi tempore deſiderari noſtra illa tempora videris. etenim ſi fuit invidioſa ſenatus potentia; cum ea non ad populum, ſed ad tres homines immoderatos redacta ſit, quidnam cenſes fore? Proinde iſti licet faciant, quos volent, conſules, tribunos plebis; denique etiam Vatinii ſtrumam ſacerdotii διβαφω veſtiant; videbis brevi tempore magnos non modo eos, qui nihil titubarunt, ſed etiam illum ipſum, qui peccavit, Catonem. nam nos quidem, ſi per iſtum tuum ſodalem Publium licebit, σοφιστευειν cogitamus: ſi ille cogit αντα, tum duntaxat nos defendere; et, quod eſt proprium artis huius, επαγγελλομαι

Ανδρ' απαμυνεσθαι, οτε τις προτερος χαλεπηνη.

Patria propitia ſit: habet a nobis, etiamſi non plus, quam debitum eſt, plus certe, quam poſtulatum eſt. male vehi malo, alio gubernante, quam, tam ingratis vectoribus, bene gubernare. Sed haec coram commodius. nunc audi, quod quaeris. Antium me ex For-

miano recipere cogito a. d. v Non. Mai. Antio volo Non. Mai. proficiſci in Tuſculanum. ſed cum e Formiano rediero, (ibi eſſe usque ad prid. Kalend. Mai. volo,) faciam ſtatim te certiorem. Terentia tibi ſalutem. Κικερων ο μικρος ασπαζεται Τιτον Αθηναιων.

CICERO ATTICO S.

10. VOLO ames meam conſtantiam. ludos Antii ſpectare non placet. Eſt enim υποσολοικον, cum velim vitare omnium deliciarum ſuſpicionem, repente αναφαινεσθαι non ſolum delicate, ſed etiam inepte peregrinantem. quare usque ad Non. Mai. te in Formiano exſpectabo. Nunc fac, ut ſciam, quo die te viſuri ſimus. Ab Appii Foro, hora quarta. dederam aliam paulo ante Tribus Tabernis.

CICERO ATTICO S.

11. NEGENT illi Publium plebeium factum eſſe. hoc vero regnum eſt, et ferri nullo pacto poteſt. Emittat ad me Publius, qui obſignent: iurabo Cnaeum noſtrum, collegam Balbi, Antii mihi narraſſe, ſe in auſpicio fuiſſe. O ſuaves epiſtolas tuas, uno tempore mihi datas, duas! quibus ευαγγελια quae reddam, neſcio: deberi quidem plane fateor. ſed vide συγκυρημα. Emerſeram commode ex Antiati in Appiam ad Tres Tabernas ipſis Cerialibus, cum in me incurrit Roma veniens Curio meus. ibidem ilico puer abs te cum epiſtolis. Ille ex me, nihilne audiſſem novi: ego negare. Publius, inquit, tribunatum plebis petit. Quid ais? et inimiciſſimus quidem Caeſaris, et ut omnia, inquit, iſta reſcindat. Quid Cae-

ſar? inquam. Negat, ſe quidquam de illius adoptione tuliſſe. deinde ſuum, Memmii, Metelli Nepotis expromſit odium. Complexus iuvenem dimiſi, properans ad epiſtolas. Ubi ſunt, qui aiunt ζωσης φωνης? quanto magis vidi ex tuis literis, quam ex illius ſermone, quid ageretur? de ruminatione quotidiana, de cogitatione Publii, de lituis βοωπιδος, de ſignifero Athenione, de literis miſſis ad Cnaeum, de Theophanis, Memmiique ſermone? Quantam porro exſpectationem dediſti convivii iſtius ασελγους? ſum in curioſitate οξυπεινος: ſed tamen facile patior te id ad me συμποσιον non ſcribere; praeſentem audire malo. Quod me, ut ſcribam aliquid, hortaris: creſcit mihi quidem materies, ut dicis: ſed tota res etiam nunc fluctuat; κατ' οπωρην τρυξ. quae ſi deſederit; magis erunt iudicata, quae ſcribam: quae ſi ſtatim a me ferre non potueris, primus habebis tamen, et aliquandiu ſolus. Dicaearchum recte amas. luculentus homo eſt, et civis haud paulo melior, quam iſti noſtri αδικαιαρχοι. Literas ſcripſi hora decima Cerialibus, ſtatim, ut tuas legeram: ſed eas eram daturus, ut putaram, poſtridie ei, qui mihi primus obviam veniſſet. Terentia delectata eſt tuis literis. impertit tibi multam ſalutem: και Κικερων ο φιλοσοφος τον πολιτικον Τιτον ασπαζεται.

CICERO ATTICO S.

12. NARRO tibi: plane relegatus mihi videor, poſteaquam in Formiano ſum. dies enim nullus erat, Antii cum eſſem, quo die non melius ſcirem, Romae quid ageretur, quam ii, qui erant Romae. etenim

literae tuae, non ſolum quid Romae, ſed etiam quid in republica, neque ſolum quid fieret, verum etiam quid futurum eſſet, indicabant. nunc, niſi ſi quid ex praetereunte viatore exceptum eſt, ſcire nihil poſſumus. Quare quamquam iam te ipſum exſpecto, tamen iſti puero, quem ad me ſtatim iuſſi recurrere, da ponderoſam aliquam epiſtolam, plenam omnium non modo actorum, ſed etiam opinionum tuarum; ac diem, quo Roma ſis exiturus, cura ut ſciam. Nos in Formiano eſſe volumus usque ad prid. Nonas Mai. eo ſi ante eam diem non veneris, Romae te fortaſſe videbo. nam Arpinum quid ego te invitem?

Τρηχει, αλλ' αγαθη κεφαλη. ετι εγωγε
Ης γαιης δυναμαι γλυκερωτερον αλλο ιδεσθαι.

Haec igitur. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S.

13. FACINUS indignum! epiſtolam αυδωρει tibi a Tribus Tabernis reſcriptam ad tuas ſuaviſſimas epiſtolas, neminem reddidiſſe? at ſcito, eum faſciculum, quo illam conieceram, domum eo ipſo die latum eſſe, quo ego dederam, et ad me in Formianum relatum eſſe. itaque tibi tuam epiſtolam iuſſi referri; ex qua intelligeres, quam mihi tum illae gratae fuiſſent. Romae quod ſcribis ſileri, ita putabam. at hercule in agris non ſiletur: nec iam ipſi agri regnum veſtrum ferre poſſunt. ſi vero in hanc τηλεπυλον veneris Λαιστρυγονιην, (Formias dico,) qui fremitus hominum? quam irati animi? quanto in odio noſter amicus Magnus? cuius cognomen una cum Craſſi Divitis cognomine conſeneſcit. Credas mihi velim;

neminem adhuc offendi, qui haec tam lente, quam ego fero, ferret. Quare, mihi crede, φιλοσοφωμεν. iuratus tibi possum dicere, nihil esse tanti. Tu si literas ad Sicyonios habes, advola in Formianum; unde nos prid. Non. Mai. cogitamus.

CICERO ATTICO S.

14. QUANTAM tu mihi moves exspectationem de sermone Bibuli? quantam de colloquio βοωτιδος? quantam etiam de illo delicato convivio? proinde ita fac venias ad sitientes aures. quamquam nihil est iam, quod magis timendum nobis putem, quam ne ille noster Sampsiceramus, cum se omnium sermonibus sentiet vapulare, et cum has actiones συναυτρεπτους videbit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum enervatus, ut hoc otio, quo nunc tabescimus, malim εντυφαννεισθαι, quam cum optima spe dimicare. De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non villam, frequentia Formianorum. at quam parem basilicae tribum Aemiliam? sed omitto vulgus: post horam IV molesti ceteri non sunt. C. Arrius proximus est vicinus: immo ille quidem iam contubernalis; qui etiam se idcirco Romam ire negat, ut hic mecum totos dies philosophetur. Ecce ex altera parte Sebosus, ille Catuli familiaris. Quo me vertam? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime exspectari viderem, duntaxat ad prid. Non. Mai. vide enim, quibus hominibus aures sint deditae meae. occasionem mirificam, si qui nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum For-

mianum velit. et tamen illud probem? *Magnum quid aggrediamur, & multae cogitationis, atque otii.* sed tamen satisfiet a nobis, neque parcetur labori.

CICERO ATTICO S.

15. UT scribis, ita video, non minus incerta in republica, quam in epistola tua: sed tamen ista ipsa me varietas sermonum opinionumque delectat. Romae enim videor esse, cum tuas literas lego, et, ut fit in tantis rebus, modo hoc, modo illud audire. illud tamen explicare non possum, quidnam invenire possit, nullo recusante, ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione, quid habet, nisi ipsius iudicium sine ulla correctione reipublicae? *nimirum in Publio spes est? fiat, fiat tribunus plebis: si nihil aliud, ut eo citius tu ex Epiro revertare.* nam, ut illo tu careas, non video posse fieri; praesertim si mecum aliquid volet disputare. sed id quidem non dubium est, quin, si quid erit eiusmodi, sis advolaturus. verum ut hoc non sit; tamen seu ruet, seu eriget rempublicam, praeclarum spectaculum mihi propono, modo te consessore spectare liceat. Cum haec maxime scriberem, ecce tibi *Sebosus.* nondum plane ingemueram; *Salve,* inquit Arrius. Hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego vero *in montes patrios, & ad incunabula nostra* pergam. denique, si solus non potuero, cum rusticis potius, quam cum his perurbanis: ita tamen, ut, quoniam tu certi nihil scribis, in Formiano tibi praestoler usque ad III Non. Mai. Terentiae pergrata est assiduitas tua et

diligentia in controverſia Mulviana. neſcit omnino, te communem cauſam defendere eorum, qui agros publicos poſſideant. ſed tamen tu aliquid publicanis pendis; haec etiam id recuſat. ea tibi igitur, et Κικέρων, ἀριστοκρατικώτατος παις, ſalutem dicunt.

CICERO ATTICO S.

16. COENATO mihi, et iam dormitanti, prid. Kal. Mai. epiſtola eſt illa reddita, in qua de agro Campano ſcribis. Quid quaeris? primum ita me pupugit, ut ſomnum mihi ademerit, ſed id cogitatione magis, quam moleſtia. Cogitanti autem haec fere ſuccurrebant. primum ex eo, quod ſuperioribus literis ſcripſeras, ex familiari te illius audiſſe, prolatum iri aliquid, quod nemo improbaret; maius aliquid timueram: hoc mihi eiusmodi non videbatur. deinde, ut me ego conſoler, omnis exſpectatio largitionis agrariae in agrum Campanum videtur eſſe derivata; qui ager, ut dena iugera ſint, non amplius hominum quinque millia poteſt ſuſtinere. reliqua omnis multitudo ab illis abalienetur, neceſſe eſt. praeterea, ſi ulla res eſt, quae bonorum animos, quos iam video eſſe commotos, vehementius poſſit incendere, haec certe eſt, et eo magis, quod portoriis Italiae ſublatis, agro Campano diviſo, quod vectigal ſupereſt domeſticum, praeter viceſimam? quae mihi videtur una conciuncula, clamore pediſſequorum noſtrorum, eſſe peritura. Cnaeus quidem noſter iam plane quid cogitet, neſcio.

Φυσα γαρ ὑ σμικροισιν αυλισκοις ετι,
Αλλ' αγριαις φυσαισι, φορβειας ατερ:

qui quidem etiam iſtuc adduci potuerit. nam adhuc hoc εσοφιζετο, ſe leges Caeſaris probare; actiones ipſum praeſtare debere: agrariam legem ſibi placuiſſe: potuerit intercedi, necne, nihil ad ſe pertinere: de rege Alexandrino placuiſſe ſibi aliquando confici; Bibulus de coelo tum ſervaſſet, necne, ſibi quaerendum non fuiſſe: de publicanis, voluiſſe illi ordini commodare; quid futurum fuerit, ſi Bibulus tum in forum deſcendiſſet, ſe divinare non potuiſſe. Nunc vero, Sampſicerame, quid dices? vectigal te nobis in monte Antilibano conſtituiſſe, agri Campani abſtuliſſe? quid, hoc quemadmodum obtinebis? oppreſſos vos, inquit, tenebo exercitu Caeſaris. Non mehercule me tu quidem tam iſto exercitu, quam *ingratis animis eorum hominum, qui appellantur boni: qui mihi non modo praemiorum*, ſed ne ſermonum quidem unquam fructum ullum, aut gratiam retulerunt. Quodſi in eam me partem incitarem, profecto iam aliquam reperirem reſiſtendi viam. Nunc prorſus hoc ſtatui, ut, quoniam tanta controverſia eſt Dicaearcho, familiari tuo, cum Theophraſto, amico meo, ut ille tuus τον πρακτικον βιον longe omnibus anteponat, hic autem τον θεωρητικον, utrique a me mos geſtus eſſe videatur. puto enim me Dicaearcho affatim ſatisfeciſſe: reſpicio nunc ad hanc familiam, quae mihi non modo, ut requieſcam, permittit; ſed reprehendit, quia non ſemper quierim. Quare incumbamus, o noſter Tite, ad illa praeclara ſtudia; et eo, unde diſcedere non oportuit, aliquando revertamur. Quod de Quinti fratris epiſtola ſcribis, ad me quoque fuit προσδεκτον,

ἀπιδεν δε. quid dicam neſcio. nam ita deplorat primis verſibus manſionem ſuam, ut quemvis movere poſſit: ita rurſus remittit, ut me roget, ut annales ſuos emendem, et edam. Illud tamen, quod ſcribit, animadvertas velim, de portorio circumvectionis: ait, ſe de conſilii ſententia rem ad ſenatum reiecisſe. Nondum videlicet meas literas legerat; quibus ad eum, re conſulta et explorata, perſcripſeram, non deberi. Velim, ſi qui Graeci iam Romam ex Aſia de ea cauſa venerunt, videas, et, ſi tibi videbitur, his demonſtres, quid ego de ea re ſentiam. Si poſſum diſcedere, ne cauſa optima in ſenatu pereat, ego ſatisfaciam publicanis; ει δε μη, (vere tecum loquar,) in hac re malo univerſae Aſiae, et negotiatoribus. nam eorum quoque vehementer intereſt. Hoc ego ſentio valde nobis opus eſſe. ſed tu id videbis. Quaeſtores autem, quaeſo, num etiam de ciſtophoro dubitant? nam ſi aliud nihil erit, cum erimus omnia experti, ego illud ne quidem contemnam, quod extremum eſt. Te in Arpinati videbimus, et hoſpitio agreſti accipiemus; quoniam maritimum hoc contemſiſti.

CICERO ATTICO S.

17. PRORSUS, ut ſcribis, ita ſentio. turbatur Sampſiceramus. nihil eſt, quod non timendum ſit. ομολογημενως τυραννιδα συσκευαζεται. Quid enim iſta repentina affinitatis coniunctio, quid ager Campanus, quid effuſio pecuniae ſignificant? quae ſi eſſent extrema, tamen eſſet nimium mali: ſed ea natura rei eſt, ut haec extrema eſſe non poſſint. Quid enim

eos haec ipsa per se delectare possunt? nunquam huc veniissent, nisi ad alias res pestiferas aditus sibi comparassent. Verum, ut scribis, haec in Arpinati a. d. VI circiter Id. Mai. non deflebimus, ne et opera et oleum philologiae nostrae perierit: sed conferemus tranquillo animo. Dii immortales! neque tam me εὐελπιστια consolatur, ut antea, quam ἀδιαφορια: qua nulla in re tam utor, quam in hac civili et publica. Quin etiam, quod est subinane in nobis, et non ἀφιλοδοξον, (bellum est enim sua vitia nosse,) id afficitur quadam delectatione. solebat enim me pungere, ne Sampsicerami merita in patriam ad annos DC maiora viderentur, quam nostra: hac quidem cura certe iam vacuum est. iacet enim ille sic, ut Phocis Curiana stare videatur. *Sed haec coram.* Tu tamen videris mihi Romae fore ad nostrum adventum. quod sane facile patiar, si tuo commodo fieri possit. sin, ut scribis, ita venies; velim e Theophane expiscere, quonam in me animo sit Alabarches. quaeres scilicet, ut soles, κατα το κηδεμονικον, et ad me ab eo quasi ὑποθηκας afferes, quemadmodum me geram. aliquid ex eius sermone poterimus περι των ολων suspicari.

CICERO ATTICO S.

18. ACCEPI aliquot epistolas tuas: ex quibus intellexi, quam suspenso animo et sollicito scire averes, quid esset novi. Tenemur undique: neque iam, quo minus serviamus, recusamus; sed mortem, et eiectionem, quasi maiora, timemus: quae multo sunt minora. Atque hic status, qui una voce omnium gemitur, neque verbo cuiusquam sublevatur. σχοπος

eſt, ut ſuſpicor, illis, qui tenent, nullam cuiquam largitionem relinquere. Unus loquitur, et palam adverſatur adoleſcens Curio. huic plauſus maximi, conſalutatio forenſis perhonorifica, ſigna praeterea benevolentiae permulta a bonis impertiuntur: Fufium clamoribus, et conviciis, et ſibilis conſectantur. His ex rebus non ſpes, ſed dolor eſt maior; cum videas civitatis voluntatem ſolutam, virtutem alligatam. Ac ne forte quaeras κατα λεπτον de ſingulis rebus, univerſa res eo eſt deducta, ſpes ut nulla ſit, aliquando non modo privatos, verum etiam magiſtratus, liberos fore. Hac tamen in oppreſſione ſermo in circulis duntaxat, et conviviis eſt liberior, quam fuit. vincere incipit timorem dolor, ſed ita, ut omnia ſint pleniſſima deſperationis. Habet etiam Campana lex exſecrationem in coitione candidatorum; ſi mentionem fecerint, quo aliter ager poſſideatur, atque ut ex legibus Iuliis. Non dubitant iurare ceteri. Laterenſis exiſtimatur laute feciſſe, quod tribunatum plebis petere deſtitit, ne iuraret. Sed de republica non libet plura ſcribere. diſpliceo mihi, nec ſine ſummo ſcribo dolore. me tueor, ut oppreſſis omnibus, non demiſſe; ut tantis rebus geſtis, parum fortiter. A Caeſare valde liberaliter invitor in legationem illam, ſibi ut ſim legatus; atque etiam libera legatio voti cauſa datur. ſed haec et praeſidii apud pudorem Pulchelli non habet ſatis, et a fratris adventu me ablegat: illa et munitior eſt, et non impedit, quo minus adſim, cum velim. hanc ego teneo; ſed uſurum me non puto: neque tamen ſcit quisquam. non lubet fugere: aveo pugnare. magna ſunt hominum ſtudia. ſed nihil affir-

mo: tu hoc ſilebis. De Statio manumiſſo, et nonnullis aliis rebus, angor quidem, ſed iam prorſus occalluī. Tu, vellem, egove cuperem, adeſſes: nec mihi conſilium, nec conſolatio deeſſet. Sed ita te para, ut, ſi inclamaro, advoles.

CICERO ATTICO S.

19. MULTA me ſollicitant, et ex reipublicae tanto motu, et ex iis periculis, quae mihi ipſi intenduntur, et ſexcenta ſunt. ſed mihi nihil eſt moleſtius, quam Statium manumiſſum. *nec meum imperium? ac mitto imperium: non ſimultatem meam revereri ſaltem?* nec, quid faciam, ſcio: neque tantum eſt in re, quantus eſt ſermo. Ego autem ne iraſci poſſum quidem iis, *quos valde amo; tantum doleo*, ac mirifice quidem. Cetera in magnis rebus; minae Clodii, contentionesque, quae mihi proponuntur, modice me tangunt. etenim vel ſubire eas videor mihi ſumma cum dignitate, vel declinare nulla cum moleſtia poſſe. Dices fortaſſe, dignitatis ἀλις, tanquam ὄψυος: ſaluti, ſi me amas, conſule. Me miſerum! cur non ades? nihil te profecto praeteriret: ego fortaſſe τυφλωττω, et nimium τω καλω προσπεπονθα. Scito nihil unquam fuiſſe tam infame, tam turpe, tam peraeque omnibus generibus, ordinibus, aetatibus offenſum, quam hunc ſtatum, qui nunc eſt: magis mehercule, quam vellem, non modo quam putaram. Populares iſti iam etiam modeſtos homines ſibilare docuerunt. Bibulus in coelo eſt; nec, quare, ſcio; ſed ita laudatur, quaſi *Unus homo nobis cunctando reſtituit rem.* Pompeius, noſtri amores,

quod mihi ſummo dolori eſt, ipſe ſe afflixit; neminem tenet: voluntate, an metu neceſſe ſit iis uti, vereor. Ego autem neque pugno cum illa cauſa propter illam amicitiam; neque approbo, ne omnia improbem, quae antea geſſi: utor via. Populi ſenſus maxime theatro et ſpectaculis perſpectus eſt. nam gladiatoribus, qua dominus, qua advocati ſibilis conſciſſi: ludis Apollinaribus Diphilus tragoedus in noſtrum Pompeium petulanter invectus eſt. *Noſtra miſeria tu es Magnus*, millies coactus eſt dicere. *Eandem virtutem iſtam, veniet tempus, cum graviter gemes*, totius theatri clamore dixit, itemque cetera. nam et eiusmodi ſunt ii verſus, ut in tempus ab inimico Pompeii ſcripti eſſe videantur. *Si neque leges, neque mores cogunt*, et cetera, magno cum fremitu et clamore ſunt dicta. Caeſar cum veniſſet mortuo plauſu, Curio filius eſt inſecutus. huic ita plauſum eſt, ut, ſalva republica, Pompeio plaudi ſolebat. Tulit Caeſar graviter. literae Capuam ad Pompeium volare dicebantur. inimici erant equitibus, qui Curioni ſtantes plauſerant; hoſtes omnibus. Roſciae legi, etiam frumentariae minitabantur. Sane res erat perturbata. Equidem malueram, quod erat ſuſceptum ab illis, ſilentio tranſire: ſed vereor, ne non liceat. non ferunt homines, quod videtur eſſe tamen ferendum. ſed eſt iam una vox omnium, magis odio firmata, quam praeſidio. Noſter autem Publius mihi inimicatur: impendet negotium: ad quod tu ſcilicet advolabis. Videor mihi noſtrum illum conſularem exercitum bonorum omnium, etiam ſatis bonorum, habere firmiſſimum. Pompeius ſignificat ſtudium erga me non mediocre.

idem affirmat, verbum de me ullum non esse facturum. in quo non me ille fallit, sed ipse fallitur. Cosconio mortuo, sum in eius locum invitatus. id erat vocari in locum mortui. nihil me turpius apud homines fuisset; neque vero ad istam ipsam ἀσφάλειαν quidquam alienius. sunt enim illi apud bonos invidiosi; ego apud improbos meam retinuissem invidiam, alienam assumsissem. Caesar me sibi vult esse legatum. honestior haec declinatio periculi. sed ego hoc repudio. Quid ergo est? pugnare malo. nihil tamen certi. Iterum dico, utinam adesses! sed tamen, si erit necesse, arcessemus. Quid aliud? quid? hoc opinor. certi sumus perisse omnia. quid enim ἀκκιζόμεθα tamdiu? sed haec scripsi properans, et mehercule timide. posthac ad te, aut, si perfidelem habebo, cui dem, scribam plane omnia; aut, si obscure scribam, tu tamen intelliges. in iis epistolis me Laelium, te Furium faciam: cetera erunt ἐν αἰνιγμοῖς. Hic Caecilium colimus et observamus diligenter. Edicta Bibuli audio ad te missa. iis ardet dolore et ira noster Pompeius.

CICERO ATTICO S.

a. u. 694

20. ANICATO, ut te velle intellexeram, nullo loco defui. Numestium ex literis tuis, studiose scriptis, libenter in amicitiam recepi. Caecilium, quibus rebus possum, tueor diligenter. Varro satisfacit nobis. Pompeius amat nos, carosque habet. Credis? inquies. Credo. prorsus mihi persuadet. sed quia, ut video, pragmatici homines omnibus historicis praeceptis, versibus denique cavere iubent, et vetant credere;

alterum facio, ut caveam; alterum, ut non credam, facere non possum. Clodius adhuc mihi denuntiat periculum: Pompeius affirmat, non esse periculum; adiurat; addit etiam, se prius occisum iri ab eo, quam me violatum iri. tractatur res. simul ac quid erit certi, scribam ad te. si erit pugnandum, arcessam ad societatem laboris; si quies dabitur, ab Amalthea te non commovebo. De republica breviter ad te scribam. iam enim, charta ipsa ne nos prodat, pertimesco. itaque posthac, si erunt mihi plura ad te scribenda, ἀλληγορίαις obscurabo. Nunc quidem novo quodam morbo civitas moritur; ut, cum omnes ea, quae sunt acta, improbent, querantur, doleant, varietas in re nulla sit, aperteque loquantur, et iam clare gemant, tamen medicina nulla afferatur. neque enim resisti sine internecione posse arbitramur; nec videmus, qui finis cedendi, praeter exitium, futurus sit. Bibulus hominum admiratione et benevolentia in coelo est. edicta eius et conciones describunt et legunt. novo quodam genere in summam gloriam venit. Populare nunc nihil tam est, quam odium popularium. Haec quo sint eruptura, timeo. sed, si dispicere quid coepero, scribam ad te apertius. Tu, si me amas tantum, quantum profecto amas; expeditus, facito, ut sis; si inclamaro, ut accurras. sed do operam, et dabo, ne sit necesse. Quod scripseram, te Furium scripturum, nihil necesse est tuum nomen mutare. me faciam Laelium, et te Atticum; neque utar meo chirographo, neque signo; si modo erunt eiusmodi literae, quas in alienum incidere nolim. Diodotus mortuus est: reliquit nobis H-S fortasse centies. Comitia Bibulus

cum Archilochio edicto in ante diem XV Kal. Novemb. distulit. A Vibio libros accepi. Poeta ineptus: nec tamen scit nihil; et est non inutilis. describo et remitto.

CICERO ATTICO S.

21. DE republica quid ego tibi subtiliter? tota periit: atque hoc est miserior, quam reliquisti, quod tum videbatur eiusmodi dominatio civitatem oppressisse, quae iucunda esset multitudini; bonis autem ita molesta, ut tamen sine pernicie: nunc repente tanto in odio est omnibus, ut, quorsum eruptura sit, horreamus. nam iracundiam atque intemperantiam illorum sumus experti, qui Catoni irati omnia perdiderunt. sed ita lenibus uti videbantur venenis, ut posse videremur sine dolore interire. nunc vero sibilis vulgi, sermonibus honestorum, fremitu Italiae, vereor ne exarserint. Equidem sperabam, ut saepe etiam loqui tecum solebam, sic orbem reipublicae esse conversum, ut vix sonitum audire, vix impressam orbitam videre possemus; et fuisset ita, si homines transitum tempestatis exspectare potuissent: sed cum diu occulte suspirassent, postea iam gemere, ad extremum vero loqui omnes et clamare coeperunt. Itaque ille amicus noster, insolens infamiae, semper in laude versatus, circumfluens gloria, deformatus corpore, fractus animo, quo se conferat nescit: progressum praecipitem, inconstantem reditum videt: bonos, inimicos habet; improbos ipsos, non amicos. Ac vide mollitiem animi. non tenui lacrymas, cum illum ante VIII Kal. Sext. vidi de edictis Bibuli concionantem: qui

antea ſolitus eſſet iactare ſe magnificentiſſime illo in loco, ſummo cum amore populi, cunctis faventibus. Ut ille tum humilis, ut demiſſus erat! ut ipſe etiam ſibi, non iis ſolum, qui aderant, diſplicebat! O ſpectaculum uni Craſſo iucundum, ceteris non item! nam, qui deciderat ex aſtris, lapſus, quam progreſſus, potius videbatur: et, ut Apelles, ſi Venerem, aut ſi Protogenes Ialyſum illum ſuum coeno oblitum videret, magnum, credo, acciperet dolorem; ſic ego hunc, omnibus a me *pictum et politum artis coloribus*, ſubito deformatum, non ſine magno dolore vidi. Quamquam nemo putabat, propter Clodianum negotium, me illi amicum eſſe debere; tamen tantus fuit amor, ut exhauriri nulla poſſet iniuria. Itaque Archilochia in illum edicta Bibuli *populo ita ſunt iucunda*, ut eum locum, ubi proponuntur, prae multitudine eorum, qui legunt, tranſire nequeant; ipſi ita acerba, ut tabeſcat dolore; mihi mehercule moleſta, quod et eum, quem ſemper dilexi, nimis excruciant, et timeo, tam vehemens vir tamque acer in ferro, et tam inſuetus *contumeliae*, ne omni animi impetu dolori et iracundiae pareat. Bibuli qui ſit exitus futurus, neſcio. ut nunc res ſe habet, admirabili gloria eſt. quin cum comitia in menſem Octobr. diſtuliſſet, quod ſolet ea res populi voluntatem offendere, putarat Caeſar, oratione ſua poſſe impelli concionem, ut iret ad Bibulum: multa cum ſeditioſiſſime diceret, vocem exprimere non potuit. Quid quaeris? ſentiunt, ſe nullam ullius partis voluntatem tenere. eo magis vis nobis eſt timenda. Clodius inimicus eſt nobis. Pompeius confirmat, eum nihil eſſe facturum

contra me. mihi periculosum est credere; ad resistendum me paro. studia spero me summa habiturum omnium ordinum. Te cum ego desidero, tum vero res ac tempus illud vocat. plurimum consilii, animi, praesidii denique mihi, si te ad tempus videro, accesserit. Varro mihi satisfacit. Pompeius loquitur divinitus. spero nos aut certe cum summa gloria, aut sine molestia etiam discessuros. Tu, quid agas, quemadmodum te oblectes, quid cum Sicyoniis egeris, ut sciam, cura.

CICERO ATTICO S.

22. QUAM vellem Romae! mansisses profecto, si haec fore putassemus. Nam Pulchellum nostrum facillime teneremus; aut certe, quid esset facturus, scire possemus. Nunc se res sic habet: volitat, furit, nihil habet certi; multis denuntiat; quod fors obtulerit, id acturus videtur. Cum videt, quo sit in odio status hic rerum, in eos, qui haec egerunt, impetum facturus videtur. cum autem rursus opes et vim exercitus recordatur, convertit se in nos. nobis autem ipsis cum vim, tum iudicium minatur. Cum hoc Pompeius egit, et, ut ad me ipse referebat, (alium enim habeo neminem testem,) vehementer egit, cum diceret, in summa se perfidiae et sceleris infamia fore, si mihi periculum crearetur ab eo, quem ipse armasset, cum plebeium fieri passus esset: sed fidem recepisse sibi et ipsum, et Appium de me. hanc si ille non servaret, ita laturum, ut omnes intelligerent, nihil sibi antiquius amicitia nostra fuisse. Haec, et in eam sententiam cum multa dixisset, aie-

bat illum primo ſane diu multa contra; ad extremum autem manus dediſſe, et affirmaſſe, nihil ſe contra eius voluntatem eſſe facturum. ſed poſtea tamen ille non deſtitit de nobis aſperrime loqui. quod ſi non faceret, tamen ei nihil crederemus; atque omnia, ſicut facimus, pararemus. Nunc ita nos gerimus, ut in dies ſingulos et ſtudia in nos hominum, et opes noſtrae augeantur. rempublicam nulla ex parte attingimus. in cauſis atque in illa opera noſtra forenſi ſumma induſtria verſamur. quod egregie, non modo iis, qui utuntur opera, ſed etiam in vulgus gratum eſſe ſentimus. domus celebratur: occurritur: renovatur memoria conſulatus: ſtudia ſignificantur: in eam ſpem adducimur, ut nobis ea contentio, quae impendet, interdum non fugienda videatur. Nunc mihi et conſiliis opus eſt tuis, et amore, et fide. quare advola. expedita mihi erunt omnia, ſi te habebo. Multa per Varronem noſtrum agi poſſunt, quae te urgente erunt firmiora; multa ab ipſo Publio elici, multa cognoſci, quae tibi occulta eſſe non poterunt: multa etiam ... ſed abſurdum eſt ſingula explicare: tum ego requiram te ad omnia. Unum illud tibi perſuadeas velim, omnia mihi fore explicata, ſi te videro: ſed totum eſt in eo, ſi ante, quam ille ineat magiſtratum. Puto Pompeium Craſſo urgente, ſi tu aderis, qui per βοωπιν ex ipſo intelligere poſſis, qua fide ab illis agatur, nos aut ſine moleſtia, aut certe ſine errore futuros. Precibus noſtris et cohortatione non indiges. quid mea voluntas, quid tempus, quid rei magnitudo poſtulet, intelligis. De republica nihil habeo ad te ſcribere, niſi ſummum odium omnium hominum in eos, qui te-

nent omnia, mutationis tamen ſpes nulla. Sed, quod facile ſentias, taedet ipſum Pompeium, vehementerque poenitet. Non provideo ſatis, quem exitum futurum putem. ſed certe videntur haec aliquo eruptura. Libros Alexandri, negligentis hominis, et non boni poetae, ſed tamen non inutilis, tibi remiſi. Numerium Numeſtium libenter accepi in amicitiam; et hominem gravem, et prudentem, et dignum tua commendatione cognovi.

CICERO ATTICO S.

23. NUNQUAM ante arbitror te epiſtolam meam legiſſe, niſi mea manu ſcriptam. ex eo colligere poteris, quanta occupatione diſtinear. nam, cum vacui temporis nihil haberem, et cum, recreandae voculae cauſa, neceſſe eſſet mihi ambulare, haec dictavi ambulans. Primum igitur illud te ſcire volo, Sampſiceramum, noſtrum amicum, vehementer ſui ſtatus poenitere, reſtituique in eum locum cupere, ex quo decidit, doloremque ſuum impertire nobis, et medicinam interdum aperte quaerere; quam ego poſſum invenire nullam: deinde omnes illius partis auctores ac ſocios, nullo adverſario, conſeneſcere; conſenſionem univerſorum nec voluntatis, nec ſermonis maiorem unquam fuiſſe. Nos autem (nam id te ſcire cupere, certo ſcio) publicis conſiliis nullis interſumus, totosque nos ad forenſem operam laboremque contulimus. ex quo, quod facile intelligi poſſit, in multa commemoratione earum rerum, quas geſſimus, deſiderioque verſamur. Sed βοωπιδος noſtrae conſanguineus non mediocres terrores iacit at-

que denuntiat, et Sampſiceramo negat; ceteris prae ſe fert, et oſtentat. Quamobrem, ſi me amas tantum, quantum profecto amas; ſi dormis, expergiſcere; ſi ſtas, ingredere; ſi ingrederis, curre; ſi curris, advola. Credibile non eſt, quantum ego in conſiliis et prudentia tua, quodque maximum eſt, quantum in amore et fide ponam. Magnitudo rei longam orationem fortaſſe deſiderat; coniunctio vero noſtrorum animorum brevitate contenta eſt. Permagni noſtra intereſt, te, ſi comitiis non potueris, at, declarato illo, eſſe Romae. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

24. QUAS Numeſtio literas dedi, ſic te iis evocabam, ut nihil acrius, neque incitatius fieri poſſet. ad illam κελευσιν adde etiam, ſi quid potes. ac ne ſis perturbatus; novi enim te, et non ignoro, quam ſit amor omnis ſollicitus atque anxius: ſed res eſt, ut ſpero, non tam exitu moleſta, quam auditu. Vettius ille, ille noſter index, Caeſari, ut perſpicimus, pollicitus eſt, ſeſe curaturum, ut in aliquam ſuſpicionem facinoris Curio filius adduceretur. itaque inſinuatus in familiaritatem adoleſcentis, et cum eo, ut res indicat, ſaepe congreſſus, rem in eum locum deduxit, ut diceret, ſibi certum eſſe, cum ſuis ſervis in Pompeium impetum facere, eumque occidere. Hoc Curio ad patrem detulit, ille ad Pompeium. res delata ad ſenatum eſt. Introductus Vettius, primo negabat, ſe unquam cum Curione reſtitiſſe; neque id ſane diu. nam ſtatim fidem publicam poſtulavit. haud reclamatum eſt. tum expoſuit, manum fuiſſe iuven-

tutis, duce Curione, in qua Paulus initio fuiſſet, et Q. Caepio hic Brutus, et Lentulus, flaminis filius, conſcio patre. poſtea C. Septimium, ſcribam Bibuli, pugionem ſibi a Bibulo attuliſſe: quod totum irriſum eſt: Vettio pugionem defuiſſe, niſi ei conſul dediſſet: eoque magis id eiectum eſt, quod a. d. III Id. Mai. Bibulus Pompeium fecerat certiorem, ut caveret inſidias. in quo ei Pompeius gratias egerat. Introductus Curio filius dixit ad ea, quae Vettius dixerat; maximeque in eo tum quidem Vettius eſt reprehenſus, quod dixerat adoleſcentium conſilium, ut in foro cum gladiatoribus Gabinii Pompeium adorirentur; in eo principem Paulum fuiſſe; quem conſtabat eo tempore in Macedonia fuiſſe. fit ſenatusconſultum, ut Vettius, quod confeſſus eſſet, ſe cum telo fuiſſe, in vincula coniiceretur: qui eum emiſiſſet, contra rempublicam eſſe facturum. Res erat in ea opinione, ut putarent id eſſe actum, ut Vettius in foro cum pugione, et item ſervi eius comprehenderentur cum telis: deinde ille ſe diceret indicaturum; idque ita actum eſſet, niſi Curiones rem ante ad Pompeium detuliſſent. Tum ſenatusconſultum in concione recitatum eſt. Poſtero autem die Caeſar, is, qui olim, praetor cum eſſet, Q. Catulum ex inferiore loco iuſſerat dicere, Vettium in Roſtra produxit; eumque in eo loco conſtituit, quo Bibulo conſuli aſpirare non liceret. Hic ille omnia, quae voluit, de republica dixit; et qui illuc factus inſtitutusque veniſſet. primum Caepionem de oratione ſua ſuſtulit, quem in ſenatu acerrime nominarat; ut appareret, noctem, et nocturnam deprecationem interceſſiſſe; deinde, quos in ſe-

natu ne tenuissima quidem suspicione attigerat, eos nominavit: Lucullum, a quo solitum esse ad se mitti C. Fannium, illum, qui in P. Clodium subscripserat; L. Domitium, cuius domum constitutam fuisse, unde eruptio fieret: me non nominavit; sed dixit, consularem disertum, vicinum consulis, sibi dixisse, Ahalam Servilium aliquem, aut Brutum opus esse reperiri. addidit ad extremum, cum, iam dimissa concione, revocatus a Vatinio fuisset, se audisse a Curione, his de rebus conscium esse Pisonem, generum meum, et M. Laterensem. Nunc reus erat apud Crassum Divitem Vettius de vi: et, cum esset damnatus, erat indicium postulaturus: quod si impetrasset, iudicia fore videbantur. Ea nos, utpote qui nihil contemnere solemus, non pertimescebamus. Hominum quidem summa erga nos studia significabantur: sed prorsus vitae taedet: ita sunt omnia omnium miseriarum pleniissima. modo caedem timueramus, quam oratio fortissimi senis Q. Considii discusserat: ea, quam quotidie timere potueramus, subito exorta est. Quid quaeris? nihil me infortunatius, nil fortunatius est Catulo, cum splendore vitae, tum hoc tempore. Nos tamen in his miseriis erecto animo et minime perturbato sumus; honestissimeque dignitatem nostram, et magna cura tuemur. Pompeius de Clodio iubet nos esse sine cura, et summam in nos benevolentiam omni oratione significat. Te habere consiliorum auctorem, sollicitudinum socium, omni in cogitatione coniunctum, cupio. Quare, ut Numestio mandavi, tecum ut ageret, item, atque eo, si potest, acrius, te rogo, ut plane ad nos advoles. Respiraro, si te videro.

CICERO ATTICO S.

25. CUM aliquem apud te laudaro tuorum familiarium, volam illum scire ex te, me id feciſſe; ut nuper me scis scripsiſſe ad te de Varronis erga me officio, te ad me reſcripsiſſe, eam rem ſummae tibi voluptati eſſe. ſed ego mallem, ad ipſum ſcripſiſſes, mihi illum ſatisfacere; non quo faceret, ſed ut faceret. mirabiliter enim moratus eſt, ſicut noſti, ελικτα και ᾳδεν. Sed nos tenemus praeceptum illud, τας των κρατιστων. At hercule, alter tuus familiaris Hortalus, quam plena manu, quam ingenue, quam ornate noſtras laudes in aſtra ſuſtulit, cum de Flacci praetura, et de illo tempore Allobrogum diceret! ſic habeto, nec amantius, nec honorificentius, nec copioſius potuiſſe dici. ei te hoc ſcribere a me tibi eſſe miſſum, ſane volo. Sed quid tu ſcribas? quem iam ego venire atque adeſſe arbitror. ita enim egi tecum ſuperioribus literis. Valde te exſpecto, valde deſidero; neque ego magis, quam ipſa res et tempus poſcit. His de negotiis quid ſcribam ad te, niſi idem, quod ſaepe? republica nihil deſperatius; iis, quorum opera, nihil maiore odio. Nos, ut opinio, et ſpes, et coniectura noſtra fert, firmiſſima benevolentia hominum muniti ſumus. Quare advola. aut expedies nos omni moleſtia, aut eris particeps. Ideo ſum brevior, quod, ut ſpero, coram brevi tempore conferre, quae volumus, licebit. Cura, ut valeas.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER III.

ARGUMENTUM.

P. Clodius ope C. Caesaris Consulis, Tribunus pl. declaratus, ut magistratum iniit, illud unum spectavit, ut M. Tullium inimicissimum suum ulcisceretur. Itaque duabus legibus, quarum altera frumentum, quod antea semis aeris ac *trientibus* esset in singulos modios, *gratis dabatur*: altera non solum *collegia*, quae Senatus sustulerat, restituta sunt, sed nova etiam ex omni vulgi faece atque servitio constituta. Plebis voluntate sibi adiuncta rogationem promulgavit contra eos, qui sine iudicio populi, civem Romanum necavissent: quae tametsi cum *nullo nominatim* agebat, nemo tamen dubitabat, quin Ciceronem peteret, qui in suo Consulatu, quamquam ex senatusconsulto, tamen iniussu populi, contra leges in cives animadvertisset. Id cum agi videret Cicero, mutavit vestem, et cum eo, velut in communi calamitate, ad hominum XX millia. Verum cum se a Cn. Pompeio, M. Crasso, Caioque Caesare destitutum videret, ne sua causa caedes civium fieret, invidorum, ut ipse palam queritur, consilio, circiter Kalendas Aprilis, urbe cessit, Gabinio & Pisone Consulibus: domus ipsius a Clodio statim incensa: area Libertati consecrata: bona publicata: praedia directa sunt: lex de eius exsilio perlata: eique aqua & igni interdic-

tum: & ne quis tectum intra quadringenta millia passuum ab Italia praeberet: ne quis de eo ad Senatum referret: ne decerneret; ne disputaret: ne loqueretur: ne pedibus iret: ne scribendo adesset, ut in oratione post reditum in Senatu & pro domo legitur. Ille ergo in Macedoniam transmittens, Thessalonicae apud Cn. Plancium, toto fere illo exsilii tempore mansit; unde, praeter paucas ex itinere missas, omnes fere libri huius epistolae datae sunt.

CICERO ATTICO S.

1. CUM antea maxime nostra interesse arbitrabar, te esse nobiscum; tum vero, ut legi rogationem, intellexi, ad iter id, quod constitui, nihil mihi optatius cadere posse, quam ut tu me quamprimum consequare; ut, cum ex Italia profecti essemus, sive per Epirum iter esset faciendum, tuo tuorumque praesidio uteremur; sive aliud quid agendum esset, certum consilium de tua sententia capere possemus. Quamobrem te oro, des operam, ut me statim consequare. facilius potes, quoniam de provincia Macedonia perlata lex est. Pluribus verbis tecum agerem, nisi pro me apud te res ipsa loqueretur.

CICERO ATTICO S.

2. ITINERIS nostri causa fuit, quod non habebam locum, ubi pro meo iure diutius esse possem, quam in fundum Sicae; praesertim nondum rogatione correcta: et simul intelligebam, ex eo loco, si te haberem, posse me Brundisium referre; sine te autem non esse nobis illas partes tenendas propter Autronium. Nunc, ut ad te antea scripsi, si ad nos veneris, con-

ſilium totius rei capiemus. iter eſſe moleſtum ſcio: ſed tota calamitas omnes moleſtias habet. Plura ſcribere non poſſum, ita ſum animo perculſo et abiecto. Cura ut valeas. Dat. VI Id. Apr. in oris Luc.

CICERO ATTICO S.

3. UTINAM illum diem videam, cum tibi agam gratias, quod me vivere coegiſti! adhuc quidem valde me poenitet. ſed te oro, ut ad me Vibonem ſtatim venias, quo ego multis de cauſis converti iter meum. Sed eo ſi veneris, de toto itinere ac fuga mea conſilium capere potero. ſi id non feceris, mirabor: ſed confido te eſſe facturum.

CICERO ATTICO S.

4. MISERIAE noſtrae potius velim, quam inconſtantiae tribuas, quod a Vibone, quo te arceſſebamus, ſubito diſceſſimus. allata eſt enim nobis rogatio de pernicie mea; in qua, quod correctum eſſe audieramus, erat eiusmodi, ut mihi ultra quadringenta millia liceret eſſe. Illo cum pervenire non liceret, ſtatim iter Brundiſium verſus contuli ante diem rogationis; ne et Sica, apud quem eram, periret; et quod Melitae eſſe non licebat. Nunc tu propera, ut nos conſequare, ſi modo recipiemur. adhuc invitamur benigne. ſed quod ſupereſt, timemus. Me, mi Pomponi, valde poenitet vivere: qua in re apud me tu plurimum valuiſti. Sed haec coram. fac modo, ut venias.

CICERO ATTICO S.

5. TERENTIA tibi et saepe et maximas agit gratias. id est mihi gratissimum. Ego vivo miserrimus, et maximo dolore conficior. ad te quid scribam, nescio. si enim es Romae, iam me assequi non potes: sin es in via, cum eris me assequutus, coram agemus, quae erunt agenda. Tantum te oro, ut, quoniam me ipsum semper amasti, eodem amore sis. ego enim idem sum. inimici mea mihi, non me ipsum, ademerunt. Cura, ut valeas. Dat. VIII Id. Apr. Thurii.

CICERO ATTICO S.

6. NON fuerat mihi dubium, quin te Tarenti aut Brundisii visurus essem: idque ad multa pertinuit; in eis, et ut in Epiro consisteremus, et de reliquis rebus tuo consilio uteremur. Quoniam id non contigit, erit hoc quoque in magno numero nostrorum malorum. Nobis iter est in Asiam, maxime Cyzicum. Meos tibi commendo. me vix misereque sustento. Dat. XIV Kal. Mai. de Tarentino.

CICERO ATTICO S.

7. BRUNDISIUM veni a. d. XIV Kal. Mai. eo die pueri tui mihi a te literas reddiderunt: et alii pueri post diem tertium eius diei alias literas attulerunt. Quod me rogas et hortaris, ut apud te in Epiro sim; voluntas tua mihi valde grata est, et minime nova: sed et consilium mihi quidem optatum, si liceret ibi omne tempus consumere: odi enim celebritatem;

fugio homines; lucem adſpicere vix poſſum: eſſet mihi iſta ſolitudo, praeſertim tam familiari in loco, non amara: ſed itineris cauſa ut deverterem, primum eſt devium; deinde ab Autronio et ceteris quatridui; deinde ſine te. nam caſtellum munitum habitanti mihi prodeſſet; tranſeunti non eſt neceſſarium. Quod ſi auderem, Athenas peterem. ſane ita cadebat, ut vellem. nunc et noſtri hoſtes ibi ſunt; et te non habemus; et veremur, ne interpretentur, illud quoque oppidum ab Italia non ſatis abeſſe: nec ſcribis, quam ad diem te exſpectemus. Quod me ad vitam vocas, unum efficis, ut a me manus abſtineam; alterum non potes, ut me non noſtri conſilii vitaeque poeniteat. Quid enim eſt, quod me retineat, praeſertim ſi ſpes ea non eſt, quae nos proficiſcentes proſequebatur? Non faciam, ut enumerem miſerias omnes, in quas incidi per ſummam iniuriam, et ſcelus non tam inimicorum meorum, quam invidorum, ne et meum moerorem exagitem, et te in eundem luctum vocem. hoc affirmo, neminem unquam tanta calamitate eſſe affectum, nemini mortem magis optandam fuiſſe; cuius oppetendae tempus honeſtiſſimum praetermiſſum eſt. reliqua tempora non ſunt iam ad medicinam, ſed ad finem doloris. De republica video te colligere omnia, quae putes aliquam ſpem mihi poſſe afferre mutandarum rerum: quae quamquam exigua ſunt; tamen, quoniam placet, exſpectemus. Tu nihilo minus, ſi properaris, nos conſequere. nam aut accedemus in Epirum, aut tarde per Candaviam ibimus. Dubitationem autem de Epiro non inconſtantia noſtra afferebat, ſed quod de fratre, ubi eum viſuri eſ-

semus, nesciebamus. quem quidem ego nec quo modo visurus, nec ubi dimissurus sim, scio. id est maximum et miserrimum mearum omnium miseriarum. Ego et saepius ad te, et plura scriberem, nisi mihi dolor meus cum omnes partes mentis, tum maxime huius generis facultatem ademisset. Videre te cupio. Cura ut valeas. Dat. prid. Kal. Mai. Brundisii.

CICERO ATTICO S.

8. BRUNDISII proficiscens scripseram ad te, quas ob causas in Epirum non essemus profecti; quod et Achaia prope esset, plena audacissimorum inimicorum, et exitus difficiles haberet, cum inde proficisceremur. accessit, cum Dyrrachii essemus, ut duo nuntii afferrentur; unus classe fratrem Ephesо Athenas; alter, pedibus per Macedoniam venire. Itaque illi obviam misimus Athenas, ut inde Thessalonicam veniret. ipsi processimus, et Thessalonicam a. d. x Kal. Iun. venimus; neque de illius itinere quidquam certi habebamus, nisi eum ab Ephesо ante aliquanto profectum. Nunc, istic quid agatur, magno opere timeo. quamquam tu altera epistola scribis Id. Mai. audiri, fore, ut acrius postularetur; altera, iam esse mitiora. sed haec est pridie data, quam illa: quo conturbor magis. Itaque, cum meus me moeror quotidianus lacerat et conficit, tum vero haec addita cura vix mihi vitam reliquam facit. Sed et navigatio perdifficilis fuit; et ille incertus, ubi ego essem, fortasse alium cursum petivit. nam Phaeto libertus eum non

vidit; vento reiectus ab illo in Macedoniam, Pellae mihi praesto fuit. Reliqua quam mihi timenda sint video, nec, quid scribam, habeo, et omnia timeo: nec tam miserum est quidquam, quod non in nostram fortunam cadere videatur. equidem adhuc miser, in maximis meis aerumis et luctibus, hoc metu adiecto, maneo Thessalonicae suspensus; nec audeo quidquam. Nunc ad ea, quae scripsisti. Tryphonem Caecilium non vidi. Sermonem tuum et Pompei cognovi ex tuis literis. Motum in republica non tantum ego impendere video, quantum tu aut vides, aut ad me consolandum affers. Tigrane enim neglecto, sublata sunt omnia. Varroni me iubes agere gratias: faciam: item Hypsaeo. Quod suades, ne longius discedamus, dum acta mensis Maii ad nos perferantur, puto me ita esse facturum; sed ubi, nondum statui. atque ita perturbato sum animo de Quinto, ut nihil queam statuere. sed tamen statim te faciam certiorem. Ex epistolarum mearum inconstantia puto te mentis meae motum videre; qui, etsi incredibili et singulari calamitate afflictus sum, tamen non tam est ex miseria, quam ex culpae nostrae recordatione commotus. cuius enim scelere impulsi ac proditi simus, iam profecto vides: atque utinam iam ante vidisses, neque totum animum tuum moerori mecum simul dedisses. Quare, cum me afflictum et confectum luctu audies, existimato, me stultitiae meae poenam ferre gravius, quam eventi; quod ei crediderim, quem esse nefarium non putarim. Me et meorum malorum memoria, et metus de fratre in scribendo impedit. tu ista omnia vide et guberna. Terentia tibi maximas gratias agit. Literarum

exemplum, quas ad Pompeium scripsi, misi tibi. Dat. IV Kal. Iun. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

9. QUINTUS frater cum ex Asia discessisset ante Kal. Mai. et Athenas venisset Idib. valde fuit ei properandum, ne quid absens acciperet calamitatis, si quis forte fuisset, qui contentus nostris malis non esset. itaque eum malui properare Romam, quam ad me venire: et simul (dicam enim, quod verum est; ex quo magnitudinem miseriarum mearum perspicere possis) animum inducere non potui, ut aut illum, amantissimum mei, mollissimo animo, tanto in moerore aspicerem; aut meas miserias, luctu afflictas, et perditam fortunam illi offerrem, aut ab illo adspici paterer. Atque etiam illud timebam, quod profecto accidisset, ne a me digredi non posset. versabatur mihi tempus illud ante oculos, cum ille aut lictores dimitteret, aut vi avelleretur ex complexu meo. huius acerbitatis eventum altera acerbitate non videndi fratris vitavi. In hunc me casum vos vivendi auctores impulistis. itaque mei peccati luo poenas. quamquam me tuae literae sustentant: ex quibus, quantum tu ipse speres, facile perspicio. quae quidem tamen aliquid habebant solatii ante, quam eo venisti, *a Pompeio nunc Hortensium allice, et eiusmodi viros.* Obsecro, mi Pomponi, nondum perspicis, quorum opera, quorum insidiis, quorum scelere perierimus? sed tecum haec coram agemus. tantum dico, quod scire te puto, nos non inimici, sed invidi perdiderunt. Nunc, si ita sunt, quae speras, sustinebimus nos, et spe, qua iubes, nitemur. sin, ut

mihi videntur, infirma ſunt; quod optimo tempore facere non licuit, minus idoneo fiet. Terentia tibi ſaepe agit gratias. Mihi etiam unum de malis in metu eſt, fratris miſeri negotium: quod, ſi ſciam cuiusmodi ſit, ſciam, quid agendum mihi ſit. Me etiam nunc illorum beneficiorum et literarum exſpectatio, ut tibi placet, Theſſalonicae tenet. ſi quid erit novi allatum, ſciam, de reliquo quid agendum ſit. Tu ſi, ut ſcribis, Kal. Iun. Roma profectus es, propediem nos videbis. Literas, quas ad Pompeium ſcripſi, tibi miſi. Dat. Id. Iun. Theſſalonicae.

CICERO ATTICO S.

10. ACTA quae eſſent usque ad VIII Kalend. Iun. cognovi ex tuis literis. reliqua exſpectabam, ut tibi placebat, Theſſalonicae: quibus allatis, facilius ſtatuere potero, ubi ſim. nam, ſi erit cauſa, ſi quid agetur, ſi ſpem videro, aut ibidem opperiar, aut me ad te conferam: ſin, ut tu ſcribis, iſta evanuerint, aliquid aliud videbimus. omnino adhuc nihil mihi ſignificatis, niſi diſcordiam iſtorum; quae tamen inter eos de omnibus potius rebus eſt, quam de me. itaque, quid ea mihi proſit, neſcio. ſed tamen, quoad me vos ſperare vultis, obtemperabo. Nam quod me tam ſaepe, et tam vehementer obiurgas, et animo infirmo eſſe dicis; quaeſo, ecquod tantum malum eſt, quod in mea calamitate non ſit? ecquis unquam tam ex amplo ſtatu, tam in bona cauſa, tantis facultatibus ingenii, conſilii, gratiae, tantis praeſidiis bonorum omnium, concidit? poſſum obliviſci, qui fuerim? non ſentire, qui ſim? quo caream honore? qua glo-

ria? quibus liberis? quibus fortunis? quo fratre? quem ego (ut novum calamitatis genus attendas) cum pluris facerem, quam me ipsum, semperque feciſſem, vitavi, ne viderem; ne aut illius luctum ſqualoremque adſpicerem, aut me, quem ille florentiſſimum reliquerat, perditum illi afflictumque offerrem. Mitto cetera intolerabilia. etenim fletu impedior. Hic utrum tandem ſum accuſandus, quod doleo; an quod commiſi, ut haec aut non retinerem, (quod facile fuiſſet, niſi intra parietes meos de mea pernicie conſilia inirentur,) aut certe vivus non amitterem? Haec eo ſcripſi, ut potius relevares me, quod facis, quam aut caſtigatione, aut obiurgatione dignum putares; eoque ad te minus multa ſcribo, quod et moerore impedior, et quod exſpectem iſtinc, magis habeo, quam quod ipſe ſcribam. quae ſi erunt allata, faciam te conſilii noſtri certiorem. Tu, ut adhuc feciſti, quam plurimis de rebus ad me velim ſcribas; ut prorſus ne quid ignorem. Dat. XIV. Kal. Quint. Theſſalonicae.

CICERO ATTICO S.

11. ME et tuae literae, et quidam boni nuntii, non optimis tamen auctoribus, et exſpectatio veſtrarum literarum, et quod tibi ita placuerat, adhuc Theſſalonicae tenebant. ſi accepero literas, quas exſpecto; ſi ſpes erit ea, quae rumoribus afferebatur; ad te me conferam: ſi non erit, faciam te certiorem, quid egerim. Tu me, ut facis, opera, conſilio, gratia iuva: conſolari iam deſine: obiurgare vero noli: quod cum facis, ut ego tuum amorem et dolorem deſi-

dero! quem ita affectum mea aerumna esse arbitror, ut te ipsum consolari nemo possit. Quintum fratrem optimum humanissimumque sustenta. Ad me, obsecro te, ut omnia certa perscribas. Dat. IV Kal. Quint.

CICERO ATTICO S.

12. TU quidem sedulo argumentaris, quid sit sperandum, et maxime per senatum; idemque caput rogationis *proponi scribis*, quare in senatu *dici nihil liceat*. itaque siletur. Hic tu me accusas, quod me afflictem; cum ita sim afflictus, ut nemo unquam: quod tute intelligis. Spem ostendis secundum comitia. quae ista est, eodem tribuno plebis, et inimico consule designato? Percussisti autem me etiam de oratione prolata. cui vulneri, ut scribis, medere, si quid potes. scripsi equidem olim iratus, quod ille prior scripserat; sed ita compresseram, ut nunquam manaturam putarem. quo modo exciderit, nescio. sed quia nunquam accidit, ut cum eo verbo uno concertarem; et quia scripta mihi videtur negligentius, quam ceterae; puto posse probari, non esse meam. id, si putas me posse sanari, cures velim: sin plane perii, minus laboro. Ego etiam nunc eodem in loco iaceo, sine sermone ullo, sine cogitatione ulla. Licet tibi, ut scribis, significarim, ut ad me venires Dodona; tamen intelligo, te re istic prodesse, hic ne verbo quidem levare me posse. Non queo plura scribere; nec est, quod scribam: vestra magis exspecto. Dat. XVI Kal. Sex. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

13. QUOD ad te ſcripſeram, me in Epiro futurum: poſteaquam extenuari ſpem noſtram et evaneſcere vidi, mutavi conſilium; nec me Theſſalonica commovi, ubi eſſe ſtatueram, quoad aliquid ad me de eo ſcriberes, quod proximis literis ſcripſeras, fore, uti ſecundum comitia aliquid de nobis in ſenatu ageretur; id tibi Pompeium dixiſſe. Qua de re, quoniam comitia habita ſunt, tuque nihil ad me ſcribis; proinde habebo, ac ſi ſcripſiſſes, nihil eſſe; neque temporis non longinqui ſpe ductum eſſe, moleſte feram. Quem autem motum te videre ſcripſeras, qui nobis utilis fore videretur, eum nuntiant, qui veniunt, nullum fore. *In tribunis plebis deſignatis reliqua ſpes eſt: quam ſi exſpectaro, non erit, quod putes me cauſae meae, ac voluntati meorum defuiſſe.* Quod me ſaepe accuſas, cur hunc meum caſum tam graviter feram; debes ignoſcere, cum ita me afflictum vides, ut neminem unquam nec videris, nec audieris. Nam quod ſcribis te audire, me etiam mentis errore ex dolore affici; mihi vero mens integra eſt. atque utinam tam in periculo fuiſſet! cum ego iis, quibus meam ſalutem cariſſimam eſſe arbitrabar, inimiciſſimis crudeliſſimisque uſus ſum: qui, ut me paululum inclinari timore viderunt, ſic impulerunt, ut omni ſuo ſcelere et perfidia abuterentur ad exitium meum. Nunc, quoniam eſt Cyzicum nobis eundum, quo rarius ad me literae perferentur, hoc velim diligentius omnia, quae putaris me ſcire opus eſſe, perſcribas. Quintum fratrem meum fac diligas: quem ego miſer ſi incolumem

relinquo, non me totum periiſſe arbitrabor. Dat. Non. Sex.

CICERO ATTICO S.

14. EX tuis literis plenus ſum exſpectatione de Pompeio, quidnam de nobis velit, aut oſtendat. comitia enim credo eſſe habita: quibus abſolutis, ſcribis illi placuiſſe agi de nobis. Si tibi ſtultus eſſe videor, qui ſperem; facio tuo iuſſu; etſi ſcio te me iis epiſtolis potius, et meas ſpes ſolitum eſſe remorari. Nunc velim mihi plane perſcribas, quid videas. Scio nos noſtris multis peccatis in hanc aerumnam incidiſſe. ea ſi qui caſus aliqua ex parte correxerint; minus moleſte feremus nos vixiſſe, et adhuc vivere. Ego propter viae celebritatem, et quotidianam exſpectationem rerum novarum, non commovi me adhuc Theſſalonica. ſed iam extrudimur, non a Plancio, (nam is quidem retinet,) verum ab ipſo loco, minime appoſito ad tolerandam in tanto luctu calamitatem. In Epirum ideo, ut ſcripſeram, non veni, quod ſubito mihi univerſi nuntii venerant et literae, quare nihil eſſet neceſſe quam proxime Italiam eſſe. Hinc, ſi aliquid a comitiis audierimus, nos in Aſiam convertemus: neque adhuc ſtabat, quo potiſſimum: ſed ſcies. Dat. XII Kal. Sext. Theſſalonicae.

CICERO ATTICO S.

15. ACCEPI Id. Sex. quatuor epiſtolas a te miſſas; unam, qua me obiurgas, ut ſim firmior; alteram, qua Craſſi libertum ais tibi de mea ſollicitudine macieque narraſſe; tertiam, qua demonſtras acta in ſenatu; quar-

tam de eo, quod a Varrone scribis tibi esse confirmatum de voluntate Pompeii. Ad primam tibi hoc scribo, me ita dolere, ut non modo a mente non deferar, sed id ipsum doleam, me, tam firma mente ubi utar, et quibuscum, non habere. nam si tu me uno non sine moerore cares, quid me censes, qui et te, et omnibus? et si tu incolumis me requiris; ecquo modo a me ipsam incolumitatem desiderari putas? Nolo commemorare, quibus rebus sim spoliatus, non solum quia non ignoras, sed etiam ne scindam ipse dolorem meum. hoc confirmo, neque tantis bonis esse privatum quemquam, neque in tantas miserias incidisse. dies autem non modo non levat luctum hunc, sed etiam auget. nam ceteri dolores mitigantur vetustate; hic non potest non et sensu praesentis miseriae, et recordatione praeteritae vitae quotidie augeri. desidero enim non mea solum, neque meos, sed me ipsum. quid enim sum? sed non faciam, ut aut tuum animum angam querelis, aut meis vulneribus saepius manus afferam. Nam quod purgas eos, quos ego mihi scripsi invidisse, et in eis Catonem; ego vero tantum illum puto ab isto scelere abfuisse, ut maxime doleam, plus apud me simulationem aliorum, quam istius fidem valuisse. ceteri, quos purgas, debent mihi purgati esse, tibi si sunt. sed haec sero agimus. Crassi libertum nihil puto sincere locutum. In senatu rem probe scribis actam. sed quid Curio? an illam orationem non legit? quae unde sit prolata, nescio. sed Axius, eiusdem diei scribens ad me acta, non ita laudat Curionem. at potest ille aliquid praetermittere: tu, nisi quod erat, profecto non scripsisti. Varronis sermo

facit exſpectationem Caeſaris: atque utinam ipſe Varro incumbat in cauſam! quod profecto cum ſua ſponte, tum te inſtante faciet. Ego, ſi me aliquando veſtri et patriae compotem fortuna fecerit, certe efficiam, ut maxime laetere unus ex omnibus amicis; meaque officia et ſtudia, quae parum antea luxerunt, (fatendum eſt enim,) ſic exſequar, ut me aeque tibi, ac fratri, et liberis noſtris, reſtitutum putes. Si quid in te peccavi, ac potius quoniam peccavi, ignoſce. in me enim ipſum peccavi vehementius. neque haec eo ſcribo, quo te non meo caſu maximo dolore eſſe affectum ſciam: ſed profecto, ſi, quantum me amas, et amaſti, tantum amare deberes, ac debuiſſes, nunquam eſſes paſſus, me, quo tu abundabas, egere conſilio; nec eſſes paſſus mihi perſuaderi, utile nobis eſſe, legem de collegiis perferri. ſed tu tantum lacrymas praebuiſti dolori meo, quod erat amoris, tanquam ipſe ego: quod meritis meis perfectum eſſe potuit, ut dies et noctes, quid mihi faciendum eſſet, cogitares, id abs te, meo, non tuo ſcelere praetermiſſum eſt. Quod ſi non modo tu, ſed quisquam fuiſſet, qui me Pompeii minus liberali reſponſo perterritum a turpiſſimo conſilio revocaret, quod unus tu facere maxime potuiſti; aut occubuiſſem honeſte, aut victores hodie viveremus. Hic mihi ignoſces. me enim ipſum multo magis accuſo; deinde te, quaſi me alterum: et ſimul meae culpae ſocium quaero: ac ſi reſtituor, etiam minus videbimur deliquiſſe; abs teque certe, quoniam nullo noſtro, tuo ipſius beneficio diligemur. Quod te cum Culeone ſcribis de privilegio locutum, eſt aliquid; ſed multo eſt

melius abrogari. si enim nemo impediet, quid est firmius? sin erit, qui ferri non sinat; idem senatusconsulto intercedet. nec quidquam aliud opus est, quam abrogari. nam prior lex nos nihil laedebat: quam si, ut est promulgata, laudare voluissemus, aut, ut erat negligenda, negligere; nocere omnino nobis non potuisset. Hic mihi primum meum consilium defuit, sed etiam obfuit. caeci, caeci, inquam, fuimus, in vestitu mutando, in populo rogando. quod, nisi nominatim mecum agi coeptum esset, fieri pernicioſum fuit. sed pergo praeterita. verumtamen ob hanc causam, ut, si quid agatur, legem illam, in qua popularia multa sunt, ne tangatis. Verum est stultum, me praecipere, quid agatis, aut quo modo. utinam modo agatur aliquid! in quo ipso multa occultant tuae literae, credo, ne vehementius desperatione perturber. quid enim vides agi posse, aut quo modo? per senatumne? ast tute scripsisti ad me, quoddam caput legis Clodium in curiae poste fixisse, ne referri, neve dici liceret. Quo modo igitur Domitius se dixit relaturum? quo modo autem, iis, quos ut scribis, et de re dicentibus, et, ut referretur, postulantibus, Clodius tacuit? ac, si per populum, poteritne, nisi de omnium tribunorum plebis sententia? quid de bonis? quid de domo? poteritne restitui? aut, si non poterit, egomet quomodo potero? Haec nisi vides expediri, quam in spem me vocas? sin autem spei nihil est, quae est mihi vita? Itaque exspecto Thessalonicae acta Kal. Sext. ex quibus statuam, in tuosne agros confugiam, ut neque videam homines, quos nolim, et te, ut scribis, videam, et

propius ſim, ſi quid agatur; idque intellexi cum tibi, tum Quinto fratri placere; an abeam Cyzicum. Nunc, Pomponi, quoniam nihil impertiſti tuae prudentiae ad ſalutem meam, quod aut in me ipſo ſatis eſſe conſilii decreras, aut te nihil plus mihi debere, quam ut praeſto eſſes; quoniamque ego proditus, inductus, coniectus in fraudem, omnia mea praeſidia neglexi; totam Italiam, [in me] erectam ad me defendendum, deſtitui et reliqui; me, meos, meis tradidi inimicis, inſpectante et tacente te; qui ſi non plus ingenio valebas, quam ego, certe timebas minus: ſi potes, erige afflictos, in eo nos iuva. ſin omnia ſunt obſtructa, id ipſum fac ut ſciamus, et nos aliquando aut obiurgare, aut comiter conſolari deſine. Ego ſi tuam fidem accuſarem, non me potiſſimum tuis tectis crederem: meam amentiam accuſo, quod a te tantum amari, quantum ego vellem, putavi. quod ſi fuiſſet, fidem eandem, curam maiorem adhibuiſſes; me certe ad exitium praecipitantem retinuiſſes; iſtos labores, quos nunc in naufragiis noſtris ſuſcipis, non ſubiiſſes. Quare fac, ut omnia ad me perſpecta et explorata perſcribas; meque, ut facis, velis eſſe aliquem, quoniam, qui fui, et qui eſſe potui, iam eſſe non poſſum; et ut his literis non te, ſed me ipſum a me eſſe accuſatum putes. Si qui erunt, quibus putes opus eſſe meo nomine literas dari, velim conſcribas, curesque dandas. Dat. XIV Kal. Sept.

CICERO ATTICO S.

16. TOTUM iter mihi incertum facit exſpecta-

tio literarum veſtrarum, Kal. Sext. datarum, non aliud aliquid. ſi ſpes erit, Epirum; ſin minus, Cyzicum, aut aliud quid ſequemur. tuae quidem literae, quo ſaepius a me leguntur, hoc ſpem faciunt mihi minorem; quod cum lectae ſunt, tum id, quod attulerunt ad ſpem, infirmant; ut facile appareat, te et conſolationi ſervire, et veritati: idque te rogo plane, ut ad me, quae ſcis, ut erunt; quae putabis, ita ſcribas, ut putabis. Dat. XII Kal. Sept.

CICERO ATTICO S.

17. DE Quinto fratre nuntii nobis triſtes, nec varii venerant ex ante diem Non. Iun. uſque ad prid. Kal. Sept. Eo autem *die Livineius, M. Reguli* libertus, ad me a Regulo miſſus venit. is, omnino mentionem nullam factam eſſe, nuntiavit; ſed fuiſſe tamen ſermonem de C. Clodii filio; isque mihi tum a fratre literas attulit. ſed poſtridie Sextii pueri venerunt, qui a te literas attulerunt, non tam exploratas a timore, quam ſermo Livineii fuerat. Sane ſum in meo infinito moerore ſollicitus, et eo magis, quod Appii quaeſtio eſt. Cetera, quae ad me eisdem literis ſcribis de noſtra ſpe, intelligo eſſe languidiora, quam alii oſtendunt. ego autem, quoniam non longe ab eo tempore abſumus, in quo res diiudicabitur, aut ad te conferam me, aut etiam nunc circum haec loca commorabor. Scribit ad me frater, omnia ſua per te unum ſuſtineri. Quid te aut horter, quod facis? aut agam gratias, quod non exſpectas? tantum velim fortuna det nobis poteſtatem, ut incolumes amo-

re noſtro perfruamur. Tuas literas ſemper maxime exſpecto: in quibus cave vereri, ne aut diligentia tua mihi moleſta, aut veritas acerba ſit. Dat. prid. Non. Septemb.

CICERO ATTICO S.

18. EXSPECTATIONEM nobis non parvam attuleras, cum ſcripſeras, Varronem tibi pro amicitia confirmaſſe, cauſam noſtram Pompeium certe ſuſcepturum; et, ſimul a Caeſare ei literae, quas exſpectaret, remiſſae eſſent, auctorem etiam daturum. utrum id nihil fuit, an adverſatae ſunt Caeſaris literae? an eſt aliquid in ſpe? Etiam illud ſcripſeras, eundem, ſecundum comitia, dixiſſe. Fac (ſi vides, quantis in malis iaceam, et, ſi putas eſſe humanitatis tuae) me fac de tota cauſa noſtra certiorem. nam Quintus frater, homo mirus, qui me tam valde amat, omnia mittit ſpei plena, metuens, credo, defectionem animi mei. tuae autem literae ſunt variae. neque enim me deſperare vis, nec temere ſperare. Fac, obſecro te, ut omnia, quae perſpici a te poſſunt, ſciamus.

CICERO ATTICO S.

19. QUOAD eiusmodi mihi literae a vobis afferebantur, ut aliquid ex iis eſſet exſpectandum, ſpe et cupiditate Theſſalonicae retentus ſum: poſteaquam omnis actio huius anni confecta nobis videbatur, in Aſiam ire nolui: quod et celebritas mihi odio eſt; et, ſi fieret aliquid a novis magiſtratibus, abeſſe longe nolebam. Itaque in Epirum ad te ſtatui me con-

ferre; non quo mea intereſſet loci natura, qui lucem omnino fugerem : ſed et ad ſalutem libentiſſime ex tuo portu proficiſcar; et, ſi ea praeciſa erit, nusquam facilius hanc miſerrimam vitam vel ſuſtentabo, vel, quod multo eſt melius, abiecero. ero cum paucis; multitudinem dimittam. Me tuae literae nunquam in tantam ſpem adduxerunt, quantam aliorum. attamen mea ſpes etiam tenuior ſemper fuit, quam tuae literae. ſed tamen, quoniam coeptum eſt, ego, quoquo modo coeptum eſt, et quacunque de cauſa, non deſeram neque optimi, atque unici fratris miſeras ac luctuoſas preces, nec Sextii ceterorumque promiſſa, nec ſpem aerumnoſiſſimae mulieris Terentiae, nec miſerrimae mulieris Tulliolae obſecrationem, et fideles literas tuas. mihi *Epirus aut iter ad ſalutem dabit*, aut, quod ſcripſi ſupra. *Te oro et obſecro, T. Pomponi*, ſi me omnibus ampliſſimis, cariſſimis, iucundiſſimisque rebus perfidia hominum ſpoliatum; ſi me a meis conſiliariis proditum et proiectum vides; ſi intelligis me coactum, ut ipſe me et meos perderem; ut me tua miſericordia iuves, et Quintum fratrem, qui poteſt eſſe ſalvus, ſuſtentes; Terentiam liberosque meos tueare; me, ſi putas te iſtic viſurum, exſpectes; ſi minus, inviſas, ſi potes; mihique ex agro tuo tantum aſſignes, quantum meo corpore occupari poteſt; et pueros ad me cum literis quamprimum, et quam ſaepiſſime mittas. Dat. XVI Kal. Octob.

CICERO S. D. Q. CAECILIO Q. F. POMPONIANO ATTICO.

20. QUOD quidem ita eſſe, et avunculum tuum

functum esse officio, vehementissime probo: gaudere me tum dicam, si mihi hoc verbo licebit uti. Me miserum! quam omnia essent ex sententia, si nobis animus, si consilium, si fides eorum, quibus credidimus, non defuisset: quae colligere nolo, ne augeam moerorem. sed tibi venire in mentem certo scio, quae vita esset nostra, quae suavitas, quae dignitas. ad quae recuperanda, per fortunas! incumbe, ut facis, diemque natalem reditus mei cura ut in tuis aedibus amoenissimis agam tecum, et cum meis. Ego huic spei et exspectationi, quae nobis proponitur, maxime tamen volui praestolari apud te in Epiro: sed ita ad me scribitur, ut putem esse commodius, nos eisdem in locis esse. De domo et Curionis oratione, ut scribis, ita est. in universa salute, si ea modo nobis restituetur, inerunt omnia; ex quibus nihil malo, quam domum. sed *tibi nihil mando nominatim: totum me tuo amori fideique commendo.* Quod te, in tanta hereditate, ab omni occupatione expedisti, valde mihi gratum est. Quod facultates tuas ad meam salutem polliceris, ut omnibus rebus a te praeter ceteros iuver; id quantum sit praesidium, video; intelligoque, te multas partes meae salutis et suscipere, et posse sustinere; neque, ut ita facias, rogandum esse. Quod me vetas quidquam suspicari accidisse ad animum tuum, quod secus a me erga te commissum, aut praetermissum videretur, geram tibi morem, et liberabor ista cura: tibi tamen eo plus debeo, quo tua in me humanitas fuerit excelsior, quam in te mea. Velim, quid videas, quid intelligas, quid agatur, ad me scribas; tuosque omnes ad nostram

salutem adhortere. Rogatio Sextii neque dignitatis satis habet, nec cautionis. nam et nominatim ferre oportet, et de bonis diligentius scribi; et id animadvertas velim. Dat. IV Non. Octob. Thessalonicae.

CICERO ATTICO S.

21. TRIGINTA dies erant ipsi, cum has dabam literas, per quos nullas a vobis acceperam. mihi autem erat in animo, iam, ut antea ad te scripsi, ire in Epirum, et ibi omnem casum potissimum exspectare. Te oro, ut, si quid erit, quod perspicias quamcunque in partem, quam planissime ad me scribas; et meo nomine, ut scribis, literas, quibus putabis opus esse, ut des. Dat. V Kal. Novemb.

CICERO ATTICO S.

22. ETSI diligenter ad me Quintus frater et Piso, quae essent acta, scripserunt; tamen vellem, tua te occupatio non impediisset, quo minus, ut consuesti, ad me, quid ageretur, et quid intelligeres, perscriberes. Me adhuc Plancius liberalitate sua retinet, iam aliquoties conatum ire in Epirum. spes homini est iniecta, non eadem, quae mihi, posse nos una decedere: quam rem sibi magno honori sperat fore. sed iam, cum adventare milites dicuntur, faciendum nobis erit, ut ab eo discedamus. quod cum faciemus, ad te statim mittemus, ut scias, ubi simus. Lentulus suo in nos officio, quod et re, et promissis, et literis declarat, spem nobis nonnullam affert Pompeii voluntatis. saepe enim tu ad me scripsisti, eum totum esse in illius

poteſtate. De Metello ſcripſit ad me frater, quantum ſperarit, perfectum eſſe per te. Mi Pomponi, pugna, ut tecum et cum cum meis mihi liceat vivere; et ſcribe ad me omnia. premor cum luctu, tum deſiderio meorum omnium, tum eorum, qui mihi me cariores ſemper fuerunt. Cura, ut valeas.

Ego, quod, per Theſſaliam ſi irem in Epirum, perdiu nihil eram auditurus, et quod mei ſtudioſos habeo Dyrrachinos, ad eos perrexi, cum illa ſuperiora Theſſalonicae ſcripſiſſem. inde cum ad te me convertam, faciam ut ſcias. tuque ad me velim omnia quam diligentiſſime, cuicuimodi ſunt, ſcribas. Ego iam aut rem, aut ne ſpem quidem exſpecto. Dat. VI Kal. Decemb. Dyrrachii.

CICERO ATTICO S.

23. ANTE d. V Kal. Decemb. tres epiſtolas a te accepi; unam datam a. d. VIII Kal. Novemb. in qua me hortaris, ut forti animo menſem Ianuarium exſpectem; eaque, quae ad ſpem putas pertinere, de Lentuli ſtudio, de Metelli voluntate, de tota Pompeii ratione, perſcribis. In altera epiſtola, praeter conſuetudinem tuam, diem non adſcribis; ſed ſatis ſignificas tempus. lege enim ab octo tribunis plebis promulgata, te eas literas eo ipſo die dediſſe, id eſt, a. d. IV Kal. Novemb. et, quid putes utilitatis eam promulgationem attuliſſe, ſcribis. in quo ſi iam haec noſtra ſalus cum hac lege deſperata erit, velim pro tuo in me amore hanc inanem meam diligentiam, miſerabilem potius, quam ineptam putes: ſin eſt aliquid

ſpei, des operam, ut maiore diligentia poſthac a novis magiſtratibus defendamur. Nam ea veterum tribunorum plebis rogatio tria capita habuit; unum de reditu meo, ſcriptum incaute. nihil enim reſtituitur, praeter civitatem et ordinem: quod mihi pro meo caſu ſatis eſt. ſed, quae cavenda fuerint, et quo modo, te non fugit. alterum caput eſt tralatitium de impunitate, ſi quid contra alias leges eius legis ergo factum ſit. tertium caput, mi Pomponi, quo conſilio, et a quo ſit inculcatum, vide. ſcis enim Clodium ſanxiſſe, ut vix, aut omnino non poſſet nec per ſenatum, nec per populum infirmari ſua lex. ſed vides, nunquam eſſe obſervatas ſanctiones earum legum, quae abrogarentur. nam ſi id eſſet, nulla fere abrogari poſſet: (neque enim ulla eſt, quae non ipſa ſe ſepiat difficultate abrogationis:) ſed, cum lex abrogatur, illud ipſum abrogatur, quo non eam abrogari oporteat. Hoc cum [revera] ita ſit; cum ſemper ita habitum obſervatumque ſit, octo noſtri tribuni plebis caput poſuerunt hoc: *Si quid in hac rogatione ſcriptum eſt, quod per leges, plebisve ſcita* [hoc eſt, quod per legem Clodiam] *promulgare, abrogare, derogare, obrogare ſ. f. ſua non liceat, non licuerit; quoave ei qui promulgavit, abrogavit, derogavit, obrogavit, ob eam rem poenae, multaeve ſit E. H. L. N. R.* Atque hoc in illis tribunis plebis non laedebat. lege enim collegae ſui non tenebantur. quo maior eſt ſuſpicio malitiae alicuius, cum id, quod ad ipſos nihil pertinebat, erat autem contra me, ſcripſerunt; ut novi tribuni plebis, ſi eſſent timidiores, multo magis ſibi eo capite utendum putarent. Neque id a Clodio praeter-

missum est. dixit enim in concione a. d. III Non. Nov. hoc capite designatis tribunis plebis praescriptum esse, quid liceret. Tamen, in lege nulla esse eiusmodi caput, te non fallit. quod si opus esset, omnes in abrogando uterentur. Ut Ninnium, aut ceteros fugerit, investiges, velim; et, quis attulerit; et, quare octo tribuni plebis ad senatum de me referre non dubitarint; [sitne] quod observandum illud caput non putabant, iidem in abrogando tam cauti fuerint, ut id metuerent, soluti cum essent; quod ne iis quidem, qui lege tenentur, est curandum. Id caput sane nolim novos tribunos plebis ferre: sed perferant modo quidlibet: uno capite, quo revocabor, (modo res conficiatur,) ero contentus. Iam dudum pudet tam multa scribere. vereor enim, ne, re iam desperata, legas; ut haec mea diligentia miserabilis tibi, aliis irridenda videatur. sed si est *aliquid in spe*, vide legem, quam *T. Fadio scripsit* Visellius: ea mihi *perplacet. nam* Sextii nostri, quam tu tibi probari scribis, mihi non placet. Tertia est epistola prid. Id. Novemb. data; in qua exponis prudenter et diligenter, quae sint, quae rem distinere videantur, de Crasso, de Pompeio, de ceteris. Quare oro te, ut, si qua spes erit, posse studiis bonorum, auctoritate, multitudine comparata rem confici, des operam, ut uno impetu perfringatur; in eam rem incumbas, ceterosque excites. sin, ut ego perspicio cum tua coniectura, tum etiam mea, spei nihil est; oro obtestorque te, ut Quintum fratrem ames, quem ego miserum misere perdidi; neve quid eum patiare gravius consulere de se, quam expediat sororis tuae fi-

lio. meum Ciceronem, cui nihil miſello relinquo praeter invidiam et ignominiam nominis mei, tuere, quoad poteris; Terentiam, unam omnium aerumnoſiſſimam, ſuſtentes tuis officiis. Ego in Epirum proficiſcar, cum primorum dierum nuntios excepero. Tu ad me velim proximis literis, ut ſe initia dederint, perſcribas. Dat. prid. Kal. Decemb.

CICERO ATTICO S.

24. ANTEA, cum ad me ſcripſiſſetis, veſtro conſenſu conſulum provincias ornatas eſſe; etſi verebar, quorſum id caſurum eſſet, tamen ſperabam, vos aliquid aliquando vidiſſe prudentius: poſteaquam mihi et dictum eſt, et ſcriptum, vehementer conſilium veſtrum reprehendi, ſum graviter commotus; quod illa ipſa ſpes exigua, quae erat, videtur eſſe ſublata. nam ſi tribuni plebis nobis ſuccenſent, quae poteſt ſpes eſſe? at videntur iure ſuccenſere; cum et expertes conſilii fuerint, qui cauſam noſtram ſuſceperant; et noſtra conceſſione omnem vim ſui iuris amiſerint: praeſertim cum ita dicant, ſe noſtra cauſa voluiſſe ſuam poteſtatem eſſe de conſulibus ornandis, non ut eos impedirent, ſed ut ad noſtram cauſam adiungerent. nunc, ſi conſules a nobis alieniores eſſe velint, poſſe id libere facere; ſin velint noſtra cauſa, nihil poſſe ſe invitis. Nam quod ſcribis, ni ita vobis placuiſſet, illos hoc idem per populum aſſecuturos fuiſſe; invitis tribunis plebis fieri nullo modo potuit. ita vereor, ne et ſtudia tribunorum amiſerimus; et, ſi ſtudia maneant, vinculum illud adiun-

gendorum consulum amissum sit. Accedit aliud non parvum incommodum, quod gravis illa opinio, ut quidem ad nos perferebatur, senatum nihil decernere ante, quam de nobis actum esset, amissa est; praesertim in ea causa, quae non modo necessaria non fuit, sed etiam inusitata ac nova. neque enim unquam arbitror ornatas esse provincias designatorum; ut, cum in hoc illa constantia, quae erat mea causa suscepta, imminuta sit, nihil iam possit non decerni. Iis, ad quos relatum est, amicis placuisse, non mirum. erat enim difficile reperire, qui contra tanta commoda duorum consulum palam sententiam diceret. fuit omnino difficile non obsequi vel amicissimo homini Lentulo, vel Metello, qui simultatem humanissime deponeret. sed vereor, ne, hos cum tamen tenere potuerimus, tribunos plebis amiserimus. Haec res quemadmodum ceciderit, et *tota res quo loco* sit, velim ad me *scribas; et ita, ut* instituisti. nam ista veritas, etiamsi iucunda non est, mihi tamen grata est. Dat. IV Id. Decembr.

CICERO ATTICO S.

25. POST tuum a me discessum literae mihi Roma allatae sunt, ex quibus perspicio, nobis in hac calamitate tabescendum esse: neque enim, (sed bonam in partem accipies,) si ulla spes salutis nostrae subesset, tu, pro tuo amore in me, hoc tempore discessisses. Sed ne ingrati, aut ne omnia velle nobiscum una interire videamur, hoc omitto: illud abs te peto, des operam, id quod mihi affirmasti, ut te ante Kal. Ian. ubicunque erimus, sistas.

CICERO ATTICO S.

26. LITERAE mihi a Quinto fratre cum ſenatusconſulto, quod de me eſt factum, allatae ſunt. Mihi in animo eſt, legum lationem exſpectare; et ſi obtrectabitur, utar auctoritate ſenatus, et potius vita, quam patria, carebo. Tu, quaeſo, feſtina ad nos venire.

CICERO ATTICO S.

27. EX tuis literis, et ex re ipſa nos funditus periſſe video. Te oro, ut, quibus in rebus mei tui indigebunt, noſtris miſeriis ne deſis. Ego te, ut ſcribis, cito videbo.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER IV.

ARGUMENTUM.

Hoc libro quatuor annorum epistolae continentur. Tres primae, P. Lentulo Spinthere, Q. Metello Nepote: quinque consequentes, Cn. Lentulo Marcellino, L. Philippo: post has, totidem Cn. Pompeio Magno II, M. Crasso II: reliquae usque ad finem, Ap. Claudio Pulchro, L. Domitio Ahenobarbo Coss. scriptae sunt. Necesse est autem aut eas una fuisse, aut non plures ab eo, qui epistolas congessit, inventas. Primae igitur reditum Ciceronis continent: qui fuit prid. Non. Septembris, duodevigesimo mense, post eius fugam: quomodo area domus illius, pontificum sententiis liberata fuerit: domus ac villa publica pecunia restitutae: & cum in reditu eius summa annonae caritas esset, SC. in sententiam illius factum est, quo Cn. Pompeio rei frumentariae per quinquennium cura dabatur, cum eodem imperio, quod is bello piratico habuisset: item, ut T. Annius Milo saepe cum Clodio, aedilitatis candidato, manu armisque dimicaverit, ne eius comitia haberentur. Haec in tribus primis epistolis. In proximis, quae Cn. Lentulo Marcellino & L. Philippo Coss. scriptae sunt, nihil est historia dignum, nisi de Domitii repulsa in petitione consulatus: qui etiam foro per vim pulsus sit, servo illius, qui lucernam praeferebat, interfecto: creati vero

sunt ex interregno & per vim, Cn. Pompeius II, M. Crassus II: quorum anno scriptae literae reditum Ptolemaei in regnum strictim attingunt: turpemque Crassi in provinciam Syriam profectionem, dirarum obnuntiatione neglecta. Porro autem literae quarti anni, Ap. Claudio videlicet & L. Domitio Coss. candidatorum ambitum & contentionem habent: quae tanta fuit, ut M. Messalla & Cn. Domitius ex interregno, septimo huius anni mense Consules declarati vix denique fuerint: idque Q. Pompeio Rufo Tribuno pl. qui intercessionibus comitia tollebat, in carcerem coniecto ex SC. ceterisque, si quis impedire conaretur, deterritis. Continent etiam A. Gabinii reditum, nocturnumque in urbem ingressum, omnium hominum odium adversus illum: accusationem de maiestate, quod contra Senatus populique iudicium Ptolemaeum in regnum reduxisset: & quaedam alia, sed pleraque privata atque domestica. Inter proxime superioris libri epistolas, atque huius, menses octo fluxerunt: nimirum ex Kalendis Ian. ad Nonas Sept.

CICERO ATTICO S.

1. CUM primum Romam veni, fuitque, cui recte ad te literas darem, nihil prius faciendum mihi putavi, quam ut tibi absenti de reditu nostro gratularer. cognoram enim, (ut vere scribam,) te in consiliis mihi dandis nec fortiorem, nec prudentiorem, quam me ipsum, nec etiam, pro praeterita mea in te observantia, nimium in custodia salutis meae diligentem; eundemque te, qui primis temporibus erroris nostri, aut potius furoris particeps, et falsi timoris socius fuisses, acerbissime discidium nostrum tulisse, plurimumque operae, studii, diligentiae, laboris ad conficiendum reditum meum contulisse. Itaque hoc tibi vere affirmo, in maxima laetitia, et exopta-

tiſſima gratulatione, unum ad cumulandum gaudium conſpectum, aut potius complexum mihi tuum defuiſſe; quem ſemel nactus nunquam dimiſero: ac, niſi etiam praetermiſſos fructus tuae ſuavitatis [praeteriti temporis] omnes exegero, profecto hac reſtitutione fortunae me ipſe non ſatis dignum iudicabo. Nos adhuc in noſtro ſtatu, quod difficillime recuperari poſſe arbitrati ſumus, ſplendorem noſtrum illum forenſem, et in ſenatu auctoritatem, et apud viros bonos gratiam, magis, quam optaramus, conſecuti ſumus. in re autem familiari, quae quemadmodum fracta, diſſipata, direpta ſit, non ignoras, valde laboramus; tuarumque non tam facultatum, quas ego noſtras eſſe iudico, quam conſiliorum ad colligendas et conſtituendas reliquias noſtras indigemus. Nunc, etſi omnia aut ſcripta eſſe a tuis arbitror, aut etiam nuntiis ac rumore perlata; tamen ea *inſcribam brevi*, quae te puto *potiſſimum* ex meis literis velle cognoſcere. *Pridie Nonas Sex.* Dyrrachio ſum profectus, ipſo illo die, quo lex eſt lata de nobis. Brundiſium veni Nonis Sext. ibi mihi Tulliola mea fuit praeſto, natali ſuo ipſo die, qui caſu idem natalis erat et Brundiſinae coloniae, et tuae vicinae Salutis. quae res animadverſa a multitudine, ſumma Brundiſinorum gratulatione celebrata eſt. Ante diem VI Id. Sext. cognovi, cum Brundiſii eſſem, literis Quinti fratris, mirifico ſtudio omnium aetatum atque ordinum, incredibili concurſu Italiae, legem comitiis centuriatis eſſe perlatam. inde a Brundiſinis honeſtiſſimis ornatus, iter ita feci, ut undique ad me cum gratulatione legati convenerint. Ad urbem ita veni, ut nemo ullius ordinis homo

nomenclatori notus fuerit, qui mihi obviam non venerit, praeter eos inimicos, quibus id ipsum non liceret aut dissimulare, aut negare. Cum venissem ad portam Capenam, gradus templorum ab infima plebe completi erant: a qua plausu maximo cum esset mihi gratulatio significata; similis et frequentia et plausus me usque ad Capitolium celebravit; in foroque, et in ipso Capitolio miranda multitudo fuit. postridie in senatu, qui fuit dies Non. Septemb. senatui gratias egimus. Eo biduo cum esset annonae summa caritas, et homines ad theatrum primo, deinde ad senatum concurrissent, impulsu Clodii; mea opera frumenti inopiam esse clamarent; cum per eos dies senatus de annona haberetur, et ad eius procurationem sermone non *solum plebis, verum etiam bonorum* Pompeius vocaretur, idque ipse *cuperet; multitudoque a me* nominatim, ut id decernerem, postularet; feci, et accurate sententiam dixi, cum abessent consulares, quod tuto se negarent posse sententiam dicere, praeter Messallam et Afranium. Factum est senatusconsultum in meam sententiam, ut cum Pompeio ageretur, ut eam rem susciperet, lexque ferretur: quo senatusconsulto recitato cum continuo, more hoc insulso et novo, plausum, meo nomine recitando, dedisset; habui concionem: omnes magistratus praesentes, praeter unum praetorem, et duos tribunos plebis, dederunt. postridie senatus frequens, et omnes consulares nihil Pompeio postulanti negarunt. Ille legatos quindecim cum postularet, me principem nominavit, et ad omnia me alterum se fore dixit. Legem consules conscripserunt, qua Pompeio per quinquennium omnis pote-

ſtas rei frumentariae toto orbe terrarum daretur: alteram Meſſius, qui omnis pecuniae dat poteſtatem, et adiungit claſſem et exercitum, et maius imperium in provinciis, quam ſit eorum, qui eas obtineant. Illa noſtra lex conſularis nunc modeſta videtur, haec Meſſii non ferenda. Pompeius illam velle ſe dicit; familiares hanc. Conſulares, duce Favonio, fremunt: nos tacemus: et eo magis, quod de domo noſtra nihil adhuc pontifices reſponderunt. qui ſi ſuſtulerint religionem, aream praeclaram habebimus; ſuperficiem conſules ex ſenatusconſulto aeſtimabunt: ſin aliter, demolientur; ſuo nomine locabunt; rem totam aeſtimabunt. Ita ſunt res noſtrae, ut in ſecundis, fluxae; ut in adverſis, bonae. In re familiari valde ſumus, ut ſcis, perturbati. Praeterea ſunt quaedam domeſtica, quae literis non committo. Quintum fratrem, inſigni pietate, virtute, fide praeditum, ſic amo, ut debeo. Te exſpecto; et oro, ut matures venire; eoque animo venias, ut me tuo conſilio egere non ſinas. alterius vitae quoddam initium ordimur. iam quidam, qui nos abſentes defenderunt, incipiunt praeſentibus occulte iraſci, aperte invidere. Vehementer te requirimus.

CICERO ATTICO S.

2. SI forte rarius tibi a me, quam a ceteris, literae redduntur; peto a te, ut id non modo negligentiae meae, ſed ne occupationi quidem tribuas: quae etſi ſumma eſt, tamen nulla eſſe poteſt tanta, ut interrumpat iter amoris noſtri et officii mei. nam ut veni

Romam, iterum nunc ſum certior factus, eſſe, cui darem literas. itaque has alteras dedi. Prioribus tibi declaravi, adventus noſter qualis fuiſſet, et quis eſſet ſtatus, atque omnes res noſtrae quemadmodum eſſent, ut in ſecundis, fluxae, ut in adverſis, bonae. Poſt illas datas literas ſecuta eſt ſumma contentio de domo. diximus apud pontifices pridie Kal. Octobres. acta res eſt accurate a nobis: et ſi unquam in dicendo fuimus aliquid, aut etiam, ſi nunquam alias fuimus, tum profecto dolor et magnitudo vim quandam nobis dicendi dedit. itaque oratio iuventuti noſtrae deberi non poteſt; quam tibi, etiamſi non deſideras, tamen mittam cito. Cum pontifices decreſſent ita, SI NEQUE POPULI IUSSU, NEQUE PLEBIS SCITU, IS QUI SE DEDICASSE DICERET, NOMINATIM EI REI PRAEFECTUS ESSET, NEQUE POPULI IUSSU, AUT PLEBIS SCITU ID FACERE IUSSUS ESSET; VIDERI POSSE SINE RELIGIONE EAM PARTEM AREAE MI RESTITUI; mihi facta ſtatim eſt gratulatio. nemo enim dubitabat, quin domus nobis eſſet adiudicata. Tum ſubito ille in concionem aſcendit, quam Appius ei dedit. nuntiat iam populo, pontifices ſecundum ſe decreviſſe; me autem vi conari in poſſeſſionem venire. hortatur, ut ſe et Appium ſequantur, et ſuam libertatem ut defendant. Hic cum etiam illi infimi partim admirarentur, partim irriderent hominis amentiam; ego ſtatueram illuc non accedere, niſi cum conſules ex ſenatusconſulto porticum Catuli reſtituendam locaſſent. Kal. Octob. habetur ſenatus frequens. adhibentur omnes pontifices, qui erant ſenatores: a quibus Marcellinus, qui erat cupidiſſimus mei, ſententiam primus rogatus, quae-

ſivit, quid eſſent in decernendo ſecuti. Tum M. Lucullus de omnium collegarum ſententia reſpondit, religionis iudices pontifices fuiſſe, legis ſenatum: ſe et collegas ſuos de religione ſtatuiſſe; in ſenatu de lege ſtatuturos. quiſque horum, loco ſententiam rogatus, multa ſecundum cauſam noſtram diſputavit. Cum ad Clodium ventum eſt, cupiit diem conſumere; neque ei finis eſt factus: ſed tamen, cum horas tres fere dixiſſet, odio et ſtrepitu ſenatus coactus eſt aliquando perorare. Cum fieret ſenatusconſultum in ſententiam Marcellini, omnibus praeter unum aſſentientibus, Serranus interceſſit. de interceſſione ſtatim ambo conſules referre coeperunt. Cum ſententiae graviſſimae dicerentur; ſenatui placere, mihi domum reſtitui, porticum Catuli locari, auctoritatem ordinis ab omnibus magiſtratibus defendi; ſi quae vis eſſet facta, ſenatum exiſtimaturum, *eius opera factum eſſe*, qui *ſenatusconſulto interceſſiſſet*: Serranus pertimuit; et Cornicinus ad ſuam veterem fabulam rediit: abiecta toga ſe ad generi pedes abiecit. ille noctem ſibi poſtulavit: non concedebant. reminiſcebantur enim Kal. Ianuar. vix tamen de mea voluntate conceſſum eſt. Poſtridie ſenatusconſultum factum eſt id, quod ad te miſi. Deinde conſules porticum Catuli reſtituendam locarunt. illam porticum redemtores ſtatim ſunt demoliti libentiſſimis omnibus. Nobis ſuperficiem aedium conſules de conſilii ſententia aeſtimarunt H-S vicies; cetera valde illiberaliter; Tuſculanam villam quingentis millibus; Formianum H-S ducentis quinquaginta millibus. quae aeſtimatio non modo vehementer ab optimo quoque, ſed etiam a plebe re-

prehenditur. Dices, quid igitur cauſae fuit? dicunt illi quidem, pudorem meum; quod neque negarim, neque vehementius poſtularim. ſed non eſt id. nam hoc quidem etiam profuiſſet. verum iidem, mi T. Pomponi, iidem, inquam, illi, quos ne tu quidem ignoras, qui mihi pinnas inciderant, nolunt easdem renaſci. ſed, ut ſpero, iam renaſcuntur. tu modo ad nos veni: quod vereor ne tardius interventu Varronis tui noſtrique facias. Quoniam acta quae ſint, habes; de reliqua noſtra cogitatione cognoſce. Ego me a Pompeio legari ita ſum paſſus, ut nulla re impedirer, quod ne, ſi vellem, mihi eſſet integrum, aut, ſi comitia cenſorum proximi conſules haberent, petere [poſſe], aut votivam legationem ſumſiſſe prope omnium fanorum, lucorum. ſic enim noſtrae rationes poſtulabant. ſed volui meam poteſtatem eſſe vel petendi, vel ineunte aeſtate exeundi; et, interea me eſſe in oculis civium, de me optime meritorum, non alienum putavi. Ac forenſium quidem rerum haec noſtra conſilia ſunt, domeſticarum autem valde impedita. Domus aedificatur. ſcis, quo ſumtu, qua moleſtia reficiatur Formianum; quod ego nec relinquere poſſum, nec videre. Tuſculanum proſcripſi: ſuburbano non facile careo. Amicorum benignitas exhauſta eſt in ea re, quae nihil habuit praeter dedecus; (quod ſenſiſti tu abſens;) quorum ſtudiis ego et copiis, ſi eſſet per meos defenſores licitum, facile eſſem omnia conſecutus. quo in genere nunc vehementer laboratur. Cetera, quae me ſollicitant, μυστικώτερα ſunt. amamur a fratre et a filia. te exſpectamus.

CICERO ATTICO S.

3. AVERE te certo ſcio, cum ſcire, quid hic agatur, tum mea a me ſcire; non quo certiora ſint ea, quae in oculis omnium geruntur, ſi a me ſcribantur, quam cum ab aliis aut ſcribuntur tibi, aut nuntiantur; verum ut perſpicias ex meis literis, quo animo ea feram, quae geruntur; et qui ſit hoc tempore aut mentis meae ſenſus, aut omnino vitae ſtatus. Armatis hominibus ante diem tertium Non. Novemb. expulſi ſunt fabri de area noſtra; diſturbata porticus Catuli, quae ex ſenatusconſulto conſulum locatione reficiebatur, et ad tectum paene pervenerat. Quinti fratris domus primo fracta coniectu lapidum ex area noſtra, deinde inflammata iuſſu Clodii, inſpectante urbe, coniectis ignibus, magna querela et gemitu, non dicam bonorum, qui, *neſcio*, an nulli ſint, ſed plane hominum omnium. Ille vehemens ruere: poſt hunc furorem nihil niſi caedem inimicorum cogitare; vicatim ambire; ſervis aperte ſpem libertatis oſtendere. Etenim antea, cum iudicium nolebat, habebat ille quidem difficilem manifeſtamque cauſam, ſed tamen cauſam: poterat infitiari; poterat in alios derivare; poterat etiam aliquid iure factum defendere. poſt has ruinas, incendia, rapinas, deſertus a ſuis, vix iam Decimum deſignatorem, vix Gellium retinet: ſervorum conſiliis utitur: videt, ſi omnes, quos vult, palam occiderit, nihilo ſuam cauſam difficiliorem, quam adhuc ſit, in iudicio futuram. Itaque ante diem tertium Idus Novemb. cum Sacra via deſcenderem, inſecutus eſt me cum ſuis. clamor,

lapides, fustes, gladii. haec improvisa omnia. discessimus in vestibulum Tettii Damionis. qui erant mecum, facile operas aditu prohibuerunt. ipse occidi potuit. sed ego diaeta curari incipio: chirurgiae taedet. Ille omnium vocibus cum se non ad iudicium, sed ad supplicium praesens trudi videret, omnes Catilinas, Acidinos postea reddidit. nam Milonis domum, eam, quae in Germalo, pridie Idus Novemb. expugnare et incendere ita conatus est, ut palam hora v cum scutis homines, eductis gladiis, alios cum accensis facibus adduxerit. ipse domum P. Sullae pro castris sibi ad eam impugnationem sumserat. tum ex Anniana Milonis domo Q. Flaccus eduxit viros acres; occidit homines ex omni latrocinio Clodiano notissimos: *ipsum cupivit; sed ille in interiora aedium* Sulla in senatu postridie *Idus: domi Clodius.* egregius Marcellinus: omnes acres. Metellus calumnia dicendi tempus exemit, adiuvante Oppio, etiam hercule familiari tuo; de cuius constantia, *virtute tuae* verissimae literae. Sextius furere. Ille postea, si comitia sua non fierent, urbi minari. Proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat, ut totam nostram causam areae, incendiorum, periculi mei, iudicio complecteretur, eaque omnia comitiis anteferret; proscripsit, se per omnes dies comitiales de coelo servaturum. Conciones turbulentae Metelli, temerariae Appii, furiosissimae Publii. Haec tamen summa: nisi Milo in campum obnuntiasset, comitia futura. Ante diem XII Kal. Decemb. Milo media nocte cum magna manu in campum venit. Clodius, cum haberet fugitivorum delectas copias, in.

campum ire non eſt auſus. Milo permanſit ad meridiem mirifica hominum laetitia, ſumma cum gloria. Contentio fratrum trium turpis, fracta vis, contemtus furor. Metellus tamen poſtulat, ut ſibi poſtero die in foro obnuntietur: nihil eſſe, quod in campum nocte veniretur: ſe hora prima in comitio fore. itaque ante diem XI Kal. in comitium Milo de nocte venit. Metellus cum prima luce furtim in campum itineribus prope deviis currebat: aſſequitur inter lucos hominem Milo; obnuntiat. ille ſe recepit, magno et turpi Q. Flacci convicio. Ante diem x Kal. nundinae. concio biduo nulla. Ante diem VIII Kal. haec ego ſcribebam, hora noctis nona. Milo campum iam tenebat. Marcellus candidatus ita ſtertebat, ut ego vicinus audirem. Clodii veſtibulum vacuum ſane mihi nuntiabatur, paucis pannoſis linea laterna. meo conſilio omnia illi *fieri querebantur*, ignari *quantum in illo heroe* eſſet animi, quantum etiam *conſilii*. miranda virtus eſt. nova quaedam divina mitto. ſed haec ſumma eſt. Comitia fore non arbitror. reum Publium, niſi ante occiſus erit, fore a Milone puto. ſi ſe inter viam obtulerit, occiſum iri ab ipſo Milone video. non dubitat facere; prae ſe fert; caſum illum noſtrum non extimeſcit. nunquam enim cuiusquam invidi et perfidi conſilio eſt uſus; nec inerti nobili crediturus. Nos animo duntaxat vigemus, etiam magis, quam cum florebamus: re familiari comminuti ſumus. Quinti fratris tamen liberalitati, pro facultatibus noſtris, ne omnino exhauſtus eſſet, illo recuſante, ſubſidiis amicorum reſpondemus. Quid conſilii de omni noſtro ſtatu capiamus, te abſente neſcimus. quare appropera.

CICERO ATTICO S.

4. PERIUCUNDUS mihi Cincius fuit ante diem tertium Kalend. Febr. ante lucem. dixit enim mihi, te esse in Italia, seseque ad te pueros mittere; quos sine meis literis ire nolui: non quo haberem, quod tibi, praesertim iam prope praesenti, scriberem; sed ut hoc ipsum significarem, mihi tuum adventum suavissimum exspectatissimumque esse. quare advola ad nos, eo animo, ut nos ames, te amari scias. cetera coram agemus. haec properantes scripsimus. Quo die venies, utique cum tuis apud me sis. perbelle feceris, si ad nos veneris. offendes designationem Tyrannionis mirificam librorum meorum; quorum reliquiae multo meliores sunt, quam putaram. etiam velim mihi mittas de tuis librariolis duos aliquos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera administris; iisque imperes, ut sumant membranulam, ex qua indices fiant, quos vos Graeci, ut opinor, συλλαβους appellatis. Sed haec, si tibi erit commodum. ipse vero utique fac venias, si potes in his locis adhaerescere, et Piliam adducere. ita enim et aequum est, et cupit Tullia. Medius fidius ne tu emisti locum praeclarum. gladiatores audio pugnare mirifice. si locare voluisses, duobus his muneribus liberasses. Sed haec posterius. tu fac venias; et de librariis, si me amas, diligenter.

CICERO ATTICO S.

5. AIN' tu? an me existimas ab ullo malle mea legi probarique, quam a te? cur igitur cuiquam misi

prius? urgebar ab eo, ad quem miſi, et non habebam exemplar. Quid? etiam (dudum enim circumrodo, quod devorandum eſt) ſubturpicula mihi videbatur eſſe παλινῳδία. ſed valeant recta, vera, honeſta conſilia. non eſt credibile, quae ſit perfidia in iſtis principibus, ut volunt eſſe, et ut eſſent, ſi quidquam haberent fidei. ſenſeram, noram, inductus, relictus, proiectus ab iis; tamen hoc erat in animo, ut cum iis in republica conſentirem. iidem erant, qui fuerant. vix aliquando, te auctore, reſipui. Dices, ea te monuiſſe, ſuaſiſſe, quae facerem; non etiam ut ſcriberem. ego mehercule mihi neceſſitatem volui imponere huius novae coniunctionis; ne qua mihi liceret labi ad illos, qui etiam tum, cum miſereri mei debent, non deſinunt invidere. ſed tamen modici fuimus ὑποθέσει, ut ſcripſi. erimus uberiores, ſi et ille libenter accipiet, et hi ſubringentur, qui villam me moleſte ferunt habere, quae Catuli fuerat, a Vettio emiſſe non cogitant: qui domum negant oportuiſſe me aedificare, vendere aiunt oportuiſſe. Sed quid ad hoc? ſi, quibus ſententiis dixi, quod et ipſi probarent, laetati ſunt tamen, me contra Pompeii voluntatem dixiſſe? finis: ſed quoniam, qui nihil poſſunt, ii me nolunt amare; demus operam, ut ab iis, qui poſſunt, diligamur. Dices: vellem iampridem. Scio te voluiſſe; et me aſinum germanum fuiſſe. ſed iam tempus eſt me ipſum a me amari, quando ab illis nullo modo poſſum. Domum meam quod crebro inviſis, eſt mihi valde gratum. Viaticum Craſſipes praeripit. Tu de via recta in hortos. videtur commodius. ad te poſtridie ſcilicet; quid enim tua? ſed

viderimus. Bibliothecam mihi tui pinxerunt conſtructione et ſittybis. eos velim laudes.

CICERO ATTICO S.

6. DE Lentulo ſcilicet ſic fero, ut debeo. virum bonum, et magnum hominem, et in ſumma magnitudine animi multa humanitate temperatum perdidimus; nosque malo ſolatio, ſed nonnullo tamen, conſolamur, quod ipſius vicem minime dolemus, non ut Sauſeius et veſtri; immo hercule quia ſic amabat patriam, ut mihi aliquo deorum beneficio videatur ex huius incendio eſſe ereptus. Nam quid foedius noſtra vita? praecipue mea? nam tu quidem, etſi es natura πολιτικος, tamen nullam habes propriam ſervitutem: communi frueris nomine. ego vero, qui, ſi loquor de republica, quod oportet, inſanus; ſi, quod opus eſt, ſervus exiſtimor; ſi taceo, oppreſſus et captus; quo dolore eſſe debeo? quo ſum ſcilicet, hoc etiam acriore, quod ne dolere quidem poſſum, ut non ingratus videar. Quid, ſi ceſſare libeat, et in otii portum confugere? nequidquam. immo etiam in bellum et in caſtra. Ergo erimus οπαδοι, qui ταγοι eſſe noluimus? ſic faciendum eſt. tibi enim ipſi, cui utinam ſemper paruiſſem! ſic video placere. Reliquum eſt, Σπαρταν ελαχες, ταυταν κοσμει. Non mehercule poſſum; et Philoxeno ignoſco, qui reduci in carcerem maluit. verumtamen id ipſum mecum in his locis commentor, ut iſta improbem; idque tu, cum una erimus, confirmabis. A te literas crebro ad me ſcribi video; ſed omnes uno tempore accepi. quae

res etiam auxit dolorem meum. casu enim trinas ante legeram, quibus, meliuscule Lentulo esse, scriptum erat. ecce quartae fulmen. sed ille, ut scripsi, non miser; nos vero ferrei. Quod me admones, ut scribam illa Hortensiana; in alia incidi non immemor istius mandati tui. sed mehercule incipiendo refugi, ne, qui videar stulte illius amici intemperiem non tulisse, rursus stulte iniuriam illius faciam illustrem, si quid scripsero; et simul, ne βαδυτης mea, quae in agendo apparuit, in scribendo sit oculatior, et aliquid satisfactio levitatis habere videatur. Sed viderimus. Tu modo quam saepissime ad me aliquid. Epistolam, Lucceio nunc quam misi, qua, meas res ut scribat, rogo, fac ut ab eo sumas: valde bella est: eumque, ut approperet, adhorteris: et, quod mihi se ita facturum rescripsit, agas gratias. Domum nostram, quoad poteris, invisas. Vestorio aliquid significes. valde enim est in me liberalis.

CICERO ATTICO S.

7. NIHIL ευκαιροτερον epistola tua, quae me sollicitum de Quinto nostro, puero optimo, valde levavit. venerat horis duabus ante Chaerippus; mera monstra nuntiarat. De Apollonio quod scribis, qui illi dii irati, homini Graeco, qui conturbare quidem putat sibi licere; quod equitibus Romanis. nam Terentius suo iure. De Metello, ωχ οσιν φθιμενοισιν. sed tamen multis annis civis nemo erat mortuus, qui quidem... Tibi nummi meo periculo sint. quid enim vereris, quemcunque heredem fecit? nisi Publium fe-

cit. verum fecit non improbe; quamquam fuit ipſe. Quare in hoc thecam nummariam non retexeris. in aliis eris cautior. Mea mandata de domo curabis: praeſidia locabis: Milonem admonebis. Arpinatium fremitus eſt incredibilis de Laterio. Quid quaeris? equidem dolui. ὁ δὲ καὶ ἐμπαζετο μυθων. Quod ſupereſt, etiam puerum Ciceronem curabis et amabis, ut facis.

CICERO ATTICO S.

8. MULTA me in epiſtola tua delectarunt, ſed nihil magis, quam patina tyrotarichi. nam de rauduſculo quod ſcribis, μηπω μεγαν εἰπῃς, πρὶν τελευτησαντ' ἰδῃς. aedificati tibi in agris nihil reperio. in oppido eſt quiddam, de quo eſt dubium, ſitne venale; ac proximum quidem noſtris aedibus. hoc ſcito, Antium eſſe Romae; ut Corcyrae Buthrotum illud tuum. nihil quietius, nihil alſius, nihil amoenius. Εἰη μισητος φιλος οικος. poſtea vero quam Tyrannio mihi libros diſpoſuit, mens addita videtur meis aedibus: qua quidem in re mirifica opera Dionyſii, et Menophili tui fuit. Nihil venuſtius, quam illa tua pegmata, poſtquam mi ſittybis libros illuſtrarunt. valde eſt. Scribas ad me velim de gladiatoribus; ſed ita, bene ſi rem gerunt: non quaero, male ſi ſe geſſere. Apenas vix diſceſſerat, cum epiſtola. Quid ais? putasne fore, ut legem non ferat? dic, oro te, clarius: vix enim mihi exaudiſſe videor. verum ſtatim fac ut ſciam, ſi modo tibi eſt commodum. Ludis quidem, quoniam dies eſt additus, eo etiam melius hic eum diem cum Dionyſio conteremus. De Trebonio prorſus tibi aſſentior. De Domitio,

Συκω γαρ την Δημητρα συκον ουδε εν
Ουτω ομοιον γεγονεν,

quam eſt iſta περιστασις noſtrae; vel quod ab iisdem, vel quod praeter opinionem, vel quod viri boni nusquam. unum diſſimile, quod huic merito. nam de ipſo caſu neſcio, an illud melius. quid enim hoc miſerius, quam eum, qui tot annos, quot habet, deſignatus conſul fuerit, fieri conſulem non poſſe? praeſertim cum aut ſolus, aut certe non plus, quam cum altero petat. Si vero id eſt, quod neſcio an ſit, ut non minus longas iam in codicillorum faſtis futurorum conſulum paginulas habeat, quam factorum; quid illo miſerius, niſi respublica? in qua ne ſperatur quidem melius quidquam. De Natta ex tuis primum ſcivi literis: oderam hominem. De poemate quod quaeris; quid ſi cupiat effugere? quid? ſinas? De Fabio Luſco quod eram exorſus, homo peramans ſemper noſtri fuit, nec mihi unquam odio. ſatis enim acutus et permodeſtus, ac bonae frugi. eum, quia non videbam, abeſſe putabam. audivi ex Gavio hoc Firmano, Romae eſſe hominem, et fuiſſe aſſiduum. percuſſit animum. dices, tantulane cauſa? permulta ad me detulerat non dubia de Firmanis fratribus. quid ſit, quod ſe a me remorit, ſi modo removit, ignoro. De eo, quod me mones, ut et πολιτικως me geram, et την εσω γραμμην teneam; ita faciam. ſed opus eſt maiore prudentia; quam a te, ut ſoleo, petam. Tu velim e Fabio, ſi quem habes aditum, odorere; et iſtum convivam tuum deguſtes; et ad me de his rebus, et de omnibus quoridie ſcribas. ubi nihil erit, quod ſcribas; id ipſum ſcribito. Cura ut valeas.

CICERO ATTICO S.

9. SANE velim scire, num censum impediant tribuni diebus vitiandis, (est enim hic rumor,) totaque de censura quid agant, quid cogitent. Nos hic cum Pompeio fuimus. multa mecum de republica, sane tibi displicens, ut loquebatur, (sic est enim in hoc homine dicendum,) Syriam spernens, Hispaniam iactans: hic quoque, ut loquebatur; et opinor, usquequaque de hoc cum diceemus, sit hoc quasi, καὶ τοῦ Φωκυλίδου. tibi etiam gratias agebat, quod signa componenda suscepisses: in nos vero suavissime hercule effusus. venit etiam ad me in Cumanum a se. nihil minus velle mihi visus est, quam Messallam consulatum petere: de quo ipso si quid scis, velim scire. Quod Lucceio scribis te nostram gloriam commendaturum, et aedificium nostrum quod crebro invisis, gratum. Quintus frater ad me scripsit, se, quoniam Ciceronem suavissimum secum haberet, ad te Nonis Mai. venturum. Ego me de Cumano movi ante diem v Kal. Maias. eo die Neapoli apud L. Paetum, ante diem iv Kal. Maias, iens in Pompeianum, bene mane haec scripsi.

CICERO ATTICO S.

10. PUTEOLIS magnus est rumor, Ptolemaeum esse in regno. Si quid habes certius, velim scire. Ego hic pascor bibliotheca Fausti. fortasse tu putabas, his rebus Puteolanis et Lucrinensibus. ne ista quidem desunt. sed mehercule a ceteris oblectationibus ut deseror et voluptatibus propter rempublicam; sic literis

ſuſtentor et recreor; maloque in illa tua ſedecula, quam habes ſub imagine Ariſtotelis, ſedere, quam in iſtorum ſella curuli; tecumque apud te ambulare, quam cum eo, quocum video eſſe ambulandum. Sed de illa ambulatione fors viderit, aut ſi qui eſt, qui curet, deus. Noſtram ambulationem, et Laconicum, eaque, quae Cyrea ſint, velim, quod poteris, inviſas; et urgeas Philotimum, [ut properet]; ut poſſim tibi aliquid in eo genere reſpondere. Pompeius in Cumanum *Parilibus venit: miſit* ad me *ſtatim, qui ſalutem nuntiaret.* ad eum poſtridie mane vadebam, cum haec ſcripſi.

CICERO ATTICO S.

11. DELECTARUNT me epiſtolae tuae, *quas* accepi uno tempore duas ante diem *11 Kal. Perge* reliqua. geſtio *ſcire iſta omnia.* etiam illud cuiusmodi *ſit, velim perſpicias*: potes a Demetrio. dixit mihi Pompeius, Craſſum a ſe in Albano exſpectari ante diem IV Kal. is cum veniſſet, Romam eſſe *ſtatim* venturos, ut rationes cum publicanis putarent. quaeſivi, gladiatoribusne? reſpondit, antequam inducerentur. id cuiusmodi ſit, aut nunc, ſi ſcias, aut cum is Romam venerit, ad me mittas velim. Nos hic voramus literas cum homine mirifico (ita mehercule ſentio) Dionyſio, qui te omnesque vos ſalutat. οὐδὲν γλυκύτερον, ἢ πάντ' εἰδέναι. quare, ut homini curioſo, ita perſcribe ad me, quid primus dies, quid ſecundus, quid cenſores, quid Appius, quid illa populi Apuleia: denique etiam quid a te fiat, ad me velim ſcribas. non

enim (ut vere loquamur) tam rebus novis, quam tuis literis, delector. Ego mecum, praeter Dionysium, duxi neminem: nec metuo tamen, ne mihi sermo desit: abs te opere delector. Tu Lucceio nostrum librum dabis. Demetrii Magnetis tibi mitto; statim ut sit, qui a te mihi epistolam referat.

CICERO ATTICO S.

12. EGNATIUS Romae est. sed ego cum eo de re Halimeti vehementer Antii egi. graviter se acturum cum Aquilio confirmavit. videbis ergo hominem, si voles. Macroni vix videor praesto esse. Idibus enim auctionem Larini video, et biduum praeterea. id tu, quoniam Macronem tanti facis, ignoscas mihi velim. Sed, si me diligis, postridie Kalend. coena apud me cum Pilia. prorsus id facies. Kalend. cogito in hortis Crassipedis, quasi in diversorio, coenare. facio fraudem senatusconsulto. inde domum coenatus, ut sim mane praesto Miloni. ibi te igitur videbo, et promovebo. Domus te nostra tota salutat.

CICERO ATTICO S.

13. NOS in Tusculanum venisse a. d. XVII Kal. Decemb. video te scire. ibi Dionysius nobis praesto fuit. Romae a. d. XXII Kalend. volumus esse: quid dico, volumus? immo vero cogimur. Milonis nuptiae; comitiorum nonnulla opinio est. ergo, ut si rata. abfuisse me in altercationibus, quas in senatu factas audio, fero non moleste. nam aut defendissem, quod non placeret; aut defuissem, cui non oporteret.

Sed mehercule velim, res istas, et praesentem statum reipublicae, et quo animo consules ferant hunc σκυλμον, rescribas ad me, quantum potest. Valde sum οξυπεινος: et, si quaeris, omnia mihi sunt suspecta. Crassum quidem nostrum minore dignitate aiunt profectum paludatum, quam olim aequalem eius L. Paullum, iterum consulem. O hominem nequam! De libris oratoriis factum est a me diligenter. diu multumque in manibus fuerunt; describas licet. Illud etiam te rogo, την παρουσαν καταστασιν τυπωσας, ne istuc hospes veniam.

CICERO ATTICO S.

14. VESTORIUS noster me per literas fecit certiorem, te Roma a. d. VI Id. Mai. putare profectum esse, tardius, quam dixerat, quod *minus valuisses*. si iam melius *vales*, *vehementer* gaudeo. Velim domum ad te scribas, ut mihi tui libri pateant, non secus, ac si ipse adesses, cum ceteri, tum Varronis. est enim mihi utendum quibusdam rebus ex iis libris ad eos, quos in manibus habeo: quos, ut spero, tibi valde probabo. Tu velim, si quid forte novi habes, maxime a Quinto fratre, deinde a C. Caesare, et si quid forte de comitiis, de republica, (soles enim tu haec festive odorari,) scribas ad me: si nihil habebis, tamen scribas aliquid. nunquam enim mihi tua epistola aut intempestiva, aut loquax visa est. maxime autem rogo, rebus tuis totoque itinere ex sententia confecto, nos quamprimum revisas. Dionysium iube salvere. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

15. DE Eutychide gratum; qui vetere praenomine, novo nomine T. erit Caecilius; ut eſt ex me, et ex te iunctus Dionyſius, M. Pomponius. valde mehercule mihi gratum, ſi Eutychides tuam erga me benevolentiam cognoſcet; et ſuam illam in meo dolore συμπαθειαν, neque tum mihi obſcuram, neque poſt ingratam fuiſſe. Iter Aſiaticum tuum puto tibi ſuſcipiendum fuiſſe. nunquam enim tu ſine iuſtiſſima cauſa tam longe a tot tuis et hominibus, et rebus cariſſimis abeſſe voluiſſes. Sed humanitatem tuam, amoremque in tuos, reditus celeritas declarabit. Sed vereor, ne lepore te ſuo detineat diutius rhetor Clodius, et homo pereruditus, ut aiunt, et nunc quidem deditus Graecis literis Pituanius. Sed, ſi vis homo eſſe, recipe te ad nos, ad quod tempus confirmaſti. cum illis tamen, cum ſalvi venerint, Romae vivere licebit. Avere te ſcribis accipere aliquid a me literarum; dedi, ac multis quidem de rebus, ημεροδρομον perſcripta omnia; ſed, ut coniicio, quoniam mihi non videris in Epiro diu fuiſſe, redditas tibi non arbitror. genus autem mearum, ad te quidem, literarum eiusmodi fere eſt, ut non libeat cuiquam dare, niſi de quo exploratum ſit, tibi eum redditurum. Nunc Romanas res accipe. A. d. III Non. Quint. Sufenas et Cato abſoluti: Procilius condemnatus. ex quo intellectum eſt, τριστασειοπαγιτας ambitum, comitia, interregnum, maieſtatem, totam denique rempublicam flocci non facere. Debemus patrem familias domi ſuae occidere nolle; neque tamen id ipſum abunde. nam

absolverunt XXII, condemnarunt XXVIII. Publius sane diserto epilogo criminans, mentes iudicum moverat. Hortalus in ea causa fuit, cuiusmodi solet. nos verbum nullum. verita est enim pusilla, quae nunc laborat, ne animi in Publio offenderer. His rebus actis Reatini me ad sua τεμπη duxerunt, ut agerem causam contra Interamnates apud consulem et decem legatos; quod lacus Velinus, a M' Curio emissus, interciso monte, in Narem defluit: ex quo est illa siccata, et humida tamen modice Rosia. Vixi cum Axio. quin etiam me ad Septem aquas duxit. Redii Romam Fonteii causa a. d. VII Idus Quint. veni in spectaculum; primum, magno et aequabili plausu: sed hoc ne curaris; ego ineptus, qui scripserim: deinde, Antiphonti operam. is erat ante manumissus, quam productus. ne diutius pendeas, palmam tulit. sed nihil tam pusillum, nihiltam sine voce, nihil tam verum. haec tu tecum habeto. in Andromacha tamen maior fuit, quam Astyanax. in ceteris parem habuit neminem. Quaeris nunc de Arbuscula: valde placuit. Ludi magnifici et grati. Venatio in aliud tempus dilata. Sequere nunc me in campum. ardet ambitus; σημα δε τοι ερεω. foenus ex triente Idib. Quint. factum erat bessibus. Dices, istuc quidem non moleste fero. O virum! o civem! Memmium Caesaris omnes opes confirmant. cum eo Domitium consules iunxerunt; qua pactione, epistolae committere non audeo. Pompeius fremit, queritur, Scauro studet: sed utrum fronte, an mente, dubitatur. εξοχη in nullo est. pecunia omnium dignitatem exaequat. Messalla languet; non quo aut animus desit, aut amici: sed coitio consulum et Pompeius obsunt.

ea comitia puto fore ut ducantur. Tribunitii candidati iurarunt se arbitrio Catonis petituros. apud eum H-S quingena depoſuerunt; ut, qui a Catone damnatus eſſet, id perderet, et competitoribus tribueretur. Haec ego pridie ſcribebam, quam comitia fore putabantur. ſed ad te v Kal. Sext. ſi facta erunt, et tabellarius non erit profectus, tota comitia perſcribam: quae ſi, ut putantur, gratuita fuerint; plus unus Cato potuerit, quam omnes quidem iudices. Meſſius defendebatur a nobis, e legatione revocatus. nam eum Caeſari legarat Appius. Servilius edixit, ut adeſſet. tribus habet Pomtinam, Velinam, Maeciam. pugnatur acriter: agitur tamen ſatis. Deinde me expedio ad Druſum, inde ad Scaurum. parantur orationibus indices glorioſi. fortaſſe accedent etiam conſules deſignati: in quibus ſi Scaurus non fuerit, in hoc iudicio valde laborabit. Ex Quinti fratris literis ſuſpicor, iam eum eſſe in Britannia. ſuſpenſo animo exſpecto, quid agat. illud quidem ſumus adepti, quod multis et magnis indiciis poſſumus iudicare, nos Caeſari et cariſſimos, et iucundiſſimos eſſe. Dionyſium velim ſalvere iubeas, et eum roges et hortere, ut quamprimum veniat, ut poſſit Ciceronem meum, atque etiam me ipſum, erudire.

CICERO ATTICO S.

16. OCCUPATIONUM mearum vel hoc ſignum erit, quod epiſtola librarii manu eſt. De epiſtolarum frequentia te nihil accuſo: ſed pleraeque tantummodo mihi nuntiabant, ubi eſſes, quod erant

abs te; vel etiam ſignificabant, recte eſſe. quo in genere maxime delectarunt duae, fere eodem tempore abs te Buthroto datae. ſcire enim volebam, te commode navigaſſe. Sed haec epiſtolarum frequentia non tam ubertate ſua, quam celeritate delectavit. illa fuit gravis, et plena rerum, quam mihi M. Paccius, hoſpes tuus, reddidit. ad eam reſcribam igitur, et hoc quidem primum. Paccio re et verbis oſtendi, quid tua commendatio ponderis haberet. itaque in intimis eſt meis, cum antea notus non fuiſſet. Nunc pergam ad cetera. Varro, de quo ad me ſcribis, includetur in aliquem locum, ſi modo erit locus. ſed noſti genus dialogorum meorum: ut in oratoriis, quos tu in coelum fers, non mentio potuit fieri cuiusquam ab iis, qui diſputant, niſi eius, qui illis notus, aut auditus eſſet. Hanc ego de republica, quam inſtitui, diſputationem in *Africani perſonam*, et Phili, et Laelii, et *Manilii* contuli. adiunxi adoleſcentes, Q. Tuberonem, P. Rutilium; duo Laelii generos, Scaevolam, et Fannium. Itaque cogitabam, quoniam in ſingulis libris utor prooemiis, ut Ἀριστοτέλης in iis, quos ἐξωτερικοὺς vocat, aliquid efficere, ut non ſine cauſa iſtum appellarem; id quod intelligo tibi placere. utinam modo conata efficere poſſim! rem enim, quod te non fugit, magnam complexus ſum et gravem, et plurimi otii, quo ego maxime egeo. Quod in iis libris, quos laudas, perſonam deſideras Scaevolae; non eam temere dimovi: ſed feci idem, quod in πολιτείᾳ deus ille noſter Plato. cum in Piraeeum Socrates veniſſet ad Cephalum, locupletem et feſtivum ſenem; quoad primus ille ſermo

haberetur, adeſt in diſputando ſenex: deinde cum ipſe quoque commodiſſime locutus eſſet, ad rem divinam dicit ſe velle diſcedere; neque poſtea revertitur. Credo Platonem vix putaſſe ſatis conſonum fore, ſi hominem id aetatis in tam longo ſermone diutius retinuiſſet. multo ego ſatius hoc mihi cavendum putavi in Scaevola; qui et aetate et valetudine erat ea, qua eſſe meminiſti; et iis honoribus, ut vix ſatis decorum videretur, eum plures dies eſſe in Craſſi Tuſculano. et erat primi libri ſermo non alienus a Scaevolae ſtudiis. reliqui libri τεχνολογιαν habent, ut ſcis. huic ioculatoriae ſenem illum, ut noras, intereſſe ſane nolui. De re filiae quod ſcribis, erit mihi curae. etenim eſt luculenta res, Aureliani, ut ſcribis, indiciis; et in eo me etiam Tulliae meae venditabo. Veſtorio non deſum. gratum enim tibi id eſſe intelligo; et, ut ille intelligat, curo. ſed ſcis, qui? cum habeat duo faciles, nihil difficilius. Nunc ad ea, quae quaeris de C. Catone. Lege Iunia et Licinia ſcis abſolutum: Fufia ego tibi nuntio abſolutum iri; neque patronis ſuis tam libentibus, quam accuſatoribus. is tamen et mecum, et cum Milone in gratiam rediit. Druſus reus eſt factus a Lucretio, iudicibus reiiciendis a. d. v Non. Quint. De Procilio rumores non boni: ſed iudicia noſti. Hirrus cum Domitio in gratia eſt. Senatusconſultum, quod hic conſules de provinciis fecerunt, *Quicunque poſthac*, non mihi * ut qui iam intelligebamus enuntiationem illam Memmii valde Caeſari diſplicere. Meſſalla noſter, et eius competitor Domitius liberalis in populo valde fuit. nihil gratius. certi erant conſules. at ſenatus decrevit, ut ta-

citum iudicium ante comitia fieret. ab iis consiliis, quae erant omnibus sortita in singulos candidatos, magnus timor candidatorum. sed quidam iudices, in his Opimius Veien. Tro. Antius, tribunos plebis appellarunt, ne iniussu populi iudicarent. res cedit. comitia dilata ex senatusconsulto, dum lex de tacito iudicio ferretur. Venit legi dies: Terentius intercessit. consules, qui illud levi brachio egissent, rem ad senatum detulerunt. Hic Abdera, non tacente me. Dices, Tamen tu non quiescis? Ignosce, vix possum. verumtamen quid tam ridiculum? senatus decreverat, ne prius comitia haberentur, quam lex lata esset: si qui intercessisset, res integra referretur. coepta ferri leviter: intercessum non invitis: res ad senatum: de ea re ita censuerunt, comitia primo quoque tempore haberi esse e re. Scaurus, qui erat paucis diebus illis absolutus, cum ego partem *eius ornatissime* defendissem, *obnuntiationibus* per Scaevolam interpositis, singulis diebus usque ad pridie Kal. Octob. quo ego haec die scripsi, sublatis, populo tributim domi suae satisfecerat. sed tamen, etsi uberior liberalitas huius, gratior esse videbatur eorum, qui occuparant. Cuperem vultum videre tuum, cum haec legeres. nam profecto rem habes nullam, haec negotia multarum nundinarum fore. sed senatus hodie fuerat futurus, id est, Kal. Octobribus. iam enim luciscit. ibi loquetur, praeter Antium et Favonium, libere nemo. nam Cato aegrotat. De me nihil timueris: sed tamen promitto nihil. Quid, quaeris, aliud? iudicia, credo. Drusus, Scaurus non feciſſe videbantur. Tres candidati fore rei putabantur, Domitius a

Memmio, Meſſalla a Q. Pompeio Rufo, Scaurus a Triario, aut a L. Caeſare. Quid poteris, inquies, pro iis dicere? Ne vivam, ſi ſcio. in illis quidem tribus libris, quos tu dilaudas, nihil reperio. Nunc, ut opinionem habeas rerum, ferendum eſt. Quaeris, ego me ut geſſerim? Conſtanter et libere. Quid ille, inquies, ut ferebat? Humaniter, meaeque dignitatis, quoad mihi ſatisfactum eſſet, habendam ſibi rationem putabat. Quo modo ergo abſolutus? Omnino γοργεια γυμνα. Accuſatorum incredibilis infantia, id eſt, L. Lentuli, L. F. quem fremunt omnes praevaricatum; deinde Pompeii mira contentio, iudicum ſordes. Attamen XXXII condemnarunt, XXXVIII abſolverunt. iudicia reliqua impendent: nondum eſt plane expeditus. Dices, Tu ergo haec quo modo fers? Belle mehercule, et in eo me valde amo. Amiſimus, mi Pomponi, omnem non modo ſuccum ac ſanguinem, ſed etiam colorem, et ſpeciem priſtinam civitatis. nulla eſt respublica, quae delectet, in qua acquieſcam. Idne igitur, inquies, facile fers? Id ipſum. recordor enim, quam bella pauliſper, nobis gubernantibus, civitas fuerit; quae mihi gratia relata ſit. nullus dolor me angit, unum omnia poſſe: dirumpuntur ii, qui me aliquid poſſe doluerunt: multa mihi dant ſolatia: nec tamen ego de meo ſtatu demigro; quaeque vita maxime eſt ad naturam, ad eam me refero, et literas, et ſtudia noſtra: dicendi laborem delectatione oratoria conſolor. Domus me et rura noſtra delectant. non recordor, unde cecideriim, ſed unde ſurrexerim. fratrem mecum et te ſi habebo, per me iſta pedibus trahantur. vobis φιλο-

σοφησαι possum. locus ille animi nostri, stomachus ubi habitabat olim, concalluit. privata modo et domestica nos delectant. Miram securitatem videbis; cuius plurimae mehercule partes sunt in tuo reditu. nemo enim in terris est mihi tam consentientibus sensibus. Sed accipe alia. Res fluit ad interregnum; et est nonnullus odor dictaturae: sermo quidem multus; qui etiam Gabinium apud timidos iudices adiuvit. Candidati consulares omnes rei ambitus. accedit etiam Gabinius; quem P. Sulla, non dubitans quin foris esset, postulârat, contradicente et nihil obtinente Torquato. Sed omnes absolventur; nec posthac quisquam damnabitur, nisi qui hominem occiderit. hoc tamen agitur severius. itaque iudicia calent. M. Fulvius Nobilior condemnatus est. multi alii urbani ne respondent quidem. Quid aliud novi? et tamen. absoluto Gabinio, stomachantes alii iudices, hora post, Antiochum Gabinium, nescio quem e Sopolidis pictoribus, libertum et accensum Gabinii, lege Papia condemnarunt. itaque dixit statim reus P. lege maiestatis, ὑ σ' οιδ Αρης αμα Παφιη? Pomtinus vult a. d. IV Non. Novemb. triumphare. huic obviam Cato et Servilius praetores aperte, et Q. Mucius tribunus. negant enim latum de imperio: et est latum hercule insulse. sed erit cum Pomtino Appius consul. Cato tamen affirmat, se vivo illum non triumphare. id ego puto, ut multa eiusdem, ad nihil recasurum. Appius sine lege, suo sumtu in Ciliciam cogitat. Paccianae epistolae respondi: cognosce cetera. Ex fratris literis incredibilia quaedam de Caesaris in me amore cognovi; eaque sunt ipsius Caesaris uberrimis literis confirmata.

Britannici belli exitus exſpectatur. conſtat enim, aditus inſulae eſſe munitos mirificis molibus. etiam illud iam cognitum eſt, neque argenti ſcripulum eſſe ullum in illa inſula, neque ullam ſpem praedae, niſi ex mancipiis: ex quibus nullos puto te literis aut muſicis eruditos exſpectare. Paullus in medio foro baſilicam iam paene texuit iisdem antiquis columnis: illam autem, quam locavit, facit magnificentiſſimam. Quid quaeris? nihil gratius illo monumento, nihil glorioſius. Itaque Caeſaris amici (me dico et Oppium: dirumparis licet) in monumentum illud, quod tu tollere laudibus ſolebas, ut forum laxaremus, et uſque ad atrium Libertatis explicaremus, contemſimus ſexcenties H-S. cum privatis non poterat tranſigi minore pecunia. Efficiemus rem glorioſiſſimam. nam in campo Martio ſepta tributis comitiis marmorea ſumus et tecta facturi; eaque cingemus excelſa porticu; ut mille paſſuum conficiatur. ſimul adiungetur huic operi villa etiam publica. Dices, quid mihi hoc monumentum proderit? Quid? celabo te res Romanas? non enim te puto de luſtro, quod iam deſperatum eſt, aut de iudiciis, quae lege Coctia fiant, quaerere. Nunc te obiurgari patere, ſi iure. ſcribis enim in epiſtola, quam C. Decimius mihi reddidit Buthroto datam, in Aſiam tibi eundum eſſe te arbitrari. mihi mehercule nihil videbatur eſſe, in quo tantulum intereſſet, utrum per procuratores ageres, an per te ipſum; ut abires toties, et tam longe abeſſes. Sed haec mallem integra re tecum egiſſe: profecto enim aliquid egiſſem. nunc reprimam ſuſceptam obiurgationem. utinam valeat ad celeritatem reditus tui!

Ego ad te propterea minus saepe scribo, quod certum non habeo, ubi sis, aut ubi futurus sis. huic tamen nescio cui, quod videbatur is te vifurus esse, putavi dandas esse literas. Tu, quoniam iturum te in Asiam esse putas, ad quae tempora te exspectemus, facias me certiorem velim, et de Eutychide quid egeris.

CICERO ATTICO S.

17. O EXSPECTATAS mihi tuas literas! o gratum adventum! o constantiam promissi, et fidem miram! o navigationem amandam! quam mehercule ego valde timebam, recordans superioris tuae transmissionis διερρεις. Sed nisi fallor, citius te, quam scribis, videbo. credo enim te putasse, tuas mulieres in Apulia esse: quod cum secus erit, quid te Apulia moretur? nam Vestorio dandi *sunt dies*, et *ille* Latinus αττικισμος ex *intervallo* regustandus. Quin tu huc advolas, et invisis illius nostrae reipublicae germina? ne puta, vide, nummis ante comitia tributim uno loco divisis, palam inde absolutum Gabinium. detur esse valiturum. De Messalla quod quaeris, quid scribam nescio: nunquam ego vidi tam pares candidatos. Messallae copias nosti. Scaurum Triarius reum fecit. Si quaeris, nulla est magnopere commota συμπαθεια. sed tamen habet aedilitas eius memoriam non ingratam; et est pondus apud rusticos in patris memoria. Reliqui duo plebeii sic exaequantur, ut Domitius valeat amicis, adiuvetur tamen non gratissimo munere; Memmius Caesaris commendetur militibus, Pompeii Gallia nitatur. quibus si non valuerit, putant fore ali-

quem, qui comitia in adventum Caesaris detrudat, Catone praesertim absoluto. Ab Quinto fratre, et a Caesare accepi a. d. IX Kalend. Novemb. literas, confecta Britannia, obsidibus acceptis, nulla praeda, imperata tamen pecunia, datas a litoribus Britanniae proximo a. d. VI Kalend. Octob. Exercitum Britannia reportabant. Q. Pilius erat iam ad Caesarem profectus. Tu, si aut amor in te est nostri ac tuorum, aut ulla veritas, aut si etiam sapis, ac frui tuis commodis cogitas, adventare et prope adesse iam debes. non mehercule aequo animo te careo. te autem quid mirum, qui Dionysium tantopere desiderem? quem quidem abs te, cum dies venerit, et ego, et Cicero meus flagitabit. Abs te proximas literas habebam Ephesо a. d. V *Id. Sext.* datas.

CICERO ATTICO S.

18. PUTO te existimare, me, nunc oblitum consuetudinis et instituti mei, rarius ad te scribere, quam solebam; sed, cum loca et itinera tua nihil habere certi video, neque in Epirum, neque Athenas, neque in Asiam, neque cuiquam, nisi ad te ipsum proficiscenti, dedi literas. neque enim sunt eae epistolae nostrae, quae si perlatae non sint, nihil ea res nos offensura sit; quae tantum habent mysteriorum, ut eas ne librariis quidem fere committamus. Lepidum quo excidat: consules flagrant infamia, quod C. Memmius candidatus pactionem in senatu recitavit, quam ipse et suus competitor Domitius cum consulibus fecissent, uti ambo H-S quadragena consulibus darent,

ſi eſſent ipſi conſules facti, niſi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerent, cum lex curiata ferretur, quae lata non eſſet; et duo conſulares, qui ſe dicerent in ornandis provinciis conſularibus ſcribendo affuiſſe, cum omnino ne ſenatus quidem fuiſſet. Haec pactio non verbis, ſed nominibus et perſcriptionibus, multorum tabulis cum eſſe facta diceretur, prolata a Memmio eſt nominibus inductis, auctore Pompeio. Hic Appius erat idem. nihil ſane iacturae. corruerat alter, et *plane*, inquam, iacebat. Memmius autem, diremta coitione invito Calvino, plane refrixerat; et eo magis nunc cogitare dictaturam, tum favere iuſtitio, et omnium rerum licentiae. Perſpice aequitatem animi mei, et ludum, et contemtionem Seleucianae provinciae, et mehercule cum Caeſare ſuaviſſimam coniunctionem, (*haec enim me una ex hoc naufragio tabula delectat*,) qui quidem *Quintum meum tuumque*, dii boni! quemadmodum tractat honore, dignitate, gratia? non ſecus, ac ſi ego eſſem imperator. Hiberna legionum eligendi optio delata commodum, ut ad me ſcribit. Hunc tu non ames? quem igitur iſtorum? Sed heus tu, ſcripſeramne tibi, me eſſe legatum Pompeio? et extra urbem quidem fore ex Idib. Ianuariis? viſum eſt hoc mihi ad multa quadrare. Sed quid plura? coram, opinor, reliqua; ut tu tamen aliquid exſpectes. Dionyſio plurimam ſalutem; cui quidem ego non modo ſervavi, ſed etiam aedificavi locum. Quid quaeris? ad ſummam laetitiam meam, quam ex tuo reditu capio, magnus illius adventu cumulus accedit. Quo die ad me venies, ſi me amas, apud me cum tuis maneas.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER V.

ARGUMENTUM.

Ex antepenultima epiſtola ſuperioris libri, atque huius ſecunda, *intelligimus*, ceſſatum eſſe ſcribi inter eos, annos ipſos duos, & menſes paulo amplius ſex. *nimirum* ex a. d. IX Kal. Nov. L. Domitio Ahenobarbo & Ap. Claudio Pulchro *coss.* ad usque menſem Maium, *coss.* M. Marcello & Ser. Sulpicio: quo menſe Cicero pro Conſule, in provinciam Ciliciam, cum imperio, Roma profectus eſt, ſibi & S. C. & lege Curiata traditam extra ſortem; Appioque ſucceſſit. Scriptae ſunt autem libri huius epiſtolae ex itinere magna ex parte: reliquae ex provincia, quo pervenit prid. Kal. Sext. cum Roma egreſſus eſt, ut diximus, circiter Kal. Maii, Marcello & Sulp. *coss.* Quae ex itinere ſcriptae ſunt, nihil continent memorabile: quae in provincia, tantum, qua moderatione, qua abſtinentia illam gubernarit: quoque modo ſe comparaverit, ſi forte Parthi in ſuam provinciam irruptionem facere conarentur. Nam cum ſuperiore anno, exercitum populi Romani, Craſſo duce interfecto, miſerabili clade affeciſſent; reliquiasque illius, haud ſane magna manu, in Syriam perſecuti, a Q. Caſſio Longino fortiſſime repulſi fuiſſent: maiori ac firmiori vi, hoc anno redierunt: ab eodemque Caſſio rurſum Syria excedere coacti ſunt. Ita enim infra Cicero: *Interim*

rumore adventus noſtri, & Caſſio, qui Antiochiae tenebatur, animus acceſſit: & Parthis timor iniectus eſt. Itaque cedentes ab oppido Caſſius inſecutus, rem bene geſſit: qua in fuga, magna auctoritate Oſaces dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis poſt diebus. Continetur item his epiſtolis, quomodo Cicero in Amano, Pindeniſſo, oppido Eleutherocilicum capto, nomen Imperatoris aſſecutus fuerit: & quaedam alia, haud magni ad hiſtoriam momenti. Ceſſatum eſt autem ſcribi inter eos toto conſulatu Cn. Domitii Calvini, M. Valerii Meſſallae: item Cn. Pompeii Magni III, & Q. Metelli Scipionis.

CICERO ATTICO S.

1. EGO vero et tuum in diſceſſu vidi animum, et meo ſum ipſe teſtis. quo magis erit tibi videndum, ne quid novi decernatur; ut hoc noſtrum deſiderium ne plus ſit annuum. De Annio Saturnino curaſti probe. De ſatisdando vero te rogo, quoad eris Romae, tu ut ſatisdes. et *ſunt aliquot ſatisdationes ſecundum mancipium*, vel Memmianorum praediorum, vel Atilianorum. De Oppio factum eſt ut volui, et maxime, quod DCCC aperuiſti: quae quidem ego utique vel verſura [facta] ſolvi volo; ne extrema exactio noſtrorum nominum exſpectetur. Nunc venio ad transverſum illum extremae epiſtolae tuae verſiculum, in quo me admones de ſorore. quae res ſe ſic habet. Ut veni in Arpinum, cum ad me frater veniſſet, in primis nobis ſermo, isque multus, de te fuit: ex quo veni ad ea, quae fueramus ego et tu inter nos de ſorore in Tuſculano locuti. nihil tam vidi mite, nihil tam placatum, quam tum meus frater erat in ſororem tuam; ut etiam, ſi qua fuerat ex ra-

tione sumta offensio, non appareret. Illo sic die. Postridie ex Arpinati profecti sumus. ut in Arcano Quintus maneret, dies fecit: ego Aquini: sed prandimus in Arcano. nosti hunc fundum. quo ut venimus, humanissime Quintus, Pomponia, inquit, tu invita mulieres, ego vero acciam pueros. Nihil potuit, mihi quidem ut visum est, dulcius, idque cum verbis, tum etiam animo, ac vultu. At illa, audientibus nobis, Ego sum, inquit, hic hospita. id autem ex eo, ut opinor, quod anteceserat Statius, ut prandium nobis videret. Tum Quintus, En, inquit mihi, haec ego patior quotidie. Dices, quid, quaeso, istuc erat? Magnum. itaque me ipsum commoverat: sic absurde et aspere verbis vultuque responderat. Dissimulavi dolens. discubuimus omnes praeter illam; cui tamen Quintus de mensa misit: illa reiecit. Quid multa? nihil meo fratre lenius, nihil asperius tua sorore mihi visum est: et multa praetereo, quae tum mihi maiori stomacho, quam ipsi Quinto, fuerunt. Ego inde Aquinum; Quintus in Arcano remansit, et Aquinum ad me postridie mane venit, mihique narravit, nec secum illam dormire voluisse; et, cum discessura esset, fuisse eiusmodi, qualem ego vidissem. Quid quaeris? vel ipsi hoc dicas licet, humanitatem ei, meo iudicio, illo die defuisse. Haec ad te scripsi fortasse pluribus, quam necesse fuit, ut videres, tuas quoque esse partes instituendi et monendi. Reliquum est, ut ante, quam proficiscare, mandata nostra exhaurias; scribas ad me omnia; Pomtinum extrudas; cum profectus eris, cures ut sciam. Sic habeas, nihil mehercule te mihi nec carius esse,

nec ſuavius. A. Torquatum amantiſſime dimiſi Minturnis, optimum virum: cui me ad te ſcripſiſſe aliquid, in ſermone ſignifices velim.

CICERO ATTICO S.

2. ANTE D. VI Id. Mai. cum has dabam literas, ex Pompeiano proficiſcebar, ut eo die manerem in Trebulano apud Pontium. deinde cogitabam ſine ulla mora iuſta itinera facere. In Cumano cum eſſem, venit ad me, quod mihi pergratum fuit, noſter Hortenſius: cui, depoſcenti mea mandata, cetera univerſe mandavi; illud proprie, ne pateretur, quantum eſſet in ipſo, prorogari nobis provincias. in quo eum tu velim confirmes, gratumque mihi feciſſe dicas, quod et venerit ad me, et hoc mihi, praetereaque ſi quid opus eſſet, promiſerit. *confirmavi ad eam cauſam etiam Furnium noſtrum; quem* ad annum tribunum plebis videbam fore. Habuimus in Cumano quaſi puſillam Romam: tanta erat in his locis multitudo; cum interim Rufio noſter, quod ſe a Veſtorio obſervari videbat, ſtratagemate hominem percuſſit. nam ad me non acceſſit. Itane? cum Hortenſius veniret, et infirmus, et tam longe, et Hortenſius, cum maxima praeterea multitudo, ille non venit? Non, inquam. Non vidiſti igitur hominem, inquies? Qui potui non videre, cum per emporium Puteolanorum iter facerem? in quo illum, agentem aliquid, credo, ſalutavi; poſtea etiam iuſſi valere, cum me exiens e ſua villa, numquid vellem, rogaſſet. Hunc hominem parum gratum quisquam putet? aut non in eo ipſo lau-

dandum, quod audiri non laborarit? Sed redeo ad illud. Noli putare mihi aliam consolationem esse huius ingentis molestiae, nisi quod spero non longiorem annua fore. hoc me ita velle multi non credunt, ex consuetudine aliorum. tu, qui scis, omnem diligentiam adhibebis, tum scilicet, cum id agi debebit. Cum ex Epiro redieris, de republica scribas ad me velim, si quid erit, quod opperiare. nondum enim satis huc erat allatum, quomodo Caesar ferret de auctoritate perscripta: eratque rumor de Transpadanis, eos iussos IV viros creare. quod si ita est, magnos motus timeo. Sed aliquid ex Pompeio sciam.

CICERO ATTICO S.

3. ANTE D. VI Id. Mai. veni in Trebulanum ad Pontium. ibi mihi tuae literae binae redditae sunt tertio abs te die: eodem autem ex Pansae Pompeiano Philotimo dederam ad te literas. nec vero nunc erat sane, quod scriberem. Qui de republica rumores, scribe quaeso. in oppidis enim summum video timorem; sed multa inania. quid de iis cogites, et quando, scire velim. Ad quas literas tibi rescribi velis, nescio. nullas enim adhuc acceperam, praeter quae mihi binae semel in Trebulano redditae sunt: quarum alterae edictum P. Licinii habebant, (erant autem Non. Mai. datae,) alterae rescriptae ad meas Minturnenses. Quam vereor, ne quid fuerit σπεδαιότερον in iis, quas non accepi, quibus rescribi vis. Apud Lentulum ponam te in gratiam. Dionysius nobis cordi est. Nicanor tuus operam mihi dat egregiam. Iam deest, quod scribam,

et lucet. Beneventi cogitabam hodie. Noſtra continentia et diligentia faciemus ſatis. A Pontio, ex Trebulano a. d. v Id. Mai.

CICERO ATTICO S.

4. BENEVENTUM veni a. d. v Id. Mai. ibi accepi eas literas, quas tu ſuperioribus literis ſignificaveras te dediſſe: ad quas ego ipſo eo die dederam ex Trebulano a Pontio. Ac binas quidem tuas Beneventi accepi: quarum alteras Funiſulanus multo mane mihi dedit, alteras ſcriba Tullius. Gratiſſima eſt mihi tua cura de illo meo primo et maximo mandato. ſed tua profectio ſpem meam debilitat. ac me ille: illuc quidem labar, non quo; ſed inopia cogimur eo contenti eſſe. De illo altero, quem ſcribis tibi viſum eſſe non alienum, vereor adduci ut *noſtra poſſit*; et, ut vis δυσδιαγνωστον. *eſſet quidem* ſumme facilis: ſed tu aberis, et me abſente res. habebis mei rationem. nam poſſet aliquid, ſi utervis noſtrum adeſſet, agente Servilia, Servio fieri probabile. nunc, ſi iam res placeat, agendi tamen viam non video. Nunc venio ad illam epiſtolam, quam accepi a Tullio. De Marcello feciſti diligenter. igitur ſenatusconſultum ſi erit factum, ſcribes ad me: ſin minus, rem tamen conficies. mihi enim attribui oportebit, item Bibulo. ſed non dubito, quin ſenatusconſultum expeditum ſit, in quo praeſertim ſit compendium populi. De Torquato, probe. De Maſone, et Ligure, cum venerint. De illo, quod Chaerippus (quoniam hic quoque προσνευσιν ſuſtuliſti) o provincia! etiamne hic mihi curandus

est? curandus autem? hactenus, ne quid ad senatum, consule, aut numera. nam de ceteris.... Sed tamen commode, quod cum Scrosa. De Pomtino recte scribis. est enim ita, ut si ante Kalend. Iun. Brundisii futurus sit, minus urgendi fuerint M. Annius et Tullius. Quae de Sicinio audisti, ea mihi probantur: modo ne illa exceptio in aliquem incurrat bene de nobis meritum. sed considerabimus. rem enim probo. De nostro itinere, quod statuero; de quinque praefectis, quid Pompeius facturus sit, cum ex ipso cognoro, faciam, ut scias. De Oppio bene curasti, quod ei DCCC exposuisti: idque, quoniam Philotimum habes, perfice, et cognosce rationem: et, ut agam amplius, si me amas, prius quam proficiscaris, effice. magna me cura levaris. Habes ad omnia. etsi paene praeterii, chartam tibi deesse: mea cautio est; siquidem eius inopia minus multa ad me scribis. Tu vero aufer ducentos. etsi meam in eo parsimoniam huius paginae contractio significat, dum acta et rumores vellet. Iam, si qua certa habes de Caesare, exspecto literas; et alias Pomtino de omnibus rebus diligenter dabis.

CICERO ATTICO S.

5. PLANE deest, quod scribam. nam nec, quod mandem, habeo: nihil enim praetermissum est: nec quod narrem: novi enim nihil: nec iocandi locus est; ita me multa sollicitant. Tantum tamen scito, Idibus Mai. nos Venusia mane proficiscentes has dedisse. eo autem die credo aliquid actum in senatu. Sequantur igitur nos tuae literae, quibus non modo

res omnes, ſed etiam rumores cognoſcamus. eas accipiemus Brundiſii. ibi enim Pomtinum ad eam diem, quam tu ſcripſiſti, exſpectare conſilium eſt. Nos Tarenti, quos cum Pompeio διαλογες de republica habuerimus, ad te perſcribemus; etſi id ipſum ſcire cupio, quod ad tempus recte ad te ſcribere poſſim, id eſt, quamdiu Romae futurus ſis, ut, aut quo dem poſthac literas ſciam, aut ne dem fruſtra. Sed antequam proficiſcare, utique explicatum ſit illud H S xx et DCCC. hoc velim in maximis rebus et maxime neceſſariis habeas; ut, quod auctore te velle coepi, adiutore aſſequar.

CICERO ATTICO S.

6. TARENTUM veni a. d. xv Kalend. Iun. Quod Pomtinum ſtatueram exſpectare, commodiſſimum duxi, dies eos, quoad ille veniret, cum Pompeio conſumere: eoque magis, quod ei gratum eſſe id videbam; qui etiam a me petierit, ut ſecum et apud ſe eſſem quotidie: quod conceſſi libenter. multos enim eius praeclaros de republica ſermones accipiam: inſtruar etiam conſiliis idoneis ad hoc noſtrum negotium. Sed ad te brevior iam in ſcribendo incipio fieri, dubitans, Romaene ſis, an iam profectus. quod tamen quoad ignorabo, ſcribam aliquid potius, quam committam, ut, tibi cum poſſint reddi a me literae, non reddantur. Nec tamen iam habeo, quod aut mandem tibi, aut narrem. mandavi omnia, quae quidem tu, ut polliceris, exhauries: narrabo, cum aliquid habebo novi. illud tamen non deſinam, dum adeſſe te putabo, de Caeſaris nomine rogare, ut con-

fectum relinquas. Avide exſpecto tuas literas, et maxime, ut norim tempus profectionis tuae.

CICERO ATTICO S.

7. QUOTIDIE, vel potius in dies ſingulos, breviores literas ad te mitto. quotidie enim magis magisque ſuſpicor, te in Epirum iam profectum. Sed tamen, ut mandatum ſcias me curaſſe; quot ante, ait ſe Pompeius [quinos] praefectos delaturum novos, vacationes, iudiciariam cauſam. Ego cum triduum cum Pompeio et apud Pompeium fuiſſem, proficiſcebar Brundiſium a. d. XIII Kal. Iunias. civem illum egregium relinquebam, et ad haec, quae timentur, propulſanda paratiſſimum. Tuas literas exſpectabo, cum ut, quid agas, tum, ut ubi ſis, ſciam.

CICERO ATTICO S.

8. ME et incommoda valetudo, qua iam emerſeram, utpote cum ſine febri laboraſſem, et Pomtini exſpectatio, de quo adhuc ne rumor quidem venerat, tenebat duodecimum iam diem Brundiſii. ſed curſum exſpectabamus. Tu ſi modo es Romae; vix enim puto: ſin es, hoc vehementer animadvertas velim. Roma acceperam literas, Milonem meum queri per literas iniuriam meam, quod Philotimus ſocius eſſet in bonis ſuis. id ego ita fieri volui de C. Duronii ſententia; quem et amiciſſimum Miloni perſpexeram, et talem virum, qualem tu iudicas, cognoram. Eius autem conſilium, meumque hoc fuerat; primum, ut in poteſtate noſtra eſſet res, ne illum ma-

lus emtor et alienus mancipiis, quae permulta ſecum habet, ſpoliaret: deinde, ut Fauſtae, cui cautum ille [eſſe] voluiſſet, ratum eſſet. erat etiam illud, ut ipſi nos, ſi quid ſervari poſſet, quam facillime ſervaremus. Nunc rem totam perſpicias velim. nobis enim ſcribuntur ſaepe maiora. ſed ſi ille queritur, ſi ſcribit ad amicos, ſi idem Fauſta vult, Philotimus, ut ego ei coram dixeram, mihique ille receperat, ne ſit invito Milone in bonis. nihil nobis fuerat tanti. ſin haec leviora ſunt, tu iudicabis. Loquere cum *Duronio*. Scripſi etiam ad Camillum, ad Lamiam; eoque magis, quod non confidebam Romae te eſſe. Summa erit haec: ſtatues, ut ex fide, fama, reque mea videbitur.

CICERO ATTICO S.

9. ACTIUM venimus a. d. XVII *Kal. Quint.* cum quidem et *Corcyrae*, et *Sybotis*, muneribus tuis, quae et *Areus*, et meus amicus Eutychides opipare et φιλοπροσηνεστατα nobis congeſſerant, epulati eſſemus Saliarem in modum. Actio maluimus iter facere pedibus, qui incommodiſſime navigaſſemus: et Leucatam flectere moleſtum videbatur. actuariis autem minutis Patras accedere ſine his impedimentis, non ſatis viſum eſt decorum. Ego, ut ſaepe tu me currentem hortatus es, quotidie meditor, praecipio meis, faciam denique, ut ſumma modeſtia et ſumma abſtinentia munus hoc extraordinarium traducamus. Parthus velim quieſcat, et fortuna nos iuvet: noſtra praeſtabimus. Tu, quaeſo, quid agas, ubi quoque tempore futurus ſis, quales res noſtras Romae

reliqueris, maxime de XX et DCCC, cura ut sciamus. id unis diligenter literis datis, quae ad me utique perferantur, consequere. Illud tamen (quoniam nunc abes, cum id non agitur: aderis autem ad tempus, ut mihi rescripsisti) memento curare per te, et per omnes nostros, in primis per Hortensium, ut annus noster maneat suo statu, ne quid novi decernatur. hoc tibi ita mando, ut dubitem, an etiam te rogem, ut pugnes, ne intercaletur. Sed non audeo tibi omnia onera imponere. annum quidem utique teneto. Cicero meus, modestissimus et suavissimus puer, tibi salutem dicit. Dionysium semper equidem, ut scis, dilexi, sed quotidie pluris facio, et mehercule in primis, quod te amat, nec tui mentionem intermitti sinit.

CICERO ATTICO S.

10. UT Athenas a. d. VII Kal. Quint. veneram, exspectabam ibi iam quartum diem Pomtinum; neque de eius adventu certi quidquam habebam: eram autem totus, crede mihi, tecum: et quamquam sine his per me ipse, tamen acrius, vestigiis tuis monitus, de te cogitabam. Quid quaeris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te. Sed tu aliquid de me scire fortasse mavis. haec sunt. Adhuc sumtus nec in me aut publice, aut privatim, nec in quemquam comitum. nihil accipitur lege Iulia, nihil ab hospite. persuasum est omnibus meis, serviendum esse famae meae. belle adhuc. hoc animadversum, Graecorum laude et multo sermone celebratur. Quod supereſt, elaboratur in hoc a me, sicut tibi sensi placere. sed haec tum laudemus, cum erunt perorata. Reliqua

ſunt eiusmodi, ut meum conſilium ſaepe reprehendam, quod non aliqua ratione ex hoc negotio emerſerim. O rem minime aptam meis moribus! o illum verum, ερδοι τις! Dices, Quid adhuc? nondum in negotio verſaris. Neſcio; et puto moleſtiora reſtare: etſi haec ipſa fero equidem fronte, ut puto, et vultu, belliſſime: ſed angor intimis ſenſibus: ita multa vel iracunde, vel inſolenter, vel in omni genere ſtultitiae inſulſe, arroganter et dicuntur et tacentur quotidie. quae, non quo te celem, non perſcribo, ſed quia δυσεξιμητα ſunt. Itaque admirabere meam βαθυτητα, cum ſalvi redierimus: tanta mihi μελετη huius virtutis datur. ergo haec quoque hactenus. Etſi mihi nihil erat propoſitum ad ſcribendum; quia, quid ageres, ubi terrarum eſſes, ne ſuſpicabar quidem: nec hercule unquam tam diu ignarus rerum mearum fui; quid de Caeſaris, quid de Milonis nominibus actum ſit: ac non modo nemo, ſed ne rumor quidem quisquam, ut ſciremus, in republica quid ageretur. Quare ſi quid erit, quod ſcias de iis rebus, quas putabis ſcire me velle, per mihi gratum erit, ſi id curaris ad me perferendum. Quid eſt praeterea? nihil ſane, niſi illud: valde me Athenae delectarunt: urbs duntaxat, et urbis ornamentum, et hominum amores in te, et in nos quaedam benevolentia; ſed multum eſt philoſophia. ανω κατω ſi quid eſt, eſt in Ariſto, apud quem eram. nam Xenonem tuum, vel noſtrum potius, Quinto conceſſeram; et tamen propter vicinitatem totos dies ſimul eramus invicem. Cum primum poteris, tua conſilia ad me ſcribas; ut ſciam, quid agas, ubi quoque, et maxime quando Romae futurus ſis.

CICERO ATTICO S.

11. HUI! totiesne me literas dediſſe Romam, cum ad te nullas darem? at vero poſthac fruſtra potius dabo, quam, ſi recte dari potuerint, committam, ut non dem. Ne provincia nobis prorogetur, per fortunas! dum ades, quidquid provideri poteſt, provide. non dici poteſt, quam flagrem deſiderio urbis, quam vix harum rerum inſulſitatem feram. Marcellus foede de Comenſi. etſi ille magiſtratum non geſſerat, erat tamen Transpadanus. ita mihi videtur non minus ſtomachi noſtro ac Caeſari feciſſe. ſed hoc ipſe viderit. Pompeius mihi quoque videbatur, quod ſcribis Varronem dicere, in Hiſpaniam certe iturus. id ego minime probabam; qui quidem Theophani facile perſuaſi, nihil eſſe melius, quam nusquam illum diſcedere. Ergo Graecus incumbet. valet autem auctoritas eius apud illum plurimum. Ego has pridie Nonas Quint. proficiſcens Athenis dedi; cum ibi decem ipſos fuiſſem dies. Venerat Pomtinus: una Cn. Voluſius: aderat quaeſtor: tuus unus Tullius aberat. ἀφράκτα Rhodiorum, et dicrota Mytilenaeorum habebam: et aliquid ἐπικὸν δεῖ. De Parthis erat ſilentium. Quod ſupereſt, dii iuvent. nos adhuc iter per Graeciam ſumma cum admiratione fecimus. nec mehercule habeo, quod adhuc quem accuſem meorum. videntur mihi noſſe nos, noſtram cauſam, et conditionem profectionis ſuae. plane ſerviunt exiſtimationi meae. Quod ſupereſt, ſi verum illud eſt, οἷα γ' ἢ δεσποινα, certe permanebunt. nihil enim a me fieri ita videbunt, ut ſibi ſit delinquendi locus. ſin id parum

profuerit, fiet aliquid a nobis severius. nam adhuc lenitate dulces sumus; et, ut spero, proficimus aliquantum. Sed ego hanc, ut singuli dicunt, ἀνεξίαν in unum annum meditatus sum. proinde pugna, ne, si quid prorogatum sit, turpis inveniar. Nunc redeo ad quae mihi mandas: ni praefectis excusationi sis, quos voles deferto. non ero tam μετεωρος, quam in Apuleio fui. Xenonem tam diligo, quam tu: quod ipsum sentire certo scio. Apud Patronem et reliquos barones te in maxima gratia posui: et hercule merito tuo feci. nam mihi is, ter, dixit, te scripsisse ad se, mihi ex illius literis rem illam curae fuisse, quod ei pergratum erat. Sed cum Patron mecum egisset, ut peterem a vestro Ariopago, ὑπομνηματισμον tollerent, quem Polycharmo praetore fecerant; commodius visum est et Xenoni, et post ipsi Patroni, me ad Memmium scribere, qui pridie, quam ego Athenas veni, Mitylenas profectus erat, ut is ad suos scriberet, posse id sua voluntate fieri. non enim dubitabat Xeno, quin ab Ariopagitis invito Memmio impetrari non posset. Memmius autem aedificandi consilium abiecerat: sed erat Patroni iratus. itaque scripsi ad eum accurate: cuius epistolae misi ad te exemplum. Tu velim Piliam meis verbis consolere; indicabo enim tibi: tu illi nihil dixeris. Accepi fasciculum, in quo erat epistola Piliae: abstuli, aperui, legi: valde scripta est συμπαθως. Brundisio quae tibi epistolae redditae sunt sine mea, tum videlicet datae, cum ego me non belle haberem. nam illam νομανδριαν excusationem ne acceperis. Cura, ut omnia sciam, sed maxime, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

12. NEGOTIUM magnum est navigare, atque id mense Quintili. sexto die Delum Athenis venimus. pridie Nonas Quintil. a Piraeeo ad Zostera, vento molesto, qui nos ibidem Nonis tenuit. A. d. VIII Idus ad Ceo iucunde. inde Gyarum saevo vento, non adverso: hinc Scyrum, inde Delum, utroque citius, quam vellemus, cursum confecimus. Iam nosti ἀφράκτα Rhodiorum. nihil, quod minus fluctum ferre possit. itaque erat in animo nihil festinare, Delo nec movere, nisi omnia ἀκρωτηρίων κρία vidissem. De Messalla ad te statim, ut audivi, de Gyaro dedi literas: et id ipsum consilium nostrum etiam ad Hortensium: cui quidem valde συνηγωνιον. Sed tuas de eius iudicii sermonibus, et mehercule omni de reipublicae statu literas exspecto, πολιτικωτερον quidem scriptas, (quoniam meos cum Thallumeto nostro pervolutas libros,) eiusmodi inquam literas, ex quibus ego, non quid fiat, (nam id vel Helenius, vir gravissimus, potest efficere, cliens tuus,) sed quid futurum sit. Etiam cum haec leges, habebimus consules. omnia perspicere poteris, de Caesare, de Pompeio, de ipsis iudiciis. Nostra autem negotia, quoniam Romae commoraris, amabo te, explica. Cui rei fugerat me rescribere, de strue laterum plane rogo. De aqua, si quid poterit fieri, eo sis animo, quo soles esse: quam ego cum mea sponte, tum tuis sermonibus aestimo plurimi. ergo aliquid conficies. Praeterea, si quid Philippus rogavit, quod in sua re fa-

ceres, id velim facias. Plura ſcribam ad te, cum conſtitero: nunc eram plane in medio mari.

CICERO ATTICO S.

13. EPHESUM venimus a. d. XI Kal. Sext. ſexageſimo et quingenteſimo poſt pugnam Bovillam. navigavimus ſine timore et ſine nauſea; ſed tardius, propter aphractorum Rhodiorum imbecillitatem. De concurſu legationum, privatorum, et de incredibili multitudine, quae mihi iam Sami, ſed mirabilem in modum Epheſi praeſto fuit, aut audiſſe te puto, aut quid ad me attinet? Verumtamen. Decumani, ac ſi veniſſem cum imperio, Graeci quaſi Epheſio praetori ſe alacres obtulerunt. ex quo te intelligere certo ſcio, multorum annorum oſtentationes meas nunc in diſcrimen eſſe adductas. ſed, ut ſpero, utemur ea palaeſtra, quam a te didicimus; omnibusque ſatisfaciemus; et eo facilius, quod in noſtra provincia confectae ſunt pactiones. Sed hactenus, praeſertim cum coenanti mihi nuntiaret Caeſtius, ſe de nocte proficiſci. Tua negotia Epheſi curae mihi fuerunt: Thermoque, tametſi ante adventum meum liberaliſſime erat pollicitus tuis omnibus, tamen Philogenem et Seium tradidi; Apollonidienſem Xenonem commendavi. omnino omnia ſe facturum recepit. Ego praeterea rationem Philogeni permutationis eius, quam tecum feci, edidi. ergo haec quoque hactenus. Redeo ad urbana. Per fortunas! quoniam Romae manes, primum illud praefulci atque praemuni, quaeſo, ut ſimus annui; ne intercaletur quidem. deinde exhauri mea mandata;

maximeque, si quid potest, de illo domestico, scrupulum, quem non ignoras; deinde de Caesare: cuius in cupiditatem te auctore incubui; nec me piget. et, si intelligis, quam meum sit scire et curare, quid in republica fiat: fiat autem? immo vero etiam quid futurum sit, perscribe ad me omnia; sed diligentissime: in primisque, ecquid iudiciorum status aut factorum, aut futurorum etiam laboret. De aqua, si curae est, si quid Philippus aget, animadvertas.

CICERO ATTICO S.

14. ANTEQUAM aliquo loco consedero, neque longas a me, neque semper mea manu literas exspectabis. cum autem erit spatium, utrumque praestabo. nunc iter conficiebamus aestuosa et pulverulenta via. Dederam Epheso pridie: has dedi Trallibus. In provincia mea fore me putabam Kal. Sextilibus. ex ea die, si me amas, παραπτηγμα ενιαυσιον commoveto. tamen interea haec, quae vellem, mihi afferebantur: primum otium Parthicum, dein confectae pactiones publicanorum, postremo seditio militum sedata ab Appio, stipendiumque eis usque ad Idus Quint. persolutum. Nos Asia accepit admirabiliter. adventus noster nemini ne minimo quidem fuit sumtui. spero meos omnes servire laudi meae. tamen magno timore sum: sed bene speramus. omnes iam nostri, praeter Tullium tuum, venerunt. erat mihi in animo recta proficisci ad exercitum, aestivos menses reliquos rei militari dare, hibernos iurisdictioni. Tu velim, si me nihilo minus nosti curiosum in republica, quam

te, ſcribas ad me omnia, quae ſint, quae futura ſint. nihil mihi gratius facere potes: niſi tamen id erit mihi gratiſſimum, ſi, quae tibi mandavi, confeceris; in primisque illud ενδομυχον, quo mihi ſcis nihil eſſe carius. Habes epiſtolam plenam feſtinationis et pulveris. reliquae ſubtiliores erunt.

CICERO ATTICO S.

15. LAODICEAM veni pridie Kal. Sext. ex hoc die clavum anni movebis. Nihil exoptatius adventu meo, nihil carius. ſed eſt incredibile, quam me negotii taedeat. non habet ſatis magnum campum ille tibi non ignotus curſus animi; et induſtriae meae praeclara opera ceſſat. quippe ius Laodiceae me dicere, cum Romae A. Plotius dicat? et cum exercitum noſter amicus habeat tantum, me nomen habere duarum legionum exilium? denique haec non deſidero: lucem, forum, urbem, domum, vos deſidero. ſed feram, ut potero: ſit modo annuum. ſi prorogatur, actum eſt. verum perfacile reſiſti poteſt. tu modo Romae ſis. Quaeris, quid hic agam? ita vivam, ut maximos ſumtus facio. mirifice delector hoc inſtituto. admirabilis abſtinentia ex praeceptis tuis; ut verear, ne illud, quod tecum permutavi, verſura mihi ſolvendum ſit. Appii vulnera non refrico: ſed apparent, nec occuli poſſunt. Iter Laodicea faciebam a. d. III Non. Sex. cum has literas dabam, in caſtra in Lycaoniam: inde ad Taurum cogitabam, ut cum Moeragene ſignis collatis, ſi poſſem, de ſervo tuo deciderem. Clitellae bovi ſunt impoſitae, plane non eſt

noſtrum onus: ſed feremus: modo, ſi me amas, ſit annuum. adſis tu ad tempus, ut ſenatum totum excites. Mirifice ſollicitus ſum, quod iam diu ignota ſunt mihi iſta omnia. quare, ut ad te ante ſcripſi, cum cetera, tum respublica cura ut mihi nota ſit. Plura ſcribebam tarde reddituro. ſed dabam familiari homini ac domeſtico, C. Andronico Puteolano. tu autem ſaepe dare tabellariis publicanorum poteris, per magiſtros ſcripturae et portus noſtrarum dioeceſium.

CICERO ATTICO S.

16. ETSI in ipſo itinere et via diſcedebant publicanorum tabellarii, et eramus in curſu, tamen ſurripiendum aliquid putavi ſpatii, ne me immemorem mandati tui putares. itaque ſubſedi in ipſa via, dum haec, quae longiorem deſiderant orationem, ſummatim tibi perſcriberem. Maxima exſpectatione in perditam et plane everſam in perpetuum provinciam nos veniſſe ſcito pridie Kal. Sextiles. Morati triduum Laodiceae, triduum Apameae, totidem dies Synnade, audivimus aliud, niſi imperata ἐπικεφαλία ſolvere non poſſe: ὠνὰς omnium venditas: civitatum gemitus, plōratus: monſtra quaedam non hominis, ſed ferae neſcio cuius immanis. Quid quaeris? taedet omnium nos vitae. Levantur tamen miſerae civitates, quod nullus ſit ſumtus in nos, neque in legatos, neque in quaeſtorem, neque in quemquam. ſcito, non modo nos foenum, aut quod lege Iulia dari ſolet, non accipere, ſed ne ligna quidem; nec, praeter quatuor lectos et tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tec-

tum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. Itaque incredibilem in modum concurſus fiunt ex agris, ex vicis, ex domibus omnibus. mehercule etiam adventu noſtro reviviſcunt; iuſtitia, abſtinentia, clementia tui Ciceronis. itaque opiniones omnium ſuperavit. Appius, ut audivit nos venire, in ultimam provinciam ſe coniecit Tarſum uſque: ibi forum agit. De Partho ſilentium eſt; ſed tamen conciſos equites noſtros a barbaris nuntiabant ii, qui veniebant. Bibulus ne cogitabat quidem etiam nunc in provinciam ſuam accedere. id autem facere ob eam cauſam dicebant, quod tardius vellet decedere. Nos in caſtra properabamus, quae aberant bidui.

CICERO ATTICO S.

17. ACCEPI Roma ſine *epiſtola tua faſciculum literarum: in quo, ſi modo valuiſti, et Romae fuiſti, Philotimi* duco eſſe culpam, non tuam. Hanc epiſtolam dictavi ſedens in rheda, cum in caſtra proficiſcerer, a quibus aberam bidui. paucis diebus habebam certos homines, quibus darem literas. itaque eo me ſervavi. Nos, tametſi hoc te ex aliis audire malo, ſic in provincia nos gerimus, quod ad abſtinentiam attinet, ut nullus teruncius inſumatur in quemquam. id fit etiam et legatorum, et tribunorum, et praefectorum diligentia. nam omnes mirifice συμφιλοδοξουσιν gloriae meae. Lepta noſter mirificus eſt. Sed nunc propero. perſcribam ad te paucis diebus omnia. Ciceroues noſtros Deiotarus filius, qui rex ab ſenatu appellatus eſt, ſecum in regnum. dum in aeſtivis nos

essemus, illum pueris locum esse bellissimum duximus. Sextius ad me scripsit, quae tecum esset de mea domestica et maxima cura locutus, et quid tibi esset visum. amabo te, incumbe in eam rem, et ad me scribe, quid et possit, et tu censeas. Idem scripsit, Hortensium de proroganda nostra provincia dixisse nescio quid. mihi in Cumano, diligentissime, se, ut annui essemus, defensurum, receperat. Si quidquam me amas, hunc locum muni. dici non potest, quam invitus a vobis absim. et simul hanc gloriam iustitiae et abstinentiae fore illustriorem spero, si cito decesserimus: id quod Scaevolae contigit, qui solos novem menses Asiae praefuit. Appius noster, cum me adventare videret, profectus est Tarsum usque Laodicea. ibi forum agit, cum ego sim in provincia; quam eius iniuriam non insector. satis enim habeo negotii in sanandis vulneribus, quae sunt imposita provinciae. quod, do operam, ut faciam quam minima illius contumelia. Sed hoc Bruto nostro velim dicas, illum feciſſe non belle, qui adventu meo, quam longissime potuerit, discesserit.

CICERO ATTICO S.

18. QUAM vellem Romae esses, si forte non es: nihil enim certi habebamus, nisi accepisse nos tuas literas a. d. XIV Kal. Sext. datas; in quibus scriptum esset, te in Epirum iturum circiter Kal. Sextiles. Sed, sive Romae es, sive in Epiro, Parthi Euphraten transierunt duce Pacoro, Orodi, regis Parthorum, filio, cunctis fere copiis. Bibulus nondum audiebatur esse

in Syria. Caſſius in oppido Antiochiae cum omni exercitu. nos in Cappadocia ad Taurum cum exercitu ad Cybiſtra. hoſtis in Cyrrheſtica; quae Syriae pars proxima eſt provinciae meae. His de rebus ſcripſi ad ſenatum: quas literas, ſi Romae es, videbis, putesne reddendas; et multa, immo omnia: quorum κεφαλαιον, ne quid inter caeſa et porrecta, ut aiunt, oneris mihi addatur, aut temporis. nobis enim, hac infirmitate exercitus, inopia ſociorum, praeſertim fidelium, certiſſimum ſubſidium eſt hiems. ea ſi venerit, nec illi ante in meam provinciam tranſierint, unum vereor, ne ſenatus, propter urbanarum rerum metum, Pompeium nolit dimittere. quodſi alium ad ver mittit, non laboro: nobis modo temporis ne quid prorogetur. Haec igitur, ſi Romae es: ſin abes, aut etiam ſi ades; haec negotia ſic ſe habent. Stamus animis; et, quia conſiliis, ut videmur, bonis utimur, ſperamus etiam manu. tuto conſedimus, copioſo a frumento, Ciliciam prope conſpiciente, expedito ad mutandum loco; parvo exercitu; ſed, ut ſpero, ad benevolentiam erga nos conſentiente: quem nos, Deiotari adventu cum ſuis omnibus copiis, duplicaturi eramus. Sociis multo fidelioribus utimur, quam quisquam uſus eſſet: quibus incredibilis videtur et noſtra manſuetudo, et abſtinentia. Delectus habetur civium Romanorum: frumentum ex agris in loca tuta comportatur. ſi fuerit occaſio, manu; ſin minus, locis nos defendemus. Quare bono animo es. video enim te, et, quaſi coram adſis, ita cerno συμπαθειαν amoris tui. Sed te rogo, (ſi ullo pacto fieri poterit,) ſi integra in ſenatu noſtra cauſa ad Kal. Ian. manſerit, ut Ro-

mae sis mense Ianuario. profecto nihil accipiam iniuriae, si tu aderis. Amicos consules habemus; nostrum tribunum plebis Furnium. verum tua est opus assiduitate, prudentia, gratia. tempus est necessarium. sed turpe est, me pluribus verbis agere tecum. Ciceronnes nostri sunt apud Deiotarum; sed, si opus erit, deducentur Rhodum. Tu, si es Romae; ut soles, diligentissime: si in Epiro; mitte tamen ad nos de tuis aliquem tabellarium; ut et tu, quid nos agamus, et nos, quid tu agas, quidque acturus sis, scire possimus. Ego tui Bruti rem sic ago, ut suam ipse non ageret. Sed iam exhibeo pupillum, neque defendo. sunt enim negotia et lenta, et inania. faciam tamen satis. tibi quidem, cui difficilius est, quam ipsi. sed certe satisfaciam utrique.

CICERO ATTICO S.

19. OBSIGNARAM iam epistolam eam, quam puto te modo perlegisse, scriptam mea manu, in qua omnia continentur, cum subito Appii tabellarius a. d. XI Kal. Octob. septimo quadragesimo die Roma celeriter (hui tam longe!) mihi tuas literas reddidit. ex quibus non dubito, quin tu Pompeium exspectaris, dum Arimino rediret, et iam in Epirum profectus sis: magisque vereor, ut scribis, ne in Epiro sollicitus sis non minus, quam nos hic sumus. De Atiliano nomine scripsi ad Philotimum, ne appellaret Messallam. Itineris nostri famam ad te perveniisse laetor, magisque laetabor, si reliqua cognoris. Filiolam tuam tibi iam Romae iucundam esse gaudeo; eamque, quam nunquam vidi, tamen et amo, et amabilem esse cer-

to scio. Etiam atque etiam valete, Patron, et tui condiscipuli. Quae de Tarentinis in militia laboravi, ea tibi grata esse gaudeo. Quod scribis libente te repulsam tulisse eum, qui cum sororis tuae filii patruo certaret; magni amoris signum. itaque me etiam admonuisti, ut gauderem. nam mihi in mentem non venerat. Non credo, inquis. Ut libet: sed plane gaudeo: quoniam το γεμεταν interest τῳ φθονειν.

CICERO ATTICO S.

20. SATURNALIBUS mane se mihi Pindenissae dediderunt, septimo et quadragesimo die, postquam oppugnare eos coepimus. Qui (malum) isti Pindenissae? qui sunt? inquies: nomen audivi nunquam. Quid ego faciam? non potui Ciliciam, Aetoliam, aut Macedoniam reddere. Hoc iam *sic habeto, nec hoc exercitu hic tanta negotia geri* potuisse. quae cognosce εν επιτομη. sic enim concedis mihi proximis literis. Ephesum ut venerim, nosti; qui etiam mihi gratulatus es illius diei celebritatem, qua nihil me unquam delectavit magis. Inde oppidis, iis, qua ieram, mirabiliter accepti, Laodiceam pridie Kal. Sext. venimus. ibi morati biduum, perillustres fuimus, honorificisque verbis omnes iniurias revellimus superiores. quod idem dein Apameae quinque dies morati, et Synnadis triduum, Philomeli quinque dies, Iconii decem, fecimus. nihil ea iurisdictione aequabilius, nihil lenius, nihil gravius. Inde in castra veni a. d. VII Kal. Septemb. a. d. III exercitum lustravi apud Iconium. Ex his castris, cum graves de Parthis nuntii

veniſſent, perrexi in Ciliciam per Cappadociae partem eam, quae Ciliciam attingit, eo conſilio, ut Armenius Artavasdes, et ipſi Parthi Cappadocia ſe excludi putarent. Cum dies quinque ad Cybiſtra [Cappadociae] caſtra habuiſſem, certior ſum factus, Parthos ab illo aditu Cappadociae longe abeſſe; Ciliciae magis imminere. itaque confeſtim iter in Ciliciam feci per Tauri pylas. Tarſum veni a. d. III Non. Octob. inde ad Amanum contendi, qui Syriam a Cilicia ima aquarum divortio dividit; qui mons erat hoſtium plenus ſempiternorum. Hic a. d. III Idus Octob. magnum numerum hoſtium occidimus. caſtella munitiſſima, nocturno Pomtini adventu, noſtro matutino, cepimus, incendimus. *Imperatores* appellati ſumus. caſtra paucos dies habuimus, ea ipſa, quae contra Darium habuerat apud *Iſſum* Alexander, imperator haud paulo melior, quam aut tu, aut ego. ibi dies quinque morati, direpto et vaſtato Amano, inde diſceſſimus. ſcis enim dici quaedam παγικα, dici item τα κενα τε πολεμε. Rumore adventus noſtri, et Caſſio, qui Antiochia tenebatur, animus acceſſit, et Parthis timor iniectus eſt. itaque eos, cedentes ab oppido, Caſſius inſecutus, rem bene geſſit. qua in fuga, magna auctoritate Oſaces, dux Parthorum, vulnus accepit, eoque interiit paucis poſt diebus. erat in Syria noſtrum nomen in gratia. Venit interim Bibulus. credo voluit appellatione hac inani nobis eſſe par. in eodem Amano coepit laureolam in muſtaceo quaerere. at ille cohortem primam totam perdidit, centurionemque primipili, nobilem ſui generis, Aſinium Dentonem, et reliquos cohortis eiusdem et Sex. Lu-

cilium, T. Gavii Caepionis, locupletis et ſplendidi hominis, filium, tribunum militum, ſane plagam odioſam acceperat cum re, tum tempore. Nos Pindeniſſum, quod oppidum munitiſſimum Eleutherocilicum omnium memoria in armis fuit, (feri homines et acres, et omnibus rebus ad defendendum parati,) cinximus vallo et foſſa: aggere maximo, vineis, turre altiſſima, magna tormentorum copia, multis ſagittariis, magno labore, apparatu, multis ſauciis noſtris, incolumi exercitu, negotium confecimus. Hilara ſane Saturnalia. militibus quoque, equis exceptis, reliquam praedam conceſſimus. mancipia vaenibant Saturnalibus tertiis. Cum haec ſcribebam, in tribunali res erat ad H-S CXX. Hinc exercitum in hiberna agri male pacati deducendum Quinto fratri dabam. ipſe me Laodiceam recipiebam. Haec adhuc. ſed ad praeterita revertamur. Quod me maxime hortaris, et, quod pluris eſt, quam omnia, in quo laboras, ut etiam Ligurino μωμω ſatisfaciam: moriar, ſi quidquam fieri poteſt elegantius. Nec iam ego hanc continentiam appello, quae virtus voluptati reſiſtere videtur. ego in vita mea nulla unquam voluptate tanta ſum affectus, quanta afficior hac integritate. nec me tam fama, quae ſumma eſt, quam res ipſa, delectat. Quid quaeris? fuit tanti: me ipſe non noram: nec ſatis ſciebam, quid in hoc genere facere poſſem: recte πεφυσιωμαι. nihil eſt praeclarius. Interim haec λαμπρα. Ariobarzanes opera mea vivit, regnat. εν παροδω, conſilio, et auctoritate, et quod inſidiatoribus eius απροσιτον me, non modo αδωροδοκητον praebui, regem regnumque ſervavi. Interea e Cappa-

docia ne pilum quidem. [atque etiam spero toto anno imperii nostri, teruncium sumtus in provincia nullum fore.] Brutum abiectum, quantum potui, excitavi: quem non minus amo, quam tu, paene dixi, quam te. Habes omnia. Nunc publice literas Romam mittere parabam. uberiores erunt, quam si ex Amano misissem. At te Romae non fore? sed est totum, quod Kal. Mart. futurum est. vereor enim, ne, cum de provincia agetur, si Caesar resistet, nos retineamur. his tu si adesses, nihil timerem. Redeo ad urbana: quae ego diu ignorans, ex tuis iucundissimis literis a. d. v Kal. Ian. denique cognovi. eas diligentissime Philogenes, libertus tuus, curavit, perlonga et non satis tuta via, perferendas. nam quas Lenii pueris scribis datas, non acceperam. Iucunde de Caesare, et quae senatus decrevit, et quae tu speras: quibus ille si cedit, salvi sumus. Incendio Plaetoriano quod Seius ambustus est, minus molestе fero. Lucceius de Q. Cassio cur tam vehemens fuerit, et quid actum sit, aveo scire. Ego, cum Laodiceam venero, Quinto, sororis tuae filio, togam puram iubeor dare; cui moderabor diligentius. Deiotarus, cuius auxiliis magnis usus sum, ad me, ut scripsit, cum Ciceronibus Laodiceam venturus erat. Tuas etiam Epiroticas exspecto literas; ut habeam rationem non modo negotii, verum etiam otii tui. Nicanor in officio est, et a me liberaliter tractatur: quem, ut puto, Romam cum literis publicis mittam; ut et diligentius perferantur, et idem ad me certa de te et a te referat. Alexis quod mihi toties salutem adscribit, est gratum. sed cur non suis literis idem facit, quod meus

ad te Alexis facit? Phemio quaeritur κεφας. Sed haec hactenus. Cura, ut valeas, et ut sciam, quando cogites Romam. Etiam atque etiam vale. Tua, tuosque Thermo et praesens Ephesi diligentissime commendaram, et nunc per literas: ipsumque intellexi esse perstudiosum tui. Tu velim, quod antea ad te scripsi, de domo Pammeni, des operam, ut, quod tuo meoque beneficio puer habet, cures, ne qua ratione convellatur. utrique nostrum honestum existimo; tum mihi erit pergratum.

CICERO ATTICO S.

21. TE in Epirum salvum venisse, et, ut scribis, ex sententia navigasse, vehementer gaudeo: non esse Romae meo tempore perneceſſario, submolestе fero: hoc me tamen consolor: *non spero te istic iucunde hiemare, et libenter requiescere.* Cassius, frater Q. *Cassii, familiaris* tui, pudentiores illas literas miserat, (de quibus tu ex me requiris, quid sibi voluerint,) quam eas, quas postea misit, quibus per se scribit confectum esse Parthicum bellum. Recesserant illi quidem ab Antiochia ante Bibuli adventum, sed nullo nostro ευημερηματι. hodie vero hiemant in Cyrrhestica, maximumque bellum impendet. nam et Orodi, regis Parthorum filius, in provincia nostra est; nec dubitat Deiotarus, (cuius filio pacta est Artavasdis filia, ex quo sciri potest,) quin cum omnibus copiis ipse prima aestate Euphraten transiturus sit. quo autem die Cassii literae victrices in senatu recitatae sunt, id est, nonis Octobribus, eodem meae

tumultum nuntiantes. Axius noſter ait, noſtras auctoritatis plenas fuiſſe; illis negat creditum. Bibuli nondum erant allatae: quas certo ſcio plenas timoris fore. Ex iis rebus hoc vereor, ne, cum Pompeius propter metum rerum novarum nusquam dimittatur, Caeſari nullus honos a ſenatu habeatur; dum hic nodus expediatur, non putet ſenatus, nos, antequam ſucceſſum ſit, oportere decedere; nec in tanto motu rerum tantis provinciis ſingulos legatos praeeſſe. Hic, ne quid mihi prorogetur, quod ne interceſſor quidem ſuſtinere poſſit, horreo; atque eo magis, quod tu abes, qui conſilio, gratia, ſtudio multis rebus occurreres. Dices me ipſum mihi ſollicitudinem ſtruere. Cogor: et velim ita ſit. ſed omnia metuo. etſi bellum ακροτελευτιον habet illa tua epiſtola, quam dediſti nauſeans Buthroto: *Tibi, ut video & ſpero, nulla ad decedendum erit mora.* Mallem, *ut video:* nihil opus fuit, *ut ſpero.* Acceperam autem ſatis celeriter Iconii per publicanorum tabellarios a Lentuli triumpho datas. in his γλυκυπικρον illud confirmas, moram mihi nullam fore: deinde addis, ſi quid ſecus, te ad me [fore] venturum. Agunt me dubitationes tuae: ſimul et vides, quas acceperim literas. nam quas Hermoni, centurionis Camulae, [ipſe] ſcribis te dediſſe, non accepi. Lenii pueris te dediſſe, ſaepe ad me ſcripſeras. eas Laodiceae denique, cum eo veniſſem, III Id. Febr. Lenius mihi reddidit, datas a. d. x Kal. Octobres. Lenio tuas commendationes et ſtatim verbis, et reliquo tempore re probabo. Hae literae cetera vetera habebant, unum hoc novum, de Cybiratis pantheris. Multum te a-

mo, quod respondisti M. Octavio, te non putare. sed posthac omnia, quae certa non erunt, pro certo negato. nos enim et nostra sponte bene firmi, et mehercule auctoritate tua inflammati, vicimus omnes (hoc tu ita reperies) cum abstinentia, tum iustitia, facilitate, clementia. Cave putes quidquam homines magis unquam esse miratos, quam nullum teruncium, me obtinente provinciam, sumtus factum esse, nec in rempublicam, nec in quemquam meorum, praeterquam in L. Tullium legatum. is, ceteroqui abstinens, sed Iulia lege, transitans, semel tamen in diem, non, ut alii solebant, omnibus vicis, [praeter eum semel, nemo accepit] facit, ut mihi excipiendus sit, cum teruncium nego sumtus factum. praeter eum accepit nemo. has a nostro Q. Titinio sordes accepimus. Ego, aestivis confectis, Quintum fratrem hibernis et Ciliciae praefeci. Q. Volusium, tui Tiberii generum, certum hominem, sed mirifice etiam abstinentem, misi in Cyprum, ut ibi pauculos dies esset, ne cives Romani pauci, qui illic negotiantur, ius sibi dictum negarent: nam evocari ex insula Cyprios non licet. ipse in Asiam profectus sum Tarso Nonis Ianuariis: non mehercule dici potest, qua admiratione Ciliciae civitatum, maximeque Tarsensium. Postea vero quam Taurum transgressus sum, mirifica exspectatio Asiae nostrarum dioecesium, quae sex mensibus imperii mei nullas meas acceperat literas, nunquam hospitem viderat. Illud autem tempus quotannis ante me fuerat in hoc quaestu. civitates locupletes, ne in hiberna milites reciperent, magnas pecunias dabant: Cyprii talenta

Attica cc. qua ex insula (non ὑπερβολικως, sed verissime loquor) nummus nullus, me obtinente, erogabitur. Ob haec beneficia, quibus illi obstupescunt, nullos honores mihi, nisi verborum, decerni sino: statuas, fana, τεθριππα prohibeo: nec sum in ulla re alia molestus civitatibus; sed fortasse tibi, qui haec praedicem de me. perfer, si me amas. tu enim me haec facere voluisti. Iter igitur ita per Asiam feci, ut etiam fames, qua nihil miserius est, quae tum erat in hac mea Asia, (messis enim nulla fuerat,) mihi optanda fuerit. quacunque iter feci, nulla vi, nullo iudicio, nulla contumelia, auctoritate et cohortatione perfeci, ut et Graeci, et cives Romani, qui frumentum compresserant, magnum numerum populis pollicerentur. Idibus Februariis, quo die has literas dedi, forum institueram agere Laodiceae Cibyraticum et Apamense ex Idibus Mart. ibidem Synnadense, Pamphylium, (tum Phemio dispiciam χερας Aonium) Isauricum: ex Idibus Mai. in Ciliciam, ut ibi Iunius consumatur. velim tranquille a Parthis. Quintilis, si erit, ut volumus, in itinere est per provinciam redeuntibus consumendus. venimus enim in provinciam Laodiceam, Sulpicio et Marcello consulibus, pridie Kal. Sextiles. inde nos oportet decedere a. d. IV Kal. Sext. Primum contendam a Quinto fratre, ut se praefici patiatur: quod et illo et me invitissimo fiet. sed aliter honeste fieri non potest, praesertim cum virum optimum, Pomtinum, ne nunc quidem retinere possim. rapit enim hominem Postumius Romam, fortasse etiam Postumia. Habes consilia nostra. nunc cognosce de Bruto. Familiares habet Bru-

tus tuus quosdam creditores Salaminiorum ex Cypro, M. Scaptium et P. Matinium; quos mihi maiorem in modum commendavit. Matinium non novi. Scaptius ad me in castra venit. pollicitus sum curaturum me, Bruti causa, ut ei Salaminii pecuniam solverent. egit gratias. praefecturam petivit. negavi me cuiquam negotianti dare; quod idem tibi ostenderam. Cn. Pompeio petenti probaram institutum meum: quid dicam? Torquato, de M. Lenio tuo, multis aliis. si praefectus vellet esse syngraphae causa, me curaturum, ut exigeret. gratias egit: discessit. Appius noster turmas aliquot equitum dederat huic Scaptio, per quas Salaminios coerceret; et eundem habuerat praefectum. vexabat Salaminios. ego equites ex Cypro decedere iussi. molestе tulit Scaptius. Quid multa? ut ei fidem meam praestarem; cum ad me Salaminii Tarsum venissent, et una Scaptius, imperavi, ut pecuniam solverent. multa de syngrapha, de Scaptii iniuriis. Negavi me audire. hortatus sum; petivi etiam, pro meis in civitatem beneficiis, ut negotium conficerent: denique dixi me coacturum. Homines non modo non recusare, sed etiam hoc dicere, se a me solvere. quod enim praetori dare consuessent, quoniam ego non acceperam, se a me quodam modo dare; atque etiam minus esse aliquanto in Scaptii nomine, quam in vectigali praetorio. Collaudavi homines. Recte, inquit Scaptius: sed subducamus summam. Interim cum ego in edicto tralatitio, centesimas me observaturum, haberem, cum anatocismo anniversario; ille ex syngrapha postulabat quaternas. Quid ais? inquam. possumne contra meum

edictum? At ille profert senatusconsultum Lentulo Philippoque consulibus, *ut qui Ciliciam obtineret, ius ex illa syngrapha diceret.* Cohorrui primo: etenim erat interitus civitatis. reperio duo senatusconsulta iisdem consulibus de eadem syngrapha. Salaminii cum Romae versuram facere vellent, non poterant; quod lex Gabinia vetabat [e syngrapha ius dicere]. Tum ii Bruti familiares, freti gratia Bruti, dare volebant quater, si sibi senatusconsulto caveretur. Fit gratia Bruti senatusconsultum, *Ut neve Salaminiis, neve qui eis dedisset, fraudi esset.* Pecuniam numerarunt. at postea venit in mentem foeneratoribus, nihil se iuvare illud senatusconsultum, quod ex syngrapha ius dici lex Gabinia vetaret. Tum fit senatusconsultum, *Ut ea syngrapha esset, qua vi ceterae.* Sed ut eodem; cum haec differuissem, seducit me Scaptius; ait se nihil contra dicere: sed eos putare, talenta cc se debere; ea se velle accipere: debere autem eos paulo minus: rogat, ut eos ad cc perducam. Optime, inquam. voco illos ad me, remoto Scaptio. Quid vos? quantum, inquam, debetis? Respondent, cvi. Refero ad Scaptium. Homo clamare. Quid opus est? inquam. rationes conferatis. Assidunt, subducunt: ad nummum convenit. illi se numerare velle, urgere, ut acciperet. Scaptius me rursus seducit: rogat, ut rem sic relinquam. Dedi veniam homini impudenter petenti. Graecis querentibus, ut in fano deponerent postulantibus, non concessi. Clamare omnes, qui aderant, nihil impudentius Scaptio, qui centesimis cum anatocismo contentus non esset: alii, nihil stultius. Mihi autem impudens magis, quam stultus, videbatur.

Nam aut bono nomine centesimis contentus erat, aut, non bono, quaternas centesimas sperabat. Habes meam causam: quae si Bruto non probatur; nescio, cur illum amemus: sed avunculo eius certe probabitur, praesertim cum senatusconsultum modo factum sit, puto, postquam tu es profectus, in creditorum causa, ut centesimae perpetuo foenore ducerentur. Hoc quid interfit, si tuos digitos novi, certe habes subductum. in quo quidem, οὐδὲ παρεργον, Lucceius M. F. queritur apud me per literas, summum esse periculum, ne culpa senatus, his decretis, res ad tabulas novas perveniat. commemorat, quid olim mali C. Iulius fecerit, cum dieculam duxerit: nunquam respublica plus. Sed ad rem redeo. Meditare adversus Brutum causam meam: si haec causa est, contra quam nihil honeste dici potest; praesertim cum integram rem et causam reliquerim. Reliqua sunt domestica. De ἐνδομυχῶ probo idem, quod tu; Postumiae F. ille quoniam Pontidiae nugatur. sed vellem adesses. A Quinto fratre his mensibus nihil exspectaris. nam Taurus propter nives ante mensem Iunium transiri non potest. Thermum, ut rogas, creberrimis literis fulcio. P. Valerium negat habere quidquam Deiotarus rex, eumque ait a se sustentari. Cum scies, Romae intercalatum sit, necne; velim ad me scribas certum, quo die mysteria futura sint. Literas tuas minus paulo exspecto, quam si Romae esses: sed tamen exspecto.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER VI.

ARGUMENTUM.

Qui has M. Tullii epistolas in libros distribuit, is mihi videtur, libri alius initium hinc maxime fecisse, quod hae aliis Consulibus, quam superioris libri scriptae fuerint: nempe L. Aemilio Paullo: C. Claudio Marcello, quem Suetonius Marci Marcelli patruelem facit, Dio, sobrinum, vel, ex aliorum opinione, fratrem. *Hic igitur liber* certum argumentum nullum habet, quod ad Remp. pertineat. Nam bellum Parthicum, cuius hic mentio fit, in metu potius, quam re ipsa fuit; cum anno superiore, qui ab illo coepto quartus fuit, finem acceperit. De rebus urbanis, quod odiosa quaedam se Cicero audisse scribit, tale fuit. Caesar cum vereretur, ne se iniqui sui provincia atque exercitu spoliarent; sicque cogeretur, si consul fieri vellet, privatus ac praesens petere; L. Paullum consulem & C. Curionem tribunum pl. antea suis actionibus adversantes, grandi mercede sibi conciliavit; quorum opera factum est, ut retineret exercitum. Nam cum de illo dimittendo referretur, Curio ita est assensus, si reliqui quoque dimitterent; Pompeium notans sine dubio. Hoc anno Cicero de provincia decessit III Kalend. Sext. atque Idib. Oct. Athenis fuit, unde postrema libri huius epistola data est. Reliqua sunt privata atque domestica: de Tullia Dolabellae collocanda; & aliis rebus.

CICERO ATTICO S.

1. ACCEPI tuas literas a. d. quintum Terminalia Laodiceae, quas legi libentiſſime, pleniſſimas amoris, humanitatis, officii, diligentiae. his igitur reſpondebo: ſic enim poſtulas: nec οἰκονομίαν meam inſtitutam, ſed ordinem conſervabo tuum. Recentiſſimas a Cybiſtris te meas literas habere ais, a. d. x Kal. Octob. datas: et ſcire vis, tuas ego quas acceperim. omnes fere, quas commemoras, praeter eas, quas ſcribis Lentuli pueris et Equotutico, et Brundiſio datas. quare non σιγᾶται tua induſtria, quod vereris, ſed praeclare ponitur; ſi quidem id egiſti, ut ego delectarer. nam nulla re ſum delectatus magis. Quod meam βαθυτητα in Appio tibi, libertatem etiam in Bruto probo; vehementer gaudeo: ac putaram ſecus. Appius enim ad me ex itinere bis terve ὑπομεμψιποιὰς literas miſerat, quod quaedam a ſe conſtituta reſcinderem. Ut, ſi medicus, cum aegrotus alii medico traditus ſit, iraſci velit ei medico, qui ſibi ſucceſſerit, ſi, quae ipſe in curando conſtituerit, mutet ille: ſic Appius, cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, ſanguinem miſerit, quidquid potuit detraxerit, mihi tradiderit enectam, προσανατρεφομένην eam a me non libenter videt; ſed modo ſuccenſet, modo gratias agit. nihil enim a me fit cum ulla illius contumelia. tantummodo diſſimilitudo meae rationis offendit hominem. Quid enim poteſt eſſe tam diſſimile, quam illo imperante exhauſtam eſſe ſumtibus et iacturis provinciam; nobis eam obtinentibus, nummum nullum eſſe erogatum nec privatim, nec publice? Quid di-

cam de illius praefectis? comitibus? legatis? etiam de rapinis? de libidinibus? de contumeliis? nunc autem domus mehercule nulla tanto consilio, aut tanta disciplina gubernatur, aut tam modesta est, quam nostra tota provincia. Haec nonnulli amici Appii ridicule interpretantur: qui me idcirco putent bene audire velle, ut ille male audiat, et recte facere, non meae laudis, sed illius contumeliae causa. Sin Appius, ut Bruti literae, quas ad te misi, significabant, gratias nobis agit, non moleste fero: sed tamen eo ipse die, quo haec ante lucem scribebam, cogitabam eius multa inique constituta et acta tollere. Nunc venio ad Brutum, quem ego omni studio, te auctore, sum complexus: quem etiam amare coeperam: sed, dico, revocavi me, ne te offenderem. noli enim putare, me quidquam maluisse, quam, ut mandat is, facere; nec ulla de re plus laborasse. mandatorum autem mihi libellum dedit; iisdemque de rebus tu mecum egeras. omnia sum diligentissime persecutus. Primum, ab Ariobarzane sic contendi, ut talenta, quae mihi pollicebatur, illi daret. quoad mecum rex fuit, perbono loco res erat: post a Pompeii procuratoribus sexcentis premi coeptus est. Pompeius autem cum ob ceteras causas plus potest unus, quam ceteri omnes, tum quod putatur ad bellum Parthicum esse venturus. ei tamen sic nunc solvitur, tricesimo quoque die talenta Attica XXXIII, et hoc ex tributis: nec id satis efficit in usuram menstruam. sed Cnaeus noster clementer id fert: sorte caret: usura, nec ea solida, contentus est. alii neque solvit cuiquam, nec potest solvere. nullum enim aerarium,

nullum vectigal habet. Appii instituto tributa imperat. ea vix, in foenus Pompeii quod satis sit, efficiunt. Amici regis duo tresve perdivites sunt: sed ii suum tam diligenter tenent, quam ego, aut tu. Equidem non desino tamen per literas rogare, suadere, accusare regem. Deiotarus etiam mihi narravit, se ad eum legatos misisse de re Bruti: eos sibi responsum retulisse, illum non habere. et mehercule ego ita iudico, nihil illo regno spoliatius, nihil rege egentius. itaque aut tutela cogito me abdicare, aut, ut pro Glabrione Scaevola, foenus et impendium recusare. Ego tamen, quas per te Bruto promiseram praefecturas, M. Scaptio, L. Gavio, qui in regno rem Bruti procurabant, detuli. nec enim in provincia mea negotiabantur. tu autem meministi, nos sic agere, ut, quot vellet, praefecturas sumeret, dum ne negotiatori. itaque duas ei praeterea dederam. sed ii, quibus petierat, de provincia decesserant. Nunc cognosce de Salaminiis: quod video tibi etiam novum accidisse, tanquam mihi. nunquam enim ex illo audivi, illam pecuniam esse suam. quin etiam libellum ipsius habeo, in quo est, *Salaminii pecuniam debent M. Scaptio et P. Matinio, familiaribus meis.* Eos mihi commendat: adscribit etiam, et quasi calcar admovet, interceſſisse se pro iis magnam pecuniam. Confeceram, ut solverent, centesimis sexennii ductis cum renovatione singulorum annorum. at Scaptius quaternas postulabat. metui, si impetrasset, ne tu ipse me amare desineres. nam ab edicto meo recessissem, et civitatem, in Catonis et in ipsius Bruti fide locatam, meisque beneficiis ornatam, funditus perdidis-

ſem. Atque hoc tempore ipſo impingit mihi epiſtolam Scaptius Bruti, rem illam ſuo periculo eſſe: quod nec mihi unquam Brutus dixerat, nec tibi: etiam, ut praefecturam Scaptio deferrem. id vero per te exceperamus, ne negotiatori: quodſi cuiquam, huic tamen non. fuerat enim praefectus Appio; et quidem habuerat turmas equitum, quibus incluſum in curia ſenatum Salamine obſederat, ut fame ſenatores quinque morerentur. itaque ego, quo die tetigi provinciam, cum mihi Cyprii legati Epheſum obviam veniſſent, literas miſi, ut equites ex inſula ſtatim decederent. His de cauſis credo Scaptium iniquius de me aliquid ad Brutum ſcripſiſſe. ſed tamen hoc ſum animo: ſi Brutus putabit me quaternas centeſimas oportuiſſe decernere, qui in tota provincia ſingulas obſervarem, itaque edixiſſem, idque etiam acerbiſſimis foeneratoribus probaretur; ſi praefecturam negotiatori denegatam queretur, quod ego Torquato noſtro in tuo Lenio, Pompeio ipſi in Sext. Statio negavi, et iis probavi; ſi equites deductos moleſte feret: accipiam equidem dolorem, mihi illum iraſci, ſed multo maiorem, non eſſe eum talem, qualem putaſſem. Illud quidem fatebitur Scaptius, me ius dicente, ſibi omnem pecuniam ex edicto meo auferendi poteſtatem fuiſſe. Addo etiam illud, quod vereor, tibi ipſi ut probem: conſiſtere uſura debuit, quae erat in edicto meo. deponere volebant: impetravi ab Salaminiis, ut ſilerent. veniam illi quidem mihi dederunt; ſed quid iis fiet, ſi huc Paullus venerit? ſed totum hoc Bruto dedi, qui de me ad te humaniſſimas literas ſcripſit: ad me autem, etiam

cum rogat aliquid, contumaciter, arroganter, αχαριστωντως solet scribere. Tu autem velim ad eum scribas de his rebus, ut sciam, quo modo haec accipiat. facies enim me certiorem. Atque hoc superioribus literis ad te diligenter perscripseram: sed plane te intelligere volui, mihi non excidisse illud, quod tu ad me quibusdam literis scripsisses; si nihil aliud de hac provincia, nisi illius benevolentiam, deportassem, mihi id satis esse. Sit sane; quoniam ita tu vis: sed tamen cum eo credo, quod sine peccato meo fiat. Igitur meo decreto soluta res Scaptio statim. quam id rectum sit, tu iudicabis: ne ad Catonem quidem provocabo. Sed noli me putare εγκεκλευσματα illa tua abiecisse, quae mihi in visceribus haerent. flens mihi meam famam commendasti. Quae epistola tua est, in qua mentionem non facias? Itaque irascatur, qui volet: patiar. το γαρ ευ μετ' εμου. praesertim cum sex libris, tanquam praedibus, me ipsum obstrinxerim, quos tibi tam valde probari gaudeo: e quibus unum ιστορικον requiris de Cn. Flavio Cn. F. ille vero ante decemviros non fuit: quippe qui aedilis curulis fuerit; qui magistratus multis annis post decemviros institutus est. Quid ergo profecit, quod protulit fastos? occultatam putant quodam tempore istam tabulam, ut dies agendi peterentur a paucis. nec vero pauci sunt auctores, Cn. Flavium scribam fastos protulisse, actionesque composuisse: ne me hoc, vel potius Africanum (is enim loquitur) commentum putes. Ουκ ελαθες σε illud de gestu histrionis; tu scelesti suspicaris, ego αφελως scripsi. De me imperatore scribis te ex Philotimi literis cognosse.

ſed credo te, iam in Epiro cum eſſes, binas meas de omnibus rebus accepiſſe, unas a Pindeniſſo capto, alteras a Laodicea, utrasque tuis pueris datas. quibus de rebus, propter caſum navigandi, per binos tabellarios miſi Romam literas publice. De Tullia mea tibi aſſentior; ſcripſique ad eam, et ad Terentiam, mihi placere. tu enim ad me iam ante ſcripſeras, *ac vellem te in tuum veterem gregem retuliſſes.* Correcta vero epiſtola Memmiana, nihil negotii fuit. multo enim malo hunc a Pontidia, quam illum a Servilia. quare adiunges Auſium noſtrum, hominem ſemper amantem mei; nunc, credo, eo magis, quod debet etiam fratris Appii amorem erga me cum reliqua hereditate creviſſe; qui declaravit, quanti me faceret, cum ſaepe, tum in Burſa. nae tu me ſollicitudine magna liberaris. Furnii exceptio mihi non placet. nec enim ego ullum aliud tempus timeo, niſi quod ille ſolum excipit. ſed ſcriberem ad te de hoc plura, ſi Romae eſſes. In Pompeio te ſpem omnem otii ponere non miror: ita res eſt; removendumque cenſeo illud *diſſimulantem.* Sed enim, οἰκονομία ſi perturbatior eſt, tibi aſſignato: te enim ſequor σχεδιάζοντα. Cicerones pueri amant inter ſe, diſcunt, exercentur: ſed alter, uti dixit Iſocrates in Ephoro et Theopompo, frenis eget, alter calaribus. Quinto togam puram Liberalibus cogitabam dare. mandavit enim pater. eam ſic obſervabo, quaſi intercalatum non ſit. Dionyſius mihi quidem in amoribus eſt. pueri autem aiunt, eum furenter iraſci. ſed homo nec doctior, nec ſanctior fieri poteſt, nec tui meique amantior. Thermum, Silium vere audis laudari. valde ſe honeſte gerunt. adde M.

Nonium, Bibulum, me, si voles. Iam Scrofa vellem haberet, ubi posset. est enim lautum negotium. ceteri infirmant πολιτευμα Catonis. Hortensio quod causam meam commendas, valde gratum. De Amiano spei nihil putat esse Dionysius. Terentii nullum vestigium agnovi. Moeragenes certe periit. feci iter per eius possessionem, in qua animal reliquum nullum est. haec non noram tum, cum cum Democrito tuo locutus sum. Rhosiaca vasa mandavi. Sed heus tu, quid cogitas? *in felicatis lancibus et splendidissimis* canistris, olusculis nos soles pascere; quid te in vasis fictilibus appositurum putem? Κερας Phemio mandatum est: reperietur; modo aliquid illo dignum canat. Parthicum bellum impendet. Cassius ineptas literas misit. necdum Bibuli erant allatae: quibus recitatis, puto fore, ut aliquando commoveatur senatus. equidem sum in magna *animi perturbatione*. si, ut opto, *non prorogatur nostrum* negotium; habeo *Iunium et Quintilem* in metu. esto; duo quidem menses sustinebit Bibulus. quid illo fiet, quem reliquero, praesertim si fratrem? quid me autem, si non tam cito decedo? magna turba est. mihi tamen cum Deiotaro convenit, ut ille in meis castris esset cum suis copiis omnibus. habet autem cohortes quadringenarias nostra armatura xxx; equitum CIↃ CIↃ. erit ad sustentandum, quoad Pompeius veniat; qui literis, quas ad me mittit, significat, suum negotium illud fore. hiemant in nostra provincia Parthi. exspectatur ipse Orodes. quid quaeris? aliquantum est negotii. De Bibuli edicto nihil novi, praeter illam exceptionem, de qua tu ad me scripseras, *nimis gra-*

vi praeiudicio in ordinem noſtrum. ego tamen habeo ἰσοδυναμεσαν, ſed tectiorem, ex Q. Mucii P. F. edicto Aſiatico, *extra quam ſi ita negotium geſtum eſt, ut eo ſtari non oporteat, ex fide bona:* multaque ſum ſecutus Scaevolae; in iis illud, in quo ſibi libertatem cenſent Graeci datam, ut Graeci inter ſe diſceptent ſuis legibus. Breve autem edictum eſt propter hanc meam διαιρεσιν, quod duobus generibus edicendum putavi: quorum unum eſt provinciale, in quo eſt de rationibus civitatum, de aere alieno, de uſura, de ſyngraphis; in eodem omnia de publicanis: alterum, quod ſine edicto ſatis commode tranſigi non poteſt, de hereditatum poſſeſſionibus, de bonis poſſidendis, magiſtris faciendis, vendendis: quae ex edicto et poſtulari, et fieri ſolent. Tertium, de reliquo iure dicundo, αγραφον reliqui. dixi me de eo genere mea decreta ad edicta urbana accommodaturum: itaque curo, et ſatisfacio adhuc omnibus. Graeci vero exſultant, quod peregrinis iudicibus utuntur. Nugatoribus quidem, inquies. Quid refert? tamen ſe αυτονομιαν adeptos putant. veſtri enim, credo, graves habent, Turpionem ſutorium, et Vettium mancipem. De publicanis quid agam, videris quaerere. Habeo in deliciis, obſequor, verbis laudo, orno; efficio, ne cui moleſti ſint. το παραδοξοτατον, uſuras eorum, quas pactionibus adſcripſerant, ſervavit etiam Servilius. Ego ſic: diem ſtatuo ſatis laxam; quam ante ſi ſolverint, dico me centeſimas ducturum; ſi non ſolverint, ex pactione. Itaque et Graeci ſolvunt tolerabili foenore; et publicanis res eſt gratiſſima. Sic illa iam habent, pleno modio verborum honorem,

invitationem crebram. quid plura? sunt omnes ita mihi familiares, ut se quisque maxime putet. sed tamen μηδεν αυτοις. Scis reliqua. De statua Africani, (ω πραγματων ασυγκλωστων! sed me ipsum delectavit in tuis literis) ain' tu? Scipio hic Metellus proavum suum nescit censorem non fuisse? atqui nihil habuit aliud inscriptum nisi Cos. ea statua, quae ad Opis per te posita in excelso est. in illa item, quae est ad Πολυδευκης, hercule inscriptum est Cos. quam esse eiusdem, status, amictus, anulus, imago ipsa declarat. At mehercule ego cum in turma inauratarum equestrium, quas hic in Capitolio posuit, animadvertissem in Serapionis subscriptione Africani cognomen, erratum fabrile putavi; nunc video Metelli. o ανιστοφησιαν turpem! nam illud de Flavio et fastis, si secus est, commune erratum est; et tu belle ητοφησας; et nos publicam prope opinionem secuti sumus, ut multa apud Graecos. Quid enim non dixit, Ευπολιν, τον της αρχαιας, ab Alcibiade, navigante in Siciliam, deiectum esse in mare? redarguit Eratosthenes. affert enim, quas ille post id tempus fabulas docuerit. num idcirco Duris Samius, homo in historia diligens, quod cum multis erravit, irridetur? Quis Zaleucum leges Locris scripsisse non dixit? num igitur iacet Theophrastus, si id a Timaeo, tuo familiari, reprehensum est? Sed nescire, proavum suum censorem non fuisse, turpe est; praesertim cum post eum consulem, nemo Cornelius, illo vivo, censor fuerit. Quod de Philotimo, et de solutione H-S xx DC scribis, Philotimum circiter Kalend. Ianuar. in Chersonesum audio venisse: ac mihi ab eo nihil adhuc. reliqua mea Camillus

ſcribit ſe accepiſſe: ea quae ſint, neſcio, et aveo ſcire. verum haec poſterius, et coram fortaſſe commodius. Illud me, mi Attice, in extrema fere parte epiſtolae commovit: ſcribis enim ſic, τι λοιπον? deinde me obſecras amantiſſime, ne obliviſcar vigilare, et ut animadvertam, quae fiant. Num quid de quo inaudiſti? etſi nihil eiusmodi eſt. πολλαχε και δει. nec enim me fefelliſſet, nec fallet. ſed iſta admonitio tua tam accurata, neſcio quid mihi ſignificare viſa eſt. De M. Octavio iterum iam tibi reſcribo, te illi probe reſpondiſſe. paulo vellem fidentius. Nam Coelius libertum ad me miſit, et literas accurate ſcriptas: ſed de pantheris foede, ac civitatibus. Reſcripſi, alterum me moleſte ferre, ſi ego in tenebris laterem, nec audiretur Romae, nullum in mea provincia nummum, niſi in aes alienum, erogari; docuique, nec mihi conciliare pecuniam licere, nec illi capere; monuique eum, quem plane diligo, ut, cum alios accuſaſſet, cautius viveret. illud autem alterum, alienum eſſe exiſtimatione mea, Cybiratas imperio meo publice venari. Lepta tua epiſtola gaudio exſultat. etenim ſcripta belle eſt, meque apud eum magna in gratia poſuit. Filiola tua gratum mihi fecit, quod tibi diligenter mandavit, ut mihi ſalutem adſcriberes: gratum etiam Pilia: ſed illa officioſius, quod mihi, quem nunquam vidit. igitur tu quoque ſalutem utrique adſcribito. Literarum datarum prid. Kal. Ianuar. ſuavem habuit recordationem clariſſimi iurisiurandi: quod ego non eram oblitus. magnus enim praetextatus illo die fui. Habes ad omnia, non, ut poſtulaſti, χρυσεα χαλκειων; ſed paria paribus reſpondimus. Ecce autem alia puſilla epiſtola, quam non

relinquam ἀναντιφωνητον. Bene mehercule potuit Lucceius Tuſculanum; niſi forte: ſolet enim cum ſuo tibicine: et velim ſcire, quis ſit ſtatus eius. Lentulum quidem noſtrum prae aere Tuſculanum proſcripſiſſe audio. cupio hos expeditos videre: cupio etiam Sextium: adde, ſi vis, Coelium: quibus omnibus eſt, αἰδεσθεν μεν ἀννασθαι, δεισαν δ' ὑποδεχθαι. De Memmio reſtituendo ut Curio cogitet, te audiſſe puto. De Egnatii Sidicini nomine, nec nulla, nec magna ſpe ſumus. Pinarium, quem mihi commendas, diligentiſſime Deiotarus curat, graviter aegrum. Reſpondi etiam minori. Tu velim, dum ero Laodiceae, id eſt, ad Idus Mai. quam ſaepiſſime mecum per literas colloquare: et cum Athenas veneris, (iam enim ſciemus de rebus urbanis, de provinciis, quae omnia in menſem Martium ſunt collata,) utique ad me tabellarios mittas. Sed heus tu, iamne vos a Caeſare per Herodem talenta Attica L extorſiſtis? in quo, ut audio, magnum odium Pompeii ſuſcepiſtis. putat enim, ſuos nummos vos comediſſe; Caeſarem in Nemorenſi aedificando diligentiorem fore. Hoc ego ex P. Vedio, magno nebulone, ſed Pompeii tamen familiari, audivi. Hic Vedius venit mihi obviam cum duobus eſſedis, et rheda equis iuncta, et lectica, et familia magna: pro qua, ſi Curio legem pertulerit, H-S centena pendat neceſſe eſt. erat praeterea cynocephalus in eſſedo: nec deerant onagri. nunquam vidi hominem nequiorem. ſed extremum audi. Diverſatus eſt Laodiceae apud Pompeium Vindullum. ibi ſua depoſuit, cum ad me profectus eſt. Moritur interim Vindullus: quae res ad Magnum Pompeium pertinere putabatur.

C. Vennonius domum Vindulli venit. cum omnia obſignaret, in Vedianas res incidit. in his inventae ſunt quinque plangunculae matronarum, in quibus una ſororis amici tui, hominis Bruti, qui hoc utatur; et illius Lepidi, qui haec tam negligenter ferat. Haec te volui παρισοτροησαι. ſumus enim ambo belle curioſi. Unum etiam velim cogites. audio Appium προπυλαιον Eleuſine facere. num inepti fuerimus, ſi nos quoque Academiae fecerimus? Puto, inquies. ergo id ipſum ſcribes ad me. equidem valde ipſas Athenas amo. volo eſſe aliquod monumentum. odi falſas inſcriptiones ſtatuarum alienarum. ſed ut tibi placebit: faciesque me, in quem diem Romana incidant myſteria, certiorem, et quo modo hiemaris. Cura ut valeas. Poſt Leuctricam pugnam die ſeptingenteſimo ſexageſimo quinto.

CICERO ATTICO S.

2. CUM Philogenes, libertus tuus, Laodiceam ad me, ſalutandi cauſa, veniſſet, et ſe ſtatim ad te navigaturum eſſe diceret; has ei literas dedi: quibus ad eas reſcripſi, quas acceperam a Bruti tabellario. Et reſpondebo primum poſtremae tuae paginae, quae mihi magnae moleſtiae fuit, quod ad te ſcriptum eſt a Cincio de Statii ſermone: in quo hoc moleſtiſſimum eſt, Statium dicere, a me quoque id conſilium probari. probari autem? de iſto hactenus. dixerim me vel plurima vincula tecum ſummae coniunctionis optare, etſi ſunt amoris arctiſſima: tantum abeſt, ut ego ex eo, quo adſtricti ſumus, laxari aliquid velim. Il-

lum autem multa de iſtis rebus aſperius ſolere loqui, ſaepe ſum expertus; ſaepe etiam lenivi iratum. id ſcire te arbitror. in hac autem peregrinatione, militiave noſtra, ſaepe incenſum ira vidi, ſaepe placatum. Quid ad Statium ſcripſerit, neſcio. quidquid acturus de tali re fuit, ſcribendum tamen ad libertum non fuit. mihi autem erit maxime curae, ne quid fiat ſecus, quam volumus, quamque oportet. Nec ſatis eſt in eiusmodi re, ſe quemque praeſtare: maximae partes iſtius officii ſunt pueri Ciceronis, ſive iam adoleſcentis: quod quidem illum ſoleo hortari. ac mihi videtur matrem valde, ut debet, amare, teque mirifice. ſed eſt magnum illud quidem, verumtamen multiplex pueri ingenium: quo ego regendo habeo negotii ſatis. Quoniam reſpondi poſtremae tuae paginae prima mea; nunc ad primam revertar tuam. Peloponneſias civitates omnes *maritimas eſſe, hominis non nequam, ſed etiam tuo iudicio probati*, Dicaearchi *tabulis* credidi. is multis nominibus in Trophoniana Chaeronis narratione Graecos in eo reprehendit, quod mare tam ſecuti ſunt, nec ullum in Peloponneſo locum excipit. cum mihi auctor placeret, (etenim erat ιστορικωτατος, et vixerat in Peloponneſo,) admirabar tamen; et, vix accredens, communicavi cum Dionyſio. atque is primo eſt commotus: deinde, quod tum de iſto Dicaearcho non minus bene exiſtimabat, quam tu de C. Veſtorio, ego de M Cluvio, non dubitabat, quin ei crederemus. Arcadiae cenſebat eſſe Lepreon quoddam maritimum: Tenea autem, et Aliphera, et Tritia νεοκτιστα ei videbatur; idque τω των νεων καταλογω confirmabat, ubi mentio

non fit istorum. Atque istum ego locum totidem verbis a Dicaearcho transtuli. Phliasios autem dici sciebam, et ita fac ut habeas; nos quidem sic habemus. sed primo me ἀναλογια deceperat, Φλιυς, Οπους, Σιπυς. quod Ὀπυντιοι, Σιπυντιοι. sed hoc continuo correximus. Laetari te nostra moderatione et continentia video. tum id magis faceres, si adesses, atque hoc foro, quod egi ex Idibus Febr. Laodiceae ad Kalend. Mai. omnium dioecesium, praeter Ciliciae. mirabilia quaedam effecimus: ita multae civitates omni aere alieno liberatae, multae valde levatae sunt: omnes, suis legibus et iudiciis usae, αυτονομιαν adeptae, revixerunt. His ego duobus generibus facultatem ad se aere alieno liberandas aut levandas dedi; uno, quod omnino nullus in imperio meo sumtus factus est, (nullum cum dico, non loquor υπερβολικως,) nullus, inquam, ne teruncius quidem. hac autem re, incredibile est, quantum civitates emerserint. Accessit altera. Mira erant in civitatibus ipsorum furta Graecorum, quae magistratus sui fecerant. quaesivi ipse de iis, qui annis decem proximis magistratum gesserant. aperte fatebantur. itaque, sine ulla ignominia, suis humeris pecunias populis retulerunt. populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipso lustro nihil solverant, etiam superioris lustri reddiderunt. itaque publicanis in oculis sumus. Gratis, inquis, viris. Sensimus. Iam cetera iurisdictio nec imperita, et clemens cum admirabili facilitate. aditus autem ad me minime provinciales. nihil per cubicularium. ante lucem inambulabam domi, ut olim candidatus. grata haec et magna, mihique nondum laboriosa ex illa vetere militia. Nonis Mai. in

Ciliciam cogitabam: ibi cum Iunium menſem conſumſiſſem, atque utinam in pace! (magnum enim bellum impendet a Parthis) Quintilem in reditu ponere. annuae enim mihi operae a. d. III Kalend. Sext. emerentur. magna autem in ſpe ſum, mihi nihil temporis prorogatum iri. Habebam acta urbana uſque ad nonas Martias; e quibus intelligebam, Curionis noſtri conſtantia omnia potius actum iri, quam de provinciis. ergo, ut ſpero, propediem te videbo. Venio ad *Brutum tuum, immo noſtrum*: ſic enim mavis. Equidem omnia feci, quae potui aut in mea provincia perficere, aut in regno experiri. omni igitur modo egi cum rege, et ago quotidie, per literas ſcilicet. ipſum enim triduum quatriduumve mecum habui turbulentis in rebus, quibus eum liberavi. ſed et tum praeſens, et poſtea creberrimis non deſtiti rogare et petere mea cauſa; ſuadere et hortari ſua. multum profeci, ſed quantum, non plane, quia longe abſum, ſcio. Salaminios autem (hos enim poteram coercere) adduxi, ut totum nomen Scaptio vellent ſolvere; ſed centeſimis ductis a proxima quidem ſyngrapha, nec perpetuis, ſed renovatis quotannis. numerabantur nummi: noluit Scaptius. Tun' qui ais Brutum cupere aliquid perdere? quaternas habebat in ſyngrapha. fieri non poterat: nec, ſi poſſet, ego pati poſſem. Audio omnino Scaptium poenitere. nam quod ſenatusconſultum eſſe dicebat, ut ius ex ſyngrapha diceretur, eo conſilio factum eſt, quod pecuniam Salaminii contra legem Gabiniam ſumſerant. vetabat autem Auli lex, ius dici de ita ſumta pecunia. decrevit igitur ſenatus, ut ius diceretur iſta ſyn-

grapha. nunc iſta habet iuris idem, quod ceterae, nihil praecipui. Haec a me ordine facta, puto me Bruto probaturum; tibi neſcio; Catoni certe probabo. ſed iam ad te ipſum revertor. Ain' tandem, Attice, laudator integritatis et elegantiae? *auſus es hoc ex ore tuo*, inquit Ennius, ut equites Scaptio ad pecuniam cogendam darem, me rogare? an tu, ſi mecum eſſes, qui ſcribis morderi te interdum, quod non ſimul ſis, paterere me id facere, ſi vellem? *Non amplius*, inquis, *quinquaginta*. Cum Spartaco minus multi primo fuerunt. Quid tandem iſti mali in tam tenera inſula non feciſſent? non feciſſent autem? immo quid ante adventum meum non fecerunt? incluſum in curia ſenatum habuerunt Salaminium ita multos dies, ut interierint nonnulli fame. erat enim praefectus Appii Scaptius; et habebat turmas ab Appio. Id me igitur tu, cuius mehercule os mihi ante oculos ſolet verſari, cum de aliquo officio ac laude cogito, tu me, inquam, rogas, praefectus ut Scaptius ſit? alias hoc ſtatueramus, ut negotiatorem neminem: idque Bruto probaveramus. Habeat is turmas? cur potius, quam cohortes? ſumtu iam nepos evadit Scaptius. Volunt, inquis, principes. Scio. nam ad me Epheſum usque venerunt, flentesque equitum ſcelera, et miſerias ſuas detulerunt. itaque ſtatim dedi literas, ut ex Cypro equites ante certam diem decederent; ob eamque cauſam, tum ob ceteras, Salaminii nos in coelum decretis ſuis ſuſtulerunt. Sed iam quid opus equitatu? ſolvunt enim Salaminii. niſi forte id volumus armis efficere, ut foenus quaternis centeſimis ducant. Et ego audebo legere unquam, aut at,

tingere eos libros, quos tu dilaudas, si tale quid fecero? Nimis, nimis, inquam, in isto Brutum amasti, dulcissime Attice: nos, vereor, ne parum. Atque haec, scripsi ego ad Brutum, scripsisse te ad me. Cognosce nunc cetera. Pro Appio nos hic omnia facimus; honeste tamen, sed plane libenter: nec enim ipsum odimus; et Brutum amamus; et Pompeius mirifice a me contendit; quem mehercule plus plusque in dies diligo. C. Coelium quaestorem huc venire audisti. nescio, quid sit: sed... Pammenia illa mihi non placent. Ego me spero Athenis fore mense Septembri. tuorum itinerum tempora scire sane velim. Ευηθειαν Sempronii Rufi cognovi ex epistola tua Corcyraea. Quid quaeris? invideo potentiae Vestorii. Cupiebam etiam nunc plura garrire; sed lucet: urget turba: festinat Philogenes. Valebis igitur, et valere Piliam et Caeciliam nostram iubebis literis: *salvebis a meo Cicerone.*

CICERO ATTICO S.

3. ETSI nil sane habebam novi, quod post accidisset, quam dedissem ad te Philogeni, liberto tuo, literas; tamen cum Philotimum Romam remitterem, scribendum aliquid ad te fuit: ac primum illud, quod me maxime angebat, (non quo me aliquid iuvare posses, quippe res enim est in manibus; tu autem abes longe gentium:

Πολλα δ' εν μεταιχμιω

Νοτος κυλινδει κυματ' ευρεισης αλος) obrepsit dies, ut vides, (mihi enim a. d. III Kal. Sext. de provincia decedendum est,) nec succeditur. Quem relinquam,

qui provinciae praesit? Ratio quidem et opinio hominum postulat fratrem: primum, quod videtur esse honos; nemo igitur potior: deinde, quod solum habeo praetorium. Pomtinus enim ex pacto et conventu (nam ea lege exierat) iam a me discesserat. Quaestorem nemo dignum putat. etenim est levis, libidinosus, sagax. De fratre autem primum illud est: persuaderi ei non posse arbitror. odit enim provinciam. et hercule nihil odiosius, nihil molestius. deinde, ut mihi nolit negare; quidnam mei sit officii? cum bellum esse in Syria magnum putetur, id videatur in hanc provinciam erupturum; hic praesidii nihil sit; sumtus annuus decretus sit; videaturne aut pietatis esse meae, fratrem relinquere; aut diligentiae, nugarum aliquid relinquere? magna igitur, ut vides, sollicitudine afficior, magna inopia consilii. Quid quaeris? *toto negotio nobis* opus non fuit. Quanto tua provincia melior? decedes, *cum voles*; nisi forte iam decessisti: quem videbitur, praeficies Thesprotiae et Chaoniae. Necdum tamen ego Quintum conveneram, ut iam, si id placeret, scirem, possetne ab eo impetrari: nec tamen, si posset, quid vellem, habebam. Hoc est igitur eiusmodi. reliqua plena adhuc et laudis et gratiae, digna iis libris, quos tu laudas. conservatae civitates; cumulate publicanis satisfactum: offensus contumelia nemo; decreto iusto et severo perpauci; nec tamen quisquam, ut queri audeat. res gestae dignae triumpho: de quo ipso nihil cupide agemus; sine tuo quidem consilio certe nihil. Clausula est difficilis in tradenda provincia. sed haec Deus aliquis gubernabit. De urbanis rebus sci-

licet plura tu ſcis; ſaepius et certiora audis. equidem doleo, non me tuis literis certiorem fieri. huc enim odioſa afferebantur de Curione, de Paullo: non quo ullum periculum videam ſtante Pompeio, vel etiam ſedente; valeat modo: ſed mehercule Curionis et Paulli, meorum familiarium, vicem doleo. Formam igitur mihi totius reipublicae, ſi iam es Romae, aut cum eris, velim mittas; quae mihi obviam veniat, ex qua me fingere poſſim, et praemeditari, quo animo accedam ad urbem. eſt enim quiddam, advenientem non eſſe peregrinum atque hoſpitem. Et, quod paene praeterii, Bruti tui cauſa, ut ſaepe ad te ſcripſi, feci omnia. Cyprii numerabant. ſed Scaptius centeſimis, renovato in ſingulos annos foenore, contentus non fuit. Ariobarzanes non in Pompeium prolixior per ipſum, quam per me in Brutum: quem tamen ego praeſtare non poteram. erat enim rex perpauper; aberamque ab eo ita longe, ut nihil poſſem niſi literis; quibus pugnare non deſtiti. Summa haec eſt: pro ratione pecuniae liberalius eſt Brutus tractatus, quam Pompeius: Bruto curata hoc anno talenta circiter C. Pompeio in ſex menſibus promiſſa CC. Iam in Appii negotio quantum tribuerim Bruto, dici vix poteſt. Quid eſt igitur, quod laborem? amicos habet meras nugas, Matinium, Scaptium; qui, quia non habuit a me turmas equitum, quibus Cyprum vexaret, ut ante me fecerat, fortaſſe ſuccenſet; aut quia praefectus non eſt, quod ego nemini tribui negotiatori; non C. Vennonio, meo familiari; non tuo M. Lenio; et quod tibi Romae oſtenderam me ſervaturum, in eo perſeveravi. ſed quid poterit queri is, qui, auferre

pecuniam cum posset, noluit? Scaptio, qui in Cappadocia fuit, puto esse satisfactum. is a me tribunatum cum accepisset, quem ego ex Bruti literis ei detulissem, postea scripsit ad me, se uti nolle eo tribunatu. Gavius est quidam; cui cum praefecturam detulissem Bruti rogatu, multa et dixit, et fecit cum quadam mea contumelia, P. Clodii canis. is me nec proficiscentem Apameam prosecutus est; nec, cum postea in castra veniisset, atque inde discederet, numquid vellem, rogavit; et fuit aperte mihi, nescio quare, non amicus. hunc ego si in praefectis habuissem, quem tu me hominem putares? qui, ut scis, potentissimorum hominum contumaciam nunquam tulerim, ferrem huius assectae? etsi hoc plus est, quam ferre, tribuere etiam beneficii aliquid et honoris. Is igitur Gavius, cum Apameae me nuper vidisset Romam proficiscens, me ita appellavit: (Culleolum vix auderem:) Unde, inquit, me iubes petere cibaria praefecti? Respondi lenius, quam putabant oportuisse, qui aderant; me non instituisse iis dare cibaria, quorum opera non essem usus. Abiit iratus. Huius nebulonis oratione si Brutus moveri potest, licebit eum solus ames; me aemulum non habebis. sed illum eum futurum esse puto, qui esse debet. tibi tamen causam notam esse volui: et ad ipsum haec perscripsi diligentissime. Omnino (soli enim sumus) nullas unquam ad me literas misit Brutus, ne proxime quidem de Appio, in quibus non inesset arrogans, ἀκοινώνητον aliquid. tibi autem valde solet in ore esse,

Granius autem
Non contemnere se, et reges odisse superbos:

in quo tamen ille mihi risum magis, quam stomachum, movere solet: sed plane parum cogitat, quid scribat, aut ad quem. Q. Cicero puer legit, ut opinor, et certe, epistolam inscriptam patri suo. solet enim aperire, idque de meo consilio, si quid forte sit, quod opus sit sciri. in ea autem epistola erat illud idem de sorore, quod ad me. mirifice conturbatum vidi puerum. lacrymans mecum est questus. Quid quaeris? miram in eo pietatem, suavitatem, humanitatemque perspexi: quo maiorem spem habeo, nihil fore aliter, ac deceat. id te igitur scire volui. Ne illud quidem praetermittam: Hortensius filius fuit Laodiceae gladiatoribus flagitiose et turpiter. hunc ego patris causa vocavi ad coenam, quo die venit; et eiusdem patris causa nihil amplius. is mihi dixit, se Athenis me exspectaturum, ut mecum decederet. Recte, inquam: quid enim dicerem? omnino puto nihil esse, quod dixit. nolo quidem; ne offendam patrem, quem mehercule multum diligo. sin fuerit meus comes, moderabor ita, ne quid eum offendam, quem minime volo. Haec sunt: etiam illud. Orationem Q. Celeris mihi velim mittas contra M. Servilium. literas mitte quamprimum: si nihil; nihil fieri, vel per tuum tabellarium. Piliae et filiae salutem. Cura, ut valeas.

CICERO ATTICO S.

4. TARSUM venimus Nonis Iuniis. ibi me multa moverunt: magnum in Syria bellum; magna in Cilicia latronicia; mihi difficilis ratio administrandi, quod paucos dies habebam reliquos annui muneris:

illud autem difficillimum; relinquendus erat ex ſenatusconſulto qui praeeſſet. Nihil minus probari poterat, quam quaeſtor Meſcinius. nam de Coelio nihil audiebamus. Rectiſſimum videbatur, fratrem cum imperio relinquere: in quo multa moleſta, diſceſſus noſter, belli periculum, militum improbitas, ſexcenta praeterea. O rem totam odioſam! ſed haec fortuna viderit; quoniam conſilio non multum uti licet. Tu, quando Romam ſalvus, ut ſpero, veniſti, videbis, ut ſoles, omnia, quae intelliges noſtra intereſſe, in primis de Tullia mea: cuius de conditione quid mihi placeret, ſcripſi ad Terentiam, cum tu in Graecia eſſes; deinde de honore noſtro. quod enim tu abfuiſti, vereor ut ſatis diligenter actum in ſenatu ſit de literis meis. Illud praeterea μυστικωτερον ad te ſcribam: tu ſagacius odorabere: της δαμαρτος μου ὁ απελευθερος (οισθα ὁν λεγω) εδοξε μοι πρωιν, εξ ὡν αλογευομενος παρεφθεγγετο, πεφυρακεναι τας ψηφους εκ της ωνης των ὑπαρχοντων του Κροτωνιατου τυραννοκτονου. δεδοικα δη, μητι νοησης. εἰς δηπου τουτο δη περισκεψαμενος, τα λοιπα εξασφαλισαι. non queo tantum, quantum vereor, ſcribere. tu autem fac, ut mihi tuae literae volent obviae. Haec feſtinans ſcripſi in itinere atque agmine. Piliae, et puellae Caeciliae belliſſimae ſalutem dices.

CICERO ATTICO S.

5. NUNC quidem profecto Romae es: quo te, ſi ita eſt, ſalvum veniſſe gaudeo: unde quidem quam diu abfuiſti, magis a me abeſſe videbare, quam ſi domi eſſes. minus enim mihi meae notae res erant, minus etiam publicae. quare velim, etſi,

ut spero, te haec legente aliquantum viae processero, tamen obvias mihi literas quam argutissimas de omnibus rebus crebro mittas, in primis de quo scripsi ad te antea: της ξυναορου της εμης ουξελευθερος, εδοξε μοι δαμα βατταριζων, και αλυων τοις ξυλλογοις, και ταις λεσχαις, ὑπο τι πεφυρακεναι τας ψηφους εν τοις ὑπαρχουσι τοις του Κροτωνιατου. hoc tu indaga, ut soles; ast hoc magis. εξ αστεως ἑπταλοφου τειχων παρεδωκεν μνων κ δ. μ η. οφειλημματων Καμιλλω. ἑαυτον τε οφειλοντα μνας κ δ. εκ των Κροτωνιατικων, και εκ των Χερρονησιατικων μ η· και μνας κληρονομησας χ μ. χ μ. τουτων δε μηδε οβολον διαλυσασθαι, παντων οφειληθεντων του δευτερου μηνος τη νουμηνια. τον δε απελευθερον αυτου, οντα ὁμωνυμον τω Κοιωνος πατρι, μηδεν ολοσχερως πεφροντικεναι. ταυτα ουν, πρωτον μεν, ἱνα παντα σωζηται· δευτερον δε, ἱνα μηδε των τοκων ολιγωρησης των απο της προεκκειμενης ἡμερας. ὁσας αυτον πνεγκαμεν σφοδρα δεδοικα. και γαρ παριν προς ἡμας κατασκεφομενος, και τι σχεδον ελπισας. απογνους δε, αλογως απεστη, επειπων, εικω· αισχρον τοι δηρον τε μενειν· meque obiurgavit vetere proverbio, τα μεν δισομενα. Reliqua vide, et, quantum fieri potest, perspiciamus. Etsi annuum tempus prope iam emeritum habebamus; dies enim XXXIII erant reliqui: sollicitudine provinciae tamen vel maxime urgebamur. cum enim arderet Syria bello; et Bibulus, in tanto moerore suo maximam curam belli sustineret; ad meque legati eius, et quaestor, et amici literas mitterent, ut subsidio venirem: etsi exercitum infirmum habebam; auxilia sane bona, sed ea Galatarum, Pisidarum, Lyciorum; haec enim sunt nostra robora: tamen esse officium meum putavi, exercitum habere quam proxime hostem, quoad mihi praeesse provinciae per senatusconsultum liceret. sed, quo ego maxime delectabar, Bi-

bulus moleſtus mihi non erat; de omnibus rebus ſcribebat ad me potius: et mihi deceſſionis dies ἀληθοτως obrepebat: qui cum advenerit, ἀλλο προβλημα, quem praeficiam; niſi Caldus quaeſtor venerit; de quo adhuc nihil certi habebamus. Cupiebam mehercule longiorem epiſtolam facere: ſed nec erat res, de qua ſcriberem; nec iocari prae cura poteram. Valebis igitur, et puellae ſalutem Atticulae dices, noſtraeque Piliae.

CICERO ATTICO S.

6. EGO, dum in provincia omnibus rebus Appium orno, ſubito ſum factus accuſatoris eius ſocer. Id quidem, inquis, dii approbent. Ita velim: teque ita cupere certo ſcio. ſed crede mihi, nihil minus putaram ego; qui de Ti. Nerone, qui mecum egerat, certos homines ad mulieres miſeram; qui Romam venerunt, factis ſponſalibus. Sed hoc ſpero melius. mulieres quidem valde intelligo delectari obſequio et comitate adoleſcentis. cetera noli ἐξακανθιζειν. Sed heus tu, πυρὸς εἰς δημων Athenis? placet hoc tibi? etſi non impediebant mei certe libri (non enim iſta largitio fuit in cives, ſed in hoſpites liberalitas) me tamen de Academiae προπυλω iubes cogitare; cum iam Appius de Eleuſine non cogitet. De Hortenſio te certo ſcio dolere. equidem excrucior. decreram enim cum eo valde familiariter vivere. Nos provinciae praefecimus Coelium: puerum, inquies, et fortaſſe fatuum, et non gravem, et non continentem. Aſſentior: fieri non potuit aliter. Nam quas multo ante tuas acceperam literas, in quibus ἐπεχειν te ſcrip-

ſeras, quid eſſet mihi faciendum de relinquendo; eae me pungebant. videbam enim, quae tibi eſſent ἐποχὴς cauſae; et erant eaedem mihi: puero tradere me? fratri autem? illud non utile nobis. nam praeter fratrem nemo erat, quem ſine contumelia quaeſtori, nobili praeſertim, anteferrem. tamen, dum impendere Parthi videbantur, ſtatueram fratrem relinquere, aut etiam reipublicae cauſa contra ſenatusconſultum ipſe remanere: qui poſteaquam incredibili felicitate diſceſſerunt; ſublata dubitatio eſt. videbam ſermones: hui! fratrem reliquit? num eſt hoc non plus annum obtinere provinciam? quid, quod ſenatus eos voluit praeeſſe provinciis, qui non praefuiſſent? at hic triennium. ergo haec ad populum. Quid, quae tecum? nunquam eſſem ſine cura, ſi quid iracundius, aut contumelioſius, aut negligentius; quae fert vita hominum. Quid, ſi quid filius puer, et puer bene ſibi fidens? qui eſſet dolor? quem pater non dimittebat; teque id cenſere moleſte ferebat. At nunc Coelius, non dico equidem, quid egerit; ſed tamen multo minus laboro. Adde illud, Pompeius, eo robore vir, iis radicibus, Q. Caſſium ſine ſorte delegit, Caeſar Antonium: ego ſorte datum offenderem? ut etiam inquireret in eum, quem reliquiſſem? Hoc melius; et huius rei plura exempla: ſenecturi quidem noſtrae profecto aptius. At te apud eum, dii boni! quanta in gratia poſui? eique legi literas non tuas, ſed librarii tui. Amicorum literae me ad triumphum vocant, rem a nobis, ut ego arbitror, propter hanc παλιγγενεσιαν noſtram, non negligendam. quare tu quoque, mi Attice, incipe id cupere; quo nos minus inepti videamur.

CICERO ATTICO S.

7. QUINTUS filius, pie ſane, me quidem certe multum hortante, ſed currentem, animum patris ſui ſorori tuae reconciliavit. eum valde etiam tuae literae excitarunt. Quid quaeris? confido rem, ut volumus, eſſe. Bis ad te antea ſcripſi de re mea familiari, ſi modo tibi redditae literae ſunt, Graece, εν αινιγμοις. ſcilicet nihil eſt movendum. ſed tamen, αφελως percontando de nominibus Milonis, et, ut expediat, ut mihi recepit, hortando, aliquid ita tu proficies. Ego Laodiceae quaeſtorem Meſcinium exſpectare iuſſi, ut confectas rationes lege Iulia apud duas civitates poſſim relinquere. Rhodum volo puerorum cauſa: inde quamprimum Athenas: etſi Eteſiae valde reflant: ſed plane volo his magiſtratibus, quorum voluntatem in ſupplicatione ſum expertus. Tu tamen mitte mihi, quaeſo, obviam literas, numquid putes reipublicae nomine tardandum eſſe nobis. Tiro ad te dediſſet literas, niſi eum graviter aegrum reliquiſſem. ſed nuntiant, melius eſſe. ego tamen angor. nihil enim illo adoleſcente caſtius, nihil diligentius.

CICERO ATTICO S.

8. CUM inſtituiſſem ad te ſcribere, calamumque ſumſiſſem, Battonius e navi recta ad me venit domum Epheſi, et epiſtolam tuam reddidit II Kal. Octobres. Laetatus ſum felicitate navigationis tuae, opportunitate Piliae, etiam mehercule ſermone eiusdem de coniugio Tulliae meae. Battonius autem miros

terrores ad me attulit Caesarianos : cum Lepta etiam plura locutus est : spero falsa, sed certe horribilia : exercitum nullo modo dimissurum : cum illo praetores designatos, Cassium tribunum plebis, Lentulum consulem facere : Pompeio in animo esse, urbem relinquere. Sed heus tu, numquid molesté fers de illo, qui se solet anteferre patruo fororis tuae filii ? at a quibus victus ? sed ad rem. Nos Etesiae vehementissime tardarunt. detraxit XX ipsos dies etiam aphractus Rhodiorum. Kal. Octob. Epheso conscendentes hanc epistolam dedimus L. Tarquitio, simul e portu egredienti, sed expeditius naviganti. Nos Rhodiorum aphractis, ceterisque longis navibus tranquillitates aucupaturi eramus. ita tamen properabamus, ut non posset magis. De rauduſculo Puteolano gratum. Nunc velim dispicias res Romanas : videas quid nobis de triumpho cogitandum putes; ad quem amici me vocant. ego, nisi Bibulus, qui, dum unus hostis in Syria fuit, pedem porta non plus extulit, quam domo sua, adniteretur de triumpho, aequo animo essem. nunc vero αισχρον σιωπαν. Sed explora rem totam ; ut, quo die congressi erimus, consilium capere possimus. At multa ; qui et properarem, et ei literas darem, qui aut mecum, aut paulo ante venturus esset. Cicero tibi plurimam salutem dicit. tu dices utriusque nostrum verbis et Piliae tuae, et filiae.

CICERO ATTICO S.

9. IN Piraeea cum exissem prid. Idus Octob. accepi ab Acasto, servo meo, statim tuas literas : quas

quidem cum exſpectaſſem iam diu, admiratus ſum, ut vidi obſignatam epiſtolam, brevitatem eius; ut aperui, rurſus συγχυσιν literularum, quae ſolent tuae compoſitiſſimae et clariſſimae eſſe: ac, ne multa, cognovi ex eo, quod ita ſcripſeras, te Romam veniſſe a. d. XII Kalend. Octob. cum febri. Percuſſus vehementer, nec magis, quam debui, ſtatim quaero ex Acaſto. Ille et tibi et ſibi viſum, et ita ſe domi ex tuis audiſſe, ut nihil eſſet incommode. id videbatur approbare, quod erat in extremo, febriculam tum te habentem ſcripſiſſe. ſed amavi tamen, admiratusque ſum, quod nihilo minus ad me tua manu ſcripſiſſes. Quare de hoc ſatis. ſpero enim, quae tua prudentia et temperantia eſt, et hercule, ut me iubet Acaſtus, confido te iam, ut volumus, valere. A Turannio te accepiſſe meas literas gaudeo. παραφυλαξον, ſi me amas, την τε φυρατε φιλοτιμιαν αυτοτατα. hanc, quae mehercule mihi magno dolori eſt (dilexi enim hominem) procura, quantulacunque eſt, Praecianam hereditatem, prorſus ille ne attingat. Dices, nummos mihi opus eſſe ad apparatum triumphi: in quo, ut praecipis, nec me κενον in expetendo cognoſces, nec ατυφον in abiiciendo. Intellexi ex tuis literis, te ex Turannio audiſſe, a me provinciam fratri traditam. Adeon' ego non perſpexeram prudentiam literarum tuarum? επεχειν te ſcribebas. quid erat dubitatione dignum, ſi eſſet quidquam, cur placeret fratrem, et talem fratrem relinqui? αθετησις iſta mihi tua, non εποχη, videbatur. monebas de Q. Cicerone puero, ut eum quidem neutiquam relinquerem. τουμον ονειρον εμοι. eadem omnia, quaſi collocuti eſſe-

mus, vidimus. non fuit faciendum aliter, meque ἐπιχρονία ἐποχὴ tua dubitatione liberavit. Sed puto te accepiſſe de hac re epiſtolam ſcriptam accuratius. Ego tabellarios poſtero die ad vos eram miſſurus, quos puto ante venturos, quam noſtrum Saufeium. ſed eum ſine meis literis ad te venire vix rectum erat. Tu mihi, ut polliceris, de Tulliola mea, id eſt, de Dolabella, perſcribas; de republica, quam praevideo in ſummis periculis; de cenſoribus, maximeque de ſignis, tabulis quid fiat; referaturne. Idibus Octob. has dedi literas: quo die, ut ſcribis, Caeſar Placentiam legiones quatuor. Quaeſo, quid nobis futurum eſt? In arce Athenis ſtatio mea nunc placet.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER VII.

ARGUMENTUM.

Continentes sunt libri huius epistolae cum superioribus, ut haec ipsa prima illa esse videatur, quam proxima superiore, postero die se daturum, promiserat. Scriptae porro sunt partim ex itinere, dum ex provincia rediit; partim ex fuga, quam, audito Caesaris adventu, cum consulibus totoque senatu exsecutus est. Nam cum ad urbem prid. *Non* Ianuarii accessit, ibidemque spe triumphi, quem sibi frequens senatus, ut ipsemet scribit ad Tironem, efflagitabat, moratur; XIII Kal. Febr. nuntio illo, ut diximus, accepto, coactus est exire, atque eam cogitationem omittere. Etenim, cum in sententiam Scipionis S.C. factum esset, ut ante certam diem Caesar exercitum dimitteret: si non faceret, eum adversus Remp. facturum videri; eique S.C. M. Antonius, Q. Cassius Tribuni pleb. intercessissent; de intercessione relatum, acerbissimeque decretum fuisset; illi, urbe cedentes, ad Caesarem se, qui tum erat Ravennae, contulissent: Caesar, iis maxime auctoribus, traiecto Rubicone, Ariminum, quod erat extra provinciam illius, cum venisset, tantus pavor repente urbem invasit, ut passim fuga turpissima facta sit. Continent autem epistolae priores, a prima usque ad decimam, quae incipit, *Subito consilium cepi*, haesitationem, sollicitudinem-

que Ciceronis animi, quonam modo cum Caesare Pompeioque se gereret, cum utrique esset amicus, & illum uterque suis annumeraret: posteriores usque ad finem libri, cum multa alia, tum querelam de Pompeio: tum sine ratione gesta esse omnia ab illo atque geri: accusationem impudentiae Caesaris: legationem L. Caesaris ad Pompeium & Consules, C. Caesaris nomine: & quae illi ad haec responderint. Reliqua privata sunt. Scriptae porro sunt illae L. Paullo, C. Marcello Coss. Illud etiam sciendum, abfuisse Ciceronem annum & menses circiter octo. Profectus est enim in provinciam ineunte Maio, Ser. Sulpicio & M. Marcello Coss. in eaque & in itinere L. Paulli & C. Marcelli consulatu consumto, ad urbem fuit prid. Non. Ian. consulatum L. Lentulo & C. Marcello inauntibus.

CICERO ATTICO S.

1. DEDERAM equidem L. Saufeio literas, et dederam ad te unum, quod, cum non esset temporis mihi ad scribendum satis, tamen hominem tibi tam familiarem sine meis literis ad te venire nolebam. Sed, ut philosophi ambulant, has tibi redditum iri putabam prius. sin iam illas accepisti, scis, me Athenas venisse prid. Idus Octobres; e navi egressum in Piraeeum tuas ab Acasto nostro literas accepisse, conturbatum, quod cum febre Romam venisses; bono tamen animo esse coepisse, quod Acastus ea, quae vellem, de allevato corpore tuo nuntiaret; cohorruisse autem me, quod tuae literae de legionibus Caesaris afferrent; et egisse tecum, ut videres, ne quid φιλοτιμια eius, quem nosti, nobis noceret; de quo iam pridem ad te scripseram. Turannius autem secus tibi Brundisii dixerat; quod ex iis literis cognovi, quas

a Xenone, optimo viro, accepi. Cur fratrem provinciae non praefeciſſem, expoſui breviter. Haec fere ſunt in illa epiſtola. Nunc audi reliqua. Per fortunas! omnem tuum amorem, quo me es amplexus, omnemque tuam prudentiam, quam mehercule in omni genere iudico ſingularem, confer te iam ad eam curam, ut de omni ſtatu meo cogites. videre enim mihi videor tantam dimicationem; niſi idem Deus, qui nos melius, quam optare auderemus, Parthico bello liberavit, reſpexerit rempublicam; ſed tantam, quanta nunquam fuit. Age, hoc malum mihi commune eſt cum omnibus. nihil tibi mando, ut de eo cogites. illud meum proprium προβλημα, quaeſo, ſuſcipe. Videsne, ut te auctore ſim utrumque complexus? Ac vellem a principio te audiſſe amiciſſime monentem,

Αλλ' ἐμὸν κοτε θυμὸν ἐνὶ στηθεσσιν ἐπειθες
Πατριδος.

Sed aliquando tamen perſuaſiſti, ut alterum complecterer, quia de me erat optime meritus; alterum, quia tantum valebat. Feci igitur: itaque effeci omni obſequio, ut neutri illorum quisquam eſſet me carior. haec enim cogitabamus: nec mihi, coniuncto cum Pompeio, fore neceſſe peccare in republica aliquando; nec cum Caeſare ſentienti pugnandum eſſe cum Pompeio: tanta erat illorum coniunctio. Nunc impendet, ut et tu oſtendis, et ego video, ſumma inter eos contentio. me autem uterque numerat ſuum, niſi forte ſimulat alter. nam Pompeius non dubitat (vere enim iudicat) ea, quae de republica

nunc ſentiat, mihi valde probari. utriusque autem accepi eiusmodi literas eodem tempore, quo tuas; ut neuter quemquam omnium pluris facere, quam me, videretur. Verum quid agam? non quaero illa ultima, (ſi enim caſtris res geretur, video cum altero vinci ſatius eſſe, quam cum altero vincere,) ſed illa, quae tum agentur, cum venero; ne ratio abſentis habeatur, ut exercitum dimittat. *Dic M. Tulli.* Quid dicam? Exſpecta, amabo te, dum Atticum conveniam? *Non eſt locus* ad tergiverſandum. Contra Caeſarem? ubi illae ſunt denſae dexterae? nam, ut illi hoc liceret, adiuvi, rogatus ab ipſo Ravennae de Coelio tribuno plebis. ab ipſo autem? etiam a Cnaeo noſtro, in illo divino tertio conſulatu. Aliter ſenſero? αιδεομαι non Pompeium modo, ſed Τρωας, και Τρωαδας. Πυλυδαμας μοι πρωτος ελεγχειην καταθησει. quis? tu ipſe ſcilicet, laudator et factorum et ſcriptorum meorum. *Hanc ergo plagam* effugi per *duos ſuperiores* Marcellorum conſulatus, cum eſt actum de provincia Caeſaris. nunc incido in diſcrimen ipſum. Itaque, ut ſtultus primus ſuam ſententiam dicat, mihi valde placet, de triumpho nos moliri aliquid: extra urbem eſſe cum iuſtiſſima cauſa. tamen dabunt operam, ut eliciant ſententiam meam. Ridebis hoc loco fortaſſe. quam vellem etiam nunc in provincia morari! plane opus fuit, ſi hoc impendebat. etſi nil miſerius. nam ὁδε παρεργον volo te hoc ſcire: omnia illa prima, quae etiam tuis literis in coelum ferebas, επιτηκτα fuerunt. Quam non eſt facilis virtus! quam vero difficilis eius diuturna ſimulatio! Cum enim hoc rectum et glorioſum putarem,

ex annuo sumtu, qui mihi decretus esset, me C. Coelio quaestori relinquere annuum, referre in aerarium ad H-S CIↃ; ingemuit nostra cohors, omne illud putans distribui sibi oportere; ut ego amicior invenirer Phrygum et Cilicum aerariis, quam nostro. Sed me non moverunt. nam et mea laus apud me plurimum valuit: nec tamen quidquam honorifice in quemquam fieri potuit, quod praetermiserim. Sed haec fuerit, ut ait Thucydides, εκβολη λογυ non inutilis. Tu autem de nostro statu cogitabis: primum, quo artificio tueamur benevolentiam Caesaris; deinde de ipso triumpho, quem video, nisi reipublicae tempora impedient, ευποριστον. iudico autem cum ex literis amicorum, tum ex supplicatione; quam qui non decrevit, plus decrevit, quam si omnes decressent triumphos. ei porro assensus est unus, familiaris meus, Favonius: alter *iratus*, *Hirrus*. Cato autem et scribendo affuit, et ad me de sententia sua iucundissimas literas misit. sed tamen gratulans mihi Caesar de supplicatione, triumphat de sententia Catonis; nec scribit, quid ille sententiae dixerit, sed tantum, supplicationem eum mihi non decrevisse. Redeo ad Hirrum. Coeperas eum mihi placare: perfice. habes Scrofam, habes Silium. ad eos ego etiam antea scripsi, et ad ipsum Hirrum. locutus enim erat cum iis commode, se potuisse impedire, sed noluisse; assensum tamen esse Catoni, amicissimo meo; cum is honorificentissimam in me sententiam dixisset; nec me ad se ullas literas misisse, cum ad omnes mitterem. Verum dicebat. Ad eum enim solum, et ad Crassipedem non scripseram. Atque haec de rebus forensibus.

Redeamus domum. Diiungere me ab illo volo. Mirus est φυσατης, germanus Lartidius.

Αλλα τα μεν προτετυχθαι εασομεν, αχνυμενοι περ.

reliqua expediamus. Hoc primum, quo accessit cura dolori meo: sed hoc tamen, quidquid est, Praecianum, cum iis rationibus, quas ille meas tractat, admiscerі nolo. Scripsi ad Terentiam, scripsi etiam ad ipsum, me, quidquid possem nummorum, ad apparatum sperati triumphi ad te redacturum. Ista puto αμεμπτα fore: verum ut lubebit. Hanc quoque suscipe curam, quemadmodum experiamur. id et ostendisti quibusdam literis, ex Epiro an Athenis datis? et in eo ego te adiuvabo.

CICERO ATTICO S.

2. BRUNDISIUM venimus VII *Kalend. Decembr.* usi tua *felicitate navigandi*: ita belle nobis flavit ab Epiro leniſſimus Oncheſmites. Hunc σπουδειαζοντα, si cui voles των νεωτερων, pro tuo vendita. Invaletudo tua me valde conturbat. significant enim tuae literae, te prorsus laborare. ego autem, cum sciam, quam sis fortis, vehementius esse quiddam suspicor, quod te cogat cedere, et propemodum infringat: etsi alteram quartanam Pamphilus tuus mihi dixit deceſſiſſe, et alteram leviorem accedere. Terentia vero, quae quidem eodem tempore ad portam Brundisinam venit, quo ego in portum, mihique obvia in foro fuit, L. Pontium sibi in Trebulano dixisse narrabat, etiam eam deceſſiſſe. Quod si ita est, est quod maxime mehercule opto; idque spero tua pruden-

tia et temperantia te consecutum. Venio ad epistolas tuas, quas ego sexcentas uno tempore accepi, aliam alia iucundiorem, quae quidem erant tua manu. nam Alexidis animum amabam, quod tam prope accedebat ad similitudinem tuae literae: manum non amabam, quod indicabat te non valere. cuius quoniam mentio facta est; Tironem Patris aegrum reliqui, adolescentem, ut nosti, et adde, si quid vis, probum: nihil vidi melius. itaque careo aegre. quamquam videbatur se non graviter habere; tamen sum sollicitus, maximamque spem habeo in M'. Curii diligentia, de qua ad me scripsit Tiro, et multi nuntiarunt. Curius autem ipse sensit, quam tu velles se a me diligi, et eo sum admodum delectatus: et mehercule est, quem facile diligas. αυτοχθων in homine urbanitas est. eius testamentum deporto, Ciceronum signis obsignatum, cohortisque praetoriae: fecit palam te ex libella, me ex teruncio. *In Actio* Corcyrae Alexio me opipare muneratus est. Quinto Ciceroni obsisti non potuit, quo minus Thyamim videret. Filiola tua te delectari laetor, et probari tibi, φυσικην esse την προς τα τεκνα. etenim, si haec non est, nulla potest homini esse ad hominem naturae adiunctio; qua sublata, vitae societas tollitur. *Bene eveniat*, inquit Carneades, spurce; sed tamen prudentius, quam Lucius noster et Patro: qui, cum omnia ad se referant, nec quidquam alterius causa fieri putent; et cum ea re bonum virum oportere esse dicant, ne malum habeat, non quo id natura rectum sit; non intelligunt, se de callido homine loqui, non de bono viro. Sed haec, opinor, sunt in iis libris, quos tu laudando,

animos mihi addidisti. Redeo ad rem. Commodo exspectabam epistolam, quam Philoxeno dedisses: scripseras enim, in ea esse de sermone Pompeii Neapolitano: eam mihi Patro Brundisii reddidit: Corcyrae, ut opinor, acceperat. nihil potuit esse iucundius. erat enim de republica, de opinione, quam is vir haberet, integritatis meae, de benevolentia, quam ostendit eo sermone, quem habuit de triumpho. sed tamen hoc iucundissimum, quod intellexi, te ad eum venisse, ut eius animum erga me perspiceres. hoc mihi, inquam, accidit iucundissimum. De triumpho autem nulla me cupiditas unquam tenuit ante Bibuli impudentissimas literas, quas amplissime supplicatio consecuta est. a quo si ea gesta essent, quae scripsit; gauderem, et honori faverem: nunc illum, qui pedem porta, quoad hostis cis Euphratem fuit, non extulerit, honore augeri; me, *in cuius exercitu spem illius exercitus habuit, idem non assequi*, dedecus est *nostrum*; nostrum, inquam, te coniungens. itaque omnia experiar; et, ut spero, assequar. quod si tu valeres, iam mihi quaedam explorata essent. sed, ut spero, valebis. De rauduſculo Numeriano multum te amo. Horrensius quid egerit, aveo scire; Cato quid agat: qui quidem in me turpiter fuit malevolus. dedit integritatis, iustitiae, clementiae, fidei mihi testimonium, quod non quaerebam; quod postulabam, id negavit. itaque Caesar iis literis, quibus mihi gratulatur, et omnia pollicetur, quo modo exsultat Catonis, in me ingratissimi, iniuria? at hic idem Bibulo dierum xx. ignosce mihi. non possum haec ferre, nec feram. Cupio ad omnes tuas epistolas; sed nihil

neceſſe eſt. iam enim te videbo. illud tamen de Chryſippo: nam de altero illo minus ſum admiratus, operario homine. ſed tamen ne illo quidem quidquam improbius. Chryſippum vero, quem ego propter literularum neſcio quid libenter vidi, in honore habui, diſcedere a puero, inſciente me? Mitto alia, quae audio, multa: mitto furta: fugam non fero, qua mihi nihil viſum eſt ſceleratius. itaque uſurpavi vetus illud Durſi, ut ferunt, praetoris in eo, qui eadem liber non iuraret; me iſtos liberos non addixiſſe; praeſertim cum adeſſet nemo, a quo recte vindicarentur. Id tu, ut videbitur, ita accipies. ego tibi aſſentiar. Uni tuae diſertiſſimae epiſtolae non reſcripſi, in qua eſt de periculis reipublicae. Quid reſcriberem? valde eram perturbatus. ſed, ut nihil magnopere metuam, Parthi faciunt, qui repente Bibulum ſemivivum reliquerunt.

CICERO ATTICO S.

3. ANTE d. VIII Id. Decemb. Herculanum veni, et ibi tuas literas legi, quas Philotimus mihi reddidit: e quibus hanc primo aſpectu voluptatem cepi, quod erant a te ipſo ſcriptae: deinde earum accuratiſſima diligentia ſum mirum in modum delectatus. Ac primum illud, in quo te Dicaearcho aſſentiri negas, etſi cupidiſſime expetitum a me ſit, et approbante te, ne diutius anno in provincia eſſem, tamen non eſt noſtra contentione perfectum. ſic enim ſcito, verbum in ſenatu factum eſſe nunquam de ullo noſtrum, qui provincias obtinuimus, quo in his diutius, quam ex ſenatusconſulto maneremus; ut iam ne iſtius qui-

dem rei culpam ſuſtineam, quod minus diu fuerim in provincia, quam fortaſſe fuerit utile. Sed, *quid ſi hoc melius?* ſaepe opportune dici videtur, ut in hoc ipſo. Sive enim ad concordiam res adduci poteſt, ſive ad bonorum victoriam; utriusvis rei me aut adiutorem velim eſſe, aut certe non expertem. Sin vincuntur boni; ubicunque eſſem, una cum iis victus eſſem. Quare celeritas noſtri reditus ἀμεταμελητος debet eſſe. Quodſi iſta nobis cogitatio de triumpho iniecta non eſſet, quam tu quoque approbabas, nae tu haud multum requireres illum virum, qui in VI libro informatus eſt: quid enim tibi faciam, qui illos libros devoraſti? quin nunc ipſum non dubitabo rem tantam abiicere, ſi id erit rectius. utrumque vero ſimul agi non poteſt, et de triumpho ambitioſe, et de republica libere. ſed ne dubitaris, quin, quod honeſtius, id mihi futurum ſit antiquius. Nam quod putas utilius eſſe vel mihi, quod tutius ſit, vel etiam ut reipublicae prodeſſe poſſim, me eſſe cum imperio; id coram conſiderabimus, quale ſit. habet enim res deliberationem; etſi ex parte magna tibi aſſentio. De animo autem meo erga rempublicam bene facis, quod non dubitas; et illud probe iudicas, nequaquam ſatis pro meis officiis, pro ipſius in alios effuſione, illum in me liberalem fuiſſe: eiusque rei cauſam vere explicas; et eis, quae de Fabio Caninioque acta ſcribis, valde conſentiunt: quae ſi ſecus eſſent, totumque ſe ille in me profudiſſet; tamen illa, quam ſcribis, cuſtos urbis, me praeclarae inſcriptionis memorem eſſe cogeret; nec mihi concederet, ut imitarer Volcatium, aut Servium, quibus tu

es contentus; sed aliquid nos vellet nobis dignum et sentire et defendere quod quidem agerem, si liceret, alio modo, ac nunc agendum est. De sua potentia dimicant homines hoc tempore, periculo civitatis. nam, si respublica defenditur; cur ea, consule isto ipso, defensa non est? cur ego, in cuius causa reipublicae salus consistebat, defensus postero anno non sum? cur imperium illi, aut cur illo modo prorogatum est? cur tantopere pugnatum est, ut de eius absentis ratione habenda decem tribuni plebis ferrent? His ille rebus ita convaluit, ut nunc in uno civi spes ad resistendum sit: qui mallem, tantas ei vires non dedisset, quam nunc tam valenti resisteret. Sed quoniam res eo deducta est, non quaeram, ut scribis, πῶ σκαφος το των Ατρειδων; mihi σκαφος unum erit, quod a Pompeio gubernabitur. Illud ipsum, quod ais, *Quid fiet, cum erit dictum, Dic M. Tulli,* συντομα: Cn. Pompeio assentior. *ipsum tamen* Pompeium seperatim ad concordiam hortabor. sic enim sentio, maximo in periculo rem esse. Vos scilicet plura, qui in urbe estis. verumtamen hoc video, cum homine audaciissimo paratissimoque negotium esse; omnes damnatos, omnes ignominia affectos, omnes damnatione ignominiaque dignos illuc facere, omnem fere iuventutem, omnem illam urbanam ac perditam plebem, tribunos valentes, addito C. Cassio, omnes, qui aere alieno premantur; quos plures esse intelligo, quam putaram. causam solum illa causa non habet; ceteris rebus abundat. Hic omnia facere omnes, ne armis decernatur; quorum exitus semper incerti, nunc vero in alteram partem magis timendi.

Bibulus de provincia deceſſit, Veientonem praefecit. in decedendo erit, ut audio, tardior : quem cum ornavit Cato, declaravit iis ſe ſolis non invidere, quibus nihil, aut non multum ad dignitatem poſſet accedere. Nunc venio ad privata. fere enim reſpondi tuis literis de republica, et iis, quas in ſuburbano, et iis, quas poſtea ſcripſiſti. ad privata venio. Unum etiam de Coelio. tantum abeſt, ut meam ille ſententiam moveat, ut valde ego ipſi, quod de ſua ſententia deceſſerit, poenitendum putem. ſed quid eſt, quod ei vici Lucceii ſint addicti ? hoc te praetermiſiſſe miror. De Philotimo faciam equidem, ut mones. ſed ego mihi ab illo hoc tempore non rationes exſpectabam, quas tibi edidit, verum id reliquum, quod ipſe in Tuſculano me referre in commentarium mea manu voluit, quodque idem in Aſia mihi ſua manu ſcriptum dedit. id ſi praeſtaret, quantum mihi aeris alieni eſſe ibi edidit, tantum, et plus etiam ipſe mihi deberet. Sed in hoc genere, ſi modo per rempublicam licebit, non accuſabimur poſthac : neque hercule antea negligentes fuimus, ſed amicorum multitudine occupati. Ergo utemur, ut polliceris, et opera et conſilio tuo : nec tibi erimus, ut ſpero, in eo moleſti. De ſerperaſtris cohortis meae nihil eſt, quod doleas. ipſi enim ſe collegerunt admiratione integritatis meae. ſed me moverat nemo magis, quam is, quem tu neminem putas. idem et initio fuerat, et nunc eſt egregius. ſed in ipſa deceſſione ſignificavit, ſperaſſe ſe aliquid, et id, quod animum induxerat pauliſper, non tenuit : ſed cito ad ſe rediit, meisque honorificentiſſimis erga ſe officiis victus, pluris ea duxit, quam om-

nem pecuniam. Ego a Curio tabulas accepi, quas mecum porto. Hortenſii legata cognovi. nunc aveo ſcire, quid hominis ſit, et quarum rerum auctionem inſtituat. neſcio enim, cur, cum portam Flumentanam Coelius occuparit, ego Puteolos non meos faciam. Venio ad Piraeea, in quo magis reprehendendus ſum, quod homo Romanus *Piraeea* ſcripſerim, non *Piraeeum*, (ſic enim noſtri locuti ſunt,) quam quod *in* addiderim. non enim hoc ut oppido praepoſui, ſed ut loco: et tamen Dionyſius noſter, qui eſt nobiscum, et Nicias Cous non rebatur, oppidum eſſe Piraeea. Sed de re videro. noſtrum quidem ſi eſt peccatum, in eo eſt, quod, non ut de oppido, locutus ſum, ſed ut de loco; ſecutusque ſum, non dico Caecilium, *Mane ut ex portu in Piraeeum*, (malus enim auctor Latinitatis eſt,) ſed Terentium, cuius fabellae, propter elegantiam ſermonis, putabantur a C. Laelio ſcribi: *Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piraeeum.* et idem, *Mercator hoc addebat, captam e Sunio.* Quodſi δῆμος oppida volumus eſſe; tam eſt oppidum Sunium, quam Piraeeus. Sed, quoniam Grammaticus es, ſi hoc mihi ζητημα perſolveris, magna me moleſtia liberaris. Ille mihi literas blandas mittit. facit idem pro eo Balbus. mihi certum eſt, ab honeſtiſſima ſententia digitum nusquam. ſed ſcis illi reliquum quantum ſit. Putasne igitur verendum eſſe, ne aut obiiciat id nobis aliquis, ſi languidius; aut repetat, ſi fortius? quid ad haec reperis? Solvamus, inquis. Age, a Coelio mutuabimur. Hoc tu tamen conſideres velim. puto enim, in ſenatu ſi quando praeclare pro republica dixero, Tarteſſium iſtum tuum mihi

exeunti, Iube ſodes nummos curare. Quid ſupereſt? etiam. Gener eſt ſuavis mihi, Tulliae, Terentiae: quantumvis vel ingenii, vel humanitatis ſatis. reliqua, quae noſti, ferenda. ſcis enim, quos aperuerimus: qui omnes, praeter eum, de quo per te egimus, reum me facere rentur. ipſis enim expenſum nemo ferret. Sed haec coram. nam multi ſermonis ſunt. Tironis reficiendi ſpes eſt in M'. Curio: cui ego ſcripſi, tibi eum gratiſſimum facturum. Dat. v Id. Decemb. a *Pontio* ex Trebulano.

CICERO ATTICO S.

4. DIONYSIUM, flagrantem deſiderio tui, miſi ad te, nec mehercule aequo animo; ſed fuit concedendum: quem quidem cognovi cum doctum, quod mihi iam ante erat notum, tum ſanctum, plenum officii, ſtudioſum etiam meae laudis, *frugi hominem*, ac, ne libertinum *laudare videar*, plane virum bonum. Pompeium vidi IV Id. Decembres: fuimus una horas duas fortaſſe. magna laetitia mihi viſus eſt affici meo adventu: de triumpho hortari, ſuſcipere partes ſuas, monere, ne ante in ſenatum accederem, quam rem confeciſſem; ne dicendis ſententiis aliquem tribunum alienarem. Quid quaeris? in hoc officio ſermonis nihil potuit eſſe prolixius. De republica autem ita mecum locutus eſt, quaſi non dubium bellum haberemus. nihil ad ſpem concordiae: plane illum ab ſe alienatum, cum ante intelligeret, tum vero proxime iudicaſſe: veniſſe Hirtium a Caeſare, qui eſſet illi familiariſſimus; ad ſe non acceſſiſſe: et, cum ille a. d. VIII Idus Decemb. veſperi veniſſet, Balbus de tota re conſtituiſſet a. d.

VII ad Scipionem ante lucem venire; multa de nocte eum profectum esse ad Caesarem. Hoc illi τεκμηριώδες videbatur esse alienationis. Quid multa? nihil me aliud consolatur, nisi quod illum, cui etiam inimici alterum consulatum, fortuna summam potentiam dederat, non arbitror fore tam amentem, ut haec in discrimen adducat. Quodsi ruere coeperit; nae ego multa timeo, quae non audeo scribere. sed, ut nunc est, a. d. III Nonas Ian. ad urbem cogito.

CICERO ATTICO S.

5. MULTAS uno tempore accepi epistolas tuas: quae mihi, quamquam recentiora audiebam ex iis, qui ad me veniebant, tamen erant iucundae. studium enim et benevolentiam declarabant. Invaletudine tua moveor: et, Piliam in idem genus morbi delapsam, curam tibi afferre maiorem sentio. date igitur operam, ut valeatis. De Tirone video tibi curae esse: quem quidem ego, etsi mirabiles utilitates mihi praebet, cum valet, in omni genere vel negotiorum, vel studiorum meorum, tamen propter humanitatem et modestiam malo salvum, quam propter usum meum. Philogenes mecum nihil unquam de Luscieno locutus est: de ceteris rebus habes Dionysium. Sororem tuam non venisse in Arcanum, miror. De Chrysippo meum consilium probari tibi non moleste fero. Ego in Tusculanum nihil sane hoc tempore. devium est τοῖς ἀπαντῶσιν, et habet alia δυσχρηστα. sed de Formiano Tarracinam pridie Kal. Ian. inde Pomtinam summam: inde Albanum Pompeii; ita ad urbem III

Nonas, natali meo. De republica quotidie magis timeo. non enim boni, ut putant, consentiunt. quos ego equites Romanos, quos senatores vidi, qui acerrime cum cetera, tum hoc iter Pompeii vituperarent? Pace opus est. Ex victoria cum multa mala, tum certe tyrannus existet. sed haec propediem coram. Iam plane mihi deest, quod ad te scribam. nec enim de republica, quod uterque nostrum scit eadem; et domestica nota sunt ambobus. Reliquum est iocari, si hic sinat. nam ego is sum, qui illi concedi putem utilius esse quod postulat, quam signa conferri. sero enim resistimus ei, quem per annos decem aluimus contra nos. Quid sentis igitur? inquis. Nihil scilicet, nisi de sententia tua; nec prius quidem, quam nostrum negotium aut confecerimus, aut deposuerimus. Cura igitur, ut valeas. Aliquando αποτριψαι quartanam istam diligentia, quae in te summa est.

CICERO ATTICO S.

6. PLANE deest quod ad te scribam: nota omnia tibi sunt: nec ipse habeo, a te quod exspectem. Tantum igitur nostrum illud solemne servemus, ut ne quem istuc euntem sine literis dimittamus. De republica valde timeo: nec adhuc fere inveni, qui non concedendum putaret Caesari, quod postularet, potius, quam depugnandum. Est illa quidem postulatio opinione valentior. cur autem nunc primum ei resistamus? κ γαρ αν τοδε μειζον επει κακον, quam cum quinquennium prorogabamus; aut cum, ut absentis ratio haberetur, ferebamus. nisi forte haec illi tum

arma dedimus, ut nunc cum bene parato pugnaremus. Dices, quid tu igitur ſenſurus es? Non idem, quod dicturus. ſentiam enim omnia facienda, ne armis decertetur; dicam idem, quod Pompeius; neque id faciam humili animo. ſed rurſus hoc permagnum reipublicae malum eſt: at quodam modo mihi praeter ceteros non rectum, me in tantis rebus a Pompeio diſſidere.

CICERO ATTICO S.

7. DIONYSIUS, *vir optimus, ut mihi quoque eſt perſpectus, et doctiſſimus, tuique amantiſſimus, Romam venit XV Kal. Ian. et literas a te mihi reddidit:* tot enim verba ſunt de Dionyſio in epiſtola tua. Illud, puto, non adſcribis, *et tibi gratias egit.* atqui certe ille agere debuit: et, ſi eſſet factum, quae tua eſt humanitas, adſcripſiſſes. Mihi autem nulla de eo παλινῳδία datur propter ſuperioris epiſtolae teſtimonium. ſit igitur ſane bonus vir. hoc enim ipſum bene fecit, quod mihi ſui cognoſcendi penitus etiam iſtam facultatem dedit. Philogenes recte ad te ſcripſit. curavit enim, quod debuit. eum ego uti ea pecunia volui, quoad liceret. itaque uſus eſt menſes XIII. Pomtinum cupio valere; et quod ſcribis in urbem introiſſe, vereor quid ſit: nam id niſi gravi de cauſa non feciſſet. Ego, quoniam IV Nonas Ianuar. Compitalitius dies eſt, nolo eo die in Albanum venire, ne moleſtus ſim familiae. veniam III Nonas igitur: inde ad urbem pridie Nonas. Tua λῆξις quem in diem incurrat, neſcio; ſed prorſus te commoveri incommodo valetudinis tuae nolo. De honore noſtro, niſi quid occulte

Caesar per suos tribunos molitus erit, cetera videntur esse tranquilla. tranquillissimus autem animus meus, qui totum istuc aequi boni facit; et eo magis, quod iam a multis audio constitutum esse Pompeio et eius consilio, in Siciliam me mittere, quod imperium habeam. id est ΑΘδηγιτικον. nec enim senatus decrevit, nec populus iussit, me imperium in Sicilia habere. sin hoc respublica ad Pompeium defert; qui me magis, quam privatum aliquem, mittat? itaque, si hoc imperium mihi molestum erit; utar ea porta, quam primam videro. Nam quod scribis, mirificam exspectationem esse mei, neque tamen quemquam bonorum, aut satis bonorum dubitare, quid sensurus sim: ego, quos tu bonos esse dicas, non intelligo: ipse nullos novi: sed ita, si ordines bonorum quaerimus. nam singulares sunt boni viri. verum in dissensionibus ordines bonorum et genera quaerenda sunt. Senatum bonum putas, per quem sine imperio provinciae sunt? nunquam enim Curio sustinuisset, si cum eo agi coeptum esset: quam sententiam senatus sequi noluit: ex quo factum est, ut Caesari non succederetur. an publicanos? qui nunquam firmi, sed nunc Caesari sunt amicissimi. an foeneratores? an agricolos? quibus optatissimum est otium. nisi eos timere putas, ne sub regno sint, qui id nunquam, dum modo otiosi essent, recusarunt. Quid ergo? exercitum retinentis, cum legis dies transierit, rationem haberi placet? mihi vero ne absentis quidem. sed, cum id datum est, illud una datum est. annorum enim decem imperium: et ita latum placet? placet igitur etiam me expulsum, et agrum Campanum periisse, et adoptatum patri-

cium a plebeio, Gaditanum a Mitylenaeo: et Labieni divitiae, et Mamurrae placent, et Balbi horti, et Tusculanum. Sed horum omnium fons unus est. imbecillo resistendum fuit: et id erat facile. nunc legiones XI, equitatus tantus, quantum volet; Transpadani, plebes urbana, tot tribuni plebis, tam perdita iuventus, tanta auctoritate dux, tanta audacia. cum hoc aut depugnandum est, aut habenda e lege ratio. Depugna, inquis, potius, quam servias: ut quid? si victus eris, proscribare? si viceris, tamen servias? Quid ergo, inquis, acturus es? idem quod pecudes, quae dispulsae sui generis sequuntur greges. Ut bos armenta, sic ego bonos viros, aut eos, quicunque dicentur boni, sequar, etiamsi ruent. Quid sit optimum, male contractis rebus, plane video. nemini est enim exploratum, cum ad arma ventum est, quid futurum sit: at illud omnibus, si boni victi sunt, nec in caede principum clementiorem hunc fore, quam Cinna fuerit, nec moderatiorem, quam Sulla, in pecuniis locupletium. εμπολιτευομαι σοι iamdudum: et facerem diutius, nisi me lucerna desereret. Ad summam, *Dic, M. Tulli.* Assentior Cn. Pompeio, id est, T. Pomponio. Alexim, humanissimum puerum, nisi forte, dum ago absum, adolescens factus est, (id enim agere videbatur,) salvere iubeas velim.

CICERO ATTICO S.

8. QUID opus est de Dionysio tam valde affirmare? an mihi nutus tuus non faceret fidem? suspicionem autem eo mihi maiorem tua taciturnitas attu-

lerat, quod et tu soles conglutinare amicitias testimoniis tuis; et illum aliter cum aliis de nobis locutum audiebam. sed prorsus ita esse, ut scribis, mihi persuades. itaque ego is in illum sum, quem tu me esse vis. Diem tuum ego quoque ex epistola quadam tua, quam incipiente febricula scripseras, mihi notaveram; et animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire III Nonas Ianuar. sed, amabo te, nihil incommodo valetudinis feceris. quid enim est tantum in uno, aut altero die? Dolabellam video Liviae testamento cum duobus coheredibus esse in triente; sed iuberi mutare nomen. Est πολιτικον σχεμμα, rectumne sit nobili adolescenti, mutare nomen mulieris testamento. sed id φιλοσοφωτερον διευκρινησομεν, cum sciemus, quantum quasi sit in trientis triente. Quod putasti fore, ut ante, quam istuc venirem, Pompeium viderem; factum est ita. nam VI Kal. ad Lavernium me consecutus est. una Formias venimus, et ab hora octava ad vesperum secreto collocuti sumus. Quod quaeris, ecqua spes pacificationis sit: quantum ex Pompeii multo et accurato sermone perspexi, ne voluntas quidem est. sic enim existimat, si ille, vel dimisso exercitu, consul factus sit, συγχυσιν της πολιτειας fore. atque etiam putat, eum, cum audierit, contra se diligenter parari, consulatum hoc anno neglecturum, ac potius exercitum provinciamque retenturum. sin autem ille sureret; vehementer hominem contemnebat, et suis et reipublicae copiis confidebat. Quid quaeris? etsi mihi crebro ξυλος ενυαλιος occurrebat; tamen levabar cura, virum fortem et peritum, et plurimum auctoritate

valentem audiens, πολιτικως de pacis simulatae periculis differentem. Habebamus autem in manibus Antonii concionem, habitam x Kal. Ianuar. in qua erat accusatio Pompeii usque a toga pura, querela de damnatis, terror armorum: in quibus ille, Quid censes, aiebat, facturum esse ipsum, si in possessionem reipublicae venerit, cum haec quaestor eius, infirmus et inops, audeat dicere? Quid multa? non modo non expetere pacem istam, sed etiam timere visus est. Ex illa autem sententia ira relinquendae urbis movet hominem, ut puto. Mihi autem illud molestissimum est, quod solvendi sunt nummi Caesari, et instrumentum triumphi eo conferendum. est enim αμφοτερ, αντιπολιτευομενῳ χρεωφειλετην esse. Sed haec, et multa alia coram.

CICERO ATTICO S.

9. QUOTIDIENE, inquis, a te accipiendae literae sunt? Si habebo, cui dem, quotidie. At iam ipse ades. Tum igitur, cum venero, desinam. Unas video mihi a te non esse redditas; quas L. Quintius, familiaris meus, cum ferret, ad bustum Basili vulneratus et despoliatus est. videbis igitur, numquid fuerit in his, quod me scire opus sit: et simul tu hoc διευκρινησεις προβλημα sane πολιτικον: cum sit necesse, aut haberi Caesaris rationem, illo exercitum vel per senatum, vel per tribunos plebis obtinente; aut persuaderi Caesari, ut tradat provinciam atque exercitum, et ita consul fiat; aut, si id non persuadeatur, haberi comitia sine illius ratione, illo patiente, atque obtinente provinciam; aut, si per tribunos plebis non

patiatur, tamen quieſcat, rem adduci ad interregnum; aut, ſi ob eam cauſam, quod ratio eius non habeatur, exercitum adducat, armis cum eo contendere; illum autem initium facere armorum, aut ſtatim nobis minus paratis, aut tum, cum comitiis, amicis eius poſtulantibus, ut e lege ratio habeatur, impetratum non ſit; ire autem ad arma, aut hanc unam ob cauſam, quod ratio non habeatur; aut addita cauſa, ſi forte tribunus plebis ſenatum impediens, aut populum incitans, notatus, aut ſenatusconſulto circumſcriptus, aut ſublatus, aut expulſus ſit, dicensve ſe expulſum, ad illum confugerit: ſuſcepto autem bello, aut tenenda ſit urbs, aut ea relicta, ille commeatu et reliquis copiis intercludendus: quod horum malorum, quorum aliquod certe ſubeundum eſt, minimum putes. Dices profecto, perſuaderi illi, ut tradat exercitum, et ita conſul fiat. Eſt omnino id eiusmodi, ut, ſi ille eo deſcendat, contra dici nihil poſſit; idque eum, ſi non obtinet, ut ratio habeatur retinentis exercitum, non facere miror. Nobis autem, ut quidam putat, nihil eſt timendum magis, quam ille conſul. At ſic malo, inquies, quam cum exercitu. Certe. ſed iſtud ipſum, dico, magnum malum putat aliquis; neque ei remedium eſt ullum. cedendum eſt, ſi id volet. Vide conſulem illum iterum, quem vidiſti conſulatu priore. At tum imbecillus, plus, inquis, valuit, quam tota reſpublica. quid nunc putas? et eo conſule, Pompeio certum eſt eſſe in Hiſpania. O rem miſeram! ſi quidem id ipſum deterrimum eſt, quod recuſari non poteſt; et quod ille ſi faciat, iam iam a bonis omnibus ſummam ineat gratiam. Tollamus igi-

tur hoc, quo illum posse adduci negant: de reliquis quid est deterrimum? concedere illi, quod, ut idem dicit, impudentissime postulat. nam quid impudentius? tenuisti provinciam per decem annos, non tibi a senatu, sed a te ipso per vim et per factionem datos. praeteriit tempus, non legis, sed libidinis tuae: fac tamen, legis. ut succedatur, decernitur: impedis; et ais, Habe mei rationem. Habe tu nostrum. Exercitum tu habeas diutius, quam populus iussit, invito senatu? Depugnes oportet, nisi concedis. Cum bona quidem spe, ut ait idem, vel vincendi, vel in libertate moriendi. Iam si pugnandum est; quo tempore, in casu; quo consilio, in temporibus situm est. Itaque te in ea quaestione non exerceo. Ad ea, quae dixi, affer, si quid habes. equidem dies noctesque torqueor.

CICERO ATTICO S.

10. SUBITO consilium cepi, ut, antequam luceret, exirem; ne qui conspectus fieret, aut sermo, lictoribus praesertim laureatis. De reliquo, neque hercule, quid agam, nec quid acturus sim scio: ita sum perturbatus temeritate nostri amentissimi consilii. Tibi vero quid suadeam, cuius ipse consilium exspecto? Cnaeus noster quid consilii ceperit, capiatve, nescio, adhuc in oppidis coarctatus et stupens. Omnes, si in Italia consistat, erimus una: sin cedet, consilii res est. Adhuc certe, nisi ego insanio, stulte omnia et incaute. Tu, quaeso, crebro ad me scribe, vel quod in buccam venerit.

CICERO ATTICO S.

11. QUAESO, quid hoc est? aut quid agitur? nihi enim tenebrae sunt. *Cingulum*, inquis, *nos tenemus: Anconem amisimus. Labienus discessit ab Caesare.* Utrum de imperatore populi Romani, an de Hannibale loquimur? o hominem amentem et miserum, qui ne umbram quidem unquam τὰ καλὰ viderit! atque haec ait omnia facere se dignitatis causa: ubi est autem dignitas, nisi ubi honestas? num honestum igitur, habere exercitum nullo publico consilio? occupare urbes civium, quo facilior sit aditus ad patriam? χρεῶν ἀποκοπὰς, φυγαδῶν καθόδους, sexcenta alia scelera moliri, τὴν θεῶν μεγίστην ὥστ' ἔχειν τυραννίδα? sibi habeat suam fortunam. unam mehercule tecum apricationem in illo Lucretino tuo sole malim, quam omnia istiusmodi regna; vel potius *mori millies*, quam semel istiusmodi quidquam cogitare. Quid si tu velis? *inquis.* Age quis est, cui velle non liceat? sed ego hoc ipsum velle, miserius esse duco, quam in crucem tolli. Una res est ea miserior, adipisci, quod ita volueris. Sed haec hactenus. libenter enim in his molestiis ἐνσχολάζω σοι. Redeamus ad nostrum. Per fortunas! quale tibi consilium Pompeii videtur? hoc quaero, quod urbem reliquerit. ego enim ἀπορῶ: tum nihil absurdius. Urbem tu relinquas? ergo idem, si Galli venirent. Non est, inquit, in parietibus respublica, at in agris et focis. Fecit idem Themistocles. fluctum enim totius barbariae ferre urbs una non poterat. at idem Pericles non fecit, annum fere post quinquagesimum, cum praeter moenia nihil teneret,

Noſtri olim, urbe reliqua capta, arcem tamen retinuerunt.

Ουτω πως των προσθεν επευθομεθα κλεως ανδρων.

Rurſus autem ex dolore municipali, ſermonibusque eorum, quos convenio, videtur hoc conſilium exitum habiturum. Mira hominum querela eſt, (neſcio iſtic: ſed facies, ut ſciam:) ſine magiſtratibus urbem eſſe, ſine ſenatu. fugiens denique Pompeius mirabiliter homines movet. Quid quaeris? alia cauſa facta eſt: nihil iam concedendum putant Caeſari. Haec tu mihi explica qualia ſint. Ego negotio praeſum non turbulento. vult enim me Pompeius eſſe, quem tota haec Campana et maritima ora habeat επισκοπον, ad quem delectus et ſumma negotii referatur. itaque vagus eſſe cogitabam. Te puto iam videre, quae ſit ὁρμη Caeſaris, qui populus, qui totius negotii ſtatus: ea velim ſcribas ad me, et quidem, quoniam mutabilia ſunt, quam ſaepiſſime. acquieſco enim et ſcribens ad te, et legens tua.

CICERO ATTICO S.

12. UNAM adhuc a te epiſtolam acceperam, datam XII Kal. in qua ſignificabatur, aliam te ante dediſſe, quam non acceperam. ſed quaeſo, ut ſcribas quam ſaepiſſime, non modo ſi quid ſcies, aut audieris, ſed etiam ſi quid ſuſpicabere; maximeque, quid nobis faciendum, aut non faciendum putes. Nam quod rogas, curem ut ſcias, quid Pompeius agat, ne ipſum quidem ſcire puto; noſtrum quidem nemo. Vidi Lentulum conſulem Formiis x Kal. vidi

Libonem : plena timoris et erroris omnia. ille iter Larinum : ibi enim cohortes, et Luceriae, et Theani, reliquaque in Apulia. inde utrum consistere uspiam velit, an mare transire, nescitur. si manet; vereor, ne exercitum firmum habere non possit. sin discedit; quo, aut qua, aut quid nobis agendum est, nescio. nam istum quidem, cuius φαλαρισμον times, omnia teterrime facturum puto. nec eum rerum prolatio, nec senatus, magistratuumque discessus, nec aerarium clausum tardabit. Sed haec, ut scribis, cito sciemus. Interim velim mihi ignoscas, quod ad te scribo tam multa toties. acquiesco enim, et tuas volo elicere literas, maximeque consilium, quid agam, aut quo me pacto geram; demittamne me penitus in causam ? Non deterreor periculo, sed dirumpor dolore. Tam nullo consilio, aut tam contra meum consilium gesta esse omnia! An cuncter et tergiversor, et iis me dem, *qui tenent, qui potiuntur* ? αιδεομαι Τρωας. nec solum civis, sed etiam amici officio revocor; etsi frangor saepe misericordia puerorum. Ut igitur ita perturbato, etsi te eadem sollicitant, scribe aliquid, et maxime, si Pompeius Italia cedit, quid nobis agendum putes. M'. quidem Lepidus (nam fuimus una) eum finem statuit, L. Torquatus eundem. Me cum multa, tum etiam lictores impediunt : nihil vidi unquam, quod minus explicari posset. itaque a te nihil dum certi exquiro, sed quid videatur. denique ipsam απορια tuam cupio cognoscere. Labienum ab illo discessisse, propemodum constat. si ita factum esset, ut ille Romam veniens magistratum et senatum Romae offenderet, magno usui causae nostrae

fuisset. damnasse enim sceleris hominem amicum, reipublicae causa, videretur: quod nunc quoque videtur; sed minus prodest. non enim habet, cui prosit; eumque arbitror poenitere: nisi forte id ipsum est falsum, discessisse illum. nos quidem pro certo habebamus. Et velim, (quamquam, ut scribis, domesticis te finibus tenes,) formam mihi urbis exponas, ecquod Pompeii desiderium, ecqua Caesaris invidia appareat: etiam quid censeas de Terentia et Tullia, Romae eas esse, an mecum, an aliquo tuto loco. Et haec, et si quid aliud, ad me scribas velim, vel potius scriptites.

CICERO ATTICO S.

13. De Vennonianis rebus tibi assentior. Labienum ἥρωα iudico. facinus iamdiu nullum civile praeclarius: qui ut aliud nihil, hoc tamen profecit; dedit illi dolorem. sed etiam ad summam profectum aliquid puto. amo etiam Pisonem: cuius iudicium de genero suspicor visum iri grave. quamquam, genus belli quod sit, vides. ita civile est, ut non ex civium dissensione, sed ex unius perditi civis audacia natum sit. is autem valet exercitu; tenet multos spe et promissis; omnia omnium concupivit. huic tradita urbs est, nuda praesidio, referta copiis. quid est, quod ab eo non metuas, qui illa templa et tecta, non patriam, sed praedam putet? quid autem sit acturus, aut quo modo, nescio, sine senatu, sine magistratu. ne simulare quidem poterit quidquam πολιτικῶς. nos autem ubi exsurgere poterimus? aut quando? quorum dux quam ἀστρατηγήτος, tu quoque animadvertis;

cui ne Picena quidem nota fuerint: quam autem sine consilio, res testis. ut enim alia omittam decem annorum peccata, quae conditio non huic fugae praestitit? nec vero nunc quid cogitet scio: ac non desino per literas sciscitari. nihil esse timidius constat, nihil perturbatius. itaque nec praesidium, cuius parandi causa ad urbem retentus est, nec locum ac sedem praesidii ullam video. spes omnis in duabus, invidiose retentis, paene alienis legionibus. nam delectus adhuc quidem invitorum est, et a pugnando abhorrentium. conditionum autem amissum tempus est. quid futurum sit, non video. commissum quidem a nobis certe est, sive a nostro duce, ut, e portu sine gubernaculis egressi, tempestati nos traderemus. itaque de Ciceronibus nostris dubito quid agam. nam mihi interdum amandandi videntur in Graeciam. de Tullia autem et Terentia, cum mihi *barbarorum* adventus proponitur, *omnia timeo*: cum autem Dolabellae venit in mentem; paulum respiro. Sed velim consideres, quid faciendum putes: primum πρὸς τὸ καιρὸν. (aliter enim mihi de illis, ac de me ipso, consulendum est:) deinde ad opiniones; ne reprehendamur, quod eas Romae velimus esse in communi bonorum fuga. quin etiam tibi et Peduceo, (scripsit enim ad me,) quid faciatis, videndum est. is enim splendor est vestrum, ut eadem postulentur a vobis, quae ab amplissimis civibus. Sed de hoc tu videbis, quippe cum de me ipso, ac de meis te confiderare velim. Reliquum est, ut, et quid agatur, quoad poteris, explores, scribasque ad me, et quid ipse coniectura assequare: quod etiam a te magis ex-

ſpecto. nam, acta omnibus nuntiantibus, a te exſpecto futura. μαντις δ' ἀριστος. Loquacitati ignoſces, quae et me levat, ad te quidem ſcribentem, et elicit tuas literas. Aenigma Oppiorum ex Velia plane non intellexi. eſt enim numero Platonis obſcurius. Iam intellexi tuum. Oppios enim de Velia ſuccones dicis. in eo aeſtuavi diu: quo aperto reliqua patebant, et cum Terentiae ſumma congruebant. L. Caeſarem vidi Minturnis a. d. VIII Kal. Febr. mane, cum abſurdiſſimis mandatis, non hominem, ſed ſcopas ſolutas: ut id ipſum mihi ille videatur irridendi cauſa feciſſe, qui tantis de rebus huic mandata dederit; niſi forte non dedit, et hic, ſermone aliquo arrepto, pro mandatis abuſus eſt. Labienus, vir mea ſententia magnus, Theanum venit a. d. IX Kal. ibi Pompeium conſulesque convenit. qui ſermo fuerit, et quid actum ſit, ſcribam ad te, cum certum ſciam. Pompeius ab Theano Larinum verſus profectus eſt a. d. VIII Kal. eo die manſit Venafri. Aliquantum animi videtur nobis attuliſſe Labienus. ſed ego nondum habeo, quod ad te ex his locis ſcribam. iſta magis exſpecto, quid illinc afferatur; quo pacto de Labieno ferat; quid agat Domitius in Marſis, Iguvii Thermus, P. Attius Cinguli; quae ſit populi urbani voluntas; quae tua coniectura de rebus futuris: haec velim crebro, et quid tibi de mulieribus noſtris placeat, et quid acturus ipſe ſis, ſcribas. Si ſcriberem ipſe, longior epiſtola fuiſſet; ſed dictavi propter lippitudinem.

CICERO ATTICO S.

14. ANTE d. VI Kal. Febr. Capuam Calibus pro-

ficiſcens, cum leviter lippirem, has literas dedi. L. Caeſar mandata Caeſaris detulit ad Pompeium a. d. VIII Kal. cum is eſſet cum conſulibus Theani. Probata conditio eſt, ſed ita, ut ille de iis oppidis, quae extra ſuam provinciam occupaviſſet, praeſidia deduceret. id ſi feciſſet, reſponſum eſt, ad urbem nos redituros eſſe, et rem per ſenatum confecturos. Spero etiam in praeſentia pacem nos habere. nam et illum furoris, et hunc noſtrum copiarum ſuppoenitet. Me Pompeius Capuam venire voluit, et adiuvare delectum: in quo parum prolixe reſpondent Campani coloni. Gladiatores Caeſaris, qui Capuae ſunt, de quibus ante ad te falſum ex Torquati literis ſcripſeram, ſane commode Pompeius diſtribuit, binos ſingulis patribus familiarum. ſcutorum in ludo IↃↃ fuerunt: eruptionem facturi fuiſſe dicebantur. Sane multum in eo reipublicae proviſum eſt. De mulieribus noſtris, in quibus eſt tua ſoror, quaeſo videas, ut ſatis honeſtum nobis ſit, eas Romae eſſe, cum ceterae ulla dignitate diſceſſerint. hoc ſcripſi ad eas, et ad te ipſum antea. velim eas cohortere, ut exeant; praeſertim cum ea praedia in ora maritima habeamus, cui ego praeſum, ut in his pro re nata non incommode poſſint eſſe. Nam ſi quid offendimus, in genero noſtro; quod quidem ego praeſtare non debeo. ſed id fit maius, quod mulieres noſtrae praeter ceteras Romae remanſerunt. Tu ipſe cum Sexto ſcire velim quid cogites de exeundo, de totaque re quid exiſtimes. Equidem pacem hortari non deſino: quae vel iniuſta utilior eſt, quam iuſtiſſimum bellum. Sed haec, ut fors tulerit.

CICERO ATTICO S.

15. UT ab urbe discessi, nullum adhuc intermisi diem, quin aliquid ad te literarum darem: non quo haberem magnopere, quod scriberem; sed ut loquerer tecum absens: quo mihi, cum coram id non licet, nihil est iucundius. Capuam cum venissem a. d. VI Kal. pridie, quam has literas dedi, consules conveni, multosque nostri ordinis. omnes cupiebant Caesarem, abductis praesidiis, stare conditionibus iis, quas tulisset. uni Favonio, leges ab illo nobis imponi non placebat: sed is haud auditus in consilio. Cato enim ipse iam servire, quam pugnare, mavult. sed tamen ait, in senatu se adesse velle, cum de conditionibus agatur, si Caesar adductus sit, ut praesidia deducat. ita, quod maxime opus est, in Siciliam ire non curat: quod metuo ne obsit, in senatu esse vult. Postumus autem, de quo nominatim senatus decrevit, ut statim in Siciliam iret, Furfanoque succederet, negat se sine Catone iturum; et suam in senatu operam, auctoritatemque quam magni aestimat. Ita res ad Fannium pervenit. is cum imperio in Siciliam praemittitur. In disputationibus nostris summa varietas est. Plerique negant, Caesarem in conditione mansurum; postulataque haec ab eo interposita esse, quo minus, quod opus esset ad bellum, a nobis pararetur. Ego autem eum puto facturum, ut praesidia deducat. vicerit enim, si consul factus erit, et minore scelere vicerit, quam quo ingressus est. Sed accipienda plaga est. sumus enim flagitiose imparati cum a militibus, tum a pecunia; quam quidem omnem, non modo

privatam, quae in urbe eſt, ſed etiam publicam, quae in aerario eſt, illi reliquimus. Pompeius ad legiones Attianas eſt profectus: Labienum ſecum habet. Ego tuas opiniones de his rebus exſpecto. Formias me continuo recipere cogitabam.

CICERO ATTICO S.

16. OMNES arbitror mihi tuas literas redditas eſſe, ſed primas praepoſtere, reliquas ordine, quo ſunt miſſae per Terentiam. De mandatis Caeſaris, adventuque Labieni, et reſponſis conſulum ac Pompeii, ſcripſi ad te literis iis, quas a. d. v Kal. Capua dedi: pluraque praeterea in eandem epiſtolam conieci. Nunc has exſpectationes habemus duas: unam, quid Caeſar acturus ſit, cum acceperit ea, quae referenda ad illum data ſunt L. Caeſari; alteram, quid Pompeius agat: qui quidem ad me ſcribit, paucis diebus ſe firmum exercitum habiturum; ſpemque affert, ſi in Picenum agrum ipſe venerit, nos Romam redituros eſſe. Labienum ſecum habet, non dubitantem de imbecillitate Caeſaris copiarum: cuius adventu Cnaeus noſter multo animi plus habet. Nos a conſulibus Capuam venire iuſſi ſumus ad Nonas Febr. Capua profectus ſum Formias a. d. III Kal. eo die cum Calibus tuas literas hora fere nona accepiſſem, has ſtatim dedi. De Terentia et Tullia tibi aſſentior; ad quas ſcripſeram, ad te ut referrent: ſi nondum protectae ſunt, nihil eſt quod ſe moveant, quoad perſpiciamus, quo loci ſit res.

CICERO ATTICO S.

17. TUAE literae mihi gratae iucundaeque sunt. De pueris in Graeciam transportandis tum cogitabam, cum fuga ex Italia quaeri videbatur. nos enim Hispaniam peteremus: illis hoc aeque commodum non erat. tu ipse cum Sexto etiam nunc mihi videris Romae recte esse posse. etenim minime amici Pompeio nostro esse debetis. nemo enim unquam tantum de urbanis praesidiis detraxit. Videsne me etiam iocari? Scire iam te oportet, L. Caesar quae responsa referat a Pompeio, quas ab eodem ad Caesarem ferat literas. scriptae enim et datae ita sunt, ut proponerentur in publico: in quo accusavi mecum ipse Pompeium, qui, cum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quae in omnium manus venturae essent, Sextio nostro scribendas dederit. itaque nihil unquam legi scriptum ευστιωδεστερον. perspici tamen ex literis Pompeii potest, nihil Caesari negari, omniaque et cumulate, quae postulet, dari: quae ille, amentissimus fuerit, nisi acceperit, praesertim cum impudentissime postulaverit. Quis enim tu es, qui dicas, Si in Hispaniam profectus erit, si praesidia dimiserit? Tamen conceditur; minus honeste nunc quidem, violata iam ab illo republica, illatoque bello, quam si olim de ratione habenda impetrasset: et tamen vereor, ut his ipsis contentus sit. nam cum ista mandata dedisset L. Caesari, debuit esse paulo quietior, dum responsa referrentur. dicitur autem nunc esse acerrimus. Trebatius quidem scribit, se ab illo IX Kal. Febr. rogatum esse, ut scriberet ad me, ut es-

ſem ad urbem: nihil ei me gratius facere poſſe. haec verbis plurimis. Intellexi ex dierum ratione, ut primum de diſceſſu noſtro Caeſar audiſſet, laborare eum coepiſſe, ne omnes abeſſemus. itaque non dubito, quin ad Piſonem, quin ad Servium ſcripſerit. illud admiror, non ipſum ad me ſcripſiſſe, non per Dolabellam, non per Coelium egiſſe: quamquam non aſpernor Trebatii literas, a quo me unice diligi ſcio. Reſcripſi ad Trebatium, (nam ad ipſum Caeſarem, qui mihi nihil ſcripſiſſet, nolui,) quam illud hoc tempore eſſet difficile: me tamen in praediis meis eſſe, neque delectum ullum, neque negotium ſuſcepiſſe. In quo quidem manebo, dum ſpes pacis erit: ſin bellum geretur; non deero officio, nec dignitati meae, pueros ὑπεκθεμενος in Graeciam. totam enim Italiam flagraturam bello intelligo. tantum mali excitatum partim ex improbis, partim ex invidis civibus. Sed haec paucis diebus ex illius ad noſtra reſponſa reſponſis intelligentur, quorſum evaſura ſint. tum ad te ſcribam plura, ſi erit bellum: ſin autem etiam induciae, te ipſum, ut ſpero, videbo. Ego IV Non. Febr. quo die has literas dedi, in Formiano, quo Capua redieram, mulieres exſpectabam: quibus quidem ſcripſeram, tuis literis admonitus, ut Romae manerent. ſed audio maiorem quendam in urbe timorem eſſe. Capuae Non. Febr. eſſe volebam, quia conſules iuſſerant. Quidquid huc erit a Pompeio allatum, ſtatim ad te ſcribam: tuasque de iſtis rebus literas exſpectabo.

CICERO ATTICO S.

18. QUARTO Non. Febr. mulieres noſtrae Formias venerunt, tuaque erga ſe officia, plena tui ſuaviſſimi ſtudii, attulerunt. eas ego, quoad ſciremus, utrum turpi pace nobis, an miſero bello eſſet utendum, in Formiano eſſe volui, et una Cicerones. ipſe cum fratre Capuam ad conſules (Nonis enim adeſſe iuſſi ſumus) III Non. profectus ſum, cum has literas dedi. Reſponſa Pompeii grata populo, et probata concioni eſſe dicuntur. Ita putaram. Quae quidem ille ſi repudiarit, iacebit: ſi acceperit.... Utrum igitur, inquies, mavis? Reſponderem, ſi quemadmodum parati eſſemus, ſcirem. Caſſium erat hic auditum expulſum Ancone, eamque urbem a nobis teneri. Si bellum futurum eſt, negotium utile. Caeſarem quidem, L. Caeſare cum mandatis de pace miſſo, tamen aiunt acerrime delectum habere, loca occupare, vincire praeſidiis. O perditum latronem! o vix ullo otio compenſandam hanc reipublicae turpitudinem! Sed ſtomachari deſinamus, tempori pareamus, cum Pompeio in Hiſpaniam eamus. haec opto in malis; quoniam illius alterum conſulatum a republica, ne data quidem occaſione, repulimus. Sed haec hactenus. De Dionyſio fugit me ad te antea ſcribere: ſed ita conſtitui, exſpectare reſponſa Caeſaris; ut, ſi ad urbem rediremus, ibi nos exſpectaret; ſin tardius id fieret, tum eum arceſſeremus. omnino quid ille facere debuerit in noſtra illa fuga, quid docto homine et amico dignum fuerit, cum praeſertim rogatus eſſet, ſcio. Sed haec non nimis exquiro a Graecis. tu tamen vi-

debis, si erit, quod nolim, arcessendus, ne molesti simus invito. Quintus frater laborat, ut tibi, quod debet, ab Egnatio solvat: nec Egnatio voluntas deest; nec parum locuples est: sed cum tale tempus sit, ut Q. Titinius (multum enim est nobiscum) viaticum se neget habere; idemque debitoribus suis denuntiarit, ut eodem foenore uterentur; atque hoc idem etiam L. Ligus feciſſe dicatur; nec hoc tempore aut domi nummos Quintus habeat, aut exigere ab Egnatio, aut verſuram usquam facere possit; miratur, te non habuisse rationem huius publicae difficultatis. Ego autem, etsi illud ψευδησιοδειον (ita enim putatur) observo, μηδε δικην, praesertim in te, a quo nihil unquam vidi temere fieri; tamen illius querela movebar. Hoc, quidquid est, te scire volui.

CICERO ATTICO S.

19. NIHIL habeo, *quod ad te scribam.* quin etiam epistolam, quam eram elucubratus, ad te non dedi. erat enim plena spei bonae; quod et concionis voluntatem audieram, et illum conditionibus usurum putabam, praesertim suis. Ecce tibi II Non. Feb. mane accepi literas tuas, Philotimi, Furnii, Curionis ad Furnium, quibus irridet L. Caesaris legationem. Plane oppressi videmur; nec, quid consilii capiam, scio: nec mehercule de me laboro; de pueris quid agam, non habeo. Capuam tamen proficiscebar haec scribens, quo facilius de Pompeii rebus cognoscerem.

CICERO ATTICO S.

20. BREVILOQUENTEM iam me tempus ipsum

facit. pacem enim desperavi: bellum nostri nullum administrant. cave enim putes, quidquam esse minoris his consulibus: quorum ego spe audiendi, et cognoscendi nostri apparatus, maximo imbri Capuam veni pridie Nonas, ut eram iussus. illi autem nondum venerant, sed erant venturi, inanes, imparati. Cnaeus autem Luceriae dicebatur esse, et adire cohortes legionum Attianarum, non firmissimarum. At illum ruere nuntiant, et iam iamque adesse, non ut manum conferat, (quicum enim?) sed ut fugam intercludat. Ego autem in Italia και συναποθανειν. nec te id consulo. sin extra, quid ago? ad manendum hiems, lictores, improvidi et negligentes duces; ad fugam hortatur amicitia Cnaei, causa bonorum, turpitudo coniungendi cum tyranno; qui quidem incertum est, Phalarimne an Pisistratum sit imitaturus. Haec velim explices, et me iuves consilio. etsi te ipsum istic iam calere puto. sed tamen, quantum poteris. Ego si quid hic hodie novi cognoro, scies. iam enim aderunt consules ad suas Nonas. Tuas quotidie literas exspectabo. ad has autem, cum poteris, rescribes. Mulieres et Cicerones in Formiano reliqui.

CICERO ATTICO S.

21. DE malis nostris tu prius audis, quam ego. istinc enim emanant. boni autem hinc quod exspectes, nihil est. Veni Capuam ad Nonas Febr. ita ut iusserant consules. eo die Lentulus venit sero: alter consul omnino non venerat VII Idus. Eo enim die ego Capua discessi, et mansi Calibus. inde has literas

postridie ante lucem dedi. Haec, Capuae dum fui, cognovi: nihil in consulibus, nullum usquam delectum. nec enim conquisitores φαινοπροσωπειν audent, cum ille adsit contra; cum noster dux nusquam sit, nihil agat: nec nomina dant. deficit enim non voluntas, sed spes. Cnaeus autem noster (o rem miseram et incredibilem!) ut totus iacet! non animus est, non consilium, non copiae, non diligentia. Mittam illa, fugam ab urbe turpissimam, timidissimas in oppidis conciones, ignorationem non solum adversarii, sed etiam suarum copiarum. hoc cuiusmodi est? VII Id. Febr. Capuam C. Cassius tribunus plebis venit, attulit mandata ad consules, ut Romam venirent, pecuniam de sanctiore aerario auferrent, statim exirent urbe relicta. Redeant; quo praesidio? deinde exeant; quis sinat? Consul ei rescripsit, ut prius ipse in Picenum. at illud totum erat *amissum: sciebat nemo praeter me ex literis Dolabellae.* Mihi dubium non erat, quin ille iam iamque foret in Apulia, Cnaeus noster in navi. Ego quid agam, σχεμμα magnum: neque mehercule mihi quidem ullum, nisi omnia essent acta turpissime; neque ego ullius consilii particeps. sed tamen, quod me deceat. Ipse me Caesar ad pacem hortatur. sed antiquiores literae, quam ruere coepit. Dolabella, Coelius, me illi valde satisfacere. mira me απορια torquet. Iuva me consilio, si potes: et tamen ista, quantum potes, provide. Nihil habeo, tanta rerum perturbatione, quod scribam. Tuas literas exspecto.

CICERO ATTICO S.

22. PEDEM in Italia video nullum esse, qui non

in istius potestate sit. De Pompeio scio nihil; eumque, nisi in navim se contulerit, exceptum iri puto. O celeritatem incredibilem! huius autem nostri ... sed non possum sine dolore accusare eum, de quo angor et crucior. Tu caedem non sine causa times: non quo minus quidquam Caesari expediat ad diuturnitatem victoriae et dominationis: sed video, quorum arbitrio sit acturus. Recte sit. Censeo cedendum de oppidis his. egeo consilii. quod optimum factu videbitur, facies. cum Philotimo loquere: atque adeo Terentiam habebis Idibus. Ego quid agam? qua aut terra, aut mari persequar eum, qui ubi sit, nescio? etsi terra quidem qui possum? mari quo? Tradam igitur isti me? fac posse tuto. multi enim hortantur. num etiam honeste? nullo modo. Quid? a te petam consilium, ut soleo? explicari res non potest. Sed tamen si quid in mentem venit, velim scribas, et ipse quid sis acturus.

CICERO ATTICO S.

23. QUNTO Id. Feb. vesperi a Philotimo literas accepi, Domitium exercitum firmum habere; cohortes ex Piceno, Lentulo et Thermo ducentibus, cum Domitii exercitu coniunctas esse; Caesarem intercludi posse, eumque id timere; bonorum animos recreatos Romae, improbos quasi perculsos. Haec, metuo equidem, ne sint somnia: sed tamen M'. Lepidum, L. Torquatum, C. Cassium tribunum plebis, (hi enim sunt nobiscum, id est, in Formiano,) Philotimi literae ad vitam revocaverunt. Ego autem illa metuo ne veriora sint, nos omnes paene iam captos

esse, Pompeium Italia cedere : quem quidem (o rem acerbam !) persequi Caesar dicitur. Persequi Caesar Pompeium ? quid ? ut interficiat ? o me miserum ! et non omnes nostra corpora opponimus ? in quo tu quoque ingemiscis. Sed quid faciamus ? victi, oppressi, capti plane sumus. Ego tamen, Philotimi literis lectis, mutavi consilium de mulieribus : quas, ut scripseram ad te, Romam remittebam : sed mihi venit in mentem, multum fore sermonem, me iudicium iam de causa publica feciſſe ; qua desperata, quasi hunc gradum mei reditus esse, quod mulieres revertissent. De me autem ipso tibi assentior, ne me dem incertae et periculosae fugae, cum reipublicae nihil prosim, nihil Pompeio ; pro quo emori cum pie possum, tum lubenter. Manebo igitur : etsi vivere... Quod quaeris, hic quid agatur ; tota Capua, et omnis hic delectus iacet. desperata res est ; *in fuga omnes sunt* : nisi quid eiusmodi *fuerit*, ut *Pompeius* istas Domitii copias cum suis coniungat. sed videbamur omnia biduo triduove scituri. Caesaris literarum exemplum tibi misi ; rogaras enim : cui nos vide satisfacere multi ad me scripserunt : quod pati facile, dum, ut adhuc, nihil faciam turpiter.

CICERO ATTICO S.

24. PHILOTIMI literae me quidem non nimis, sed eos, qui in his locis erant, admodum delectarunt. Ecce postridie Cassio literae Capua, a Lucretio, familiari eius, Nigidium a Domitio Capuam venisse ; eum dicere, Vibullium cum paucis militibus e Piceno

currere ad Cnaeum, confeſtim ſequi Caeſarem, Domitium non habere militum III millia. Idem ſcripſit, conſules Capua diſceſſiſſe. Non dubito, quin Cnaeus in fuga ſit; modo effugiat. A conſilio fugiendi, ut tu cenſes, abſum.

CICERO ATTICO S.

25. CUM dediſſem ad te literas triſtes, et metuo ne veras, de Lucretii ad Caſſium literis Capua miſſis; Cephalio venit a vobis, attulit etiam a te literas hilariores, nec tamen firmas, ut ſoles. Omnia facilius credere poſſum, quam quod ſcribitis, Pompeium exercitum habere. nemo huc ita affert; omniaque, quae nolim. O rem miſeram! malas cauſas ſemper obtinuit, in optima concidit. quid dicam? niſi, illud eum ſciſſe; neque enim erat difficile: hoc neſciſſe. erat enim *ars difficilis*, recte rempublicam regere. Sed iam iamque omnia ſciemus, et ſcribemus ad te ſtatim.

CICERO ATTICO S.

26. NON venit idem uſu mihi, quod tu tibi ſcribis, *quoties exorior*: ego enim nunc paulum exorior; et maxime quidem iis literis, quae Roma afferuntur, de Domitio, de Picentium cohortibus. omnia erant facta hoc biduo laetiora. itaque fuga, quae parabatur, repreſſa eſt. Caeſaris interdicta, *Si te ſecundo lumine hic offendero*, reſpuuntur. Bona de Domitio, praeclara de Afranio fama eſt. Quod me amiciſſime admones, ut me integrum, quoad poſſim, ſervem; gratum eſt. quod addis, ne propenſior ad turpem cauſam vi-

dear; certe videri possum. Ego me ducem in civili bello, quoad de pace ageretur, negavi esse : non quin rectum esset; sed quia, quod multo rectius fuit, id mihi fraudem tulit. plane eum, cui Cnaeus noster alterum consulatum deferret et triumphum (at quibus verbis? *pro suis rebus gestis amplissimis*) inimicum habere nolueram. Ego scio, et quem metuam, et quam ob rem. Sin erit bellum, ut video fore; partes meae non desiderabuntur. De H·S millibus xx Terentia tibi rescripsit. *Dionysio*, dum existimabam vagos nos fore, nolui molestus esse. tibi autem, crebro ad me scribenti de eius officio, nihil rescripsi, quod diem ex die exspectabam, ut statuerem, quid esset faciendum. nunc, ut video, pueri certe in Formiano videntur hiematuri: num et ego, nescio. si enim erit bellum, cum Pompeio esse constitui. Quod habebo certi, faciam ut scias. Ego bellum foediſſimum *futurum puto; nisi* qui, ut tu scis, *Parthicus casus* exstiterit.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER VIII.

ARGUMENTUM.

Scriptae sunt libri huius epistolae Consulibus item L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello; continentque historiam dierum XVI, Pompeii videlicet Pompeianorumque trepidationem: curam in delectu habendo: gesta a Caesare in Piceno, & in Pelignis ad Corfinium; Domitii, Domitianorumque deditionem: sollicitudinem Ciceronis, aut potius aestum, Atticum consulentis, si Pompeius Italia excedat, quid sibi faciendum sit; navigandumne cum illo, an in suis praediis manendum; & multa in utramque partem disputantis.

CICERO ATTICO S.

1. CUM ad te literas dedissem, redditae mihi literae sunt a Pompeio. cetera de rebus in Piceno gestis, quae ad se Vibullius scripsisset; de delectu Domitii; quae sunt vobis nota: nec tamen tam laeta erant in his literis, quam ad me Philotimus: (ipsam tibi epistolam misissem; sed subito fratris puer proficiscebatur: cras igitur mittam:) sed in ea Pompeii epistola erat in extremo, ipsius manu: *Tu, censeo*,

Luceriam venias : nusquam eris tutius. Id ego in eam partem accepi; haec oppida atque oram maritimam illum pro derelicto habere : nec ſum miratus, eum, qui caput ipſum reliquiſſet, reliquis membris non parcere. Ei ſtatim reſcripſi, hominemque certum miſi de comitibus meis, non me quaerere, ubi tutiſſime eſſem : ſi me vellet ſua, aut reipublicae cauſa Luceriam venire, ſtatim eſſe venturum : hortatusque ſum, ut oram maritimam retineret, ſi rem frumentariam ſibi ex provinciis ſuppeditari vellet. Hoc me fruſtra ſcribere videbam. ſed uti in urbe retinenda tunc, ſic nunc in Italia non relinquenda teſtificabar ſententiam meam. ſic enim parari video, ut Luceriam omnes copiae contrahantur : et ne is quidem locus ſtabilis; ſed ex eo ipſo, ſi urgeamur, paretur fuga. quo minus mirere, ſi invitus in eam cauſam deſcendo, in qua neque pacis, neque *victoriae ratio quaeſita* ſit unquam, ſed *ſemper flagitioſae* et calamitoſae fugae. *Eundum*; ut, quemcunque fors tulerit caſum, ſubeam potius cum iis, qui dicuntur eſſe boni, quam videar a bonis diſſentire. etſi propediem video bonorum, id eſt, lautorum et locupletium, urbem refertam fore; municipiis vero his relictis, refertiſſimam. quo ego in numero eſſem, ſi hos lictores moleſtiſſimos non haberem. nec me M'. Lepidi, L. Volcatii, Ser. Sulpicii comitum poeniteret : quorum nemo nec ſtultior eſt, quam L. Domitius; nec inconſtantior, quam App. Claudius. Unus Pompeius me movet, beneficio, non auctoritate. quam enim ille habeat auctoritatem in hac cauſa, qui, cum omnes Caeſarem metuebamus, ipſe eum diligebat? poſtquam ipſe metuere coepit,

putat omnes hoſtes illi oportere eſſe? Ibimus tamen Luceriam: nec eum fortaſſe delectabit noſter adventus. diſſimulare enim non potero, mihi, quae adhuc acta ſunt, diſplicere. Ego ſi ſomnum capere poſſem, tam longis te epiſtolis non obtunderem. tu, ſi tibi eadem cauſa eſt, me remunerere ſane velim.

CICERO ATTICO S.

2. MIHI vero omnia grata; et quod ſcripſiſti ad me, quae audieras; et quod non credidiſti, quae digna diligentia mea non erant; et quod monuiſti, quod ſentiebas. Ego ad Caeſarem unas Capua literas dedi, quibus ad ea reſcripſi, quae mecum ille de gladiatoribus ſuis egerat, breves, ſed benevolentiam ſignificantes, non modo ſine contumelia, ſed etiam cum maxima laude Pompeii. id enim illa ſententia poſtulabat, qua illum ad concordiam hortabar. eas ſi quo ille miſit, in publico proponat velim. Alteras eodem die dedi, quo has ad te. non potui non dare, cum et ipſe ad me ſcripſiſſet, et Balbus. earum exemplum ad te miſi. Nihil arbitror fore, quod reprehendas. ſi qua erunt, doce me, quo modo ea effugere poſſim. Nihil, inquies, omnino ſcripſeris. Qui magis effugias eos, qui volent fingere? verumtamen ita faciam, quoad fieri poterit. Nam quod me hortaris ad memoriam factorum, dictorum, ſcriptorum etiam meorum; facis amice tu quidem, mihique gratiſſimum: ſed mihi videris aliud tu honeſtum, meque dignum in hac cauſa iudicare, atque ego exiſtimem. mihi enim nihil ulla in gente unquam, ab ullo auctore reipublicae ac duce, turpius factum eſſe videtur, quam a no-

ſtro amico factum eſt; cuius ego vicem doleo: qui urbem reliquit, id eſt, patriam; pro qua et in qua mori praeclarum fuit. Ignorare mihi videris, haec quanta ſit clades. es enim etiam nunc domi tuae. ſed, invitis perditiſſimis hominibus, eſſe diutius non potes. Hoc miſerius, hoc turpius quidquam? vagamur egentes cum coniugibus et liberis. in unius hominis, quotannis periculoſe aegrotantis, anima poſitas omnes noſtras ſpes habemus, non expulſi, ſed evocati e patria; quam non ſervandam ad reditum noſtrum, ſed diripiendam et inflammandam reliquimus. ita multi nobiscum ſunt, non in ſuburbanis, non in hortis, non in ipſa urbe: et ſi nunc ſunt, non erunt. nos interea, ne Capuae quidem, ſed Luceriae: et oram quidem maritimam iam relinquemus; Afranium exſpectabimus, et Petreium. nam in Labieno parum eſt dignitatis. Hic tu in me illud: *Des, id feras.* Nihil de me dico: alii viderint. Hic quidem quae eſt? domi veſtrae eſtis, et eritis omnes boni. quis tum ſe mihi non oſtendit? quis nunc adeſt hoc bello? ſic enim iam appellandum eſt. Vibullii res geſtae ſunt adhuc maximae. id ex Pompeii literis cognoſces: in quibus animadvertito illum locum, ubi erit διπλη. videbis, de Cnaeo noſtro ipſe Vibullius quid exiſtimet. Quo igitur haec ſpectat oratio? Ego pro Pompeio lubenter emori poſſum. facio pluris omnium hominum neminem. ſed non ita, uno in eo iudico ſpem de ſalute reipublicae. ſignificas enim aliquanto ſecus, quam ſolebas, ut etiam Italia ſi ille cedat, putes cedendum. quod ego nec reipublicae puto eſſe utile, nec liberis meis: praeterea neque rectum, neque hone-

ſtum. Sed cur? *Poterisne igitur videre tyrannum?* Quaſi interſit, audiam, an videam; aut locupletior mihi ſit quaerendus auctor, quam Socrates; qui, cum xxx tyranni eſſent, pedem porta non extulit. Eſt mihi praeterea praecipua cauſa manendi; de qua utinam aliquando tecum loquar! Ego XIII Kalend. cum eadem lucerna hanc epiſtolam ſcripſiſſem, qua inflammaram tuam, Formiis ad Pompeium, ſi de pace agetur, profecturus; ſi de bello, quid ero?

CICERO ATTICO S.

3. MAXIMIS et miſerrimis rebus perturbatus, cum coram tecum mihi poteſtas deliberandi non eſſet, uti tamen tuo conſilio volui. deliberatio autem omnis haec eſt: ſi Pompeius Italia cedat, quod eum facturum eſſe ſuſpicor, quid mihi agendum putes: et quo facilius conſilium dare poſſis; quid in utramque partem mihi in mentem veniat, explicabo brevi. Cum merita Pompeii ſumma erga ſalutem meam, familiaritasque, quae mihi cum eo eſt, tum ipſa reipublicae cauſa me adducit, ut mihi vel conſilium meum cum illius conſilio, vel fortuna [cum fortuna] coniungenda eſſe videatur. Accedit illud: ſi maneo, et illum comitatum optimorum et clariſſimorum civium defero, cadendum eſt in unius poteſtatem: qui, etſi multis rebus ſignificat ſe nobis eſſe amicum, et, ut eſſet, a me eſt (tute ſcis) propter ſuſpicionem huius impendentis tempeſtatis multo ante proviſum: tamen utrumque conſiderandum eſt, et quanta fides ei ſit habenda; et, ſi maxime exploratum eum

nobis amicum fore, ſitne viri fortis et boni civis, eſſe in ea urbe, in qua cum ſummis honoribus imperiisque uſus ſit, res maximas geſſerit, ſacerdotio ſit ampliſſimo praeditus, non futurus ſit ſui iuris, ſubeundumque periculum ſit, cum aliquo forte dedecore, quando Pompeius rempublicam recuperarit. In hac parte haec ſunt. Vide nunc, quae ſint in altera. Nihil actum eſt a Pompeio noſtro ſapienter, nihil fortiter; addo etiam, nihil niſi contra conſilium auctoritatemque meam. Omitto illa vetera, quod iſtum in rempublicam ille aluit, auxit, armavit: ille legibus per vim et contra auſpicia ferendis auctor; ille Galliae ulterioris adiunctor; ille gener; ille in adoptando P. Clodio augur; ille reſtituendi mei, quam retinendi, ſtudioſior; ille provinciae propagator; ille abſentis in omnibus adiutor: idem etiam tertio conſulatu, poſtquam eſſe *defenſor reipublicae* coepit, *contendit, ut decem tribuni* plebis ferrent, ut *abſentis ratio haberetur*: quod idem ipſe ſanxit lege quadam ſua; Marcoque Marcello conſuli, finienti provinciis Galliis Kal. Mart. reſtitit. Sed, ut haec omittam, quid foedius, quid perturbatius hoc ab urbe diſceſſu, ſive potius turpiſſima fuga? quae conditio non accipienda fuit potius, quam relinquenda patria? malae conditiones erant, fateor; ſed num quid hoc peius? At recuperabit rempublicam. Quando? aut quid ad eam ſpem eſt parati? non ager Picenus amiſſus? non patefactum iter ad urbem? non pecunia omnis et publica et privata adverſario tradita? denique nulla cauſa, nullae vires, nulla ſedes, quo concurrant, qui rempublicam defenſam velint. Apu-

lia delecta est, inanissima pars Italiae, et ab impetu huius belli remotissima: fuga et maritina opportunitas visa quaeri desperatione. Invite cepi Capuam, non quo munus illud defugerem, sed sic, ne causam, in qua nullus esset ordinum, nullus apertus privatorum dolor; bonorum autem esset aliquis, sed hebes, ut solet; et, ut ipse sensissem; multitudo et infimus quisque propensus in alteram partem, multi mutationis rerum cupidi. Dixi ipsi, me nihil suscepturum sine praesidio et sine pecunia. itaque habui nihil omnino negotii; quod ab initio vidi, nihil quaeri praeter fugam. Eam si nunc sequor, quonam? cum illo non: ad quem cum essem profectus, cognovi in iis locis esse Caesarem, ut tuto Luceriam venire non possem. Infero mari nobis, incerto cursu, hieme maxima navigandum est. Age iam, cum fratre, an sine? cum filio, aut quomodo? in utraque enim re summa difficultas erit, summus animi dolor. Qui autem impetus illius erit in nos absentes fortunasque nostras? acrior, quam in ceterorum; quod putabit fortasse, in nobis violandis aliquid se habere populare. Age iam, has compedes, fasces, inquam, hos laureatos efferre ex Italia, quam molestum est? qui autem locus erit nobis tutus, (ut iam placatis utamur fluctibus,) antequam ad illum venerimus? qua autem, aut quo, nihil scimus. At si restitero, et fuerit nobis in hac parte locus; idem fecero, quod in Cinnae dominatione Philippus, quod L. Flaccus, quod Q. Mucius; quoquo modo ea res huic quidem cecidit: qui tamen ita dicere solebat, se, id fore, videre, quod factum est; sed hoc malle, quam armatum ad patriae

moenia accedere. Aliter Thrasybulus, et fortasse melius. sed est certa quaedam illa Mucii ratio atque sententia; est illa etiam Thrasybuli; et, cum sit necesse, servire tempori, et non amittere tempus, cum sit datum. Sed in hoc ipso habent tamen iidem fasces molestiam. sit enim nobis amicus, quod incertum est; sed sit: deferet triumphum. Non accipere ne periculosum sit; an accipere invidiosum ad bonos? O rem, inquis, difficilem et inexplicabilem! atqui explicanda est. qui enim fieri potest? Ac ne me existimaris ad manendum esse propensiorem, quod plura in eam partem verba fecerim; potest fieri, quod fit in multis quaestionibus, ut res verbosior haec fuerit, illa verior. Quamobrem, ut maxima de re aequo animo deliberanti, ita mihi des consilium velim. Navis et in Caieta est parata nobis, et Brundisii. Sed ecce nuntii, scribente me haec ipsa nocte in Caleno, ecce literae, *Caesarem* ad *Corfinium*, *Domitium Corfinii* cum firmo exercitu, et pugnare cupiente. Non puto etiam hoc Cnaeum nostrum commissurum, ut Domitium relinquat: etsi Brundisium Scipionem cum cohortibus duabus praemiserat; legionem a Fausto conscriptam in Siciliam sibi placere a consule duci, scripserat ad consules. sed turpe Domitium deserere erit, implorantem eius auxilium. Est quaedam spes, mihi quidem non magna, sed in his locis firma, Afranium in Pirenaeo cum Trebonio pugnasse, pulsum Trebonium, etiam Fabium tuum transisse cum cohortibus: summa autem, Afranium cum magnis copiis adventare. Id si est, in Italia fortasse manebitur. Ego autem, cum esset incer-

tum iter Caesaris, quod vel ad Capuam, vel ad Luceriam iturus putabatur, Leptam ad Pompeium misi, et literas; ipse, ne quo inciderem, reverti Formias. Haec te scire volui, scripsique sedatiore animo, quam proxime scripseram, nullum meum iudicium interponens, sed exquirens tuum.

CICERO ATTICO S.

4. DIONYSIUS quidem tuus potius, quam noster, cuius ego cum satis cognossem mores, tuo tamen potius stabam iudicio, quam meo, ne tui quidem testimonii, quod ei saepe apud me dederas, veritus, superbum se praebuit in fortuna, quam putavit nostram fore: cuius fortunae nos, quantum humano consilio effici poterit, motum ratione quadam gubernabimus. Cui, qui noster honos, quod obsequium, quae etiam ad ceteros contemti cuiusdam hominis commendatio defuit? ut meum iudicium reprehendi a Quinto fratre, vulgoque ab omnibus mallem, quam illum non efferre laudibus; Ciceronesque nostros meo potius labore subdoceri, quam me aliumvis magistrum quaerere. Ad quem ego quas literas, dii immortales! miseram? quantum honoris significantes? quantum amoris? Dicaearchum mehercule, aut Aristoxenum diceres arcessi, non unum omnium loquacissimum et minime aptum ad docendum. Sed est memoria bona. Me dicet esse meliore. Quibus literis ita respondit, ut ego nemini, cuius causam non reciperem. semper enim, *si potero; si ante suscepta causa non impediar.* nunquam reo cuiquam tam humili, tam

sordido, tam nocenti, tam alieno, tam praecise negavi, quam hic mihi. plane sine ulla exceptione praecidit. Nihil cognovi ingratius: in quo vitio nihil mali non inest. Sed de hoc nimis multa. Ego navem paravi: tuas literas tamen exspecto; ut sciam, quid respondeant consultationi meae. Sulmone C. Attium Peligum aperuisse Antonio portas, cum essent cohortes quinque; Q. Lucretium inde effugisse scis: Cnaeum ire Brundisium desertum. Confecta res est.

CICERO ATTICO S.

5. CUM ante lucem VIII Kal. literas ad te de Dionysio dedissem, vesperi ad nos eodem die venit ipse Dionysius, auctoritate tua permotus, ut suspicor. quid enim putem aliud? etsi solet eum, cum aliquid furiose fecit, poenitere. nunquam autem certior fuit, quam in hoc negotio. nam, quod ad te non scripseram, postea audivi, a tertio milliario tum eum εἰπεῖν

Πολλὰ μᾶτην κεφαλεσσιν ἐς πεζὰ ξυμπνεύντα.

multa, inquam, mala eum dixisse, suo capiti, ut aiunt. Sed o meam mansuetudinem! conieceram in fasciculum una cum tua venientem ad illum epistolam: hanc ad me referri volo; nec ullam ob aliam causam Pollicem, servum a pedibus meis, Romam misi. eo autem ad te scripsi, ut, si tibi forte reddita esset, mihi curares referendam; ne in illius manus perveniret. Novi si quid esset, scripsissem. Pendeo animi exspectatione Corfinienſi; in qua de salute reipublicae decernitur. Tu fasciculum, qui est DES M'. CURIO inscriptus, velim cures ad eum perferendum; Tiro-

nemque Curio commendes; ut ei, ut petii, si quid opus erit in sumtum, eroget.

CICERO ATTICO S.

6. OBSIGNATA iam epistola, quam de nocte daturus eram, sicut dedi, (nam eam vesperi scripseram,) C. Sosius praetor in Formianum venit ad M'. Lepidum, vicinum nostrum, cuius quaestor fuit: Pompeii literarum ad consulem exemplum attulit.

Literae mihi a L. Domitio a. d. XIII Kalend. Mart. allatae sunt: earum exemplum infra scripsi. Nunc, ut ego non scribam, tua sponte te intelligere scio, quanti reipublicae interfit, omnes copias in unum locum primo quoque tempore convenire. Tu, si tibi videbitur, dabis operam, quamprimum ad nos venias. Praesidii Capuae, quantum constitueritis esse satis, relinquas.

Deinde suppositum exemplum epistolae Domitii, quod ego ad te pridie miseram. Dii immortales, qui me horror perfudit! quam sum sollicitus, quidnam futurum sit? hoc tamen spero, magnum nomen imperatoris fore, magnum in adventu terrorem. Spero etiam, quoniam adhuc nihil nobis obfuit, nihil mutasse: nec tegentia hoc, quod cum fortiter et diligenter, tum etiam hercule.... modo enim audivi, quartanam a te discessisse. moriar, si magis gauderem, si id mihi accidisset. Piliae dic, non esse aequum, eam diutius habere, nec id esse vestrae concordiae. Tironem nostrum ab altera relictum audio, sed eum video in sumtum ab aliis mutuatum. ego autem Curium nostrum, si quid opus esset, rogaram.

malo Tironis verecundiam in culpa esse, quam illiberalitatem Curii.

CICERO ATTICO S.

7. UNUM etiam restat amico nostro ad omne dedecus, ut Domitio non subveniat. at nemo dubitat, quin subsidio venturus sit. ego non puto. Deseret igitur talem civem, et eos, quos una scis esse? cum habeat praesertim et ipse cohortes xxx? nisi me omnia fallunt, deseret. incredibiliter pertimuit. nihil spectat, nisi fugam: cui tu (video enim quid sentias) me comitem putas debere esse. Ego vero quem fugiam, habeo; quem sequar, non habeo. quod enim tu meum laudas, et memorandum dicis, malle quod dixerim me cum Pompeio vinci, quam cum istis vincere: ego vero malo, sed cum illo Pompeio, qui tum erat, aut qui mihi esse videbatur: *cum hoc vero, qui ante fugit, quam scit, aut quem fugiat, aut quo*; qui nostra tradidit; qui patriam reliquit, Italiam reliquit, si malui; contigit; victus sum. Quod superest, nec ista videre possum, quae nunquam timui, ne viderem; nec mehercule istum, propter quem mihi non modo meis, sed memet ipso carendum est. Ad Philotimum scripsi de viatico, sive a Moneta, (nemo enim solvit,) sive ab Oppiis, tuis contubernalibus. Cetera apposita tibi mandabo.

CICERO ATTICO S.

8. OREM turpem, et ea re miseram! sic enim sentio, id demum, aut potius id solum esse miserum, quod turpe sit. Aluerat Caesarem; eundem repente

timere coeperat: conditionem pacis nullam probarat: nihil ad bellum pararat: urbem reliquerat: Picenum amiserat culpa: in Apuliam se compegerat: ibat in Graeciam: omnes nos ἀπροσφωνητους, expertes sui tanti, tam inusitati consilii, relinquebat. ecce subito literae Domitii ad illum, ipsius ad consules. fulsisse mihi videbatur το καλον ad oculos eius, et exclamasse ille vir, qui esse debuit,

Προς τυθ' ὁ, τι χρη, και παλαμασθων,
Και παντ' επ' εμοι τεκταινεσθων.
Το γαρ ευ μετ' εμε.

at ille tibi πολλα χαιρειν τω καλω dicens, pergit Brundisium. Domitium autem aiunt, re audita, et eos, qui una essent, se tradidisse. O rem lugubrem! itaque intercludor dolore, quo minus ad te plura scribam. tuas literas exspecto.

CICERO ATTICO S.

9. EPISTOLAM meam quod pervulgatam scribis esse, non fero moleste. quin etiam ipse multis dedi describendam. ea enim et acciderunt iam et impendent, ut testatum esse velim, de pace quid senserim. cum autem ad eam hortarer, eum praesertim hominem, non videbar ullo modo facilius moturus, quam si id, quod eum hortarer, convenire eius sapientiae dicerem. eam si *admirabilem* dixi, cum eum ad salutem patriae hortabar; non sum veritus, ne viderer assentari; cui tali in re lubenter me ad pedes abiecissem. Qua autem est, *aliquid impertias temporis*, non est de pace, sed de me ipso, et de meo officio, ut aliquid cogitet. Nam quod testificor, me expertem belli fuis-

se; etsi id re perspectum est, tamen eo scripsi, quo in suadendo plus auctoritatis haberem; eodemque pertinet, quod causam eius probo. Sed quid haec nunc? utinam aliquid profectum esset! nae ego istas literas in concione recitari velim; si quidem ille ipse ad eundem scribens in publico proposuit epistolam illam, in qua est, *pro tuis rebus gestis amplissimis*: amplioribusne, quam suis, quam Africani? ita tempestas ferebat. si quidem etiam vos duo tales ad quintum milliarium: quid nunc ipsum unde se recipienti? quid agenti? quid acturo? quanto autem ferocius ille causae suae confidet, cum vos, cum vestri similes non modo frequentes, sed laeto vultu gratulantes viderit? Num igitur peccamus? minime vos quidem. sed tamen signa conturbantur, quibus voluntas a simulatione distingui posset. Quae vero senatusconsulta video? sed apertius, quam *proposueram*. Ego Arpini volo esse *pridie Kal.* deinde circum villulas nostras errare, quas visurum me postea desperavi. *συγγνη* tua consilia, et tamen pro temporibus non incauta, mihi valde probantur. Lepido quidem (nam fere *συνδιημερευομεν*: quod gratissimum illi est) nunquam placuit ex Italia exire; Tullo multo minus. crebro enim illius literae ab aliis ad nos commeant. sed me illorum sententiae minus movebant: minus multa dederant illi reipublicae pignora: tua mehercule auctoritas vehementer movet. affert enim et reliqui temporis recuperandi rationem, et praesentis tuendi. sed obsecro te, quid hoc miserius, quam alterum plausus in foediss̃ima causa quaerere, alterum offensiones in optima? alterum existimari conservatorem inimico-

rum, alterum desertorem amicorum? Et mehercule quamvis amemus Cnaeum nostrum, ut et facimus, et debemus; tamen hoc, quod talibus viris non subvenit, laudare non possum. nam sive timuit; quid ignavius? sive, ut quidam putant, meliorem suam causam illorum caede fore putavit; quid iniustius? Sed haec omittamus. augemus enim dolorem retractando. VI Kal. vesperi Balbus minor ad me venit, occulta via currens ad Lentulum consulem missu Caesaris, cum literis, cum mandatis, cum promissione provinciae, Romam ut redeat: cui persuaderi posse non arbitror, nisi erit conventus. idem aiebat, nihil malle Caesarem, quam ut Pompeium *assequeretur*; id credo: et *rediret in gratiam*; id non credo: et metuo, ne omnis haec clementia ad unam illam crudelitatem colligatur. Balbus quidem maior ad me scribit, nihil malle Caesarem, quam principe Pompeio sine metu vivere. Tu puto haec credis. Sed, cum haec scribebam v Kalend. Pompeius iam Brundisium venisse poterat. expeditus enim anteceſſerat legiones Luceria. Sed hoc τερας horribili vigilantia, celeritate, diligentia est. Plane, quid futurum sit, nescio.

CICERO ATTICO S.

10. DIONYSIUS cum ad me praeter opinionem meam venisset, locutus sum cum eo liberalissime: tempora exposui: rogavi, ut diceret, quid haberet in animo: me nihil ab ipso invito contendere. Respondit, se, quod in nummis haberet, nescire quo loci esset: alios non solvere, aliorum diem nondum esse, dixit. etiam alia quaedam de servulis suis, quare nobis-

cum esse non posset. Morem gessi: dimisi a me, ut magistrum Ciceronum, non lubenter; ut hominem ingratum, non invitus. Volui te scire, quid ego de eius facto iudicarem.

CICERO ATTICO S.

11. QUOD me magno animi motu perturbatum putas; fum equidem, sed non tam magno, quam tibi fortasse videor. Levatur enim omnis cura, cum aut constitit consilium, aut cogitando nihil explicatur. lamentari autem licet. illud tamen totos dies. sed vereor, ne, nihil cum proficiam, etiam dedecori sim studiis ac literis nostris. consumo igitur omne tempus, considerans, quanta vis sit illius viri, quem nostris libris satis diligenter, ut tibi quidem videmur, expressimus. Tenesne igitur, moderatorem illum reipublicae quo referre *velimus omnia*? nam sic quinto, ut opinor, in libro loquitur Scipio: *Ut enim gubernatori cursus secundus, medico salus, imperatori victoria; sic huic moderatori reipublicae beata civium vita propositа est; ut opibus firma, copiis locuples, gloria ampla, virtute honesta sit. huius enim operis, maximi inter homines atque optimi, illum esse perfectorem volo.* Hoc Cnaeus noster cum antea nunquam, tum in hac causa minime cogitavit. dominatio quaesita ab utroque est: non id actum, beata et honesta civitas ut esset. Nec vero ille urbem reliquit, quod eam tueri non posset; nec Italiam, quod ea pelleretur: sed hoc a primo cogitavit, omnes terras, omnia maria movere, reges barbaros incitare, gentes feras armatas in

Italiam adducere, exercitus conficere maximos. genus illud Sullani regni iampridem appetitur, multis, qui una sunt, cupientibus. An censes, nihil inter eos convenire, nullam pactionem fieri potuisse? hodie potest. sed neutri σκοπος est ille, ut nos beati simus; uterque regnare vult. Haec, a te invitatus, breviter exposui. voluisti enim, me, quid de his malis sentirem, ostendere. προδεσπιζω igitur, noster Attice, non ariolans, ut illa, cui nemo credidit, sed coniectura prospiciens;

Iamque mari magno.

non multo, inquam, secus possum vaticinari: tanta malorum impendet Ιλιας. atque hoc nostra gravior est causa, qui domi sumus, quam illorum, qui una transierunt, quod illi quidem alterum metuunt, nos utrumque. Cur igitur, inquis, remansimus? Vel tibi paruimus; vel non occurrimus; vel hoc fuit rectius. Conculcari, inquam, miseram Italiam videbis proxima aestate, et quati utriusque vi, mancipiis ex omni genere collectis: nec tam irruptio pertimescenda, quae Luceriae multis sermonibus denuntiata est, quam universae interitus: tantas in confligendo utriusque vires video futuras. Habes coniecturam meam, tu autem consolationis fortasse aliquid exspectasti: nihil invenio; nihil fieri potest miserius, nihil perditius, nihil foedius. Quod quaeris, quid Caesar ad me scripserit: quod saepe: gratissimum sibi esse, quod quierim; oratque, in eo ut perseverem. Balbus minor haec eadem mandata. iter autem eius erat ad Lentulum consulem cum literis Caesaris, praemiorumque promissis, si Romam revertisset. verum, cum ha-

beo rationem dierum, ante puto transmiſſurum, quam potuerit conveniri. Epiſtolarum Pompeii duarum, quas ad me miſit, negligentiam, meamque in reſcribendo diligentiam volui tibi notam eſſe. earum exempla ad te miſi. Caeſaris hic per Apuliam ad Brundiſium curſus quid efficiat, exſpecto. utinam aliquid ſimile Parthicis rebus! ſimul aliquid audiero, ſcribam ad te. tu ad me velim bonorum ſermones. Romae frequentes eſſe dicuntur. ſcio equidem te in publicum non prodire. ſed tamen, audire te multa, neceſſe eſt. Memini librum tibi afferri a Demetrio Magnete (ad te miſſum ſcio) περὶ Ὁμονοίας. eum mihi velim mittas. vides, quam cauſam mediter.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

QUINTUS *Fabius ad me venit a. d. IV Kalend. Febr. Is nuntiat L. Domitium cum ſuis cohortibus XI, et cohortibus XIV, quas Vibullius adduxit, ad me iter habere: habuiſſe in animo proficiſci Corfinio, a. d. V. Id. Febr. C. Hirrum cum V cohortibus ſubſequi. Cenſeo ad nos Luceriam venias. nam te hic tutiſſime puto fore.*

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO PROCOS.

ANTE D. XV Kalend. Mart. Formiis accepi tuas literas: ex quibus ea, quae in agro Piceno geſta erant, cognovi commodiora eſſe multo, quam ut erat nobis nuntiatum; Vibulliique virtutem, induſtriamque li-

benter agnovi. Nos adhuc in ea ora, ubi praepositi sumus, ita fuimus, ut navem paratam haberemus. ea enim audiebamus, et ea verebamur, ut, quodcunque tu consilium praecepisses, id nobis persequendum putaremus. Nunc, quoniam auctoritate et consilio tuo in spe firmiore sumus, si teneri posse putas Tarracinam, et oram maritimam, in ea manebo: etsi praesidia in oppidis nulla sunt. nemo enim nostri ordinis in his locis est, praeter M. Eppium, quem ego Minturnis esse volui, vigilantem hominem et industrium. nam L. Torquatum, virum fortem et cum auctoritate, Formiis non habemus: ad te profectum arbitramur. Ego omnino, ut proxime tibi placuerat, Capuam veni eo ipso die, quo tu Teano Sidicino es profectus. volueras enim me cum M. Considio propraetore illa negotia tueri. Cum eo veniissem, vidi T. Ampium delectum habere diligentissime; ab eo accipere Libonem, summa item diligentia, et in illa colonia auctoritate. Fui Capuae, quoad consules. iterum, ut erat dictum ab consulibus, veni Capuam ad Nonas Februar. cum fuissem triduum, recepi me Formias. Nunc quod tuum consilium, aut quae ratio belli sit, ignoro. Si tenendam hanc oram putas, quae et opportunitatem et dignitatem habet, et egregios cives, et, ut arbitror, teneri potest; opus est esse, qui praesit. sin omnia in unum locum contrahenda sunt; non dubito, quin ad te statim veniam: quo mihi nihil optatius est: idque tecum, quo die ab urbe discessimus, locutus sum. Ego, si cui adhuc videor segnior fuisse, dum ne tibi videar, non laboro: et tamen, si, ut video, bellum gerendum est, confido

me omnibus facile ſatisfacturum. M. Tullium, meum neceſſarium, ad te miſi: cui tu, ſi tibi videretur, ad me literas dares.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. M. CICERONI IMP.

SI vales, bene eſt. Tuas literas libenter legi. recognovi enim tuam priſtinam virtutem etiam in ſalute communi. Conſules ad eum exercitum, quem in Apulia habui, venerunt. Magnopere te hortor, pro tuo ſingulari perpetuoque ſtudio in rempublicam, ut te ad nos conferas; ut communi conſilio reipublicae afflictae opem atque auxilium feramus. Cenſeo, via Appia iter facias, et celeriter Brundiſium venias.

M. CICERO IMP. S. D. CN. MAGNO PROCOS.

CUM ad te literas miſiſſem, quae tibi Canuſii redditae ſunt, ſuſpicionem nullam habebam, te reipublicae cauſa mare tranſiturum; eramque in ſpe magna, fore, ut in Italia poſſemus aut concordiam conſtituere, qua mihi nihil utilius videbatur, aut rempublicam ſumma cum dignitate defendere. Interim, nondum meis literis ad te perlatis, ex his mandatis, quae D. Laelio ad conſules dederas, certior tui conſilii factus, non exſpectavi, dum mihi a te literae redderentur; confeſtimque cum Quinto fratre, et cum liberis noſtris iter ad te in Apuliam facere coepi. Cum Teanum Sidicinum veniſſem, C. Meſſius, familiaris tuus, mihi dixit, aliique complures, Cae-

ſarem iter habere Capuam; et eo ipſo die manſurum eſſe Eſerniae. Sane ſum commotus; quod, ſi ita eſſet, non modo iter meum intercluſum, ſed meipſum plane exceptum putabam. Itaque tum Cales proceſſi, ut ibi potiſſimum conſiſterem, dum certum nobis ab Eſernia de eo, quod audieram, referretur. At mihi, cum Calibus eſſem, affertur literarum tuarum exemplum, quas tu ad Lentulum conſulem miſiſſes. Hae ſcriptae ſic erant: *Literas tibi a L. Domitio a. d. XIII Kal. Mart. allatas eſſe*, (earumque exemplum ſubſcripſeras,) *magnique intereſſe reipublicae* ſcripſeras, *omnes copias primo tempore in unum locum convenire; et ut, praeſidii quod ſatis eſſet, Capuae relinqueret.* His ego literis lectis, in eadem opinione fui, qua reliqui omnes, te cum omnibus copiis ad Corfinium eſſe venturum: quo mihi, cum Caeſar ad oppidum caſtra haberet, tutum iter eſſe non arbitrabar. Cum res in ſumma exſpectatione eſſet, utrumque ſimul audimus, et quae Corfinii acta eſſent, et te iter Brundiſium facere coepiſſe: cumque nec mihi, nec fratri meo dubium eſſet, quin Brundiſium contenderemus; a multis, qui e Samnio Apuliaque veniebant, admoniti ſumus, ut caveremus, ne exciperemur a Caeſare; quod is in eadem loca, quae nos petebamus, profectus, celerius etiam, quam nos poſſemus, eo, quo intenderet, venturus eſſet. Quod cum ita eſſet; nec mihi, nec fratri meo, nec cuiquam amicorum placuit committere, ut temeritas noſtra non ſolum nobis, ſed etiam reipublicae noceret; cum praeſertim non dubitaremus, quin, ſi etiam tutum nobis iter fuiſſet, te tamen iam conſequi non poſſemus.

Interim accepimus tuas literas, Canusio a. d. x Kalend. Mart. datas, quibus nos hortaris, ut celerius Brundisium veniamus: quas cum accepissemus a. d. III Kalend. Mart. non dubitabamus, quin tu iam Brundisium perveniss̃es; nobisque iter illud omnino intercluſum videbatur; neque minus nos esse captos, quam qui Corfinium venissent. neque enim eos solos arbitrabamur capi, qui in armatorum manus incidissent, sed eos nihilo minus, qui regionibus excluſi, intra praesidia, atque intra arma aliena venissent. Quod cum ita sit, maxime vellem primum semper tecum fuisse; quod quidem tibi ostenderam, cum a me Capuam reiiciebam: quod feci non vitandi oneris causa, sed quod videbam, teneri illam urbem sine exercitu non posse: accidere autem mihi nolebam, quod doleo viris fortissimis accidisse. Quoniam autem tecum ut essem non contigit; utinam tui consilii certior factus essem! nam suspicione assequi non potui; quod omnia prius arbitratus sum fore, quam ut haec reipublicae causa in Italia non posset duce te consistere. Neque vero nunc consilium tuum reprehendo, sed fortunam reipublicae lugeo: nec, si ego, quid tu sis secutus, non perspicio, idcirco minus existimo, te nihil nisi summa ratione feciss̃e. Mea quae semper fuerit sententia, primum de pace vel iniqua conditione retinenda, deinde de urbe, (nam de Italia quidem nihil mihi unquam ostenderas,) meminisse te arbitror. Sed mihi non sumo, ut meum consilium valere debuerit: secutus sum tuum; neque id reipublicae causa, de qua desperavi, quae et nunc afflicta est, nec excitari sine civili pernicios̃is-

simo bello potest: sed te quaerebam: tecum esse cupiebam: neque eius rei facultatem, si qua erit, praetermittam. Ego me in hac omni causa facile intelligebam pugnandi cupidis hominibus non satisfacere. primum enim prae me tuli, me nihil malle, quam pacem; non quin eadem timerem, quae illi: sed ea bello civili leviora ducebam. inde, suscepto bello, cum pacis conditiones ad te afferri, a teque ad ea honorifice et large responderi viderem; duxi meam rationem; quam tibi facile me probaturum, pro tuo in me beneficio, arbitrabar. Memineram me esse unum, qui pro meis maximis in rempublicam meritis supplicia miserrima et crudelissima pertulissem: me esse unum, qui, si offendissem eius animum, cui tum, cum iam in armis essemus, consulatus tamen alter, et triumphus ampliſſimus deferebatur, subiicerer eisdem proeliis: ut mea persona semper ad improborum civium impetus aliquid videretur habere popular. Atque haec non ego prius sum suspicatus, quam mihi palam denuntiata sunt: neque ea tam pertimui, si subeunda essent, quam declinanda putavi, si honeste vitare possem: quam brevem illius temporis, dum in spe pax fuit, rationem nostram vides; reliqui facultatem res ademit. Iis autem, quibus non satisfacio, facile respondeo. neque enim ego amicior C. Caesari unquam fui, quam illi; neque illi amiciores reipublicae, quam ego. Hoc inter me et illos interest, quod, cum et illi cives optimi sint, et ego ab ista laude non absim, ego conditionibus, quod idem te intellexeram velle, illi armis disceptari maluerunt. quae quoniam ratio vicit,

perficiam profecto, ut neque respublica civis a me animum, neque tu amici desideres.

CICERO ATTICO S.

12. MIHI molestior lippitudo erat etiam, quam ante fuerat. dictare tamen hanc epistolam malui, quam Gallo Fabio, amantissimo utriusque nostrum, nihil ad te literarum dare. nam pridie quidem, quoquo modo potueram, scripseram ipse eas literas, quarum vaticinationem falsam esse cupio. huius autem epistolae non solum ea causa est, ut ne quis a me dies intermittatur, quin dem ad te literas; sed etiam haec iustior, ut a te impetrarem, ut sumeres aliquid temporis; quo quia tibi perexiguo opus est, explicari mihi tuum consilium plane volo, ut penitus intelligam. Omnia sunt integra nobis. nihil praetermissum est, quod non habeat sapientem excusationem, non modo probabilem. nam certe neque tum peccavi, cum imparatam iam Capuam, non solum ignaviae delectus, sed etiam perfidiae suspicionem fugiens, accipere nolui; neque cum post conditiones pacis per L. Caesarem et Fabatum allatas, cavi, ne animum eius offenderem, cui Pompeius iam armatus armato consulatum triumphumque deferret. Nec vero haec extrema quisquam potest iure reprehendere, quod mare non transierim. id enim, etsi erat deliberationis, tamen obire non potui. neque enim suspicari debui; praesertim cum ex ipsius Pompeii literis, idem quod video te existimasse, non dubitarim, quin is Domitio subventurus esset. et plane, quid rectum, et quid fa-

ciendum mihi esset, diutius cogitare malui. Primum igitur, haec qualia tibi esse videantur, etsi significata sunt a te, tamen accuratius mihi perscribas velim: deinde aliquid etiam in posterum prospicias, fingasque, quem me esse deceat, et ubi me plurimum prodesse reipublicae sentias; ecquae pacifica persona desideretur; an in bellatore sint omnia. Atque ego, qui omnia officio metior, recordor tamen tua consilia; quibus si paruissem, tristitiam illorum temporum non subiissem. Memini, quid mihi tum suaseris per Theophanem, per Culeonem: idque saepe ingemiscens sum recordatus. Quare nunc saltem ad illos calculos revertamur, quos tum abiecimus; ut non solum glorioſis consiliis utamur, sed etiam paulo salubribus. Sed nihil praescribo. accurate velim perscribas tuam ad me sententiam. Volo etiam exquiras, quam diligentissime poteris, (habebis autem, per quos possis,) quid Lentulus noster, quid Domitius agat, quid acturus sit, quemadmodum nunc se gerant, num quem accusent, num cui succenseant. Quid dico, num cui? num Pompeio? omnino culpam omnem Pompeius in Domitium confert: quod ipsius literis cognosci potest: quarum exemplum ad te mitto. Haec igitur videbis; et, quod ad te ante scripsi, Demetrii Magnetis librum, quem ad te misit de concordia, velim mihi mittas.

CN. MAGNUS PROCOS. C. MARCELLO, L. LENTULO COSS. S. D.

EGO, *quod existimabam, dissersos nos, neque rei*

publicae utiles, neque nobis praesidio esse posse, idcirco ad L. Domitium literas misi, primum uti ipse cum omni copia ad nos veniret: si de se dubitaret, ut cohortes XIX, quae ex Piceno ad me iter habebant, ad nos mitteret. Quod veritus sum, factum est, ut Domitius implicaretur; neque ipse satis firmus esset ad castra facienda, quod meas XIX, & suas XII cohortes tribus in oppidis distributas haberet: (nam partim Albae, partim Sulmone collocavit:) neque se, si vellet, expedire posset. Nunc scitote, me esse in summa sollicitudine. nam & tot & tales viros periculo obsidionis liberare cupio; neque subsidio ire possum, quod his duabus legionibus non puto esse committendum, ut illuc ducantur: ex quibus tamen non amplius XIV cohortes contrahere potui; quod Brundisium praesidium misi; neque Canusium sine praesidio, dum abessem, putavi esse dimittendum. D. Laelio mandaram, quod maiores copias sperabam nos habituros, ut, si vobis videretur, alteruter vestrum ad me veniret; alter in Siciliam cum ea copia, quam Capuae & circum Capuam comparastis, & cum iis militibus, quos Faustus legit, proficisceretur; Domitius cum XII suis cohortibus eodem adiungeretur; reliquae copiae omnes Brundisium cogerentur, & inde navibus Dyrrachium transportarentur. Nunc, cum hoc tempore nihilo magis ego, quam vos, subsidio Domitio ire possim, se per montes explicare; non est nobis committendum, ut ad has XIV cohortes, quas ego dubio animo habeo, hostis accedere, aut in itinere me consequi possit. Quamobrem placitum est mihi, ac ita video censeri Marcello, & ceteris nostri ordinis, qui hic sunt, ut Brundisium du-

cerem hanc copiam, quam mecum habeo. Vos hortor, ut quodcunque militum contrahere poteritis, contrahatis, & eodem veniatis quamprimum. Arma, quae ad me miſſuri eratis, iis, cenſeo, armetis milites, quos vobiscum habetis. quae arma ſuperabunt, ea ſi Brundiſium iumentis deportaritis, vehementer reipublicae profueritis. De hac re velim noſtros certiores faciatis: ego ad P. Lupum & C. Coponium praetores miſi, ut ſe nobis coniungerent, &, militum quod haberent, ad vos deducerent.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

MIROR, *te ad me nihil ſcribere, & potius ab aliis, quam a te, de republica me certiorem fieri. Nos, disiecta manu, pares adverſariis eſſe non poſſumus: coniunctis noſtris copiis, ſpero nos & reipublicae & communi ſaluti prodeſſe. Quamobrem cum conſtituiſſes, ut Vibullius mihi ſcripſerat, a. d. V Id. Feb. Corfinio proficiſci cum exercitu, & ad me venire; miror, quid cauſae fuerit, quare conſilium mutaris. nam illa cauſa, quam mihi Vibullius ſcribit, levis eſt, te propterea moratum eſſe, quod audieris, Caeſarem Firmo progreſſum in Caſtrum Truentinum veniſſe. Quanto enim magis appropinquare adverſarius coepit, eo tibi celerius agendum erat, ut te mecum coniungeres, priusquam Caeſar aut tuum iter impedire, aut me abs te excludere poſſet. Quamobrem etiam & etiam te rogo & hortor, id quod non deſiiti ſuperioribus literis a te petere, ut primo quoque die Luceriam advenias, antequam copiae, quas inſtituit Caeſar contrahere, in unum locum coactae, nos*

a nobis distrahant. Sed si erunt, qui te impediant, ut villas suas servent, aequum est me a te impetrare, ut cohortes, quae ex Piceno & Camerino venerunt, quae fortunas suas reliquerunt, ad me missum facias.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

LITERAS *abs te M. Calenius ad me attulit a. d.* XIV *Kal. Mart. in quibus literis scribis, tibi in animo esse observare Caesarem; &, si secundum mare ad me ire coepisset, confestim in Samnium ad me venturum; sin autem ille circum istaec loca commoraretur, te ei, si propius accessisset, resistere velle. Te animo magno & forti istam rem agere existimo: sed diligentius nobis est videndum, ne distracti pares esse adversario non possimus; cum ille magnas copias habeat, & maiores brevi habiturus sit. Non enim, pro tua prudentia debes illud solum animadvertere, quot in praesentia cohortes contra te habeat Caesar, sed quantas brevi tempore equitum & peditum copias contracturus sit. cui rei testimonio sunt literae, quas Bussenius ad me misit; in quibus scribit, id quod ab illis quoque mihi scribitur, praesidia Curionem, quae in Umbris & Tuscis erant, contrahere, & ad Caesarem iter facere. quae si copiae in unum locum fuerint coactae, ut pars exercitus ad Albam mittatur, pars ad te accedat; ut non pugnet, sed locis suis repugnet, haerebis: neque solus cum ista copia tantam multitudinem sustinere poteris, ut frumentatum eas. Quamobrem te magnopere hortor, ut quamprimum cum omni copia huc venias. Consules constituerunt idem fa-*

cere. ego Metuſcilio ad te mandata dedi, providendum eſſe, ne duae legiones ſine Picentinis cohortibus in conſpectum Caeſaris committerentur. Quamobrem nolito commoveri, ſi audieris me regredi, ſi forte Caeſar ad me veniet. cavendum enim puto eſſe, ne implicatus haeream. nam neque caſtra, propter anni tempus & militum animos, facere poſſum; neque ex omnibus oppidis contrahere copias expedit; ne receptum amittam. itaque non amplius XIV cohortes Luceriam coegi. Conſules praeſidia omnia deducturi ſunt, aut in Siciliam ituri. Nam aut exercitum firmum habere oportet, quo confidamus perrumpere nos poſſe; aut regiones eiusmodi obtinere, e quibus repugnemus: id quod neutrum nobis hoc tempore contingit; quod & magnam partem Italiae Caeſar occupavit, & nos non habemus exercitum tam amplum, neque tam magnum, quam ille. itaque nobis providendum eſt; ut ſummam reipublicae rationem habeamus. Etiam atque etiam te hortor, ut cum omni copia quamprimum ad me venias. poſſumus etiam nunc rempublicam erigere, ſi communi conſilio negotium adminiſtrabimus: ſin diſtrahemur, infirmi erimus. mihi hoc conſtitutum eſt.

His literis ſcriptis, Sica a te mihi literas attulit & mandata. Quod me hortare, ut iſluc veniam, id me facere non arbitror poſſe; quod non magnopere his legionibus confido.

CN. MAGNUS PROCOS. S. D. L. DOMITIO PROCOS.

LITERAE *mihi a te redditae ſunt a. d. XIII Kal.*

Mart. in quibus ſcribis, Caeſarem apud Corſinium caſtra poſuiſſe. Quod putavi & praemonui, fit, ut nec in praeſentia committere tecum proelium velit; &, omnibus copiis conductis, te implicet, ne ad me iter expeditum tibi ſit, atque iſtas copias coniungere optimorum civium poſſis cum his legionibus, de quarum voluntate dubitamus: quo etiam magis tuis literis ſum commotus. neque enim eorum militum, quos mecum habeo, voluntati ſatis confido, ut de omnibus fortunis reipublicae dimicem; neque etiam, qui ex delectibus conſcripti ſunt a conſulibus, convenerunt. Quare da operam, ſi ulla ratione etiam nunc efficere potes, ut te explices, huc quamprimum venias, antequam omnes copiae adverſariorum conveniant. neque enim celeriter ex delectibus huc homines convenire poſſunt; &, ſi convenirent, quantum iis committendum ſit, quod inter ſe ne noti quidem ſunt, contra veteranas legiones, non te praeterit.

CICERO ATTICO S.

13. LIPPITUDINIS meae ſignum tibi ſit librarii manus, et eadem cauſa brevitatis: etſi nunc quidem, quod ſcriberem, nihil erat. omnis exſpectatio noſtra erat in nuntiis Brundiſinis. Si nactus hic eſſet Cnaeum noſtrum, ſpes dubia pacis: ſin ille ante tramiſiſſet, exitioſi belli metus. Sed videsne, in quem hominem inciderit respublica? quam acutum, quam vigilantem, quam paratum? Si mehercule neminem occiderit, nec cuiquam quidquam ademerit, ab his, qui eum maxime timuerant, maxime diligetur. Multum mecum municipales homines loquuntur, multum ruſti-

cani. nihil prorsus aliud curant, nisi agros, nisi villulas, nisi nummulos suos. Et vide, quam conversa res est. illum, quo antea confidebant, metuunt; hunc amant, quem timebant. id quantis nostris peccatis vitii que evenerit, non possum sine molestia cogitare. quae autem impendere putarem, scripseram ad te; et iam tuas literas exspectabam.

CICERO ATTICO S.

14. NON dubito, quin tibi odiosae sint epistolae quotidianae, cum praesertim neque nova de re aliqua certiorem te faciam, neque novam denique iam reperiam scribendi ullam sententiam. sed, si dedita opera, cum causa nulla esset, tabellarios ad te cum inanibus epistolis mitterem; facerem inepte. euntibus vero, domesticis praesertim, ut nihil ad te dem literarum, facere non possum: et simul (crede mihi) requiesco paulum in his miseriis, cum quasi tecum loquor: cum vero tuas epistolas lego, multo etiam magis. omnino intelligo, nullum fuisse tempus post has fugas et formidines, quod magis debuerit mutum esse a literis; propterea, quod neque Romae quidquam auditur novi; nec in his locis, quae a Brundisio absunt propius, quam tu, biduum, aut triduum. Brundisii autem omne certamen vertitur huius primi temporis: qua quidem exspectatione torqueor. sed omnia ante nos sciemus. eodem enim die video Caesarem a Corfinio post meridiem profectum esse, id est, Feralibus, quo Canusio mane Pompeium. eo modo autem ambulat Caesar, et iis diariis militum

celeritatem incitat, ut timeam, ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Dices, Quid igitur proficis, qui anticipes eius rei molestiam, quam triduo sciturus sis? Nihil equidem. sed, ut supra dixi, tecum perlibenter loquor: et simul scito, labare meum consilium, illud, quod satis iam fixum videbatur. non mihi satis idonei sunt auctores ii, qui a te probantur. quod enim unquam eorum in republica forte factum exstitit? aut quis ab his ullam rem laude dignam desiderat? nec mehercule laudandos existimo, qui trans mare belli parandi causa profecti sunt: (quamquam haec ferenda non erant:) video enim, quantum id bellum, et quam pestiferum futurum sit. sed me movet unus vir; cuius fugientis comes, rempublicam recuperantis socius videor esse debere. Totiesne igitur sententiam mutas? ego tecum, tanquam mecum loquor. quis autem est, tanta quidem de re, *quin varie* secum ipse disputet? *simul et elicere cupio* sententiam tuam; *si manet, ut firmior* sim; si mutata est, ut tibi assentiar. Omnino ad id, de quo dubito, pertinet, me scire, quid Domitius acturus sit, quid noster Lentulus. de Domitio varia audimus, modo esse in Tiburti, haud lepide: quo cum Lepidum accessisse ad urbem: quod item falsum video esse. ait enim Lepidus, eum nescio quo penetrasse itineribus; occultandi sui causa, an maris apiscendi, ne id quidem scit. ignorat enim de filio. addit illud, sane molestum; pecuniam Domitio satis grandem, quam is Corfinii habuerit, non esse redditam. de Lentulo autem nihil audimus. Haec velim exquiras, ad meque perscribas.

CICERO ATTICO S.

15. ANTE d. v Non. Mart. epistolas mihi tuas Aegypta reddidit, unam veterem IV Kal. quam te scribis dedisse Pinario, quem non vidimus; in qua exspectas, quidnam praemissus agat Vibullius; qui omnino non est visus a Caesare: (in altera epistola video te scire ita esse:) et, quemadmodum redeuntem excipiam Caesarem; quem omnino vitare cogito: et, aut Haemonis fugam intendis, commutationemque vitae tuae; quod tibi puto esse faciendum; et ignoras, Domitius cum fascibusne sit; quod cum scies, facies, ut sciamus. Habes ad primam epistolam. Secutae sunt duae, pridie Kal. ambae datae, quae me convellerunt de pristino statu, iam tamen, ut ante ad te scripsi, labantem. Nec me movet, quod scribis, *Iovi ipsi iniquum.* nam periculum in utriusque iracundia positum est: victoria autem ita incerta, ut deterior causa paratior mihi esse videatur. nec me consules movent, qui ipsi pluma aut folio facilius moventur. officii me deliberatio cruciat, cruciavitque abhuc. cautior certe est mansio: honestior existimatur traiectio. malo interdum, multi me non caute, quam pauci non honeste feciſſe existiment. De Lepido et Tullo quod quaeris; illi vero non dubitant, quin Caesari praesto futuri, in senatumque venturi sint. Recentissima tua est epistola Kal. data; in qua optas congressum, pacemque non desperas. sed ego, cum haec scribebam, nec illos congressuros, nec, si congressi essent, Pompeium ad ullam conditionem acceſſurum putabam. Quod videris non dubitare, si

consules transeant, quid nos facere oporteat; certe transeunt: vel, quomodo nunc est, transierunt. sed memento, praeter Appium, neminem esse fere, qui non ius habeat transeundi. nam aut cum imperio sunt, ut Pompeius, ut Scipio, Setenas, Fannius, Voconius, Sextius, ipsi consules, quibus more maiorum concessum est, vel omnes adire provincias; aut legati sunt eorum. Sed nihil differo. quid placeat tibi, et quid propemodum rectum sit, intelligo. Plura scriberem, si ipse possem. sed, ut mihi videor, potero biduo. Balbi Cornelii literarum exemplum, quas eodem die accepi, quo tuas, misi ad te, ut meam vicem doleres, cum me derideri videres.

BALBUS CICERONI IMP. S.

OBSECRO te, Cicero, suscipe curam & cogitationem dignissimam tuae virtutis, ut Caesarem & Pompeium, perfidia hominum distractos, rursus in pristinam concordiam reducas. Crede mihi, Caesarem non solum fore in tua potestate, sed etiam maximum beneficium te sibi dedisse iudicaturum, si huc te reiicis. Velim, idem Pompeius faciat: qui ut adduci tali tempore ad ullam conditionem possit, magis opto, quam spero. sed, cum constiterit, & timere desierit, tum incipiam non desperare tuam auctoritatem plurimum apud eum valituram. Quod Lentulum meum, consulem, voluisti hic remanere, Caesari gratum, mihi vero gratissimum medius fidius feciſti. nam illum tanti facio, qui non Caesarem magis diligam: qui si passus esset, nos secum, ut consueramus, loqui, & non se totum

etiam & etiam ab sermone nostro avertisset, minus miser, quam sum, essem. nam cave putes, hoc tempore plus me quemquam cruciari, quod eum, quem ante me diligo, video in consulatu quidvis potius esse, quam consulem. quodsi voluerit tibi obtemperare, & nobis de Caesare credere, & consulatum reliquum Romae peragere, incipiam sperare, etiam consilio senatus, auctore te, illo relatore, Pompeium & Caesarem coniungi posse. quod si factum erit, me satis vixisse putabo. Factum Caesaris de Corfinio totum te probaturum scio. quo modo in huiusmodi re, commodius cadere non potuit, quam ut res sine sanguine confieret. Balbi mei tuique adventu delectatum te, valde gaudeo. is quaecunque tibi de Caesare dixit, quaeque Caesar scripsit, scio, re tibi probabit, quaecunque fortuna eius fuerit, verissime scripsisse.

CICERO ATTICO S.

16. OMNIA mihi provisa sunt, praeter occultum et tutum iter ad mare superum. hoc enim mari uti non possumus hoc tempore anni. illuc autem, quo spectat animus, et quo res vocat, qua veniam? cedendum enim est celeriter; ne forte qua re impediar, atque alliger. nec vero ille me ducit, qui videtur; quem ego hominem ἀπολιτικώτατον omnium iam ante cognoram; nunc vero etiam ἀστρατηγικώτατον. non me igitur is ducit, sed sermo hominum, qui ad me a Philotimo scribitur. is enim me ab optimatibus ait conscindi. quibus optimatibus, dii boni? qui nunc quo modo occurrunt? quo modo autem se venditant Caesari? municipia vero Deum: nec simulant,

ut cum de illo aegroto vota faciebant. ſed plane, quidquid mali hic Piſiſtratus non fecerit, tam gratum eſt, quam ſi alium facere prohibuerit. hunc propitium ſperant; illum iratum putant. quas fieri cenſes ἀπαντησεις ex oppidis? quos honores? Metuunt, inquies: credo; ſed mehercule illum magis. huius inſidioſa clementia delectantur: illius iracundiam formidant. iudices DCCCL, qui praecipue Cnaeo noſtro delectabantur, ex quibus quotidie aliquem video, neſcio quas eius Lucerias horrent. itaque quaero, qui ſint iſti optimates, qui me exturbent, cum ipſi domi maneant. ſed tamen, quicunque ſunt, αἰδεσομαι Τρωας. etſi, qua ſpe proficiſcar, video; coniungoque me cum homine, magis ad vaſtandum Italiam, quam ad vincendum parato: demum quem exſpecto: et quidem, cum haec ſcribebam IV Nonas, iam exſpectabam aliquid a Brundiſio. quid autem aliquid? quam inde *turpiter fugiſſet, et victor hic qua* ſe *referret, et quo.* quod ubi audiſſem, ſi ille Appia veniret, ego Arpinum cogitabam.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER IX.

ARGUMENTUM.

Continentur item hoc libro Cnaei fuga Brundisium, atque inde in Macedoniam transmissio, quae fuit Idibus Martiis, praemissis antea Consulibus L. Cornelio Lentulo & C. Claudio Marcello, cum omnibus paene magistratibus, cunctoque Senatu: aestus animi aegritudoque Ciceronis, Atticum consulentis, cum Pompeius Italia cesserit, quid sibi faciendum sit: redeuntemque Caesarem a Brundisio, quo Pompeium fuerat persecutus, exspectarene debeat, & quo maxime in loco, quo vultu sermoneque excipere: denique congressus ipse cum Caesare, & utriusque discessus. Quae omnia acciderunt diebus paulo plus viginti. Nam quotidianae inter eos erant literae.

CICERO ATTICO S.

1. ETSI, cum tu has literas legeres, putabam fore, ut scirem iam, quid Brundisii actum esset; (nam Canusio IX Kal. profectus erat Cnaeus; haec autem scribebam pridie Nonas XIV die postquam ille Canusio moverat;) tamen angebar singularum horarum exspectatione; mirabarque, nihil allatum

esse ne rumoris quidem. nam erat mirum silentium. Sed haec fortasse κενοσπουδα sunt : quae tamen iam sciantur necesse est. illud molestum, me adhuc investigare non posse, ubi P. Lentulus noster sit, ubi Domitius. quaero autem, quo facilius scire possim, quid acturi sint; iturine ad Pompeium; et, si sunt, qua, quandove ituri sint. urbem quidem iam refertam esse optimatium audio; Sosium et Lupum, quos Cnaeus noster ante putabat Brundisium venturos esse, quam se, ius dicere. hinc vero vulgo vadunt. etiam M'. Lepidus, quocum diem conterere solebam, cras cogitabat. nos autem in Formiano morabamur, quo citius audiremus: deinde Arpinum volebamus. inde, iter qua maxime αναπαυτηλον esset, ad mare superum, remotis, sive omnino missis lictoribus. audio enim, bonis viris, qui et nunc, et saepe antea praesidio reipublicae fuerunt, *hanc cunctationem nostram non probari, multaque in me et severe in conviviis tempestivis* quidem disputari. cedamus igitur, et, ut boni cives simus, bellum Italiae terra marique inferamus; et odia improborum rursus in nos, quae iam exstincta erant, incendamus; et Lucceii consilia ac Theophani persequamur. nam Scipio vel in Syriam proficiscitur forte; vel cum genero honeste; vel Caesarem fugit iratum. Marcelli quidem, nisi gladium Caesaris timuissent, manerent. Appius et eodem timore, et inimicitiarum recentium: et tamen, praeter hunc et C. Cassium, reliqui legati, Faustus proquaestor: ego unus, cui utrumvis liceret. frater accedet; quem socium huius fortunae esse, non erat aequum : cui magis etiam Caesar irasi-

cetur. ſed impetrare non poſſum, ut maneat. dabimus hoc Pompeio, quod debemus. nam me quidem alius nemo movet; non ſermo bonorum, qui nulli ſunt; non cauſa, quae acta timide eſt, agetur improbe. uni, uni hoc damus, ne id quidem roganti, nec ſuam cauſam (ut ait) agenti, ſed publicam. Tu quid cogites de tranſeundo in Epirum, ſcire ſane velim.

CICERO ATTICO S.

2. ETSI Nonis Mart. die tuo, ut opinor, exſpectabam epiſtolam a te longiorem; tamen ad eam ipſam brevem, quam III Nonas ὑπὸ τὴν λιψίν dediſti, reſcribendum putavi. Gaudere ais te, manſiſſe me; et ſcribis, in ſententia te manere. mihi autem ſuperioribus literis videbare non dubitare, quin cederem, ita, ſi et Cnaeus bene comitatus conſcendiſſet, et conſules tranſiſſent. utrum hoc tu parum commeminiſti, an ego non ſatis intellexi, an mutaſti ſententiam? ſed aut ex epiſtola, quam exſpecto, perſpiciam, quid ſentias, aut alias abs te literas eliciam. Brundiſio nihildum erat allatum. O rem difficilem, planeque perditam! quam nihil praetermittis in conſilio dando! quam nihil tamen, quod tibi ipſi placeat, explicas! Non eſſe me una cum Pompeio, gaudes; ac proponis, quam ſit turpe, me abeſſe, cum quid de illo detrahatur, nec fas eſſe approbare. Certe. Contra igitur? Dii, inquis, averruncent. Quid ergo fiet, ſi in altero ſcelus eſt, in altero ſupplicium? Impetrabis, inquis, a Caeſare, ut tibi abeſſe

liceat, et esse otioso. Supplicandum igitur? Miserum. Quid, si non impetraro? Et de triumpho erit, inquis, integrum. Quid, si hoc ipso premar? Accipiam? quid foedius? Negem? repudiari se totum, magis etiam, quam olim in XXviratu, putabit. ac solet, cum se purgat, in me conferre omnem illorum temporum culpam: ita me sibi fuisse *inimicum*, ut ne honorem quidem a se accipere vellem. Quanto nunc hoc idem accipiet asperius? tanto scilicet, quanto et honor hic illo est amplior, et ipse robustior. Nam quod negas te dubitare, quin magna in offensa sim apud Pompeium hoc tempore; non video causam, cur ita sit, hoc quidem tempore. qui enim amisso Corfinio denique certiorem me sui consilii fecit, is queretur, Brundisium me non venisse, cum inter me et Brundisium Caesar esset? deinde etiam scit ἀπαρρησιαστον esse in ea causa querelam *suam. me putat* de *municipiorum imbecillitate*, de delectibus, de pace, de urbe, de pecunia, de Piceno occupando plus vidisse, quam se. sin, cum potuero, non venero, tum erit inimicus: quod ego non vereor, ne mihi noceat: (quid enim faciet?

Τις δ' εστι δηλος, τι θανειν αφροντις ων;)

sed quia ingrati animi crimen horreo. confido igitur adventum nostrum illi, quoquo tempore fuerit, ut scribis, ασμενιστον fore. Nam quod ais, si hic temperantius egerit, consideratius consilium te daturum; qui hic potest se gerere non perdite? vita, mores, ante facta, ratio suscepti negotii, socii, vires bonorum, aut etiam constantia. Vix dum epistolam tuam legeram, cum ad me currens ad illum Postumus Cur-

tius venit, nihil nisi classes loquens et exercitus: eripiebat Hispanias: tenebat Asiam, Siciliam, Africam, Sardiniam: confestim in Graeciam persequebatur. eundum igitur est, nec tam ut belli, quam ut fugae socii simus. nec enim ferre potero sermones istorum, quicunque sunt. non sunt enim certe, ut appellantur, boni. sed tamen id ipsum scire cupio, quid loquantur; idque ut exquiras, meque certiorem facias, te vehementer rogo. Nos adhuc, quid Brundisii actum esset, plane nesciebamus. cum sciemus, tum ex re et ex tempore consilium capiemus; sed utemur tuo.

CICERO ATTICO S.

3. DOMITII filius transiit Formias VIII Id. currens ad matrem Neapolim, mihique nuntiari iussit, patrem ad urbem esse; cum de eo curiose quaesisset servus noster Dionysius. nos autem audieramus, eum profectum sive ad Pompeium, sive in Hispaniam. id cuiusmodi sit, scire sane velim. nam ad id, quod delibero, pertinet, si ille certe nusquam discessit, intelligere Cnaeum, non esse faciles nobis ex Italia exitus, cum ea tota armis praesidiisque teneatur, hieme praesertim. nam, si commodius anni tempus esset, vel infero mari liceret uti. nunc nihil potest, nisi supero, tramitti; quo iter intercluſum est. quaeres igitur et de Domitio et de Lentulo. A Brundisio nulla adhuc fama venerat: et erat hic dies VII Id. quo die, suspicabamur, aut pridie Brundisium venisse Caesarem. nam K. Iul. Arpis manserat. sed si Postumum audire voles, persecuturus erat Cnaeum. transisse enim iam pu-

tabat, coniectura tempestatum ac dierum. ego nautas eum non putabam habiturum: ille confidebat, et eo magis, quod audita navicularii hominis liberalitas esset. sed tota res Brundisina iam quo modo habeat se, diutius nescire non possum.

CICERO ATTICO S.

4. EGO etsi tamdiu requiesco, quamdiu aut ad te scribo, aut tuas literas lego; tamen et ipse egeo argumento epistolarum, et tibi idem accidere certo scio. quae enim soluto animo familiariter scribi solent, temporibus his excluduntur; quae autem sunt horum temporum, ea iam contrivimus. sed tamen, ne me totum aegritudini dedam, sumsi mihi quasdam tanquam θεσεις, quae et politicae sunt, et temporum horum; ut et abducam animum ab querelis, et in eo ipso, de quo agitur, exercear. eae sunt huiusmodi:

Ει μενετεον εν τη πατριδι τυραννουμενη; Τυραννουμενης δ' αυτης, ει παντι τροπω τυραννιδος καταλυσιν πραγματευτεον, καν μελλη δια τουτο περι των ὁλων ἡ πολις κινδυνευσειν; Ει ευλαβητεον τον καταλυοντα, μη αυτος αιρηται; Ει πειρατεον αρηγειν τη πατριδι τυραννουμενη καιρω και λογω μαλλον, ἡ πολεμω; Ει πολιτικον το ἡσυχαζειν, ανωχωρησαντα ποι, της πατριδος τυραννουμενης; Ει δια παντος ιτεον κινδυνευοντες ελευθεριας περι; Ει πολεμον επακτεον τη χωρα, και πολιορκητεον ταυτην τυραννουμενην; Ει και μη δοκιμαζοντα την δια πολεμου καταλυσιν της τυραννιδος, συναπογραπτεον ὁμως τοις αριστοις; Ει τοις ευεργεταις και φιλοις συγκινδυνευτεον εν τοις πολιτικοις, καν μη δοκωσιν ευ βεβουλευσθαι περι των ὁλων; Ει ὁ μεγαλα την πατριδα ευεργετησας, δι' αυτο τουτο αγνωστα παθων και φθονηθεις, κινδυνευσειεν αν εθελοντης ὑπερ της πατριδος; Ει εφετεον αυτω ἑαυτω ποτε, και

τῶν οἰκειοτάτων ποιεῖσθαι προνοιαν ἀφεμένω τὰς πρὸς τοὺς ἰσχυοντας διὰ πολιτειας;

In his ego me consultationibus exercens, et differens in utramque partem, tum graece, tum latine, et abduco parumper animum a molestiis, et τῶν πρᾳγμάτι delibero. Sed vereor, ne tibi ἀκαίρος sim. si enim recte ambulaverit is, qui hanc epistolam tulit, in ipsum tuum diem incidit.

CICERO ATTICO S.

5. NATALI die tuo scripsisti epistolam ad me plenam consilii, summaeque cum benevolentiae, tum etiam prudentiae. eam mihi Philotimus postridie, quam a te acceperat, reddidit. Sunt ista quidem, quae disputas, difficillima, iter ad superum, navigatio infero, discessus Arpinum, ne hunc fugisse; mansio Formiis, ne obtulisse nos gratulationi videamur: sed miserius nihil, quam ea videre, quae tamen, iam, iam, inquam, videnda erunt. Fuit apud me Postumus: scripsi ad te, quam gravis. venit ad me etiam Q. Fufius, quo vultu! quo spiritu! properans Brundisium, scelus accusans Pompeii, levitatem et stultitiam senatus. haec qui in mea villa non feram, Curtium in curia potero ferre? Age, finge me quamvis εὐστομαχῶς haec ferentem; quid illa, *Dic. M. Tulli*, quem habebunt exitum? Et omitto causam reipublicae, quam ego amissam puto cum vulneribus suis, tum medicamentis iis, quae parantur. de Pompeio quid agam? cui plane (quid enim hoc negem?) succensui. Semper enim causae eventorum magis movent, quam ipsa eventa. haec igitur mala, (quibus

maiora esse quae possunt?) considerans, vel potius iudicans, eius opera accidisse et culpa, inimicior eram huic, quam ipsi Caesari. ut maiores nostri funestiorem diem esse voluerunt Alliensis pugnae, quam urbis captae; quod hoc malum ex illo; itaque alter religiosus etiam nunc dies, alter in vulgus ignotus: sic ego, decem annorum peccata recordans, in quibus inerat ille etiam annus, qui nos, hoc non defendente, ne dicam gravius, afflixerat; praesentisque temporis cognoscens temeritatem, ignaviam, negligentiam, succensebam. sed ea iam mihi exciderunt. beneficia eiusdem cogito; cogito etiam dignitatem. intelligo, serius equidem, quam vellem, propter epistolas sermonesque Balbi; sed video plane nihil aliud agi, nihil actum ab initio, quam ut hunc occideret. ego igitur, si quis apud Homerum, cum ei et mater et dea dixisset,

Αυτικα γαρ τοι επειτα μεθ' Εκτορα ποτμος ετοιμος

matri ipse respondit,

Αυτικα τεθναιην, επει ουκ αρ' εμελλον εταιρω
Κτεινομενω επαμυνειν:

quid, si non εταιρω solum, sed etiam ανερι? adde, tali viro, talem causam agenti: et ego vero haec officia mercanda vita puto. optimatibus vero tuis nihil confido, nihil iam ne inservio quidem. video, ut se huic dent, ut daturi sint. quidquam tu illa putas fuisse de valetudine decreta municipiorum prae his de victoria gratulationibus? timent, inquies. at ipsi tum se timuisse dicunt. sed videamus, quid actum sit Brundisii. ex eo fortasse mea consilia nascentur, aliaeque literae.

CICERO ATTICO S.

6. NOS adhuc Brundisio nihil. Roma scripsit Balbus, putare iam Lentulum consulem transmisisse, nec eum a minore Balbo conventum, quod is hoc iam Canusii audisset: inde ad se eum scripsisse: cohortesque sex, quae Albae fuissent, ad Curium via Minucia transisse: id Caesarem ad se scripsisse, et brevi tempore eum ad urbem futurum. ego utar tuo consilio; neque me Arpinum hoc tempore abdam: etsi, Ciceroni meo togam puram cum dare Arpini vellem, hanc eram ipsam excusationem relicturus ad Caesarem. sed fortasse in eo ipso offendetur, cur non Romae potius. sed tamen, si est conveniendus, hic potissimum. tum reliqua videbimus, id est, et quo, et qua, et quando. Domitius, ut audio, in Cosano, et quidem, ut aiunt, paratus ad navigandum: si in Hispaniam, non probo; si ad Cnaeum, laudo: quovis potius certe, quam ut Curtium videat; quem ego patronus adspicere non possum. quid alios? sed, opinor, quiescamus; ne nostram culpam coarguamus, qui, dum urbem, id est patriam, amamus, dumque rem conventuram putamus, ita nos gessimus, ut plane intercluſi, captique simus. Scripta iam epistola, Capua literae sunt allatae hoc exemplo. *Pompeius mare transiit cum omnibus militibus, quos secum habuit. hic numerus est hominum millia XXX; et consules, duo et tribuni plebis, et senatores, qui fuerunt cum eo, omnes cum uxoribus et liberis. Conscendisse dicitur a. d. IV Nonas Mart. ex ea die fuere Septemtriones venti. naves, quibus usus non est, omnes aut praecidisse, aut incen-*

dissе dicunt. de hac re literae L. Metello tribuno plebis Capuam allatae sunt ab Clodia socru, quae ipsa transiit. Ante sollicitus eram et angebar, sicut res scilicet ipsa cogebat, cum consilio explicare nihil possem: nunc autem, postquam Pompeius et consules ex Italia exierunt, non angor, sed ardeo dolore:

οὐδὲ μοι ἦτορ
Ἔμπεδον, ἀλλ' ἀλαλύκτημαι:

non sum, inquam, mihi crede, mentis compos; tantum mihi dedecoris admisisse videor. Me non primum cum Pompeio, qualicunque consilio uso, deinde cum bonis esse, quamvis causa temere instituta? praesertim cum ii ipsi, quorum ego causa timidius me fortunae committebam, uxor, filia, Cicerones pueri, me illud sequi mallent? hoc turpe, et me indignum putarent? nam Quintus quidem frater, quidquid mihi placeret, id rectum se putare aiebat, id *animo aequissimo* sequebatur. Tuas *nunc epistolas* a primo lego. hae me paulum recreant. primae monent et rogant, ne me proiiciam. proximae te gaudere ostendunt, me remansisse. eas cum lego, minus mihi turpis videor, sed tam diu, dum lego: deinde emergit rursum dolor, et ἰσχυρὰ φαντασία. quamobrem obsecro te, mi Tite, eripe mihi hunc dolorem, aut minue saltem, aut consolatione, aut consilio, aut quacunque re potes. quid tu autem possis? aut quid homo quisquam? vix Deus iam. Equidem illud molior, quod tu mones, sperasque fieri posse, ut mihi Caesar concedat, ut absim, cum aliquid in senatu contra Cnaeum agatur. sed timeo, ne non impetrem. venit ab eo Furnius, (ut quidem scias, quos sequamur) Q. Titinii filium cum Caesa-

re esse nuntiat: sed illum maiores mihi gratias agere, quam vellem. quid autem me roget, (paucis ille quidem verbis, sed ἐν δυνάμει,) cognosce ex ipsius epistola. me miserum! quod tu non valuisti. una fuissemus: consilium certe non defuisset

Συν τε δυ' ἐρχομενω.

sed acta ne agamus; reliqua paremus. me adhuc haec duo fefellerunt; initio spes compositionis, qua facta volebam uti populari vita, et sollicitudine senectutem nostram liberari; deinde bellum crudele et exitiosum suscipi a Pompeio intelligebam. Melioris medius fidius civis et viri putabam, quovis supplicio affici, quam illi crudelitati non solum praeesse, verum etiam interesse. videtur vel mori satius fuisse, quam esse cum iis. Ad haec igitur cogita, mi Attice, vel potius excogita. quemvis eventum fortius feram, quam hunc dolorem.

CAESAR IMP. S. D. CICERONI IMP.

CUM *Furnium nostrum tantum vidissem, neque loqui, neque audire meo commodo potuissem; properarem, atque essem in itinere, praemissis iam legionibus; praeterire tamen non potui, quin & scriberem ad te, & illum mitterem, gratiasque agerem: etsi hoc & feci saepe, & saepius mihi facturus videor; ita de me mereris. in primis a te peto, quoniam confido me celeriter ad urbem venturum, ut te ibi videam, ut tuo consilio, gratia, dignitate, ope omnium rerum uti possim. Ad propositum revertar: festinationi meae brevitatique literarum ignoscas, reliqua ex Furnio cognoscas.*

CAESAR OPPIO CORNELIO S.

GAUDEO *mehercule, vos significare literis, quam valde probetis ea, quae apud Corfinium sunt gesta. consilio vestro utar libenter, & hoc libentius, quod mea sponte facere constitueram, ut quam lenissimum me praeberem; & Pompeium darem operam, ut reconciliarem. tentemus hoc modo, si possumus omnium voluntates recuperare, & diuturna victoria uti; quoniam reliqui crudelitate odium effugere non potuerunt, neque victoriam diutius tenere, praeter unum L. Sullam, quem imitaturus non sum. haec nova sit ratio vincendi, ut misericordia & liberalitate nos muniamus. id quemadmodum fieri possit, nonnulla mihi in mentem veniunt, & multa reperiri possunt. De his rebus rogo vos, ut cogitationem suscipiatis. Cn. Magium, Pompeii praefectum, deprehendi. scilicet meo instituto usus sum, & eum statim missum feci. iam duo praefecti fabrum Pompeii in meam potestatem venerunt, & a me missi sunt. si volent grati esse, debebunt Pompeium hortari, ut malit mihi esse amicus, quam his, qui & illi & mihi semper fuerunt inimicissimi: quorum artificiis effectum est, ut respublica in hunc statum perveniret.*

BALBUS CICERONI IMP. S.

SI *vales, bene est. Posteaquam literas communes cum Oppio ad te dedi, ab Caesare epistolam accepi, cuius exemplum tibi misi; ex quibus perspicere poteris, quam cupiat concordiam, & Pompeium reconciliare, & quam remotus sit ab omni crudelitate: quod eum sentire, ut debeo, valde gaudeo. De te, & tua fide & pietate idem*

mehercule, mi Cicero, sentio, quod tu; non posse tuam famam & officium sustinere, ut contra eum arma feras, a quo tantum beneficium te accepisse praedices. Caesarem hoc idem probaturum, exploratum pro singulari eius humanitate habeo; eique cumulatissime satisfacturum te certo scio, cum nullam partem belli contra eum suscipias, neque socius eius adversariis fueris. atque hoc non solum in te, tali & tanto viro, satis habebit, sed etiam mihi ipse sua concessit voluntate, ne in iis castris essem, quae contra Lentulum aut Pompeium futura essent; quorum beneficia maxima haberem: sibique satis esse dixit, si legatus urbana officia sibi praestitissem; quae etiam illis, si vellent, praestare possem. itaque nunc Romae omnia negotia Lentuli procuro, sustineo; meumque officium, fidem, pietatem his praesto. sed mehercule rursus iam abiectam compositionis spem non desperatissimam esse puto; quoniam Caesar est ea mente, qua optare debemus. hac re mihi placet, si tibi videtur, te ad eum scribere, & ab eo praesidium petere, ut petisti a Pompeio, me quidem approbante, temporibus Milonianis. praestabo, (si Caesarem bene novi,) eum prius tuae dignitatis, quam suae utilitatis rationem habiturum. Haec quam prudenter tibi scribam, nescio: sed illud certe scio, me ab singulari amore ac benevolentia, quaecunque scribo, tibi scribere: quod te (ita incolumi Caesare, moriar) tanti facio, ut paucos aeque ac te caros habeam. De hac re cum aliquid constitueris, velim mihi scribas. nam non mediocriter laboro, ut utrique, ut vis, tuam benevolentiam praestare possis: quam mehercule te praestaturum confido. Fac valeas.

BALBUS ET OPPIUS S. D. M. CICERONI.

NEDUM *hominum humilium, ut nos sumus, sed etiam amplissimorum virorum consilia ex eventu, non ex voluntate, a plerisque probari solent: tamen freti tua humanitate, quod verissimum nobis videbitur, de eo, quod ad nos scripsisti, tibi consilium dabimus: quod si non fuerit prudens, at certe ab optima fide & optimo animo proficiscetur. Nos, nisi, quod nostro iudicio Caesarem facere oportere existimamus, ut, simul Romam venerit, agat de reconciliatione gratiae suae & Pompeii, id eum facturum ex ipso cognovissemus, te hortari desineremus, ut velles iis rebus interesse, quo facilius & maiore cum dignitate per te, qui utrique es coniunctus, res tota confieret: aut, si ex contrario putaremus Caesarem id non facturum, & eum velle cum Pompeio bellum gerere sciremus; nunquam tibi suaderemus, contra hominem, optime de te meritum, arma ferres; sicuti te semper oravimus, ne contra Caesarem pugnares. Sed cum etiamnum, quid facturus Caesar sit, magis opinari, quam scire possimus; non possumus nisi hoc, non videri eam tuam esse dignitatem, neque fidem omnibus cognitam, ut contra alterutrum, cum utrique sis maxime necessarius, arma feras: & hoc non dubitamus, quin Caesar pro sua humanitate maxime sit probaturus. nos tamen (si tibi videbitur) ad Caesarem scribemus, ut nos certiores faciat, quid hac re acturus sit: a quo si erit nobis rescriptum, statim, quae sentiemus, ad te scribemus; & tibi fidem faciemus, nos ea suadere, quae nobis videntur tuae dignitati, non Caesaris rationi, esse*

utiliſſima: & hoc Caeſarem, pro ſua indulgentia in nos, probaturum putamus.

CICERO ATTICO S.

7. SCRIPSERAM ad te epiſtolam, quam darem IV Id. ſed eo die is, cui dare volueram, non eſt profectus. venit autem eo ipſo die ille celeripes, quem Salvius dixerat: attulit uberrimas tuas literas, quae mihi quiddam quaſi animulae reſtillarunt. recreatum enim me non queo dicere. ſed plane το συνεχον effeciſti. ego enim non iam id ago, mihi crede, ut proſperos exitus conſequar. ſic enim video, nec duobus his vivis, nec hoc uno, nos unquam rempublicam habituros. ita neque de otio noſtro ſpero iam, nec ullam acerbitatem recuſo. unum illud extimeſcebam, ne quid turpiter facerem, vel, dicam, iam effeciſſem. ſic ergo habeto, ſalutares te mihi literas miſiſſe: neque ſolum has longiores, quibus nihil poteſt eſſe explicatius, nihil perfectius; ſed etiam illas breviores, in quibus hoc mihi iucundiſſimum fuit, conſilium factumque noſtrum a Sexto probari: pergratumque mihi tu feciſti, a quo diligi me, et, quid rectum ſit, intelligi, ſcio. Longior vero tua epiſtola non me ſolum, ſed meos omnes aegritudine levavit. itaque utar tuo conſilio, et ero in Formiano; ne aut ad urbem απαντησις mea animadvertatur; aut, ſi nec hic, nec illic eum videro, devitatum ſe a me putet. Quod autem ſuades, ut ab eo petam, ut mihi concedat, ut idem tribuam Pompeio, quod ipſi tribuerim; id me iam pridem agere intelliges ex literis Balbi et Oppii,

quarum exempla tibi misi. misi etiam Caesaris ad eos, sana mente scriptas, quo modo in tanta insania. sin mihi Caesar hoc non concedat ; video tibi placere illud, me πολιτευμα de pace suscipere : in quo non extimesco periculum. cum enim tot impendeant, cur non honestissimo depaciscí velim ? sed vereor, ne Pompeio quid oneris imponam ;

Μη μοι γοργειην κεφαλην δεινοιο πελωρου

intorqueat. mirandum enim in modum Cnaeus noster Sullani regni similitudinem concupivit. ειδως σοι λεγω. nihil ille unquam minus obscure tulit. Cum hocne igitur, inquies, esse vis ? beneficium sequor, mihi crede, non causam, ut in Milone, ut in... sed hactenus. Causa igitur non bona est ? immo optima : sed agetur (memento) foediſſime. primum consilium est, suffocare urbem et Italiam fame ; deinde, agros vastare, urere, pecuniis locupletum non abstinere. sed, cum eadem metuam ab hac parte; si illinc beneficium non sit, rectius putem quidvis domi perpeti. sed ita meruisse illum de me puto, ut αχαριστιας crimen subire non audeam. quamquam a te eius quoque rei iusta defensio est explicata. De triumpho tibi assentior : quem quidem totum facile et libenter abiecero. egregie probo fore, ut, dum agamus, ὁ πλυς ὡραιος obrepat : si modo, inquis, satis ille erit firmus. est firmior etiam, quam putabamus. de isto licet bene speres. promitto tibi, si valebit, tegulam illum in Italia nullam relicturum. tene igitur socio? contra mehercule meum iudicium, et contra omnium antiquorum auctoritatem ; nec tam ut illa adiuvem, quam ut haec ne videam, cupio discedere. noli enim putare tolerabiles horum

insanias, nec uniusmodi fore. etsi quid te horum fugit? legibus, iudiciis, senatu sublato, libidines, audacias, sumtus, egestates tot egentissimorum hominum, nec privatas posse res, nec rempublicam sustinere. Abeamus igitur inde qualibet navigatione: etsi id quidem, ut tibi videbitur: sed certe abeamus. sciemus enim, id quod exspectas, quid Brundisii actum sit. Bonis viris quod ais probari, quae adhuc fecerimus, scirique, ab iis nos non profectos, valde gaudeo; si est nunc ullus gaudendi locus. De Lentulo investigabo diligentius: id mandavi Philotimo, homini forti ac nimium optimati. Extremum est, ut tibi argumentum ad scribendum fortasse iam desit: (nec enim alia de re nunc ulla scribi potest; et de hac quid iam amplius inveniri potest?) sed quoniam et ingenium suppeditat, (dico mehercule, ut sentio,) et amor, quo et meum ingenium incitatur; perge, ut facis, et scribe, quantum potes. In Epirum quod me non invitas, comitem non molestum, subirascor: sed vale. nam, ut tibi ambulandum, ungendum, sic mihi dormiendum. etenim literae tuae mihi somnum attulerunt.

CICERO ATTICO S.

8. COENANTIBUS pridie Idus nobis, ac noctu quidem, Statius a te epistolam brevem attulit. De L. Torquato quod quaeris, non modo Lucius, sed etiam Aulus profectus est; alter multos dies. De Reatinorum corona quod scribis, moleste fero in agro Sabino sementem fieri proscriptionis. Senatores multos esse Romae, nos quoque audieramus. ecquid po-

tes dicere, cur exierint? In his locis opinio est, coniectura magis, quam nuntio, aut literis, Caesarem Formiis a. d. XI Kal. Apr. fore. hic ego vellem habere Homeri illam Minervam simulatam Mentori, cui dicerem:

Μεντορ πως τ' αρ εω, πως τ' αρ προσπτυξομαι αυτον;

nullam rem unquam difficiliorem cogitavi. sed cogito tamen; nec ero, ut in malis, imparatus. sed cura, ut valeas. puto enim, diem tuum heri fuisse.

CICERO ATTICO S.

9. TRES epistolas tuas accepi postridie Idus. erant autem IV, III, pridie Idus datae. igitur antiquissimae cuique primum respondebo. Assentio tibi, ut in Formiano potissimum commorer: etiam de supero mari; palpaboque, ut antea ad te scripsi, ecquonam modo *possim voluntate eius* nullam reipublicae *partem* attingere. Quod laudas, quia oblivisci me scripsi ante facta et delicta nostri amici; ego vero ita facio. quin ea ipsa, quae a te commemorantur, secus ab eo in me ipsum facta esse, non memini: tanto plus apud me valere beneficii gratiam, quam iniuriae dolorem, volo. faciamus igitur, ut censes, colligamusque nos. σοφιστευω enim, simul ut rus decurro, atque in decursu δεσεις meas commentari non desino. sed sunt quaedam earum perdifficiles ad iudicandum. De optimatibus, sit sane ita, ut vis: sed nosti illud, Διονυσιος εν Κορινθω. Titinii filius apud Caesarem est. Quod autem quasi vereri videris, ne mihi tua consilia displiceant; me vero nihil delectat ali-

ud, nisi consilium et literae tuae. quare fac, ut ostendis, ne desiteris ad me, quidquid tibi in mentem venerit, scribere. mihi nihil potest esse gratius. Venio ad alteram nunc epistolam. Recte non credis de numero militum. ipso dimidio plus scripsit Clodia. falsum etiam de corruptis navibus. Quod consules laudas; ego quoque animum laudo, sed consilium reprehendo. dispersu enim illorum, actio de pace sublata est; quam quidem ego meditabar. itaque postea Demetrii librum de concordia tibi remisi, et Philotimo dedi. nec vero dubito, quin exitiosum bellum impendeat, cuius initium ducetur a fame. et me tamen doleo non interesse huic bello; in quo tanta vis sceleris futura est, ut, cum parentes non alere nefarium sit, nostri principes antiquissimam et sanctissimam parentem, patriam, fame necandam putent. atque hoc non opinione timeo, sed interfui sermonibus. omnis haec classis Alexandria, Colchis, Tyro, Sidone, Arado, Pamphylia, Lycia, Rhodo, Chio, Byzantio, Lesbo, Smyrna, Mileto, Coo, ad intercludendos commeatus Italiae, et ad occupandas frumentarias provincias comparatur. at quam veniet iratus! et iis quidem maxime, qui eam maxime salvam volebant, quasi relictus ab iis, quos reliquit. itaque mihi dubitanti, quid me facere par sit, permagnum pondus affert benevolentia erga illum; qua demta perire melius esset in patria, quam patriam servando evertere. De Septemtrione, plane ita est. metuo, ne vexetur Epirus. sed quem tu locum Graeciae non direptum iri putas? praedicat enim palam, et militibus ostendit, se largitione ipsa superiorem,

quam hunc, fore. Illud me praeclare admones, cum illum videro, ne nimis indulgenter, et ut cum gravitate potius loquar. plane sic faciendum. Arpinum, cum eum convenero, cogito, ne forte aut absim, cum veniet, aut curem huc illuc via deterrima. Bibulum, ut scribis, audio venisse, et rediisse pridie Idus. Philotimum, ut ais epistola tertia, exspectabas. at ille Idib. a me profectus est. eo serius ad tuam illam epistolam, cui ego statim rescripseram, redditae sunt meae literae. De Domitio, ut scribis, ita opinor esse, ut et in Cosano sit, et consilium eius ignoretur. Iste omnium turpissimus et sordidissimus, qui consularia comitia a praetore ait haberi posse, est ille quidem, qui semper in republica fuit. itaque nimirum hoc illud est, quod Caesar scribit in ea epistola, cuius exemplum ad te misi, se velle uti *consilio meo:* age, esto hoc commune : *gratia ;* ineptum id quidem ; sed, puto, hoc simulat ad quasdam senatorum sententias: *dignitate ;* fortasse sententiae consularis. illud extremum est, *ope omnium rerum.* id ego suspicari coepi tum ex tuis literis, aut hoc ipsum esse, aut non multo secus. nam permagni eius interest, rem ad interregnum non venire. id assequitur, si per praetorem consules creantur. nos autem in libris habemus, non modo consules a praetore, sed ne praetores quidem creari ius esse, idque factum esse nunquam : consules, eo non esse ius, quod maius imperium a minore rogari non sit ius ; praetores autem, cum ita rogentur, ut collegae consulum sint, quorum est maius imperium. aberit non longe, quin hoc a me decerni velit, neque sit contentus Galba, Scaevola, Cassio, Antonio.

Τοτε μοι χαιροι ευρεια χθων.

sed quanta tempestas impendeat, vides. Qui transierint senatores, scribam ad te, cum certum habebo. De re frumentaria recte intelligis; quae nullo modo administrari sine vectigalibus potest: nec sine causa et eos, qui circum illum sunt, omnia postulantes, et bellum nefarium times. Trebatium nostrum etsi, ut scribis, nihil bene sperat, tamen videre sane velim: quem fac horteris, ut properet. opportune enim ad me ante adventum Caesaris venerit. De Lanuino, statim, ut audivi Phameam mortuum, optavi, si modo esset futura respublica, ut id aliquis emeret meorum; neque tamen de te, qui maxime meus, cogitavi. sciebam enim te quoto anno, et quantum in solo, solere quaerere; neque solum Romae, sed etiam Deli tuum digamma videram. verumtamen ego illud, quamquam est bellum, minoris aestimo, quam aestimabatur Marcellino consule, cum ego istos hortulos propter domum, Antii quam tum habebam, iucundiores mihi fore putabam, et minore impensa, quam si Tusculanum refeciissem. volui H-S. D. egi per praedem, ille daret, Antii cum haberet venale: noluit. sed nunc omnia ista iacere puto propter nummorum caritatem. mihi quidem erit aptissimum, vel nobis potius, si tu emeris. sed eius dementias cave contemnas. valde est venustum. quamquam mihi ista omnia iam addicta vastitati videntur. Respondi epistolis tribus: sed exspecto alias. nam me adhuc tuae literae sustentarunt. Data Liberalibus.

CICERO ATTICO S.

10. NIHIL habebam, quod scriberem. neque enim novi quidquam audieram, et ad tuas omnes rescripseram pridie. sed, cum me aegritudo non solum somno privaret, verum ne vigilare quidem sine summo dolore pateretur, tecum ut quasi loquerer, in quo uno acquiesco, hoc nescio quid, nullo argumento proposito, scribere instituí. Amens mihi fuisse videor a principio, et me una haec res torquet, quod non omnibus in rebus labentem, vel potius ruentem Pompeium tanquam unus manipularis secutus sim. vidi hominem XIV Kal. Febr. plenum formidinis. illo ipso die sensi, quid ageret. nunquam mihi postea placuit; nec unquam aliud in alio peccare destitit. nihil interim ad me scribere, nihil nisi fugam cogitare. Quid quaeris? sicut ἐν τοῖς ἐρωτικοῖς *alienant* immundae, *insulsae*, *indecorae*; sic me illius fugae negligentiaeque deformitas avertit ab amore. nihil enim dignum faciebat, quare eius fugae comitem me adiungerem. nunc emergit amor; nunc desiderium ferre non possum; nunc mihi nihil libri, nihil literae, nihil doctrina prodest: ita dies et noctes, tanquam avis illa, mare prospecto; evolare cupio. Do, do poenas temeritatis meae: etsi quae fuit illa temeritas? quid feci non consideratissime? si enim nihil praeter fugam quaereretur, fugissem libentissime: sed genus belli crudelissimi et maximi, quod nondum vident homines, quale futurum sit, perhorrui. quae minae municipiis? quae nominatim viris bonis? quae denique omnibus, qui remansissent? quam cre-

bro illud, *Sulla potuit, ego non potero?* Mihi autem haeſerunt illa: male Tarquinius, qui Porſenam, qui Octavium Mamilium contra patriam; impie Coriolanus, qui auxilium petiit a Volſcis; recte Themiſtocles, qui mori maluit; nefarius Hippias, Piſiſtrati filius, qui in Marathonia pugna cecidit, arma contra patriam ferens. at Sulla, at Marius, at Cinna recte, immo iure fortaſſe. ſed quid eorum victoria crudelius? quid funeſtius? huius belli genus fugi, et eo magis, quod crudeliora etiam cogitari et parari videbam. me, quem nonnulli conſervatorem iſtius urbis, quem parentem eſſe dixerunt, Getarum, et Armeniorum, et Colchorum copias ad eam adducere? me meis civibus famem, vaſtitatem inferre Italiae? Hunc primum mortalem eſſe, deinde etiam multis modis poſſe exſtingui, cogitabam: urbem autem, et populum *noſtrum* ſervandum ad immortalitatem, quantum in nobis eſſet, putabam; et tamen ſpes quaedam me obtentabat, fore, ut aliquid conveniret potius, quam aut hic tantum ſceleris, aut ille tantum flagitii admitteret. alia res nunc tota eſt, alia mens mea. Sol, ut eſt in tua quadam epiſtola, excidiſſe mihi e mundo videtur. Ut aegroto, dum anima eſt, ſpes eſſe dicitur; ſic ego, quoad Pompeius in Italia fuit, ſperare non deſtiti. haec, haec me fefellerunt; et, ut verum loquar, aetas iam a diuturnis laboribus devexa ad otium, domeſticarum me rerum delectatione molliit. nunc, ſi vel periculo experiundum erit, experiar certe, ut hinc avolem. ante oportuit fortaſſe. ſed ea, quae ſcripſi, me tardarunt, et auctoritas maxime tua. nam cum ad hunc

locum veniſſem, evolvi volumen epiſtolarum tuarum, quod ego ſub ſigno habeo, ſervoque diligentiſſime. erat igitur in ea, quam x Kalend. Febr. dederas, hoc modo: *Sed videamus, & Cnacus quid agat, & illius rationes quorſum fluant. Quodſi iſte Italiam relinquet; faciet omnino male, &, ut ego exiſtimo,* αλογιστως. *ſed tum demum conſilia noſtra commutanda erunt.* Hoc ſcribis poſt diem quartum, quam ab urbe diſceſſimus. deinde VIII Kalend. Febr. *Tantummodo Cnaeus noſter, ne, ut urbem* αλογιστως *reliquit, ſic Italiam relinquat.* Eodem die das alteras, quibus mihi conſulenti planiſſime reſpondes. eſt enim ſic: *Sed venio ad conſultationem tuam. ſi Cnaeus Italia cedit, in urbem redeundum puto: quae enim finis peregrinationis?* Hoc mihi plane haeſit: et nunc ita video, infinitum bellum iunctum miſerrima fuga; quam tu peregrinationem ὑποχορίζῃ. Sequitur χρησμος VI Kalend. Februar. *Ego, ſi Pompeius manet in Italia, nec res ad pactionem venit, longius bellum puto fore: ſin Italiam relinquit, ad poſterum bellum* ασπονδον *ſtrui exiſtimo.* Huius igitur belli ego particeps, et ſocius, et adiutor eſſe cogor; quod et ασπονδον eſt, et cum civibus. Deinde VII Idus Februar. cum iam plura audires de Pompeii conſilio, concludis epiſtolam quandam hoc modo: *Ego quidem tibi non ſim auctor, ſi Pompeius Italiam relinquit, te quoque profugere. ſummo enim periculo facies, nec reipublicae proderis; cui quidem poſterius poteris prodeſſe, ſi manſeris.* Quem φιλοπατριν ac πολιτικον, hominis prudentis et amici, tali admonitu, non moveret auctoritas? Deinceps III Idus Februar. iterum mihi reſpondes conſulenti ſic: *Quod*

quaeris a me, fugamne fidam, an moram deſerendam utiliorem putem; ego vero in praeſentia ſubitum diſceſſum, & praecipitem profectionem, cum tibi, tum ipſi Cnaeo inutilem & periculoſam puto; & ſatius eſſe exiſtimo, vos diſpertitos, & in ſpeculis eſſe. ſed medius fidius turpe nobis puto eſſe de fuga cogitare. Hoc turpe Cnaeus noſter biennio ante cogitavit: ita Sullaturit animus eius, et proſcripturit diu. Inde, ut opinor, cum tu ad me quaedam γενικωτερον ſcripſiſſes, et ego mihi a te quaedam ſignificari putaſſem, ut Italia cederem; deteſtaris hoc diligenter XI Kalend. Mart. *Ego vero nulla epiſtola ſignificavi, ſi Cnaeus Italia cederet, ut tu una cederes; aut, ſi ſignificavi, non dico fui inconſtans, ſed demens.* In eadem epiſtola alio loco, *Nihil relinquitur, niſi fuga: cui te ſocium neutiquam puto eſſe oportere, nec unquam putavi.* Totam autem hanc deliberationem evolvis accuratius in literis VIII Kalend. Mart. datis. *Si M. Lepidus & L. Volcatius remanent, manendum puto, ita, ut ſi ſalvus ſit Pompeius, & conſtiterit alicubi, hanc νεκυιαν relinquas, & te in certamine vinci cum illo facilius patiaris, quam cum hoc in ea, quae perſpicitur futura, colluvie regnare.* Multa diſputas huic ſententiae convenientia. inde ad extremum: *Quid ſi*, inquis, *Lepidus & Volcatius diſcedunt? plane απορω. Quod evenerit igitur, & quod egeris, id στερκτεον putabo.* Si tum dubitaras, nunc certe non dubitas, iſtis manentibus. Deinde in ipſa fuga V Kal. Mart. *Interea non dubito, quin in Formiano manſurus ſis. commodiſſime enim το μελλον ibi καραδοκησεις.* Ad Kal. Mart. cum ille quintum iam diem Brundiſii eſſet: *Tum poterimus deliberare,*

non ſcilicet integra re, ſed certe minus infracta, quam ſi una proieceris te. Deinde IV Nonas Mart. ὑπο την ἀπολιν cum breviter ſcriberes, tamen ponis hoc: *Cras ſcribam plura, & ad omnia: hoc tamen dicam, non poenitere me conſilii de tua manſione; &, quamquam magna ſollicitudine, tamen, quia minus mali puto eſſe, quam in illa profectione, maneo in ſententia, & gaudeo te manſiſſe.* Cum vero angerer, et timerem, ne quid a me dedecoris eſſet admiſſum, III Nonas Mart. *Tamen te non eſſe una cum Pompeio non fero moleſte. Poſtea ſi opus fuerit, non erit difficile; & illi, quoquo tempore fiet, erit ασμενιστον. ſed hoc ita dico, ſi hic, qua ratione initium fecit, eadem cetera aget, ſincere, temperate, prudenter; valde videro, & conſideratius utilitati noſtrae conſuluero.* VII Idus Mart. ſcribis Peduceo quoque noſtro probari, quod quierim, cuius auctoritas multum apud me valet. *His ego tuis* ſcriptis me conſolor, ut *nihil a me adhuc delictum* putem. *tu modo* auctoritatem tuam defendito; adverſus me, nihil opus eſt: ſed conſciis egeo aliis. ego, ſi nihil peccavi, reliqua tuebor. ad ea tute hortare, et me omnino tua cogitatione adiuva. Hic nihil dum de reditu Caeſaris audiebatur. Ego his literis hoc tamen profeci; perlegi omnes tuas, et in eo acquievi.

CICERO ATTICO S.

11. LENTULUM noſtrum ſcis Puteolis eſſe: quod cum e viatore quodam eſſet auditum, qui ſe diceret eum in Appia, cum is paulum lecticam aperuiſſet, cognoſſe; etſi vix veriſimile, miſi tamen Puteo-

los pueros, qui perveſtigarent, et ad eum literas. inventus eſt vix in hortis ſuis ſe occultans, literasque mihi remiſit, mirifice gratias agens Caeſari: de ſuo autem conſilio C. Caecio mandata ad me dediſſe. eum ego hodie exſpectabam, id eſt XIII Kal. April. Venit etiam ad me Matius Quinquatribus, homo mehercule, ut mihi viſus eſt, temperatus et prudens: exiſtimatus quidem eſt ſemper auctor otii. quam ille haec non probare mihi quidem viſus eſt! quam illam νεκυιαν, ut tu appellas, timere! huic ego in multo ſermone epiſtolam ad me Caeſaris oſtendi, eam, cuius exemplum ad te antea miſi; rogavique, ut interpretaretur, quid eſſet, quod ille ſcriberet, *conſilio meo* ſe uti velle, *gratia*, *dignitate*, *ope rerum omnium*. Reſpondit, ſe non dubitare, quin et opem et gratiam meam ille ad pacificationem quaereret. Utinam aliquod in hac miſeria reipublicae πολιτικον opus efficere et navare mihi liceat! Matius quidem et illum in ea ſententia eſſe confidebat, et ſe auctorem fore pollicebatur. Pridie autem apud me Craſſipes fuerat, qui ſe pridie Nonas Mart. Brundiſio profectum, atque ibi Pompeium reliquiſſe dicebat: quod etiam, qui VIII Idus illinc profecti erant, nuntiabant: illa vero omnes, in quibus etiam Craſſipes (qua prudentia, potes attendere) ſermones minaces, inimicos optimatium, municipiorum hoſtes, meras proſcriptiones, meros Sullas: quae Lucceium loqui? quae totam Graeciam? quae vero Theophanem? et tamen omnis ſpes ſalutis in illis eſt; et ego excubo animo, nec partem ullam capio quietis; et, ut has peſtes effugiam, cum diſſimillimis noſtri eſſe cupio. Quid enim tu illic Scipionem,

quid Fauſtum, quid Libonem praetermiſſurum ſceleris putas? quorum creditores convenire dicuntur. quid eos autem, cum vicerint, in cives effecturos? quam vero μακροψυχιαν Cnaei noſtri eſſe? nuntiant Aegyptum, et Arabiam ευδαιμονα, & Μεσοποταμιαν cogitare, Hiſpaniam abieciſſe. monſtra narrant; quae falſa eſſe poſſunt. ſed certe et haec perdita ſunt, et illa non ſalutaria. Tuas literas iam deſidero. poſt fugam noſtram nunquam iam noſtrum earum intervallum fuit. Miſi ad te exemplum literarum mearum ad Caeſarem; quibus me aliquid profecturum puto.

CICERO IMP. S. D. CAESARI IMP.

UT legi tuas literas, quas a Furnio noſtro acceperam, quibus mecum agebas, ut ad urbem eſſem; te velle uti conſilio et dignitate mea, *minus ſum admiratus*: de gratia et de *ope quid ſignificares*, *mecum ipſe quaerebam: ſpe tamen* deducebar ad eam cogitationem, ut te pro tua admirabili ac ſingulari ſapientia de otio, de pace, de concordia civium agi velle arbitrarer; et ad eam rationem exiſtimabam ſatis aptam eſſe et naturam, et perſonam meam. Quod ſi ita eſt; et ſi qua de Pompeio noſtro tuendo, et tibi ac reipublicae reconciliando cura te attingit; magis idoneum, quam ego ſum, ad eam cauſam profecto reperies neminem: qui et illi ſemper, et ſenatui, cum primum potui, pacis auctor fui; nec, ſumtis armis, belli ullam partem attigi; iudicavique, eo bello te violari, contra cuius honorem, populi Romani beneficio conceſſum, inimici atque invidi niterentur.

sed ut eo tempore non modo ipse fautor dignitatis tuae fui, verum etiam ceteris auctor ad te adiuvandum; sic me nunc Pompeii dignitas vehementer movet. aliquot enim sunt anni, cum vos duo delegi, quos praecipue colerem, et quibus essem, sicut sum, amicissimus. Quamobrem a te peto, vel potius omnibus precibus oro et obtestor, ut in tuis maximis curis aliquid impertias temporis huic quoque cogitationi, ut tuo beneficio bonus vir, gratus, pius denique esse, in maximi beneficii memoria possim. quae si tantum ad me ipsum pertinerent, sperarem me a te tamen impetraturum: sed, ut arbitror, et ad tuam fidem, et ad rempublicam pertinet, me e paucis, et ad utriusque vestrum, et ad civium concordiam, per te, quam accommodatissimum conservari. Ego, cum antea tibi de Lentulo gratias egissem, cum ei saluti, qui mihi fuerat, fuisses; tamen lectis eius literis, quas ad me gratissimo animo de tua liberalitate beneficioque misit, eandem me salutem a te accepisse putavi, quam ille: in quem si me intelligis esse gratum, cura, obsecro, ut etiam in Pompeium esse possim.

CICERO ATTICO S.

12. LEGEBAM tuas literas XIII Kalend. cum mihi epistola affertur a Lepta, circumvallatum esse Pompeium, ratibus etiam exitus portus teneri. non medius fidius prae lacrymis possum reliqua nec cogitare, nec scribere. misi ad te exemplum. Miseros nos! cur non omnes fatum illius una exsecuti sumus? Ecce

autem a Matio et Trebatio eadem : quibus Minturnis obvii Caesaris tabellarii. torqueor infelix, ut iam illum Mucianum exitum exoptem. at quam honesta, at quam expedita tua consilia, quam evigilata tuis cogitationibus, quam itineris, quam navigationis, quam congressus, sermonisque cum Caesare ! omnia tum honesta, tum cauta. in Epirum vero invitatio quam suavis, quam liberalis, quam fraterna ! De Dionysio sum admiratus; qui apud me honoratior fuit, quam apud Scipionem Panaetius : a quo impurissime haec nostra fortuna despecta est. odi hominem, et odero : utinam ulcisci possem ! sed illum ulciscentur mores sui. Tu, quaeso, nunc vel maxime, quid agendum nobis sit, cogita. Populi Romani exercitus Cn. Pompeium circumsidet; fossa et vallo septum tenet; fuga prohibet; nos vivimus, et stat urbs ista? Praetores ius dicunt? Aediles ludos parant? viri boni usuras perscribunt? ego ipse sedeo? Coner illuc ire, ut insanus? implorare fidem municipiorum ? boni non sequentur; leves irridebunt; rerum novarum cupidi, victores praesertim et armati, vim et manus afferent. Quid censes igitur ? ecquidnam est tui consilii ad finem huius miserrimae vitae? nunc doleo, nunc torqueor, cum quibusdam aut sapiens videor, quod una non ierim, aut felix fuisse. mihi contra. nunquam enim illius victoriae socius esse volui; calamitatis mallem fuisse. quid ego nunc tuas literas, quid tuam prudentiam, aut benevolentiam implorem ? actum est. nulla re iam possum iuvari, qui, ne quod optem quidem, iam habeo, nisi ut aliqua inimici misericordia liberemur. οὐκ ἔστ' ἔτυμος λογος, ut opinor, ille de ra-

tibus. quid enim est, quod Dolabella his literis, quas III Idus Mart. a Brundisio dedit, hanc συνημερίαν quasi Caesaris scriberet, Pompeium in fuga esse? eumque primo vento navigaturum? quod valde discrepat ab iis epistolis, quarum exempla antea ad te misi. hic quidem mera scelera loquuntur. sed non erat nec recentior auctor, nec huius rei quidem melior Dolabella.

CICERO ATTICO S.

13. TUAS XI Kalend. accepi literas, quibus omnia consilia differs in id tempus, cum scierimus, quid actum sit. et certe ita est: nec interim potest quidquam non modo statui, sed ne cogitari quidem. quamquam hae mihi literae Dolabellae iubent ad pristinas cogitationes reverti. fuit enim pridie Quinquatrus egregia tempestas, qua ego illum usum puto. Συναγωγὴ consiliorum tuorum non est a me collecta ad querelam, sed magis ad consolationem meam. nec enim me tam haec mala angebant, quam suspicio culpae ac temeritatis meae: eam nullam puto esse, quoniam cum consiliis tuis mea facta et consilia consentiunt. Quod mea praedicatione factum esse scribis magis, quam illius merito, ut tantum ei debere viderer; est ita. ego illa extuli semper, et eo quidem magis, ne quid ille superiorum meminisse me putaret: quae si maxime meminissem; tamen illius temporis similitudinem iam sequi deberem. nihil me adiuvit, cum posset; et postea fuit amicus, etiam valde: ecquam ob causam, plane nescio. ergo ego quoque illi. quin etiam illud par in utroque nostrum,

quod ab eisdem illecti ſumus. ſed utinam tantum ego ei prodeſſe potuiſſem, quantum mihi ille potuit! mihi tamen, quod fecit, gratiſſimum: nec ego nunc, eum iuvare qua re poſſim, ſcio: nec, ſi poſſem, cum tam peſtiferum bellum pararet, adiuvandum putarem. tantum offendere animum eius hic manens nolo. nec mehercule iſta videre, quae tu potes iam animo providere, nec intereſſe iſtis malis poſſem. ſed eo tardior ad diſcedendum fui, quod difficile eſt de diſceſſu voluntario, ſine ulla ſpe reditus cogitare. nam ego hunc ita paratum video peditatu, equitatu, claſſibus, auxiliis Gallorum, quos Matius ελαπιζει, ut puto; ſed certe dicebat, peditum CCIↃↃ, equitum ſex polliceri ſumtu ſuo annos decem. ſed ſit hoc λαπισμα. magnas habet certe copias: et habebit non ut ille, vectigal, ſed civium bona. adde confidentiam hominis; adde imbecillitatem bonorum virorum; qui quidem, quod illum ſibi *merito iratum* putant, oderunt, ut tu *ſcribis*, ludum. ac vellem, ſcribis, quisnam hic ſignificaſſet. ſed et iſte, quia plus oſtenderat, quam fecit, [amatur,] et vulgo illum qui amarunt, non amant. municipia vero, et ruſtici Romani illum metuunt, hunc adhuc diligunt. quare ita paratus eſt, ut, etiamſi vincere non poſſit, quo modo tamen vinci ipſe poſſit, non videam. ego autem non tam γοητειαν huius timeo, quam πειθαναγκην. αἱ γαρ των τυραννων δεησεις, inquit Πλατων, οισθ' ὁτι μεμιγμεναι αναγκαις. Illa αλιμενα video tibi non probari: quae ne mihi quidem placebant: ſed habebam in illis et occultationem, et ὑπηρεσιαν fidelem: quae ſi mihi Brundiſii ſuppeterent, mallem. ſed ibi occultatio nulla eſt. ve-

rum, ut ſcribis, cum ſcierimus. Viris bonis me non nimis excuſo. quas enim eos coenas et facere et obire ſcripſit ad me Sextus? quam lautas, quam tempeſtivas? ſed ſint quamvis boni, non ſunt meliores, quam nos: moverent me, ſi eſſent fortiores. De Lanuino Phameae erravi: Troianum ſomniabam. id ego volui D. ſed pluris eſt. iſtud tamen cuperem emere, ſi ullam ſpem fruendi viderem. Nos quae monſtra quotidie intelligamus, ex illo libello, qui in epiſtolam coniectus eſt. Lentulus noſter Puteolis eſt ἀδήμονων, ut Caecius narrat, quid agat: διατροπην Corfinienſem reformidat: Pompeio nunc putat fatisfactum: beneficio Caeſaris movetur; ſed tamen movetur magis perſpecta re. Tene haec poſſe ferre? Omnia miſera: ſed hoc nihil miſerius: Pompeius N. Magium de pace miſit; et tamen oppugnatur; quod ego non credebam: ſed habeo a Balbo literas, quarum ad te exemplum miſi: lege quaeſo, et illud infimum caput ipſius Balbi optimi, cui Cnaeus noſter locum, ubi hortos aedificaret, dedit. quem cui noſtrum non ſaepe praetulit? Itaque miſer torquetur. ſed, ne bis eadem legas, ad ipſam te epiſtolam reiicio. ſpem autem pacis habeo nullam. Dolabella ſuis literis, Idibus Mart. datis, merum bellum loquitur. maneamus ergo in illa eadem ſententia miſera et deſperata; quando hoc miſerius eſſe nihil poteſt.

BALBUS CICERONI IMP. S.

CAESAR *nobis literas perbreves miſit, quarum exemplum ſubſcripſi. brevitate epiſtolae ſcire poteris,*

eum valde esse distentum, qui tanta de re tam breviter scripserit. si quid praeterea novi fuerit, statim tibi scribam.

CAESAR OPPIO, CORNELIO S.

» A. d. VII Id. Mart. Brundisium veni: ad murum » castra posui. Pompeius est Brundisii. misit ad me N. » Magium de pace. quae visa sunt, respondi. hoc vos » statim scire volui. cum in spem venero, de com- » positione aliquid me conficere, statim vos certio- » res faciam. «

Quomodo me nunc putas, mi Cicero, torqueri, postquam rursus in spem pacis veni, ne qua res eorum compositionem impediat? namque, quod absens facere possum, opto. quod si una essem, aliquid fortasse proficere possem videri. nunc exspectatione crucior.

CICERO ATTICO S.

14. MISERAM ad te IX Kal. exemplum epistolae Balbi ad me, et Caesaris ad eum; ecce tibi eodem die Capua literas [accepi] ab Q. Pedio, Caesarem ad se pridie Id. Mart. misisse hoc exemplo: *Pompeius se oppido tenet. nos ad portas castra habemus. conamur opus magnum, et multorum dierum, propter altitudinem maris. sed tamen nihil est, quod potius faciamus. ab utroque portus cornu moles iacimus, ut aut illum quamprimum traiicere, quod habet Brundisii copiarum, cogamus, aut exitu prohibeamus.* Ubi est illa pax, de qua Balbus scripserat torqueri se? ecquid acerbius? ecquid crudelius? atque eum loqui quidam αὐθεντικῶς

narrabat; Cn. Carbonis, M. Bruti se poenas persequi, omniumque eorum, in quos Sulla crudelis hoc socio fuisset: nihil Curionem se duce facere, quod non hic Sulla duce fecisset ad ambitionem: (a se,) quibus exsilii poena superioribus legibus non fuisset; ab illo patriae proditores de exsilio reductos esse: queri de Milone per vim expulso: neminem tamen se violaturum, nisi qui arma. Haec contra Baebius quidam, a Curione III Id. profectus, homo non infans, sed quis, ulli non dicat. plane nescio, quid agam. Illinc equidem Cnaeum profectum puto. Quidquid est, biduo sciemus. A te nihil: ne Anteros quidem quid literarum. nec mirum. quid enim est, quod scribamus? ego tamen nullum diem praetermitto. Scripta epistola, literae mihi ante lucem a Lepta Capua redditae sunt Idib. Mart. Pompeium a Brundisio conscendisse, at Caesarem a. d. VII Kal. April. Capuae fore.

CICERO ATTICO S.

15. CUM dedissem ad te literas, ut scires Caesarem Capuae VII Kalend. fore, allatae mihi sunt literae, eum in Albano apud Curionem V Kalend. fore. eum cum videro, Arpinum pergam. si mihi veniam, quam peto, dederit, utar conditione: sin minus, impetrabo aliquid a me ipso. Ille, ut ad me scripsit, legiones singulas posuit Brundisii, Tarenti, Siponti. claudere mihi videtur maritimos exitus; et tamen ipse Graeciam spectare potius, quam Hispanias. sed haec longius absunt. Me nunc et congressus huius stimulat (is vero adest) et primas eius actiones horreo.

volet enim, credo, S. C. facere: volet augurum decretum: rapiemur, aut abſentes vexabimur, vel ut conſules roget praetor, vel dictatorem dicat: quorum neutrum ius eſt. ſed, ſi Sulla potuit efficere, ab interrege ut dictator diceretur, cur hic non poſſit? nihil expedio, niſi ut aut ab hoc, tanquam Q Mucius, aut ab illo, tanquam L. Scipio. Cum tu haec leges, ego illum fortaſſe convenero. Τετλα, κυντερον. ne illud quidem noſtrum proprium. erat enim ſpes propinqui reditus; erat hominum querela. nunc exire cupimus; qua ſpe reditus, mihi quidem nunquam in mentem venit. non modo autem nulla querela eſt municipalium hominum, ac ruſticorum, ſed contra metuunt, ut crudelem, iratum. nec tamen mihi quidquam eſt miſerius, quam remanſiſſe; nec optatius, quam evolare, non tam ad belli, quam ad fugae ſocietatem. ſed tu omnia conſilia differebas *in id tempus*, cum ſciremus, *quae Brundiſii acta eſſent. ſcimus nempe: haeremus* nihilo minus. vix enim ſpero mihi hunc veniam daturum: etſi multa affero iuſta ad impetrandum. ſed tibi omnem illius, meumque ſermonem, omnibus verbis expreſſum, ſtatim mittam. Tu nunc omni amore enitere, ut nos cura tua et prudentia iuves. ita ſubito accurrit, ut ne T. Rebilum quidem, ut conſtitueram, poſſim videre. omnia nobis imparatis agenda. ſed tamen

- - - - αλλα μεν αυτος, ut ait ille,
αλλα δε και δαιμων υποδησεται.

Quidquid egero, continuo ſcies. Mandata Caeſaris ad conſules et ad Pompeium, quae rogas, nulla habeo; neque deſcripta attulit illa Mucius. E via miſi ad te

ante, e quibus mandata puto intelligi posse. Philippus Neapoli est, Lentulus Puteolis. De Domitio, ut facis, scisscitare, ubi sit, quid cogitet. Quod scribis, asperius me, quam mei patiantur mores, de Dionysio scripsisse; vide, quam sim antiquorum hominum. te medius fidius hanc rem gravius putavi laturum esse, quam me. nam praeterquam quod te moveri arbitror oportere iniuria, quae mihi a quoquam facta sit; praeterea te ipsum quodam modo hic violavit, cum in me tam improbus fuit. sed tu id quanti aestimes, tuum iudicium est. nec tamen in hoc tibi quidquam oneris impono. ego autem illum male sanum semper putavi; nunc etiam impurum et sceleratum puto: nec tamen mihi inimiciorem, quam sibi. De Philargyro bene: causam certe habuisti et veram et bonam; relictum esse me potius, quam reliquisse. Cum dedissem iam literas a. d. VIII Kal. quos cum Matio et Trebatio miseram, pueri epistolam mihi attulerunt hoc exemplo:

MATIUS ET TREBATIUS CICERONI IMP. S.

CUM *Capua exissemus, in itinere audiimus Pompeium Brundisio a. d. XVI Kalend. April. cum omnibus copiis, quas habuit, profectum esse: Caesarem postero die in oppidum introisse; concionatum esse: inde Romam contendisse; velle ante Kalend. esse ad urbem, et paucos dies ibi commorari, deinde in Hispanias proficisci. Nobis non alienum visum est, quoniam de adventu Caesaris pro certo habebamus, pueros ad te remittere, ut id tu quamprimum scires. Mandata tua nobis curae sunt, eaque,*

ut tempus postularit, agemus. Trebatius Scaevola facit, ut antecedat. Epistola conscripta, nuntiatum est nobis, Caesarem a. d. VIII Kal. April. Beneventi mansurum, a. d. VII Capuae, a. d. VI Sinuessae. hoc pro certo putamus.

CICERO ATTICO S.

16. CUM, quod scriberem ad te, nihil haberem; tamen, ne quem diem intermitterem, has dedi literas. A. d. VI Kal. Caesarem Sinuessae mansurum nuntiabant. ab eo mihi literae redditae sunt a. d. VII Kalend. quibus iam *opes* meas, non, ut superioribus, *opem*, exspectat. cum eius clementiam Corfinienſem illam per literas collaudavissem, rescripsit hoc exemplo.

CAESAR IMP. CICERONI IMP. S. D.

RECTE *auguraris de me, (bene enim tibi cognitus sum) nihil a me abesse longius crudelitate. atque ego cum ex ipsa re magnam cupio voluptatem; tum, meum factum probari abs te, triumpho, gaudeo. neque illud me movet, quod ii, qui a me dimissi sunt, discessisse dicuntur, ut mihi rursus bellum inferrent: nihil enim malo, quam et me mei similem esse, et illos sui. Tu velim mihi ad urbem praesto sis, ut tuis consiliis atque opibus, ut consuevi, in omnibus rebus utar. Dolabella tuo nihil scito mihi esse iucundius. hanc adeo habebo gratiam illi; neque enim aliter facere poterit: tanta eius humanitas, is sensus, ea in me est benevolentia.*

CICERO ATTICO S.

17. TREBATIUM VI Kalend. quo die has literas dedi, exspectabam. ex eius nuntio Matiique literis meditabor, quo modo cum illo loquar. O tempus miserum! nec dubito, quin a me contendat, ad urbem veniam. senatum enim Kal. velle se frequentem adesse, etiam Formiis proscribi iussit. Ergo ei negandum est? sed quid praecipio? statim ad te perscribam omnia. ex illius sermone statuam, Arpinumne mihi eundum sit, an quo alio. Volo Ciceroni meo togam puram dare. istic puto. tu, quaeso, cogita, quid deinde. nam me hebetem molestiae reddiderunt. A Curio, velim scire, ecquid ad te scriptum sit de Tirone. ad me enim ipse Tiro ita scripsit, ut verear, quid agat. qui autem veniunt inde, κινδυνολογοῦσι nuntiant. sane in magnis curis etiam haec me sollicitat. in hac enim fortuna perutilis eius et opera et fidelitas esset.

CICERO ATTICO S.

18. UTRUMQUE ex tuo consilio. nam et oratio fuit ea nostra, ut bene potius ille de nobis existimaret, quam gratias ageret; et in eo mansimus, ne ad urbem. Illa fefellerunt, facilem quod putaramus. nihil vidi minus. damnari se nostro iudicio, tardiores fore reliquos, si nos non venerimus, dicere. ego, dissimilem illorum esse causam. Cum multa; Veni igitur, et age de pace. Meone, inquam, arbitratu? An tibi, inquit, ego praescribam? Sic, inquam, agam: Senatui non placere in Hispanias iri, nec exercitus in Graeciam transportari; multaque, inquam,

de Cnaeo deplorabo. Tum ille, Ego vero ista dici nolo. Ita putabam, inquam: sed ego eo nolo adesse, quod aut sic mihi dicendum est, multaque quae nullo modo possem silere, si adessem; aut non veniendum. Summa fuit, ut ille, quasi exitum quaerens, ut deliberarem. Non fuit negandum. ita discessimus. Credo igitur, hunc me non amare. At ego me amavi; quod mihi iam pridem usu non venit. Reliqua, o Dii! qui comitatus! quae, ut tu soles dicere, νεκυια! in qua erat area scelerum. O rem perditam! o copias desperatas! Quid, quod Servii filius? quod Titinii? quot in his castris fuerunt, quibus Pompeius circumsideretur? sex legiones. multum vigilat, audet: nullum video finem mali. Nunc certe promenda tibi sunt consilia. hoc fuerat extremum. Illa tamen καταχλεις illius est odiosa, quam paene praeterii: *Si sibi consiliis nostris uti non liceret, usurum, quorum posset, ad omniaque esse descensurum.* Vidisti igitur virum, ut scripseras? ingemuisti? certe. cedo reliqua? Quid? continuo ipse in Pedanum, ego Arpinum. inde exspecto quidem καλαγευσαν illam tuam. Tu (malum) inquies, actum ne agas. etiam illum ipsum, quem sequimur, multa fefellerunt. Sed ego tuas literas exspecto. nihil est enim iam, ut antea, *videamus, hoc quorsum evadat.* extremum fuit de congressu nostro: quo quidem non dubito quin istum offenderim. eo maturius agendum est. Amabo te, epistolam, et πολιτικην. valde tuas literas nunc exspecto.

CICERO ATTICO S.

19. EGO meo Ciceroni, quoniam Roma care-

mus, Arpini potissimum togam puram dedi; idque municipibus nostris fuit gratum. etsi omnes, et illos, et qua iter feci, moestos afflictosque vidi: tam tristis, et tam atrox est ἀναθεώρησις huius ingentis mali. delectus habentur: in hiberna deducuntur. Ea, quae, etiam cum a bonis viris, cum iusto in bello, cum modeste fiunt, tamen ipsa per se molesta sunt, quam censes acerba nunc esse, cum a perditis, in civili nefario bello, petulantissime fiant? cave autem putes, quemquam hominem in Italia turpem esse, qui hinc absit. vidi ipse Formiis universos: neque mehercule unquam homines putavi; et noram omnes; sed nunquam uno loco videram. Pergamus igitur, quo placet, et nostra omnia relinquamus. proficiscamur ad eum, cui gratior noster adventus erit, quam si una fuissemus. tum enim eramus in maxima spe; nunc, ego quidem, in nulla: nec, praeter me, quisquam Italia cessit, nisi qui hunc inimicum sibi putaret. nec mehercule hoc facio reipublicae causa, quam funditus deletam puto: sed ne quis me putet ingratum in eum, qui me levavit iis incommodis, quibus idem affecerat: et simul, quod ea, quae fiunt, aut quae certe futura sunt, videre non possum. etiam equidem senatusconsulta facta quaedam iam puto; utinam in Volcatii sententiam! sed quid refert? est enim una sententia omnium. sed erit iniustissimus Servius, qui filium misit ad affligendum Cn. Pompeium, aut certe capiendum, cum Pontio Titiniano. etsi hic quidem timoris causa; ille vero? Sed stomachari desinamus, et aliquando sententiam, ut nihil novi, nisi id, quod minimum vellem, spiritum reliquum esse. Nos,

quoniam ſuperum mare obſidetur, infero navigabimus; et, ſi Puteolis erit difficile, Crotonem petemus, aut Thurios; et boni cives, amantes patriae, mare infeſtum habebimus. aliam rationem huius belli gerendi nullam video. in Aegyptum nos abdemus. exercitu pares eſſe non poſſumus. pacis fides nulla eſt. ſed haec ſatis deplorata ſunt. Tu velim literas Cephalioni des de omnibus rebus actis; denique etiam de ſermonibus hominum; niſi plane obmutuerunt. Ego tuis conſiliis uſus ſum, maximeque, quod gravitatem in congreſſu noſtro tenui, quam debui, et, ad urbem ut non accederem, perſeveravi. Quod ſupereſt, ſcribe, quaeſo, quam accuratiſſime, (iam enim extrema ſunt,) quid placeat, quid cenſeas: etſi iam nulla dubitatio eſt. tamen, ſi quid, vel potius quidquid veniet in mentem, ſcribas velim.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER X.

ARGUMENTUM.

Argumentum idem fere est libri huius & superioris: querimoniae de perditis Caesaris & Pompeii consiliis: Curionis congressus, Propraetoris in Siciliam proficiscentis, largeque & liberaliter de sua Caesarisque in Ciceronem voluntate pollicentis: Quinti filii scelus, Romam profecti, Hirtioque, tum patris, tum patrui excedendi consilia indicantis: deliberatio, an, quae in Hispania gerantur, exspectandum sit, ad quod & sui & multi alii hortabantur: Caesaris literae, ne quo progrediatur, monentis: Coelii, ut aliquod oppidum eligat, vacuum a bello, rogantis: Antonii, id ipsum, & mandatum sibi significantis, ne quem Italia excedere permittat: congressus cum Servio Sulpicio: fuga Catonis ex Sicilia in Africam transmittentis: firmum propositum proficiscendi, primum occulte, postea palam. Scriptae sunt epistolae ex ante diem III Non. Aprilis, ad XIV Kalendas Iunias, plus minus, iisdem, L. Cornelio Lentulo, C. Claudio Marcello Coss.

CICERO ATTICO S.

1. TERTIO Nonas cum in Laterium fratris veniissem, accepi literas, et paululum respiravi; quod

poſt has ruinas mihi non acciderat. per enim magni aeſtimo, tibi firmitudinem animi noſtri, et factum noſtrum probari. Sexto enim noſtro quod ſcribis probari, ita laetor, ut me quaſi patris eius, cui ſemper uni plurimum tribui, iudicio comprobari putem: qui mihi, quod ſaepe ſoleo recordari, dixit olim, Nonis illis Decembribus, cum ego, Sexte, quidnam ergo?

Μη μαν, inquit ille, ασπιδει γε και ακλειως απολοιμην,
Αλλα μεγα ῥεξας τι, και εσσομενοισι πυθεσθαι.

Eius igitur mihi vivit auctoritas; et ſimillimus eius filius eodem eſt apud me pondere, quo fuit ille: quem ſalvere velim iubeas plurimum. Tu tuum conſilium etſi non in longinquum tempus differs; (iam enim illum emtum pacificatorem peroraſſe puto, iam actum aliquid eſſe in conſeſſu ſenatorum; ſenatum enim non puto;) tamen ſuſpenſum me tenes, ſed eo minus, quod non dubito, quid nobis agendum putes. Quid enim Flavio legionem et Siciliam dari ſcribas, et id iam fieri? quae tu ſcelera partim parari, et iam cogitari, partim ex tempore futura cenſes? Ego vero Solonis, popularis tui, ut puto, etiam mei, legem negligam, qui capite ſanxit, ſi qui in ſeditione non alterius utrius partis fuiſſet; niſi tu aliter cenſes, et hinc abero, et filii. ſed alterum mihi eſt certius: nec praeripiam tamen; exſpectabo tuum conſilium et eas literas, niſi alias iam dediſti, quas ſcripſi ut Cephalioni dares. Quod ſcribis, non quo alicunde audieris, ſed te ipſum putare, me attractum iri, ſi de pace agatur; mihi omnino non venit in mentem, quae poſſit actio eſſe de pace, cum illi certiſſimum ſit, ſi poſſit, exſpoliare exercitu et provincia Pompeium: niſi forte iſte

Summanus ei poteſt perſuadere, ut, dum oratores eant, et redeant, quieſcat. nihil video, quod ſperem, aut quod iam putem fieri poſſe; ſed tamen hominis hoc ipſum probi, et magnum των πολιτικωτατων σκεμματων, *Veniendumne ſit in conſilium tyranni, ſi is aliqua de re bona deliberaturus ſit.* Quare, ſi quid eiusmodi evenerit, ut arceſſamur: (quod equidem non curo: quid enim eſſem de pace dicturus, dixi; ipſe valde repudiavit:) ſed tamen, ſi quid acciderit, quid cenſeas mihi faciendum, utique ſcribito. nihil enim adhuc accidit, quod maioris conſilii eſſet. Trebatii, boni viri et civis, verbis te gaudeo delectatum; tuaque iſta crebra εκφωνησις, ὑπερευ, me ſola adhuc delectavit. Literas tuas vehementer exſpecto, quas quidem credo iam datas eſſe. Tu cum Sexto ſervaſti gravitatem eandem, quam mihi praecipis. Celer tuus diſertus magis eſt, quam ſapiens. De iuvenibus, quae ex Tullia audiſti, *vera ſunt.* M. Antonii iſtud, quod ſcribis, non mihi videtur *tam re eſſe triſte*, quam verbo. haec eſt αλη, in qua nunc ſumus, mortis inſtar. aut enim mihi libere inter malos πολιτευτεον fuit, aut vel periculoſe cum bonis: aut nos temeritatem bonorum ſequamur; aut audaciam improborum inſectemur. utrumque periculoſum eſt. at hoc, quod agimus, nec turpe, nec tamen tutum. Iſtum, qui filium Brundiſium de pace miſit, (de pace idem ſentio, quod tu; ſimulationem eſſe apertam, parari autem bellum acerrime;) legatum iri non arbitror; cuius adhuc, ut optavi, mentio facta nulla ſit. eo minus habeo neceſſe ſcribere, aut etiam cogitare, quid ſim facturus, ſi acciderit, ut legarer.

CICERO ATTICO S.

2. EGO cum accepissem tuas literas Nonis April. quas Cephalio attulerat, essemque Minturnis postridie mansurus, et inde protinus; sustinui me in Arcano fratris, ut, dum aliquid certius afferretur, occultiore in loco essemus, agerenturque nihilo minus, quae sine nobis agi possunt. Λαλαγευσα iam adest, et animus ardet; nec est quidquam, quo, et qua. sed haec nostra erit cura et peritorum. Tu tamen, quod poteris, ut adhuc fecisti, nos consiliis iuvabis. res sunt inexplicabiles. fortunae sunt committenda omnia. sine spe conamur ulla. si melius quid acciderit, mirabimur. Dionysium nolim ad me profectum: de quo ad me Tullia mea scripsit. sed et tempus alienum est; et homini non amico nostra incommoda, tanta praesertim, spectaculo esse nollem: cui te meo nomine inimicum esse nolo.

CICERO ATTICO S.

3. CUM, quod scriberem, plane nihil haberem; haec autem reliqua essent, quae scire cuperem; profectusne esset; quo in statu urbem reliquisset; in ipsa Italia quem cuique regioni aut negotio praefeciisset; ecqui essent ad Pompeium et ad consules ex senatusconsulto de pace legati: cum igitur haec scire, dedita opera has ad te literas misi. feceris igitur commode, mihique gratum, si me de his rebus, et si quid erit aliud, quod scire opus sit, feceris certiorem. ego in Arcano opperior, dum ista cognosco. A. d. VII Id. alteram tibi

eodem die hanc epistolam dictavi; et pridie dederam mea manu longiorem. Visum te aiunt in regia; nec reprehendo; quippe cum ipse istam reprehensionem non fugerim. sed exspecto tuas literas; neque iam sane video, quid exspectem: sed tamen, etiamsi nihil erit, id ipsum ad me velim scribas. Caesar mihi ignoscit per literas, quod non venerim; seseque in optimam partem id accipere dicit. facile patior, quod scribit, secum Tullum et Servium quaestos esse, quia non idem sibi, quod mihi, remisissent. homines ridiculos! qui cum filios misissent ad Cn. Pompeium circumsidendum, ipsi in senatum venire dubitarent. sed tamen exemplum misi ad te Caesaris literarum.

CICERO ATTICO S.

4. MULTAS a te accepi epistolas eodem die, omnes diligenter scriptas; eam vero, quae voluminis instar erat, saepe legendam, sicuti facio: in qua non frustra laborem suscepisti; mihi quidem pergratum fecisti. quare, ut id, quoad licebit, id est, quoad scies ubi simus, quam saepissime facias, te vehementer rogo. at deplorandi quidem, quod quotidie facimus, sit iam nobis aut finis omnino, si potest, aut moderatio quaedam, quod profecto potest. non enim iam, quam dignitatem, quos honores, quem vitae statum amiserim, cogito, sed quid consecutus sim, quid praestiterim, qua in laude vixerim; his denique in malis, quid interfit inter me et istos, quos propter omnia amisimus. hi sunt, qui, nisi me civitate expulissent, obtinere se non posse putaverunt li-

centiam cupiditatum ſuarum; quorum ſocietatis et ſceleratae conſenſionis fides quo eruperit, vides. alter ardet furore et ſcelere, nec remittit aliquid, ſed in dies ingraveſcit: modo Italia expulit; nunc alia ex parte perſequi, et alia provincia exſpoliare conatur; nec iam recuſat, ſed quodam modo poſtulat, ut, quemadmodum eſt, ſic etiam appelletur tyrannus. alter, is, qui nos ſibi quondam ad pedes ſtratos ne ſublevabat quidem, qui ſe nihil contra huius voluntatem aiebat facere poſſe, elapſus e ſoceri manibus ac ferro, bellum terra ac mari comparat, non iniuſtum ille quidem, ſed cum pium, tum etiam neceſſarium, ſuis tamen civibus exitiabile, niſi vicerit; calamitoſum, etiamſi vicerit. horum ego ſummorum imperatorum non modo res geſtas non antepono meis, ſed ne fortunam quidem ipſam, qua illi florentiſſima, *nos duriore conflictati* videmur. *Quis enim poteſt*, aut deſerta per ſe patria, *aut oppreſſa beatus* eſſe? et ſi, ut nos a te admonemur, recte in illis libris diximus, nihil eſſe bonum, niſi quod honeſtum; nihil malum, niſi quod turpe ſit: certe uterque iſtorum eſt miſerrimus; quorum utrique ſemper patriae ſalus et dignitas poſterior ſua dominatione, et domeſticis commodis fuit. Praeclara igitur conſcientia ſuſtentor, cum cogito, me de republica aut meruiſſe optime, cum potuerim; aut certe nunquam, niſi divine, cogitaſſe; eaque ipſa tempeſtate everſam eſſe rempublicam, quam ego XIV annis ante proſpexerim. hac igitur conſcientia comite proficiſcar, magno equidem cum dolore, nec tam id propter me, aut propter fratrem meum, quorum

iam acta aetas; quam propter pueros, quibus interdum videmur praestare etiam rempublicam debuisse: quorum quidem alter, non tam quia maiore pietate est, me mirabiliter excruciat; alter, (o rem miseram! nihil enim mihi accidit in omni vita acerbius,) indulgentia videlicet nostra depravatus, eo progressus est, quo non audeo dicere; et exspecto tuas literas. scripsisti enim, te scripturum esse plurima, cum ipsum vidisses. omne meum obsequium in illum fuit cum multa severitate; neque unum eius, nec parvum, sed multa magna delicta compressi. patris autem lenitas amanda potius ab illo, quam tam crudeliter negligenda. nam literas eius ad Caesarem missas ita graviter tulimus, ut te quidem celaremus; sed ipsius videmus vitam insuavem reddidisse. hoc vero eius iter, simulatioque pietatis qualis fuerit, non audeo dicere. tantum scio, post Hirtium conventum, arcessitum ab Caesare: cum eo, de meo animo ab suis rationibus alieniissimo, et consilio relinquendi Italiam: et haec ipsa timide. sed nulla nostra culpa est: natura metuenda est. haec Curionem, haec Hortensii filium, non patrum culpa corrupit. iacet in moerore meus frater, neque tam de sua vita, quam de mea metuit. huic tu, huic tu malo affer consolationes, si ullas potes: maxime quidem illam velim; ea, quae ad nos delata sint, aut falsa esse, aut minora. quae si vera sint; quid futurum sit in hac vita et fuga, nescio. nam si haberemus rempublicam, consilium mihi non deesset nec ad severitatem, nec ad diligentiam. Haec sive iracundia, sive dolore, sive metu permotus, gravius scripsi, quam aut tuus in illum amor, aut meus po-

ſtulabat. ſi vera ſunt, ignoſces; ſi falſa, me libente eripies mihi hunc errorem. quoquo modo vero ſe res habebit, nihil aſſignabis nec patruo, nec patri. Cum haec ſcripſiſſem, a Curione mihi nuntiatum eſt, eum ad me venire. venerat enim is in Cumanum veſperi pridie, id eſt, Idibus. ſi quid eius igitur ſermo, eiusmodi attulerit, quod ad te ſcribendum ſit, id in literis adiungam. Praeteriit villam meam Curio, iuſſitque mihi nuntiari, mox ſe venturum; cucurritque Puteolos, ut ibi concionaretur. concionatus eſt: rediit: fuit ad me ſane diu. o rem foedam! noſti hominem: nihil occultavit; in primis nihil eſſe certius, quam ut omnes, qui lege Pompeia condemnati eſſent, reſtituerentur; itaque ſe in Sicilia eorum opera uſurum. de Hiſpaniis non dubitabat, quin Caeſaris eſſent: inde ipſum cum exercitu, ubicunque Pompeius eſſet: eius interitu finem illi fore: propius factum eſſe nihil: eum plane iracundia elatum voluiſſe Caeſarem occidi Metellum tribunum plebis. quod ſi eſſet factum, caedem magnam futuram fuiſſe: permultos hortatores eſſe caedis; ipſum autem non voluntate, aut natura non eſſe crudelem, ſed quod putaret popularem eſſe clementiam: quodſi populi ſtudium amiſiſſet, crudelem fore: eumque perturbatum, quod intelligeret, ſe apud ipſam plebem offendiſſe de aerario. itaque ei cum certiſſimum fuiſſet, antequam proficiſceretur, concionem habere, auſum non eſſe, vehementerque animo perturbato profectum. cum autem ex eo quaererem, quid videret? quod exemplum? quam rempublicam? plane fatebatur nullam ſpem reliquam: Pompeii claſſem timebat; quae ſi eſſet, ſe de Sicilia abiturum. Quid

isti, inquam, sex tui fasces? si ab senatu, cur laureati? si ab ipso, cur sex? Cupivi, inquit, ex senatusconsulto surrepto: nam aliter non poterat. at ille impendio nunc magis odit senatum: A me, inquit, omnia proficiscentur. cur autem sex, quia duodecim nolui: nam licebat. Tum ego, Quam vellem, inquam, petiisse ab eo, quod audio Philippum impetrasse: sed veritus sum, quia ille a me nihil impetrabat. Libenter, inquit, tibi concessisset. verum puta te impetrasse. ego enim ad eum scribam, ut tu ipse voles, de ea re nos inter nos locutos. quid autem illius interest, quoniam in senatum non venis, ubi sis? quin nunc ipsum minime offendisses eius causam, si in Italia non fuisses. ad quae ego, me recessum et solitudinem quaerere, maxime quod lictores haberem. laudavit consilium. Quid ergo, inquam? nam mihi cursus in Graeciam per tuam provinciam est; quoniam ad mare superum milites sunt. Quid mihi, inquit, optatius? hoc loco multa perliberaliter. ergo hoc quidem est profectum, ut non modo tuto, verum etiam palam navigaremus. reliqua in posterum diem distulit; ex quibus scribam ad te, si quid erit epistola dignum. Sunt autem, quae praeterii: interregnumne esset exspectaturus; an, quomodo dixerit ille quidem, ad se deferri consulatum, sed se nolle in proximum annum. et alia sunt, quae exquiram. Iurabat ad summam, quod nullo negotio faceret, amicissimum mihi Caesarem. esse debet. Quid enim, inquam, scripsit ad me Dolabella? dico, quid? affirmabat, cum scripsisset, quod me cuperet ad urbem venire, illum quidem gratias agere maximas, et non modo proba-

re, sed etiam gaudere. Quid quaeris? acquievi. levata est enim suspicio illa domestici mali, et sermonis Hirtiani. quam cupio illum dignum esse nobis: et quam ipse me invito, qua pro illo sit supplicandum! sed opus fuit Hirtio convento. est profecto nescio quid; sed velim quam minimo. et tamen eum nondum rediisse miramur. sed haec videbimus. Tu Oppios Terentiae dabis. iam enim urbis unum periculum est. Me tamen consilio iuva, pedibusne Rhegium, an hinc statim in navem. ceterum, quoniam commoror, ego ad te statim habebo quod scribam, simul ut videro Curionem. De Tirone cura, quaeso, quod facis, ut sciam, quid is agat.

CICERO ATTICO S.

5. De tota mea cogitatione scripsi ad te antea satis, ut mihi visus sum, diligenter. de die nihil sane potest scribi certi, praeter hoc; non ante lunam novam. Curionis sermo postridie eandem habuit fere summam, nisi quod apertius significavit, se harum rerum exitum non videre. Quod mihi mandas de Quinto regendo, Ἀρκαδίαν. tamen nihil praetermittam. atque utinam tu! sed modestior non ero. Epistolam ad Vestorium statim de Tullia: ac valde requirere solebat. Commodius tecum Vectenus est locutus, quam ad me scripserat. sed mirari satis hominis negligentiam non queo. cum enim mihi Philotimus dixisset, H-S L emere de Canuleio diversorium illud posse, minoris etiam emturum, si Vectenum rogassem; rogavi, ut, si quid posset, ex ea

ſumma detraheret: promiſit: ad me nuper, ſe H-S xxx emiſſe: ut ſcriberem, cui vellem addici: diem pecuniae Id. Novemb. eſſe. reſcripſi ei ſtomachoſius, cum ioco tamen familiari. nunc, quoniam agit liberaliter, nihil accuſo hominem, ſcripſique ad eum, me a te certiorem eſſe factum. Tu de tuo itinere quid et quando cogites, velim me certiorem facias. A. d. xv Kal. Mai.

CICERO ATTICO S.

6. ME adhuc nihil, praeter tempeſtatem, moratur. aſtute nihil ſum acturus: fiat in Hiſpania quidlibet: et tamen retice. Meas cogitationes omnes explicavi tibi ſuperioribus literis. quocirca hae ſunt breves; et tamen, quia feſtinabam, eramque occupatior. De Quinto filio, *fit* a me quidem *ſedulo*; ſed noſti reliqua. Quod dein me mones, et amice, et prudenter mones: ſed erunt omnia facilia, ſi ab uno illo cavero. Magnum opus eſt. mirabilia multa. nihil ſimplex, nihil ſincerum. Vellem, ſuſcepiſſes iuvenem regendum. pater enim nimis indulgens, quidquid ego adſtrinxi, relaxat. ſi ſine illo poſſem, regerem: quod tu potes. ſed ignoſco: magnum, inquam, opus eſt. Pompeium pro certo habemus per Illyricum proficiſci in Galliam. ego nunc, qua et quo, videbo.

CICERO ATTICO S.

7. EGO vero Apuliam, et Sipontum; et tergiverſationem iſtam probo; nec tuam rationem eandem eſſe duco, quam meam: non quin in republica rec-

tum idem sit utrique nostrum; sed ea non agitur. regnandi contentio est; in qua pulsus est modestior rex, et probior, et integrior, et is, qui nisi vincit, nomen populi Romani deleatur necesse est: sin autem vincit, Sullano more exemploque vincet. ergo hic in contentione neutrum tibi palam sentiendum, et tempori serviendum est. Mea causa autem alia est, quod beneficio vinctus, ingratus esse non possum: nec tamen in acie, sed Melitae, aut alio in [loco] simili oppidulo, futurum puto. Nihil, inquies, iuvas eum, in quem ingratus esse non vis: immo minus fortasse voluisset. Sed de hoc videbimus. exeamus modo: quod ut meliore tempore possimus, facit Adriano mari Dolabella, Fretensi Curio. Iniecta autem mihi spes quaedam est, velle mecum Ser. Sulpicium colloqui. ad eum misi Philotimum libertum cum literis. si vir esse volet, praeclara συνοδία: sin autem; erimus nos, *qui solemus*. Curio mecum vixit, *iacere Caesarem* putans offensione populari, Siciliaeque diffidens, si Pompeius navigare coepisset. Quintum puerum accepi vehementer. avaritiam video fuisse, et spem magni congiarii. magnum hoc malum est: sed scelus illud, quod timueramus, spero nullum fuisse. hoc autem vitium puto te existimare non nostra indulgentia, sed a natura profectum: quem tamen nos disciplina regimus. De Oppiis Velienſibus quid placeat, cum Philotimo videbis. Epirum nostram putabimus: sed alios cursus videbamur habituri.

CICERO ATTICO S.

8. ET res ipsa monebat, et tu ostenderas, et ego videbam, de iis rebus, quas intercipi periculosum esset, finem inter nos scribendi fieri tempus esse. sed, cum ad me saepe mea Tullia scribat, orans, ut, quid in Hispania geratur, exspectem; et semper adscribat, idem videri tibi; idque ipse etiam ex tuis literis intellexerim: non puto esse alienum, me ad te, quid de ea re sentiam, scribere. Consilium istud tunc esset prudens, ut mihi videtur, si nostras rationes ad Hispaniensem casum accommodaturi essemus; quod fieri dicitis oportere. necesse est enim, aut, id quod maxime velim, pelli illum ab Hispania; aut trahi id bellum; aut istum, ut confidere videtur, apprehendere Hispanias. si pelletur; quam gratus, aut quam honestus tum erit ad Pompeium noster adventus; cum ipsum Curionem ad eum transiturum putem? si trahitur bellum; quid exspectem, aut quam diu? relinquitur, ut, si vincimur in Hispania, quiescamus. id ego contra puto: istum enim victorem magis relinquendum puto, quam victum, et dubitantem magis, quam fidentem suis rebus. nam eadem video, si vicerit, et impetum in privatorum pecunias, et exsulum reditum, et tabulas novas, et turpissimorum honores, et regnum non modo Romano homini, sed ne Persae quidem cuiquam tolerabile. tacita esse poterit indignitas nostra? pati poterunt oculi, me cum Gabinio sententiam dicere? et quidem illum rogari prius? praesto esse clientem tuum Cloelium? C. Ateii Plaguleium? cete-

ros? sed cur inimicos colligo? qui meos necessarios, a me defensos, nec videre in curia sine dolore, nec versari inter eos sine dedecore potero. quid si ne id quidem est exploratum, fore ut mihi liceat; (scribunt enim ad me amici eius, me illi nullo modo satisfeciſſe, quod in senatum non venerim;) tamenne dubitemus, an ei nos etiam cum periculo venditemus, quicum coniuncti ne cum praemio quidem voluimus esse? deinde hoc vide, non esse iudicium de tota contentione in Hispaniis: nisi forte, iis amissis, arma Pompeium abiecturum putas; cuius omne consilium Themistocleum est. existimat enim, qui mare teneat, eum necesse rerum potiri. itaque, qui nunquam id egit, ut Hispaniae per se tenerentur, navalis apparatus ei semper antiquissima cura fuit. navigabit igitur, cum erit tempus, maximis classibus, et ad Italiam accedet; in qua nos sedentes quid erimus? nam medios esse iam non licebit. classibus adversabimur igitur? quod malum maius, seu tantum denique? quid turpius? Ain' tu, Attice, siccin' absentis solus tuli scelus? eiusdem cum Pompeio et cum reliquis principibus non feram? Quodsi iam, misso officio, periculi ratio habenda est; ab illis est periculum, si peccaro: ab hoc, si recte fecero: nec ullum in his malis consilium periculo vacuum inveniri potest: ut non sit dubium, quin turpiter facere cum periculo fugiamus; quod fugeremus etiam cum salute. non simul cum Pompeio mare transierimus? omnino non potuimus. exstat ratio dierum. sed tamen (fateamur enim, quod est; ne condamus quidem, ut possumus;) fefellit

ea me res, quae fortasse non debuit, sed fefellit: pacem putavi fore: quae si esset, iratum mihi Caesarem esse, cum idem amicus esset Pompeio, nolui. sensi enim, quam iidem essent. hoc verens, in hanc tarditatem incidi. sed assequor omnia, si propero; si cunctor, amitto. et tamen, mi Attice, auguria quoque me incitant quadam spe non dubia, non haec collegii nostri ab Appio, sed illa Platonis de tyrannis. nullo enim modo posse video stare istum diutius, quin ipse per se, etiam languentibus nobis, concidat; quippe qui florentissimus ac novus, VI, VII diebus ipsi illi egenti ac perditae multitudini in odium acerbissimum venerit; qui duarum rerum simulationem tam cito amiserit, mansuetudinis in Metello, divitiarum in aerario. Iam, quibus utatur vel sociis, vel ministris, si ii provincias, si rempublicam regent, quorum nemo duo menses potuit patrimonium suum gubernare? non sunt omnia colligenda, quae tu acutissime perspicis: sed tamen ea pone ante oculos: iam intelliges, id regnum vix semestre esse posse. quod si me fefellerit, feram, sicut multi clarissimi homines in republica excellentes tulerunt: nisi forte me Sardanapali vicem in lectulo mori malle censueris, quam exsilio Themistocleo: qui cum fuisset, ut ait Thucydides, των μεν παροντων δι ελαχιστης βελης κρατιστος γνωμων, των δε μελλοντων επι πλειστον τε γενησομενε αριστος εικαστης, tamen incidit in eos casus, quos vitasset, si eum nihil fefellisset, etsi is erat (ut ait idem) qui το αμεινον και το χειρον εν τω αφανει ετι προσωπα μαλιστα: tamen non vidit, nec quo modo Lacedaemoniorum, nec quo modo suo-

rum civium invidiam effugeret, nec quid Artaxerxi polliceretur. non fuisset et illa nox tam acerba Africano, sapientissimo viro, non tam dirus ille dies Sullanus callidissimo viro, C. Mario, si nihil utrumque eorum fefellisset. nos tamen hoc confirmamus illo augurio, quo diximus; nec nos fallit, nec aliter accidet. Corruat iste necesse est, aut per adversarios, aut ipse per se, qui quidem sibi est adversarius unus acerrimus. id spero vivis nobis fore. quamquam tempus est, nos de illa perpetua iam, non de hac exigua vita cogitare. sin quid acciderit maturius, haud sane mea multum interfuerit, utrum factum videam, an futurum esse multo ante viderim. Quae cum ita sint, non est committendum, ut iis pareamus, quos contra me senatus, ne quid respublica detrimenti acciperet, armavit. Tibi sunt omnia commendata, quae commendationis meae, pro *tuo in nos amore*, non indigent. *ne hercule ego quidem* reperio, quid scribam. sedeo enim πλειδοκων. etsi nihil unquam tam fuit scribendum, quam nihil mihi unquam ex plurimis tuis iucunditatibus gratius accidisse, quam quod meam Tulliam suavissime diligentissimeque coluisti. valde eo ipsa delectata est: ego autem non minus; cuius quidem virtus mirifica. quo modo illa fert publicam cladem? quo modo domesticas tricas? quantus autem animus in discessu nostro? sit στοργη, sit summa συντηξις; tamen nos recte facere et bene audire vult. Sed hac super re nimis; ne meam ipse συμπαθειαν iam evocem. Tu, si quid de Hispaniis certius, et si quid aliud, dum adsumus, scribes: et ego fortasse discedens dabo ad te aliquid; eo etiam magis,

quod Tullia te non putabat hoc tempore ex Italia. Cum Antonio item eſt agendum, ut cum Curione, Melitae me velit eſſe, huic bello nolle intereſſe. eo velim tam facili uti poſſem, et tam bono in me, quam Curione. is ad Miſenum VI Nonas venturus dicebatur, id eſt hodie: ſed praemiſit mihi odioſas literas, hoc exemplo:

ANTONIUS TRIB. PLEB. PROPRAET. CICERONI IMP. S.

NISI *te valde amarem, & multo quidem plus, quam tu putas, non extimuiſſem rumorem, qui de te prolatus eſt, cum praeſertim falſum eſſe exiſtimarem. ſed quia te nimio plus diligo, non poſſum diſſimulare, mihi famam quoque, quamvis ſit falſa, magni eſſe. Te iturum trans mare, credere non poſſum, cum tanti facias Dolabellam, & Tulliam tuam, feminam lectiſſimam, tantique ab omnibus nobis fias; quibus mehercule dignitas amplitudoque tua paene carior eſt, quam tibi ipſi. ſed tamen non ſum arbitratus eſſe amici, non commoveri etiam improborum ſermone: atque eo feci ſtudioſius, quod iudicabam, duriores partes mihi impoſitas eſſe ab offenſione noſtra, quae magis a ζηλοτυπια mea, quam ab iniuria tua nata eſt. ſic enim volo te tibi perſuadere, mihi neminem eſſe cariorem te, excepto Caeſare meo; neque illud una iudicare, Caeſarem maxime in ſuis M. Ciceronem reponere. Quare, mi Cicero, te rogo, ut tibi omnia integra ſerves: eius fidem improbes, qui tibi, ut beneficium daret, prius iniuriam fecit: contra eum ne profugias, qui te, etſi non amabit, (quod accidere non po-*

teſt,) tamen ſalvum ampliſſimumque eſſe cupiet. Dedita opera ad te Calpurnium, familiariſſimum meum, miſi; ut mihi magnae curae tuam vitam ac dignitatem eſſe ſcires.

Eodem die a Caeſare Philotimus attulit, hoc exemplo:

CAESAR IMP. CICERONI IMP. S.

ETSI *te nihil temere, nihil imprudenter facturum iudicaram; tamen permotus hominum fama, ſcribendum ad te exiſtimavi, & pro noſtra benevolentia petendum, ne quo progredereris, proclinata iam re, quo, integra etiam, progrediendum tibi non exiſtimaſſes. namque & amicitiae graviorem iniuriam feceris; & tibi minus commode conſulueris, ſi non fortunae obſecutus videbere, (omnia enim ſecundiſſima nobis, adverſiſſima illis accidiſſe videntur,) nec cauſam ſecutus, (eadem enim tum fuit, cum ab eorum conſiliis abeſſe iudicaſti,) ſed meum aliquod factum condemnaviſſe: quo mihi gravius abs te nil accidere poteſt. quod ne facias, pro iure noſtrae amicitiae a te peto. Poſtremo, quid viro bono & quieto, & bono civi magis convenit, quam abeſſe a civilibus controverſiis? quod nonnulli cum probarent, periculi cauſa ſequi non potuerunt. tu, explorato & vitae meae teſtimonio, & amicitiae iudicio, neque tutius, neque honeſtius reperies quidquam, quam ab omni contentione abeſſe. XVI Kal. Mai. ex itinere.*

CICERO ATTICO S.

9. ADVENTUS Philotimi (at cuius hominis,

quam insulsi, et quam saepe pro Pompeio mentientis!) exanimavit omnes, qui mecum erant. nam ipse obdurui. Dubitabat nostrum nemo, quin Caesar itinera repressisset: volare dicitur: Petreius cum Afranio coniunxisse se: nihil affert eiusmodi. quid quaeris? etiam illud erat persuasum, Pompeium cum magnis copiis iter in Germaniam per Illyricum fecisse: id enim αυθεντικως nuntiabatur. Melitam igitur, opinor, capessamus, dum, quid in Hispania: quod quidem propemodum videor ex Caesaris literis ipsius voluntate facere posse; qui negat neque honestius, neque tutius mihi quidquam esse, quam ab omni contentione abesse. Dices, ubi ergo tuus ille animus, quem proximis literis? Adest, et idem est. sed utinam meo solum capite decernerem! lacrymae meorum me interdum molliunt, precantium, ut de Hispaniis exspectemus. M. Coelii quidem epistolam, scriptam miserabiliter, cum hoc idem obsecraret, ut exspectarem, ne fortunas meas, ne unicam filiam, ne meos omnes tam temere proderem, non sine magno fletu legerunt pueri nostri: etsi meus quidem est fortior, eoque ipso vehementius commovet; nec quidquam, nisi de dignatione, laborat. Melitam igitur, deinde, quo videbitur. tu tamen etiam nunc mihi aliquid literarum, et maxime si quid ab Afranio. Ego, si cum Antonio locutus ero, scribam ad te, quid actum sit. ero tamen in credendo, ut mones, cautus. nam occultandi ratio cum difficilis, tum etiam periculosa est. Servium exspecto ad Nonas; et adigit ita Postumia, et Servius filius. Quartanam leviorem esse gaudeo. Misi ad te Coelii etiam literarum exemplum.

COELIUS CICERONI S.

EXANIMATUS *tuis literis, quibus te nihil, nisi triste, cogitare ostendisti; neque, id quod esset, perscripsisti; neque non tamen, quale esset, quod cogitares, aperuisti; has ad te illico literas scripsi. Per fortunas tuas, Cicero, per liberos te oro & obsecro, ne quid gravius de salute & incolumitate tua consulas. nam deos hominesque, amicitiamque nostram testificor, me tibi praedixisse, neque temere monuisse; sed, postquam Caesarem convenerim, sententiamque eius, qualis futura esset parta victoria, cognorim, te certiorem feciſſe. si existimas eandem rationem fore Caesaris in dimittendis adversariis, & conditionibus ferendis, erras. nihil, nisi atrox & saevum, cogitat, atque etiam loquitur. iratus senatui exiit: his interceſſionibus plane incitatus est. non mehercule erit deprecationi locus. Quare, si tibi tu, si filius unicus, si domus, si spes tuae reliquae tibi carae sunt; si aliquid apud te nos, si vir optimus, gener tuus, valemus: eorum fortunam non debes velle conturbare, ut eam causam, in cuius victoria salus nostra est, odisse aut relinquere cogamur, aut impiam cupiditatem contra salutem tuam habeamus. denique illud cogita, quod offensae fuerit, in ista cunctatione te subiisse. nunc te contra victorem Caesarem facere, quem dubiis rebus laedere noluisti, et ad eos fugatos accedere, quos resistentes sequi nolueris, summae stultitiae est. vide, ne, dum pudet te parum optimatem esse, parum diligenter, quod optimum sit, eligas. quod si totum tibi persuadere non possum; saltem, dum, quid de Hispaniis agamus, scitur, exspecta; quas tibi nuntio adventu Caesaris fore*

nostras. quam isti spem habeant amissis Hispaniis, nescio. quod porro tuum consilium sit ad desperatos accedere, non medius fidius reperio. Hoc, quod tu non dicendo mihi significasti, Caesar audierat; ac simul atque have mihi dixit, statim, quid de te audisset, exposuit. negavi, me scire: tamen ab eo petivi, ut ad te literas mitteret, quibus maxime ad remanendum commoveri posses. me secum in Hispaniam ducit. nam, nisi ita faceret, ego prius, quam ad urbem accederem, ubicunque esses, ad te percurrissem, et hoc a te praesens contendissem, atque omni vi te retinuissem. Etiam atque etiam, Cicero, cogita, ne te tuosque omnes funditus evertas; nec te sciens prudensque eo demittas, unde exitum vides nullum esse. quod si te aut voces optimatium commovent; aut nonnullorum hominum insolentiam et iactationem ferre non potes; eligas, censeo, aliquod oppidum vacuum a bello, dum haec decernuntur, quae iam erunt confecta. id si feceris, et ego te sapienter feciisse iudicabo, et Caesarem non offendes.

CICERO ATTICO S.

10. ME caecum, qui haec ante non viderim! misi ad te epistolam Antonii. ei cum ego saepissime scripsissem, nihil me contra Caesaris rationes cogitare; meminisse me generi mei, meminisse amicitiae; potuisse, si aliter sentirem, esse cum Pompeio; me autem, quia cum lictoribus invitus cursarem, abesse velle, nec id ipsum certum etiam nunc habere; vide, quam ad haec παροινικως

Tuum consilium quam verum est. nam qui se me-

dium esse vult, in patria manet: qui proficiscitur, aliquid de alterutra parte iudicare videtur. sed ego is non sum, qui statuere debeam, iure quis proficiscatur, nec ne. partes mihi Caesar has imposuit, ne quem omnino discedere ex Italia paterer. quare parvi refert, me probare cogitationem tuam, si nihil tamen tibi remittere possum. ad Caesarem mittas, censeo, et ab eo hoc petas. non dubito, quin impetraturus sis, cum praesertim te amicitiae nostrae rationem habiturum esse pollicearis.

Habes σκυταλην Λακωνικην. omnino excipiam hominem. erat autem v Non. venturus vesperi, id est, hodie. cras igitur ad me fortasse veniet. tentabo, ac dicam, me nihil properare; missurum ad Caesarem: clam ibo: cum pauciſſimis alicubi occultabor; certe hinc, istis invitissimis, evolabo, atque utinam ad Curionem! συν θεω τοι λεγω. magnus dolor accessit. efficietur aliquid dignum nobis. δυσκρια tua mihi valde molesta. medere amabo, dum est αρχη. De Massilienſibus gratae tuae mihi literae. quaeso, ut sciam, quidquid audieris. Siliciam cuperem, si possem palam; quod a Curione effeceram. Hic ego Servium exspecto. rogor enim ab eius uxore et filio: et puto opus esse. Hic tamen Cytheridem secum lectica aperta portat, altera uxorem: septem praeterea coniunctae lecticae amicarum sunt, an amicorum? vide, quam turpi leto pereamus: et dubita, si potes, quin ille, seu victus seu victor redierit, caedem facturus sit. ego vero vel lintriculo, si navis non erit, eripiam me ex istorum parricidio. Sed plura scribam, cum illum convenero. Iuvenem nostrum non possum non amare: sed ab eo nos non amari plane

intelligo. nihil ego vidi iam ανηθοποιητον, tam aversum a suis, tam nescio quid cogitans. vim incredibilem molestiarum! sed erit curae, et est, ut regatur. mirum est enim ingenium. ηθος επιμελητεον.

CICERO ATTICO S.

11. OBSIGNATA iam epistola superiore, non placuit ei dari, cui constitueram, quod erat alienus. itaque eo die data non est. interim venit Philotimus, et mihi a te literas reddidit: quibus quae de fratre meo scribis, sunt ea quidem parum firma, sed habent nihil ὑπουλον, nihil fallax, nihil non flexibile ad bonitatem, nihil, quod non, quo velis, uno sermone possis perducere. ne multa; omnes suos, etiam quibus irascitur crebrius, tamen caros habet, me quidem se ipso cariorem. Quod de puero aliter ad te scripsit, et ad matrem de filio, non reprehendo. De itinere, et de sorore quae scribis, molesta sunt, eoque magis, quod ea tempora nostra sunt, ut ego his mederi non possim. nam certe mederer. sed quibus in malis, et qua in desperatione rerum simus, vides. Illa de ratione nummaria non sunt eiusmodi (saepe enim audio ex ipso) ut non cupiat tibi praestare, et in eo laboret. sed si mihi Q. Axius in hac mea fuga H-S. XIII non reddit, quae dedi eius filio mutua, et utitur excusatione temporis; si Lepta; si ceteri; soleo mirari, de nescio quis H-S. XX cum audio ex illo, se urgeri. vides enim profecto angustias. curari tamen ea tibi utique iubet. an existimas illum in isto genere lentulum, aut restrictum? nemo est minus. De fratre satis. de eius filio, indulsit illi qui-

dem ſuus pater ſemper; ſed non facit indulgentia mendacem, aut avarum, aut non amantem ſuorum; ferocem fortaſſe, atque arrogantem et infeſtum facit. itaque habet haec quoque, quae naſcuntur ex indulgentia: ſed ea ſunt tolerabilia. quid enim dicam, hac iuventute? ea vero, quae mihi quidem, qui illum amo, ſunt his ipſis malis, in quis ſumus, miſeriora, non ſunt ab obſequio noſtro; non: ſuas radices habent; quas tamen evellerem profecto, ſi liceret. ſed ea tempora ſunt, ut omnia mihi ſint patienda. ego meum facile teneo. nihil eſt enim eo tractabilius: cuius quidem miſericordia languidiora adhuc conſilia cepi; et, quo ille me fortiorem vult eſſe, eo magis timeo, ne in eum exiſtam crudelior. Sed Antonius venit heri veſperi. iam fortaſſe ad me veniet; aut ne id quidem, quoniam ſcripſit, quid fieri vellet. ſed ſcies continuo, quid actum ſit. Nos iam nihil, niſi occulte. De *pueris quid agam? parvone navigio committam? quid mihi animi in navigando cenſes fore?* recordor enim, aeſtate cum illo Rhodiorum ἀφράκτῳ navigans, quam fuerim ſollicitus. quid, duro tempore anni, actuariolo fore cenſes? rem undique miſeram! Trebatius erat mecum, vir plane et civis bonus. quae ille monſtra, dii immortales! etiamne Balbus in ſenatum venire cogitet? ſed ei ipſi cras ad te literas dabo. Vectenum mihi amicum, ut ſcribis, ita puto eſſe: cum eo, quod ἀποτόμως ad me ſcripſerat de nummis curandis, ξυμικώτερον eram iocatus. id tu, ſi ille aliter acceperit, ac debuit, lenies. *Monetali* autem adſcripſi, quod ille ad me, *Proconſuli*. ſed quoniam eſt homo, et nos diligit, ipſe quoque a nobis diligatur. Vale.

CICERO ATTICO S.

12. QUIDNAM mihi futurum est? aut quis me non solum infelicior, sed iam etiam turpior? nominatim de me sibi imperatum dicit Antonius; nec me tamen ipse adhuc viderat, sed hoc Trebatio narravit. Quid agam nunc, cui nihil procedit, caduntque ea, quae diligentissime sunt cogitata, taeterrime? ego enim Curionem nactus, omnia me consecutum putavi. is de me ad Hortensium scripserat. Rheginus erat totus noster. huic nihil suspicabamur cum hoc mari negotii fore. quo me nunc vertam? undique custodior. sed satis lacrymis. παρωρα πλευτεον igitur, et occulte in aliquam onerariam corrependum: non committendum, ut etiam compacto prohibiti videamur. Sicilia petenda: quam si erimus nacti, maiora quaedam consequemur. sit modo recte in Hispaniis: quamquam de *ipsa Sicilia* utinam sit verum! sed adhuc nihil secundi. concursus *Siculorum ad Catonem* dicitur factus; orasse, ut resisteret; omnia pollicitos: commotum illum, delectum habere coepisse. non credo, ut est luculentus auctor: potuisse certe tenere illam provinciam scio. ab Hispaniis autem iam audietur. Hic nos C. Marcellum habemus, eadem de re cogitantem, aut bene simulantem: quamquam ipsum non videram, sed ex familiarissimo eius audiebam. tu, quaeso, si quid habebis novi. ego, si quid moliti erimus, ad te statim scribam. Quintum filium severius adhibebo. utinam proficere possim! tu tamen eas epistolas, quibus asperius de eo scripsi aliquando, concerpito, ne quando quid emanet: ego item tuas

Servium exſpecto, nec ab eo quidquam ὑγιες. ſcies, quidquid erit. ſine dubio erraſſe nos, confitendum eſt. at ſemel? at una in re? immo omnia, quo diligentius cogitata, eo facta ſunt imprudentius.

Αλλα τα μεν προτετυχθαι εασομεν, αχνυμενοι περ.

in reliquis modo ne ruamus. iubes enim de profectione mea providere. quid prouideam? ita patent omnia, quae accidere poſſunt, ut, ea ſi vitem, ſedendum ſit cum dedecore et dolore: ſi negligam, periculum eſt, ne in manus incidam perditorum. ſed vide, quantis in miſeriis ſimus. optandum interdum videtur, ut aliquam accipiamus ab iſtis quamvis acerbam iniuriam, ut tyranno in odio fuiſſe videamur. quodſi nobis is curſus, quem ſperaram, pateret; effeciſſem aliquid profecto, ut tu optas et hortaris, dignum noſtra mora. ſed mirificae ſunt cuſtodiae; et quidem ille ipſe Curio ſuſpectus. quare vi aut clam agendum eſt: et, ſi vi, forte et cum tempeſtate: clam autem iſtis. in quo ſi quod σφαλμα, vides, quam turpe ſit. trahimur: nec fugiendum, ſi quid violentius. De Coelio, ſaepe mecum agito; nec, ſi quid habuero tale, dimittam. Hiſpanias ſpero firmas eſſe. Maſſilienſium factum cum ipſum per ſe luculentum eſt, tum mihi argumento eſt, recte eſſe in Hiſpaniis. minus enim auderent, ſi aliter eſſet, et ſcirent: nam et iuncti, et diligentes ſunt. Odium autem recte animadvertis ſignificatum theatro. Legiones etiam has, quas in Italia aſſumſit, alieniſſimas eſſe video. ſed tamen nihil inimicius, quam ſibi ipſe. illud recte times, ne ruat. ſi deſperarit, certe ruet. quo magis efficiendum aliquid eſt, fortuna velim meliore, animo Coeliano.

sed primum quidque; quod, qualecunque erit, continuo scies. Nos iuveni, ut rogas, suppeditabimus, et Peloponnesum ipsam sustinebimus. est enim indoles; modo aliquod hoc sit ἦθος διδαχῆ ἀλωτον, quod si adhuc nullum est, esse tamen potest; aut ἀρετὴ non est διδακτον: quod mihi persuaderi non potest.

CICERO ATTICO S.

13. EPISTOLA tua gratissima fuit meae Tulliae, et mehercule mihi. semper secum aliquid afferunt tuae literae. scribes igitur; ac, si quid ad spem poteris, ne dimiseris. Tu Antonii leones pertimescas cave. nae, nihil est illo homine iucundius. attende πραξιν πολιτικὴν. evocavit literis e municipiis denos: et IV viri venerunt ad villam eius mane. primum dormiit ad H. III. deinde, cum esset nuntiatum, venisse Neapolitanos et Cumanos, (his enim est Caesar iratus,) postridie redire iussit: lavari se velle, et περὶ κοιλιολυσιαν γενεσθαι. hoc here effecit. hodie autem in Aenariam transire constituit. exsulibus reditum pollicetur. Sed haec omittamus; de nobis aliquid agamus. Ab Axio accepi literas. De Tirone gratum. Vectenum diligo. Vestorio reddidi. Servius pridie Nonas Maii Minturnis mansisse dicitur, hodie in Liternino mansurus apud C. Marcellum. cras igitur nos mature videbit, mihique dabit argumentum ad te epistolae. iam enim non reperio, quod tibi scribam. Illud admiror, quod Antonius ad me ne nuntium quidem, cum praesertim me valde observarit. videlicet aliquid atrocius de me imperatum est: coram negare mihi non vult. quod

ego nec rogaturus eram, nec, si impetrassem, creditu-rus. nos tamen aliquid excogitabimus. Tu, quaeso, si quid in Hispaniis: iam enim poterit audiri; et omnes ita exspectant, ut, si recte fuerit, nihil negotii futurum putent. ego autem nec retentis his confectam rem puto; neque amissis desperatam. Silium et Ocellam, et ceteros credo retardatos. te quoque a Curtio impediri video. etsi, ut opinor, habes κελητα ὀκνον.

CICERO ATTICO S.

14. O VITAM miseram! maiusque malum, tam diu timere, quam est illud ipsum, quod timetur! Servius, ut antea scripsi, cum venisset Nonis Maii, postridie ad me venit. ne diutius te teneam, nullius consilii exitum invenimus. nunquam vidi hominem perturbatiorem metu: neque hercule *quidquam timebat, quod non esset timendum: illum* sibi iratum, *hunc non amicum*; horribilem utriusque victoriam, cum propter alterius crudelitatem, alterius audaciam, tum propter utriusque difficultatem pecuniarum, qua erui nusquam, nisi ex privatorum bonis posset. atque haec ita multis cum lacrymis loquebatur, ut ego mirarer, eas tam diuturna miseria non exaruisse. mihi quidem etiam lippitudo haec, propter quam non ipse ad te scribo, sine ulla lacryma est, sed saepius odiosa est propter vigilias. quamobrem quidquid habes ad consolandum collige, et illa scribe, non ex doctrina, neque ex libris; nam id quidem domi est; sed nescio quo modo imbecillior est medicina, quam morbus: haec potius conquire, de Hispaniis, de Massilia: quae

quidem satis bella Servius affert: qui etiam de duabus legionibus luculentos auctores esse dicebat. haec igitur si habebis, et talia: et quidem paucis diebus aliquid audiri necesse est. sed redeo ad Servium. Distulimus omnino sermonem in posterum: sed tardus ad exeundum: multo se in suo lectulo malle, quidquid foret. odiosus scrupulus de filii militia Brundisina. unum illud firmissime asseverabat, si damnati restituerentur, in exsilium se iturum. nos autem ad haec, et id ipsum certo fore, et, quae iam fiant, non esse leviora; multaque colligebamus. verum ea non animum eius augebant; sed timorem, ut iam celandus magis de *nostro consilio*, quam ad idem videretur. quare in hoc non multum est. Nos a te admoniti de Coelio cogitabimus.

CICERO ATTICO S.

15. SERVIUS cum esset apud me, *Cephalio cum* tuis literis VI Id. venit; quae nobis magnam spem attulerunt meliorum rerum de octo cohortibus: (etenim hae quoque, quae in his locis sunt, labare dicuntur:) eodem die Funisulanus a te attulit literas, in quibus erat confirmatius idem illud. ei de suo negotio respondi cumulate, cum omni tua gratia. adhuc non satisfaciebat: debet autem mihi multos nummos; nec habetur locuples. nunc ait se daturum, cui expensos tulerit: moram in tabellariis; si apud te esset, qua satisfeciisses, dares. quantum sit, Eros Philotimi tibi dicet. sed ad maiora redeamus. Quod optas, Coelianum illud maturescit. itaque torqueor, utrum ventum ex-

ſpectem. vexillo opus eſt: convolabunt. Quod ſuades, ut palam; prorſus aſſentior: itaque me profecturum puto. tuas tamen interim literas exſpecto. Servii conſilio nihil expeditur. omnes captiones in omni ſententia occurrunt. unum C. Marcello cognovi timidiorem; quem conſulem fuiſſe poenitet. ὦ πολλῆς ἀγεννείας! qui etiam Antonium confirmaſſe dicitur, ut me impediret; quo ipſe, credo, honeſtius. Antonius autem VI Id. Capuam profectus eſt: ad me miſit, ſe, pudore deterritum, ad me non veniſſe, quod me ſibi ſuccenſere putaret. ibitur igitur, et ita quidem, ut cenſes; niſi cuius gravioris perſonae ſuſcipiendae ſpes erit ante oblata. ſed vix erit tam cito. Allienus autem praetor putabat aliquem, ſi ego non, ex collegis ſuis. quivis licet, dummodo aliquis. De ſorore, laudo. De Quinto puero datur opera. ſpero eſſe meliora. De Quinto fratre, *ſcito eum non mediocriter laborare de uſura: ſed* adhuc nihil a L. Egnatio expreſſit. Axius de XII millibus pudens. ſaepe enim adſcripſit, ut Gallio, quantum is vellet, darem. quodſi non ſcripſiſſet, poſſemne aliter? et quidem ſaepe ſum pollicitus: ſed tantum voluit cito. me vero adiuvarent his in anguſtiis. ſed dii iſtos! verum alias. Te a quartana liberatum gaudeo, itemque Piliam. Ego, dum panes et cetera in navem parantur, excurro in Pompeianum. Vecteno velim gratias, quod ſtudioſus ſit. Si quemquam nactus fueris, qui perferat, literas des ante, quam diſcedimus.

CICERO ATTICO S.

16. COMMODUM ad te dederam literas de plu-

ribus rebus, cum ad me bene mane Dionysius fuit: cui quidem ego non modo placabilem me praebuissem, sed totum remisissem, si adveniſſet, qua mente tu ad me scripseras. erat enim sic in tuis literis, quas Arpini acceperam, eum venturum, facturumque, quod ego vellem. ego volebam autem, vel cupiebam potius, esse eum nobiscum. quod quia plane, cum in Formianum veniſſet, praeciderat, asperius ad te de eo scribere solebam. at ille perpauca locutus, hanc summam habuit orationis, ut sibi ignoscerem; se rebus suis impeditum nobiscum ire non posse. pauca respondi; magnum accepi dolorem: intellexi fortunam ab eo nostram despectam esse. quid quaeris? fortasse miraberis. in maximis horum temporum doloribus hunc mihi scito esse. velim, ut tibi amicus sit. hoc cum tibi opto, opto ut beatus sis. erit enim tamdiu. Consilium nostrum spero vacuum periculo fore. nam et dissimulabimus, et, ut opinor, acerrime adservabimus. navigatio modo sit, qualem opto. cetera, quae quidem consilio provideri poterunt, cavebuntur. tu, dum adsumus, non modo quae scieris audierisve, sed etiam quae futura providebis, scribas velim. Cato, qui Siciliam tenere nullo negotio potuit, et, si tenuisset, omnes boni ad eum se contulissent, Syracusis profectus est ante diem VIII Kal. Mai. ut ad me Curio scripsit. utinam, quod aiunt, Cotta Sardiniam teneat! est enim rumor. o, si id fuerit, turpem Catonem! Ego, ut minuerem suspicionem profectionis aut cogitationis meae, profectus sum in Pompeianum a. d. IV Id. ut ibi essem, dum, quae ad navigandum opus essent, pararentur. cum ad villam veniſſem,

ventum eſt ad me: centuriones trium cohortium, quae Pompeiis ſunt, me velle poſtridie: (haec mecum Ninnius noſter:) velle eos mihi ſe et oppidum tradere. at ego tibi poſtridie a villa ante lucem, ut me omnino illi ne viderent. quid enim erat in tribus cohortibus? quid, ſi plures? quo apparatu? cogitavi eadem illa Coeliana, quae legi in epiſtola tua, quam accepi, ſimul et in Cumanum veni, eodem die: et ſimul fieri poterat, ut tentaremur. omnem igitur ſuſpicionem ſuſtuli. ſed cum redeo, Hortenſius venerat, et ad Terentiam ſalutatum diverterat; ſermone erat uſus honorifico erga me. tamen eum, ut puto, videbo. miſit enim puerum, ſe ad me venire. hoc quidem melius, quam collega noſter Antonius; cuius inter lictores lectica mima portatur. Tu, quoniam quartana cares, et nedum morbum removiſti, ſed etiam gravedinem, te vegetum nobis in Graecia ſiſte; et literarum aliquid interea.

CICERO ATTICO S.

17. PRID. Id. Hortenſius ad me venit, ſcripta epiſtola. vellem cetera eius. quam in me incredibilem ἐκτένειαν! qua quidem cogito uti. deinde Serapion cum epiſtola tua: quam prius quam aperuiſſem, dixi ei, te ad me de eo ſcripſiſſe antea, ut feceras. deinde, epiſtola lecta, cumulatiſſime cetera: et hercule hominem bonum et doctum, et probum exiſtimo. quin etiam navi eius me, et ipſo convectore uſurum puto. Crebro refricat lippitudo, non illa quidem perodioſa, ſed tamen quae impediat ſcriptionem meam. Valetudinem tuam iam confirmatam eſſe et a

vetere morbo, et a novis tentationibus, gaudeo. Ocellam vellem haberemus. videntur enim esse haec paulo faciliora. nunc quidem aequinoctium nos moratur, quod valde perturbatum erat. id si ἀκραες erit, utinam idem maneat Hortensius! siquidem, ut adhuc erat, liberalius esse nihil potest. De diplomate admiraris, quasi nescio cuius te flagitii insimularem. negas enim te reperire, qui mihi id in mentem venerit. ego autem, quia scripseras, te proficisci cogitare, (etenim audieram, nemini aliter licere) eo te habere censebam, et quia pueris diploma sumseras. habes causam opinionis meae: et tamen velim scire, quid cogites, in primisque, si quid etiam nunc novi est. XVII Kal. Iun.

CICERO ATTICO S.

18. TULLIA mea peperit XIV Kal. Iun. puerum ἑπταμηνιαιον. quod πυτοκησεν, gaudebam. quod quidem est natum, perimbecillum est. Me mirifice tranquillitates adhuc tenuerunt, atque maiore impedimento fuerunt, quam custodiae, quibus asservor. nam illa Hortensiana omnia fuere infantia. Ita fiet homo nequissimus. a Salvio liberto depravatus est. itaque posthac non scribam ad te, quid facturus sim, sed quid fecerim. omnes enim Κωφυκαιοι videntur subauscultare, quae loquor. Tu tamen, si quid de Hispaniis, sive quid aliud, perge, quaeso, scribere; nec meas literas exspectaris, nisi cum, quo opto, pervenerimus, aut si quid ex cursu. Sed hoc quoque timide scribo. ita omnia adhuc tarda et spissa. Ut male posuimus initia, sic cetera sequuntur. Formias

nunc sequimur, eadem nos fortasse furiae persequentur. ex Balbi autem sermone, quem tecum habuit, non probamus de Melita. dubitas igitur, quin nos in hostium numero habeat? scripsi equidem Balbo, te ad me de benevolentia scripsisse, et de suspicione. egi gratias. de altero ei me purga. ecquem tu hominem infeliciorem? non loquor plura, ne te quoque excruciem. ipse conficior, venisse tempus, cum iam nec fortiter, nec prudenter quidquam facere possim.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER XI.

ARGUMENTUM.

Silentur menſes fere novem. Conſcendit enim, ut ad Pompeium navigaret, VII Id Iunii, Lentulo & Marcello Coſſ. ut ex epiſtola 7 ad Terentiam cognoſci poteſt; & ex eo tempore ſcriptae literae, ad menſem Februarium, praeter primas libri huius, nullae inveniuntur. Nam cum Caeſar, a colloquio illo Ciceronis, quo de penultima epiſtola proximi libri agitur, Romam ſe contuliſſet, pecuniamque ex ſanctiore aerario, nequidquam repugnante L. Metello Tribuno pleb. abſtuliſſet; rebus nonnullis ad ſuum arbitrium conſtitutis, Italiaque Antonio tradita & commendata, ipſe in Hiſpaniam contra Pompeii legatos exercitum duxit: quo tempore Cicero in Macedoniam VII Id. Iunii, ut diximus, transmiſit, unde priores quatuor epiſtolae datae ſunt, ſed C. Caeſare II & Servilio Iſaurico Coſſ. ante pugnam Pharſalicam, partim ex caſtris Pompeii, partim Dyrrachio. Nam Caeſar, devictis legatis illis, Hiſpaniaeque rebus compoſitis, Romam reverſus, conſulque cum Iſaurico declaratus, exeunte anno, ut ait Dio, ut Plutarchus Prid. Non. Ian. iam exercitum in Epirum deportaverat. Reliquae autem epiſtolae Brundiſio, quo iam acie devicto & fugato Pompeio, Cicero ſe contulerat, datae ſunt, niſi fallor, menſe Octobr. Nam ad Terentiam ſcribens, libro epiſtolarum ad ipſam, pridie Non. Novemb. *Quod nos* (inquit) *in Italiam ſalvos veniſſe gaudes* &c. ut ante eas,

Brundiſio aliae datae fuerint. Fuit autem Brundiſii menſes minimum undecim, ab exitu, inquam, Octobris, ad VI Kal. Octobris, anni ſequentis: ut recte ſubducenti menſes fluxerint plus minus *XXI*, quo toto tempore Caeſar & cum Pompeio pugnavit, ipſumque in Aegyptum perſecutus eſt: & ibidem contra Ptolemaeum bellum geſſit, in quo menſes novem conſumſit, ut Appianus ait: & Romam rediens in itinere Pharnacem recepit. Quae vero datae ſunt ex Kal. Ian. uſque Kal. Sept. C. Caeſare dictatore III & M. Antonio Mag. Eq. ſcriptae ſunt. Nam, ut Dio ſcribit, populus Rom. audita caede Pompeii, Conſulatum abſenti Caeſari, in annos quinque, Dictaturam in annum, Tribunitiam poteſtatem in aeternum mandavit. Qui dictaturam ſtatim iniit; quamvis anni exitu, Calenum & Vatinium, eodem auctore, ſubrogaverit in ternos noviſſimos menſes. Datae ante pugnam Pharſalicam res fere domeſticas continent: quae poſt pugnam, querelam ſui conſilii, vel, ut ipſe vocat, amentiae & temeritatis, quod ſtatim ab ipſo conflictu, Pompeianorum cauſa nondum plane deſperata, & poſtea in Africa prope revireſcente, non exſpectato exitu, *in Italiam venerit: cum neque id tutum, neque honorificum eſſet.* Quaedam *inſunt etiam de remittendo nuntio* uxori Terentiae: de inopia Tulliae: de ſcelere Dolabellae, qui Tribunus pleb. leges pernicioſiſſimas de novis tabulis ferret, omniaque miſceret, quaedam etiam de Q. Q. contra ſe ſcelerate loquentibus.

CICERO ATTICO S.

1. ACCEPI a te ſignatum libellum, quem Anteros attulerat; ex quo nihil ſcire potui de noſtris domeſticis rebus: de quibus acerbiſſime afflictor, quod qui eas diſpenſavit, neque adeſt iſtic, neque, ubi terrarum ſit, ſcio. omnem autem ſpem habeo exiſtimationis privatarumque rerum in tua erga me mihi perſpectiſſima benevolentia; quam ſi his temporibus

miseris et extremis praestiteris, haec pericula, quae mihi communia sunt cum ceteris, fortius feram; idque ut facias, te obtestor atque obsecro. ego in cistophoro in Asia habeo ad H-S bis et vicies. huius pecuniae permutatione fidem nostram facile tuebere; quam quidem ego nisi expeditam relinquere putassem, credens ei, cui tu scis iam pridem minime credere, commoratus essem paulisper, nec domesticas res impeditas reliquissem: ob eamque causam serius ad te scribo, quod sero intellexi, quid timendum esset. Te etiam atque etiam oro, ut me totum tuendum suscipias; ut, si ii salvi erunt, quibuscum sum, una cum iis possim incolumis esse, salutemque meam benevolentiae tuae acceptam referre.

CICERO ATTICO S.

2. LITERAS tuas accepi pridie Nonas Febr. eoque ipso die ex testamento crevi hereditatem. ex multis meis miserrimis curis est una levata, si, ut scribis, ista hereditas fidem et famam meam tueri potest; quam quidem te intelligo, etiam sine hereditate, tuis opibus defensurum fuisse. De dote quod scribis, per omnes deos te obtestor, ut totam rem suscipias, et illam, miseram mea culpa et negligentia, tueare meis opibus, si quae sunt; tuis, quibus tibi molestum non erit, facultatibus: cui quidem deesse omnia, quod scribis, obsecro te, noli pati. in quos enim sumtus abeunt fructus praediorum? iam illa H-S LX, quae scribis, nemo mihi unquam dixit ex dote esse detracta: nunquam enim essem passus. sed haec minima est ex iis

iniuriis, quas accepi; de quibus ad te dolore et lacrymis ſcribere prohibeor. Ex ea pecunia, quae fuit in Aſia, partem dimidiam fere exegi. tutius videbatur fore ibi, ubi eſt, quam apud publicanos. Quod me hortaris, ut firmo ſim animo; vellem poſſes aliquid afferre, quamobrem id facere poſſem. ſed ſi ad ceteras miſerias acceſſit etiam id, quod mihi Chryſippus dixit parari (tu nihil ſignificaſti) de domo; quis me miſerior uno iam fuit? oro, obſecro, ignoſce: non poſſum plura ſcribere. quanto moerore urgear, profecto vides. quod ſi mihi commune cum ceteris eſſet, qui videntur in eadem cauſa eſſe, minor mea culpa videretur, et eo tolerabilior eſſet. nunc nihil eſt, quod conſoletur; niſi quid tu efficis, ſi modo etiam nunc effici poteſt, ut ne qua ſingulari afficiar calamitate et iniuria. Tardius ad te remiſi tabellarium, quod poteſtas mittendi non fuit. A tuis et nummorum accepi H-S LXX, et *veſtimentorum* quod opus fuit. *Quibus tibi videbitur* velim des literas meo nomine. noſti meos familiares. ſignum requirent, aut manum: dices, me propter cuſtodias ea vitaſſe.

CICERO ATTICO S.

3. QUID hic agatur, ſcire poteris ex eo, qui literas attulit: quem diutius tenui, quia quotidie aliquid novi exſpectabamus: neque nunc mittendi tamen ulla cauſa fuit, praeter eam, de qua tibi reſcribi voluiſti. Quod ad Kal. Quint. pertinet, quid vellem; utrumque grave eſt, et tam gravi tempore periculum tantae pecuniae, et, dubio rerum exitu iſta, quam

scribis, abruptio. quare, ut alia, sic hoc vel maxime tuae fidei benevolentiaeque permitto, et illius consilio et voluntati: cui miserae consuluissem melius, si tecum olim coram potius, quam per literas, de salute nostra fortunisque deliberavissem. Quod negas praecipuum mihi ullum incommodum impendere, etsi ista res nihil habet consolationis, tamen etiam praecipua multa sunt, quae tu profecto vides, ut sunt, et graviſſima esse, et me facillime vitare potuisse; ea tamen erunt minora, si, ut adhuc factum est, administratione diligentiaque tua levabuntur. Pecunia apud Egnatium est. sit a me, ut est. neque enim hoc, quod agitur, videtur diuturnum esse posse; ut scire iam possim, quid maxime opus sit: etsi egeo rebus omnibus; quod is quoque in angustiis est, quicum sumus; cui magnam dedimus pecuniam mutuam, opinantes, *nobis*, constitutis rebus, eam rem etiam honori fore. Tu, ut *antea fecisti*, velim, si qui erunt, ad quos aliquid scribendum a me existimes, ipse conficias. Tuis salutem dic. Cura, ut valeas. inprimis id, quod scribis, omnibus rebus cura et provide, ne quid ei desit, de qua scis me miserrimum esse. Idibus Iun. ex castris.

CICERO ATTICO S.

4. ACCEPI ab Isidoro literas, et postea datas binas. Ex proximis cognovi, praedia non venisse. videbis ergo, ut sustentetur per te. de Frusinati, si modo futuri sumus, erit mihi res opportuna. Meas literas quod requiris, impedior inopia rerum, quas nullas

habeo literis dignas; quippe cui nec, quae accidunt, nec, quae aguntur, ullo modo probentur. utinam coram tecum olim potius, quam per epistolas! Hic tua, ut possum, tueor apud hos. cetera Celer ipse. fugi adhuc omne munus, eo magis, quod ita nihil poterat agi, ut mihi et meis rebus aptum esset. Quid sit gestum novi, quaeris: ex Isidoro scire poteris: reliqua non videntur esse difficiliora. Tu id velim, quod scis me maxime velle, cures, ut scribis, ut facis. Me conficit sollicitudo, ex qua etiam summa infirmitas corporis: qua levata, ero una cum eo, qui negotium gerit, estque in spe magna. Brutus amicus in causa versatur acriter. Hactenus fuit, quod caute a me scribi posset. Vale. De pensione altera, oro te, omni cura considera, quid faciendum sit, ut scripti iis literis, quas Pollex tulit.

CICERO ATTICO S.

5. QUAE me causae moverint, quam acerbae, quam graves, quam novae, coegerintque impetu magis quodam animi uti, quam cogitatione, non possum ad te sine maximo dolore scribere: fuerunt quidem tantae, ut id, quod vides, effecerint. itaque nec quod ad te scribam de meis rebus, nec quod a te petam, reperio. rem et summam negotii vides. equidem ex tuis literis intellexi, et iis, quas communiter cum aliis scripsisti, et iis, quas tuo nomine, quod etiam mea sponte videbam, te subdebilitatum novas rationes tuendi mei quaerere. Quod scribis placere, ut propius accedam, iterque per oppida

noctu faciam; non sane video, quemadmodum id fieri possit. neque enim ita apta habeo diversoria, ut tota tempora diurna in his possim consumere; neque ad id, quod quaeris, multum interest, utrum me homines in oppido videant, an in via. sed tamen hoc ipsum, sicut alia, considerabo, quemadmodum commodissime fieri posse videatur. ego propter incredibilem et animi et corporis molestiam conficere plures literas non potui: iis tantum rescripsi, a quibus acceperam. tu velim et Basilo, et quibus praeterea videbitur, etiam Servilio conscribas, ut tibi videbitur, meo nomine. Quod tanto intervallo nihil omnino ad vos; profecto intelligis rem mihi deesse, de qua scribam, non voluntatem. Quod de Vatinio quaeris; neque illius, neque cuiusquam mihi praeterea officium deesset, si reperire possent, qua in re me iuvarent. Quintus aversissimo a me animo Patris fuit. eodem Corcyra filius venit. inde profectos eos una cum ceteris arbitror.

CICERO ATTICO S.

6. SOLLICITUM esse te cum de tuis communibusque fortunis, tum maxime de me ac de dolore meo, sentio: qui quidem dolor meus non modo non minuitur, cum socium sibi adiungit dolorem tuum, sed etiam augetur. omnino pro tua prudentia sentis, qua consolatione levari maxime possim. probas enim meum consilium, negasque mihi quidquam tali tempore potius faciendum fuisse. addis etiam, (quod etsi mihi levius est, quam tuum iudicium, tamen non est leve,) ceteris quoque, id est, qui pondus habe-

ant, factum noſtrum probari. id ſi ita putarem, levius dolerem. Crede, inquis, mihi. Credo equidem: ſed ſcio, quam cupias minui dolorem meum. Me diſceſſiſſe ab armis, nunquam poenituit: tanta erat in illis crudelitas, tanta cum barbaris gentibus coniunctio, ut non nominatim, ſed generatim proſcriptio eſſet informata; ut iam omnium iudicio conſtitutum eſſet, omnium veſtrum bona praedam eſſe illius victoriae; veſtrum, plane dico: nunquam enim de te ipſo, niſi crudeliſſime, cogitatum eſt. quare voluntatis me meae nunquam poenitebit: conſilii poenitet. in oppido aliquo mallem reſediſſe, quoad arceſſerer. minus ſermonis ſubiiſſem; minus accepiſſem doloris: ipſum hoc me non angeret. Brundiſii iacere, in omnes partes eſt moleſtum. propius accedere, ut ſuades, quo modo ſine lictoribus, quos populus dedit, poſſum? qui mihi incolumi adimi non poſſunt: quos ego *nunc pauliſper* cum bacillis in turbam conieci ad oppidum accedens, ne quis impetus militum fieret. reliquo tempore me domo. Te nunc ad Oppium et Antonium: iis placeret modo propius accedere, ut hac de re conſiderarem: credo, fore auctores: ſic enim recipiunt, Caeſari non modo de conſervanda, ſed etiam de augenda mea dignitate curae fore: meque hortantur, ut magno animo ſim; ut omnia ſumma ſperem: ea ſpondent, confirmant, quae quidem mihi exploratiora eſſent, ſi remanſiſſem. ſed ingero praeterita. vide, quaeſo, igitur ea, quae reſtant, et explora cum iſtis; et ſi putabis opus eſſe, et ſi iſtis placebit, quo magis factum noſtrum Caeſar probet, quaſi de ſuorum ſententia

factum. adhibeantur Trebonius, Pansa, si qui alii; scribantque ad Caesarem, me, quidquid fecerim, de sua sententia feciſſe. Tulliae meae morbus et imbecillitas corporis me exanimat: quam tibi intelligo magnae curae esse; quod est mihi gratissimum. De Pompeii exitu mihi dubium nunquam fuit. tanta enim desperatio rerum eius omnium regum et populorum animos occuparat, ut, quocunque veniſſet, hoc putarem futurum. non possum eius casum non dolere. hominem enim integrum, et castum et gravem cognovi. De Fannio consoler te? pernicioſa loquebatur de mansione tua. L. vero Lentulus Hortensii domum sibi, et Caesaris hortos, et Baias desponderat. omnino haec eodem modo ex hac parte fiunt; nisi quod illud erat infinitum. omnes enim, qui in Italia manserant, hostium numero habebantur. sed velim haec aliquando solutiore animo. Quintum fratrem audio profectum in Asiam, ut deprecaretur. de filio nihil audivi. sed quaere ex Diochare, Caesaris liberto, quem ego non vidi, qui istas Alexandrinas literas attulit. is dicitur vidiſſe, euntem, an iam in Asia? Tuas literas, prout res postulat, exspecto: quas velim cures quamprimum ad me perferendas. IV Kal. Decemb.

CICERO ATTICO S.

7. GRATAE tuae mihi literae sunt, quibus accurate perscripsisti omnia, quae ad me pertinere arbitratus es. Factum igitur, ut scribis, istis placere, iisdem istis lictoribus me uti; quod conceſſum Sex-

tio sit; cui non puto suos esse concessos, sed ab ipso datos. audio enim, eum ea senatusconsulta improbare, quae post discessum tribunorum facta sunt. quare poterit, si volet sibi constare, nostros lictores comprobare. quamquam quid ego de lictoribus, qui paene ex Italia decedere sim iussus? nam ad me misit Antonius exemplum Caesaris ad se literarum, in quibus erat, se audivisse, Catonem et L. Metellum in Italiam venisse, Romae ut essent palam: id sibi non placere; ne qui motus ex eo fierent; prohiberique omnes Italia, nisi quorum ipse causam cognovisset; deque eo vehementius erat scriptum. itaque Antonius petebat a me per literas, ut sibi ignoscerem: facere se non posse, quin iis literis pareret. tum ad eum misi L. Lamiam, qui demonstraret, illum Dolabellae dixisse, ut ad me scriberet, ut *in Italiam quamprimum venirem: eius me literis venisse. tum ille edixit ita*, ut me exciperet, et Laelium nominatim. quod sane nollem. poterat enim, sine nomine, re ipsa excipi. O multas et graves offensiones! quas quidem tu das operam ut lenias. nec tamen nihil proficis: quin hoc ipso minuis dolorem meum, quod, ut minuas, tam valde laboras: idque velim ne gravere quam saepissime facere. maxime autem assequere quod vis, si me adduxeris, ut existimem, me bonorum iudicium non funditus perdidisse. quamquam quid tu in eo potes? nihil scilicet. sed, si quid res dabit tibi facultatis, id me maxime consolari poterit: quod nunc quidem video non esse; sed si quid, ex eventis; ut hoc nunc accidit. dicebar debuisse cum Pompeio proficisci. exi-

tus illius minuit eius officii praetermissi reprehensionem. sed ex omnibus nihil magis tamen desideratur, quam quod in Africam non ierim. iudicio hoc sum usus, non esse barbaris auxiliis fallaciſſimae gentis rempublicam defendendam, praesertim contra exercitum saepe victorem. non probant fortasse. multos enim viros bonos in Africam veniſſe audio, et scio fuisse antea. valde hoc loco urgeor. hic quoque opus est casu, aliqui sint ex iis, aut, si potest, omnes, qui salutem anteponant. nam si perseverant et obtinent; quid nobis futurum sit, vides. Dices, quid illis, si victi erunt? honestior est plaga. Haec me excruciant. Sulpicii autem consilium, non scripsisti, cur meo non anteponeres: quod etsi non tam glorioſum est, quam Catonis, tamen et periculo vacuum est, et dolore. Extremum est eorum, qui in Achaia sunt. ii tamen ipsi se hoc melius habent, quam nos, quod et multi sunt uno in loco; et cum in Italiam venerint, domum statim venerint. Haec tu perge, ut facis, mitigare, et probare quamplurimis. Quod te excusas: ego vero et tuas causas nosco; et mea interesse puto, te istic esse, vel ut cum iis, quibus oportebit, agas, quae erunt agenda de nobis, ut ea quae egisti; in primisque hoc velim animadvertas. multos esse arbitror, qui ad Caesarem detulerint, delaturive sint, me aut poenitere consilii mei, aut non probare, quae fiant: quorum etsi utrumque verum est; tamen ab illis dicitur animo a me alienato; non quo ita perspexerint. sed totum ut hoc Balbus sustineat, et Oppius, et eorum crebris literis illius voluntas erga me confirmetur, et hoc

plane ut fiat, diligentiam adhibebis. Alterum eſt, cur te nolim diſcedere; quod ſcribis Tulliam efflagitare. O rem miſeram! quid ſcribam? aut quid velim? breve faciam. lacrymae enim ſe ſubito profuderunt. tibi permitto: tu conſule. tantum vide, ne hoc temporis tibi obeſſe aliquid poſſit. *Ignoſce*, obſecro te: non poſſum prae fletu et dolore diutius in hoc loco commorari. tantum dicam, nihil mihi gratius eſſe, quam quod eam diligis. Quod literas, quibus putas opus eſſe, curas dandas; facis commode. Quintum filium vidi qui Sami vidiſſet, patrem Sicyone: quorum deprecatio eſt facilis. utinam illi, qui prius illum viderint, me apud eum velint adiutum tantum, quantum ego illos vellem, ſi quid poſſem! Quod rogas, ut in bonam partem accipiam, ſi qua ſint in tuis literis, quae me mordeant: ego vero in optimam; *teque rogo, ut aperte, quemadmodum facis*, ſcribas ad me omnia, idque facias quam ſaepiſſime. Vale. XIV Kalend. Ianuar.

CICERO ATTICO S.

S. QUANTIS curis afficiar, etſi profecto vides, tamen cognoſces ex Lepta et Trebatio. maximas poenas pendo temeritatis meae; quam tu prudentiam mihi videri vis: neque te deterreo, quo minus id diſputes, ſcribasque ad me quam ſaepiſſime. nonnihil enim me levant tuae literae hoc tempore. Per eos, qui noſtra cauſa volunt, valentque apud illum, diligentiſſime contendas opus eſt, per Balbum et Oppium maxime, ut de me ſcribant quam diligentiſſi-

me. oppugnamur enim, ut audio, et praesentibus quibusdam, et per literas. iis ita occurrendum, ut rei magnitudo postulat. Furnius est illic, mihi inimicissimus. Quintus misit filium non solum sui deprecatorem, sed etiam accusatorem mei. dictitat, se a me apud Caesarem oppugnari: quod refellit Caesar ipse, omnesque eius amici. neque vero desistit, ubicunque est, omnia in me maledicta conferre. nihil mihi unquam tam incredibile accidit, nihil in his malis tam acerbum. qui ex ipso audissent, cum Sicyone palam multis audientibus loqueretur, nefaria quaedam ad me pertulerunt. nosti genus; etiam expertus es fortasse: in me id est omne conversum. sed augeo commemorando dolorem, et facio etiam tibi. quare ad illud redeo; cura, ut huius rei causa, dedita opera, mittat aliquem Balbus. ad quos videbitur, velim cures literas meo nomine. Vale. VI Kal. Ianuar.

CICERO ATTICO S.

9. EGO vero et incaute, ut scribis, et celerius, quam oportuit, feci; nec in ulla sum spe, quippe qui exceptionibus edictorum retinear: quae si non essent sedulitate effectae, et benevolentia tua, liceret mihi abire in solitudines aliquas. nunc ne id quidem licet. quid autem me iuvat, quod ante initum tribunatum veni, si ipsum, quod veni, nihil iuvat? iam, quid sperem ab eo, qui mihi amicus nunquam fuit; cum iam lege etiam sim confectus et oppressus? quotidie iam Balbi ad me literae languidiores; multaeque multorum ad illum, fortasse contra me. meo vi-

tio pereo. nihil mihi mali casus attulit: omnia culpa contracta sunt. ego enim, cum genus belli viderem, imparata et infirma omnia contra paratissimos, sciveram, (quid facerem?) ceperamque consilium non tam forte, quam mihi praeter ceteros concedendum. cessi meis, vel potius parui: ex quibus unus qua mente fuerit, is, quem tu mihi commendas, cognosces ex ipsius literis, quas ad te et ad alios misit: quas ego nunquam aperuissem, nisi res acta sic esset. Delatus est ad me fasciculus: solvi, si quid ad me esset literarum: nihil erat: epistola Vatinio et Ligurio altera: iussi ad eos deferri: illi ad me statim ardentes dolore venerunt, scelus hominis clamantes: epistolas mihi legerunt plenas omnium in me probrorum. hic Ligurius furere. se enim scire, summo illum in odio fuisse Caesari: illum tamen non modo faviſſe, sed et tantam illi pecuniam dedisse honoris mei causa. hoc ego dolore accepto, *volui scire, quid scripsisset ad ceteros. ipsi enim illi* putavi pernicioſum fore, si eius hoc tantum scelus percrebuisset. cognovi eiusdem generis: ad te misi: quas si putabis illi ipsi utile esse reddi, reddes; nil me laedet. nam quod resignatae sunt; habet, opinor, eius signum Pomponia. Hac ille acerbitate initio navigationis cum usus esset, tanto me dolore affecit, ut postea iacuerim; neque nunc tam pro se, quam contra me, laborare dicitur. ita omnibus rebus urgeor; quas sustinere vix possum, vel plane nullo modo possum. quibus in miseriis una est pro omnibus, quod istam miseram, patrimonio, fortuna omni spoliatam relinquam. quare te, ut polliceris, videre plane velim.

alium enim, cui illam commendem, habeo neminem; quoniam matri quoque eadem intellexi esse parata, quae mihi. sed, si me non offendes, satis tamen habeto commendatam, patruumque in ea, quantum poteris, mitigato. Haec ad te die natali meo scripsi: quo utinam susceptus non essem, aut ne quid ex eadem matre postea natum esset! plura scribere fletu prohibeor.

CICERO ATTICO S.

10. AD meas incredibiles aegritudines aliquid novi accedit ex iis, quae de Q. Q. ad me afferuntur. P. Terentius, meus necessarius, operas in portu et scriptura Asiae pro magistro dedit. is Quintum filium Ephesi vidit VI Id. Decemb. eumque studiose propter amicitiam nostram invitavit; cumque ex eo de me percontaretur, eum sibi ita dixisse narrabat, se mihi esse inimicissimum; volumenque sibi ostendisse orationis, quam apud Caesarem contra me esset habiturus: multa a se dicta contra eius amentiam: multa postea Patris consimili scelere secum Quintum patrem locutum: cuius furorem ex iis epistolis, quas ad te misi, perspicere potuisti. haec tibi dolori esse certo scio: me quidem excruciant, et eo magis, quod mihi cum illis ne querendi quidem locum futurum puto. De Africanis rebus longe alia nobis, ac tu scripseras, nuntiantur. nihil enim firmius esse dicunt, nihil paratius. accedit Hispania, et alienata Italia; legionum nec vis eadem, nec voluntas; urbanae res perditae. quid est, ubi acquiescam, nisi quam diu tuas literas lego? quae essent

profecto crebriores, si quid haberes, quo putares meam molestiam minui posse. sed tamen te rogo, ne intermittas scribere ad me, quidquid erit; eosque, qui mihi tam crudeliter inimici sunt, si odisse non potes, accuses tamen; non ut aliquid proficias, sed ut me tibi carum esse sentiant. Plura ad te scribam, si mihi ad eas literas, quas proxime ad te dedi, rescripseris. Vale. XII. Kal. Febr.

CICERO ATTICO S.

11. CONFECTUS iam cruciatu maximorum dolorum, ne, si sit quidem, quod ad te debeam scribere, facile id exsequi possim; hoc minus, quod res nulla est, quae scribenda sit; cum praesertim ne spes quidem ulla ostendatur, fore melius. ita iam ne tuas quidem literas exspecto; quamquam semper aliquid afferunt, quod velim. *quare tu quidem scribito, cum erit, cui des: ego tuis proximis*, quas tamen iam pridem accepi, nihil habeo, quod rescribam. longo enim intervallo video immutata esse omnia: illa esse firma, quae debeant; nos stultitiae nostrae gravissimas poenas pendere. P. Sallustio curanda sunt H-S xxx, quae accepi a Cn. Sallustio. velim videas, ut sine mora curentur. de ea re scripsi ad Terentiam. atque hoc ipsum iam prope consumtum est. quare id quoque velim cum illa videas, ut sit, qui utamur. hic fortasse potero sumere, si sciam istic paratum fore. sed prius, quam id scirem, nihil sum ausus sumere. Qui sit omnium rerum status noster, vides. nihil est mali, quod non et sustineam et exspectem. quarum

rerum eo gravior est dolor, quo culpa maior. Ille in Achaia non cessat de nobis detrahere. nihil videlicet tuae literae profecerunt. Vale. VIII Id. Mart.

CICERO ATTICO S.

12. CEPHALIO mihi a te literas reddidit a d. VIII Id. Mart. vespere. eo autem die mane tabellarios miseram, quibus ad te dederam literas. tuis tamen lectis literis, putavi aliquid rescribendum esse, maxime, quod ostendis, te pendere animi, quamnam rationem sim Caesari allaturus profectionis meae tum, cum ex Italia discesserim. nihil opus est mihi nova ratione. saepe enim ad eum scripsi, multisque mandavi, non potuisse, cum cupissem, sermones hominum sustinere; multaque in eam sententiam. nihil enim erat, quod minus eum vellem existimare, quam me tanta de re non meo consilio usum esse. postea, cum mihi literae a Balbo Cornelio minore missae essent, illum existimare, Quintum fratrem lituum meae profectionis fuisse (ita enim scripsit) qui nondum cognossem, quae de me Quintus scripsisset ad multos; etsi multa praesens in praesentem acerbe dixerat et fecerat; tamen Nilo meo his verbis ad Caesarem scripsi.

De Quinto fratre meo non minus laboro, quam de me ipso: sed eum tibi commendare hoc meo tempore non audeo. illud duntaxat tamen audebo petere abs te, quod te oro, ne quid existimes ab illo factum esse, quo minus mea in te officia constarent; minusve te diligerem, potiusque semper illum auctorem nostrae coniunctionis fuisse, meique itineris comitem, non ducem. quare ceteris in re-

bus tantum ei tribues, quantum humanitas tua, amicitiaque vestra postulat. ego ei ne quid apud te obsim, id te vehementer etiam atque etiam rogo.

Quare, si quis congressus fuerit mihi cum Caesare, (etsi non dubito, quin is lenis in illum futurus sit, idque iam declaraverit,) ego tamen is ero, qui semper fui. sed, ut video, multo magis est nobis laborandum de Africa; quam quidem tu scribis confirmari quotidie magis ad conditionis spem, quam victoriae. quod utinam ita esset! sed longe aliter esse intelligo; teque ipsum ita existimare arbitror; aliter autem scribere, non fallendi, sed confirmandi mei causa, praesertim cum adiungatur ad Africam etiam Hispania. Quod me admones, ut scribam ad Antonium, et ad ceteros; si quid videbitur tibi opus esse, velim facias id, quod saepe fecisti. nihil enim mihi venit in mentem, quod scribendum putem. Quod me audis fractiorem esse animo; quid *putas, cum videas accessisse ad superiores aegritudines* praeclaras generi actiones? Tu tamen velim ne intermittas, quoad eius facere poteris, scribere ad me, etiamsi rem, de qua scribas, non habebis. semper enim afferunt aliquid mihi tuae literae. Galeonis hereditatem crevi. puto enim cretionem simplicem fuisse, quoniam ad me nulla missa est. VIII Id. Mart.

CICERO ATTICO S.

13. AMURENAE liberto nihil adhuc acceperam literarum. P. Sifer reddiderat eas, quibus rescribo. De Servii patris literis quod scribis, item, Quintum

in Syriam veniſſe quod ais eſſe qui nuntient; ne id quidem verum eſt. Quod certiorem te vis fieri, quo quisque in me animo ſit, aut fuerit eorum, qui huc venerunt; neminem alieno intellexi. ſed, quantum id mea interſit, exiſtimare te poſſe certo ſcio. mihi cum omnia ſunt intolerabilia ad dolorem, tum maxime, quod in eam cauſam veniſſe me video, ut ea ſola utilia mihi eſſe videantur, quae ſemper nolui. P. Lentulum patrem Rhodi eſſe aiunt, Alexandriae filium; Rhodoque Alexandriam C. Caſſium profectum eſſe conſtat. Quintus mihi per literas ſatisfacit, multo aſperioribus verbis, quam cum graviſſime accuſabat. ait enim, ſe ex literis tuis intelligere, tibi non placere, quod ad multos de me aſperius ſcripſerit: itaque ſe poenitere, quod animum tuum offenderit: ſed ſe iure feciſſe. deinde perſcribit ſpurciſſime, quas ob cauſas fecerit. ſed neque hoc tempore, nec antea patefeciſſet odium ſuum in me, niſi omnibus rebus me eſſe oppreſſum videret. atque utinam vel nocturnis, quemadmodum tu ſcripſeras, itineribus propius te acceſſiſſem! nunc nec ubi, nec quando te ſim viſurus, poſſum ſuſpicari. De coheredibus Fufidianis nihil fuit, quod ad me ſcriberes. nam et aequum poſtulant; et, quidquid egiſſes, recte eſſe actum putarem. De fundo Fruſinati redimendo iam pridem intellexiſti voluntatem meam: etſi tum meliore loco res erant noſtrae, neque deſperaturi mihi ita videbamur; tamen in eadem ſum voluntate. id quemadmodum fiat, tu videbis, et velim, quoad poteris, conſideres, ut ſit, unde nobis ſuppeditentur ſumtus neceſſarii. ſi quas habuimus facultates, eas Pompeio tum, cum id vide-

bamur ſapienter facere, detulimus. itaque tum et a tuo villico ſumſimus, et aliunde mutuati ſumus, cum Quintus quereretur per literas, ſibi nos nihil dediſſe; qui neque ab illo rogati ſumus, neque ipſi eam pecuniam adſpeximus. ſed velim videas, quid ſit, quod conſici poſſit, quidque mihi de omnibus des conſilii: et cauſam noſti. Plura ne ſcribam, dolore impedior. ſi quid erit, quod ad quos ſcribendum meo nomine putes, velim, ut ſoles, facias: quotiesque habebis, cui des ad me literas, nolim praetermittas. Vale.

CICERO ATTICO S.

14. NON me offendit veritas literarum tuarum, quod me, cum communibus, tum praecipuis malis oppreſſum, ne incipis quidem, ut ſolebas, conſolari, faterisque id fieri iam non poſſe. nec enim ea ſunt, quae erant antea, cum, ut *nihil aliud, comites me et ſocios habere putabam.* omnes enim Achaici deprecatores, item qui in Aſia, quibus non erat ignotum, etiam quibus erat, in Africam dicuntur navigaturi. ita praeter Laelium neminem habeo culpae ſocium: qui tamen hoc meliore in cauſa eſt, quod iam eſt receptus. de me autem non dubito quin ad Balbum et ad Oppium ſcripſerit: a quibus, ſi quid eſſet laetius, certior factus eſſem: tecum etiam eſſent locuti: quibuscum tu de hoc ipſo colloquare velim, et ad me, quid tibi reſponderint, ſcribas: non quod ab iſto ſalus data quidquam habitura ſit firmitudinis; ſed tamen aliquid conſuli et proſpici poterit. etſi omnium conſpectum horreo, praeſertim hoc genero; tamen,

in tantis malis quid aliud velim, non reperio. Quintus pergit, ut ad me et Panſa ſcripſit, et Hirtius: isque item Africam petere cum ceteris dicitur. Ad Minucium Tarentum ſcribam, tuas literas mittam. ad te ſcribam, numquid egerit. H-S xxx potuiſſe mirarer, niſi multa de Fufidianis praediis. et id video tamen. Te exſpecto; quem videre, ſi ullo modo poteſt, (poſcit enim res,) pervellem. iam extremum concluditur. Tibi facile eſt, quid, quale ſit gravius, exiſtimare. Vale.

CICERO ATTICO S.

15. QUONIAM iuſtas cauſas affers, quod te hoc tempore videre non poſſim; quaeſo, quid ſit mihi faciendum. ille enim ita videtur Alexandriam tenere, ut eum ſcribere etiam pudeat de illis rebus. hi autem ex Africa iam affuturi videntur; Achaei, item ex Aſia redituri ad eos, aut libero aliquo loco commoraturi. Quid mihi igitur putas agendum? video difficile eſſe conſilium. ſum enim ſolus, aut cum altero, cui neque ad illos reditus ſit, neque ab his ipſis quidquam ad ſpem oſtendatur. ſed tamen ſcire velim, quid cenſeas; idque erat cum aliis, cur te, ſi fieri poſſet, cuperem videre. Minucium XII ſola curaſſe ſcripſi ad te antea: quod ſupereſt, velim videas, ut curetur. Quintus non modo non cum magna prece ad me, ſed acerbiſſime ſcripſit; filius vero mirifico odio. nihil fingi poteſt mali, quo non urgear. omnia tamen ſunt faciliora, quam peccati dolor, qui et maximus eſt, et aeternus: cuius peccati ſi ſocios eſſem habiturus ego, quos putavi, tamen eſſet

consolatio tenuis, sed habet aliorum omnium ratio exitum, mea nullum. alii capti, alii intercluſi non veniunt in dubium de voluntate, eo minus ſcilicet, cum ſe expedierint, et una eſſe coeperint. ii autem ipſi, qui ſua voluntate ad Fuſium venerunt, nihil poſſunt, niſi timidi, exiſtimari. multi autem ſunt, qui, quicunque ſunt, modo ad illos ſe recipere volent, recipientur. quo minus debes mirari, non poſſe me tanto dolori reſiſtere. ſolius enim meum peccatum corrigi non poteſt, et fortaſſe Laelii. ſed quid me id levat? C. quidem Caſſium aiunt conſilium Alexandriam eundi mutaviſſe. Haec ad te ſcribo, non ut queas tu demere ſollicitudinem, ſed ut cognoſcam, ecquid tu ad ea afferas, quae me conficiunt: ad quae gener accedit, et cetera, quae, fletu reprimor, ne ſcribam. quin etiam Aeſopi filius me excruciat. prorſus nihil abeſt, *quin ſim miſerrimus.* ſed ad primum *revertor, quid putes faciendum*; occultene aliquo propius veniendum, an mare transeundum. nam hic maneri diutius non poteſt. De Fufidianis quare nihil potuit confici? genus enim conditionis eiusmodi fuit, in quo non ſolet eſſe controverſia; cum ea pars, quae videtur eſſe minor, licitatione expleri poſſet. haec ego non ſine cauſa quaero. ſuſpicor enim, coheredes dubiam noſtram cauſam putare, et eo rem in integro eſſe. Vale. Pridie Idus Mai.

CICERO ATTICO S.

16. NON meo vitio fit, hoc quidem tempore, (ante enim eſt peccatum,) ut me iſta epiſtola nihil

consoletur. nam et exigue scripta est, et suspiciones magnas habet, non esse ab illo; quas animadvertisse te existimo. De obviam itione ita faciam, ut suades. neque enim ulla de adventu eius opinio est; neque, si qui ex Asia veniunt, quidquam auditum esse dicunt de pace: cuius ego spe in hanc fraudem incidi. nihil video, quod sperandum putem, nunc praesertim, cum ea plaga in Asia sit accepta, in Illyrico, in Cassiano negotio, in ipsa Alexandria, in urbe, in Italia. ego vero, etiamsi rediturus ille est, qui adhuc bellum gerere dicitur, tamen ante reditum eius negotium confectum iri puto. Quod autem scribis, quandam laetitiam bonorum esse commotam, ut sit auditum de literis; tu quidem nihil praetermittis, in quo putes aliquid solatii esse: sed ego non adducor, quemquam bonum ullam salutem putare mihi tanti fuisse, ut eam peterem ab illo, et eo minus, quod huius consilii iam ne socium quidem habeo quemquam. Qui in Asia sunt, rerum exitum exspectant. Achaici etiam Fusio spem deprecationis afferunt. horum et timor idem fuit primo, qui meus, et constitutum. mora Alexandrina causam illorum correxit, meam evertit. quamobrem idem a te nunc peto, quod superioribus literis, ut, si quid in perditis rebus dispiceres, quod mihi putares faciendum, me moneres. si recipior ab his, quod vides non fieri; tamen, quoad bellum erit, quid agam, aut ubi sim, non reperio: sin iactor, eo minus. itaque tuas literas exspecto; easque ut ad me sine dubitatione scribas, rogo. Quod suades, ut ad Quintum scribam de his literis; facerem, si me quidquam istae literae delecta-

rent. etsi quidam scripsit ad me his verbis: *Ego ut in his malis, Patris sum non invitus: essem libentius, si frater tuus ea de te loqueretur, quae ego audire vellem.* Quod ais illum ad te scribere, me sibi nullas literas remittere; semel ab ipso accepi: ad eas Cephalioni dedi, qui multos menses tempestatibus retentus est. Quintum filium ad me acerbissime scripsisse, iam ante ad te scripsi. Extremum est, quod te orem, si putas rectum esse, et a te suscipi posse, cum Camillo communices, ut Terentiam moneatis de testamento. tempora monent, ut videat, ut satisfaciat, quibus debeat. auditum ex Philotimo est, eam scelerate quaedam facere. credibile vix est. sed certe, si quid est, quod fieri possit, providendum est. de omnibus rebus velim ad me scribas; et maxime quid scribas de eo, in quo tuo consilio egeo, etiamsi nihil excogitas: id enim mihi erit pro desperato. *III Nonas Iun.*

CICERO ATTICO S.

17. PROPERANTIBUS tabellariis alienis hanc epistolam dedi; eo brevior est; et, quod eram missurus meos. Tullia mea venit ad me pridie Idus Iun. deque tua erga se observantia benevolentiaque mihi plurima exposuit, literasque reddidit trinas. ego autem ex ipsius virtute, humanitate, pietate non modo eam voluptatem non cepi, quam capere ex singulari filia debui; sed etiam incredibili sum dolore affectus, tale ingenium in tam misera fortuna versari, idque accidere nullo ipsius delicto, summa culpa mea. itaque a te neque consolationem iam, qua cupere te uti video,

nec consilium, quod capi nullum potest, exspecto; teque omnia cum superioribus saepe literis, tum proximis tentasse intelligo. Ego cum Sallustio Ciceronem ad Caesarem mittere cogitabam. Tulliam autem non videbam esse causam, cur diutius mecum tanto in communi moerore retinerem. itaque matri eam, cum primum per ipsam liceret, eram remissurus. Pro ea, quam ad modum consolantis scripsisti, ὡ τῶν, ea putato me scripsisse, quae tu ipse intelligis responderi potuisse. Quod Oppium tecum scribis locutum, non abhorret a mea suspicione eius oratio. sed non dubito, quin iis perſuaderi nullo modo possit, ea, quae faciant, mihi probari posse; quoquo modo loquar. ego tamen utar moderatione, qua potero. quamquam quid mea interſit, ut eorum odium subeam, non intelligo. Te iusta causa impediri, quo minus ad nos venias, video; idque mihi valde molestum est. Illum ab Alexandria discessisse, nemo nuntiat; constatque, ne profectum quidem illinc quemquam post Idus Mart. nec post Idus Decemb. ab illo datas ullas literas. ex quo intelligis, illud de literis a. d. v Id. Febr. datis (quod inane esset, etiamsi verum esset) non verum esse. L. Terentium discessisse ex Africa scimus, Paestumque venisse. quid is afferat, aut quo modo exierit, aut quid in Africa fiat, scire velim. dicitur enim per Nasidium emissus esse. id quale sit, velim, si inveneris, ad me scribas. De H-S x, ut scribis, faciam. Vale. XVII Kalend. Quint.

CICERO ATTICO S.

18. DE illius Alexandria discessu, nihil adhuc rumoris, contraque opinio, valde esse impeditum. itaque nec mitto, ut constitueram, Ciceronem, et te rogo, ut me hinc expedias. quodvis enim supplicium levius est hac permansione. hac de re et ad Antonium scripsi, et ad Balbum, et ad Oppium. sive enim bellum in Italia futurum est, sive classibus utetur; hic esse me, minime convenit: quorum fortasse utrumque erit; alterum certe. intellexi omnino ex Oppii sermone, quem tu mihi scripsisti, quae istorum via esset; sed, ut eam flectas, te rogo. nihil omnino iam exspecto, nisi miserum. sed hoc perditius, in quo nunc sum, fieri nihil potest. quare, et cum Antonio loquare, velim, et cum istis; et rem, ut poteris, expedias; et mihi quamprimum de omnibus rebus rescribas. Vale. XII Kal. *Quint.*

CICERO ATTICO S.

19. CUM tuis dare possem literas, non praetermisi; etsi, quod scriberem, non habebam. Tu ad nos et rarius scribis, quam solebas, et brevius; credo, quia nihil habes, quod me putes libenter legere, aut audire posse. verumtamen velim, si quid erit, qualecunque erit, scribas. est autem unum, quod mihi sit optandum, si quid agi de pace possit: quod nulla equidem habeo in spe. sed, quia tu leviter interdum significas, cogis me sperare, quod optandum vix est. Philotimus dicitur Idib. Sext. nihil habeo de illo amplius. Tu, velim, ad ea mihi rescribas, quae ad te

antea scripsi. mihi tantum temporis satis est, dum ut in pessimis rebus aliquid caveam, qui nihil unquam cavi. Vale. XI Kal. Sext.

CICERO ATTICO S.

20. SEPTIMO decimo Kal. Sept. venerat die XXVIII Seleucia Pieria C. Trebonius, is qui se Antiochiae diceret apud Caesarem vidisse Quintum filium cum Hirtio. eos de Quinto quae voluissent, impetrasse nullo quidem negotio. quod ego magis gauderem, si ista nobis impetrata quidquam ad spem explorati haberent. sed et alia timenda sunt, ab aliisque, et ab hoc ipso. quae dantur, ut a domino, rursus in eiusdem sunt potestate. etiam Sallustio ignovit. omnino dicitur nemini negare. quod ipsum est suspectum, notionem eius differri. M. Gallius Q. F. mancipia Sallustio reddidit. is venit, ut legiones in Siciliam traduceret: eo protinus iturum Caesarem Patris. quod si faciet, ego, quod ante mallem, aliquo propius accedam. tuas literas ad eas, quibus a te proxime consilium petivi, vehementer exspecto. Vale. XVI Kal. Septemb.

CICERO ATTICO S.

21. ACCEPI VI Kal. Sept. literas a te, datas XII Kal. doloremque, quem ex Quinti scelere iampridem acceptum iam abieceram, lecta eius epistola gravissimum cepi. tu etsi non potuisti ullo modo facere, ut mihi illam epistolam non mitteres; tamen mallem, non esse missam. Ad ea autem, quae scribis de testa-

mento, videbis, quid, et quo modo. De nummis et illa sic scripsit, ut ego ad te antea, et nos, si quid opus erit, utemur ex eo, de quo scribis. Ille ad Kal. Sept. Athenis non videtur fore. multa eum in Asia dicuntur morari, maxime Pharnaces. legio XII, ad quam primum Sulla venit, lapidibus egisse hominem dicitur. nullam putant se commoturam. illum arbitrantur protinus Patris in Siciliam. sed, si hoc ita est, huc veniat necesse est. ac mallem illum. aliquo enim hinc evasissem. nunc metuo, ne sit exspectandum; et cum reliquis etiam loci gravitas hic miserrime perferenda. Quod me mones, ut ea videam, quae ad tempus accommodem; facerem, si res pateretur, et si ullo modo fieri posset. sed in tantis nostris peccatis, tantisque nostrorum iniuriis, nihil est, quod aut facere dignum nobis, aut simulare possim. Sullana confers: in quibus omnia genere *ipso praeclarissima fuerunt*, *moderatione paulo* minus temperata. haec autem eiusmodi sunt, ut obliviscar mei; multoque malim, quod omnibus sit melius, quorum utilitati meam iunxi. Tu ad me tamen velim quam saepissime scribas, eoque magis, quod praeterea nemo scribit; ac si omnes, tuas tamen maxime exspectarem. Quod scribis, illum per me Quinto fore placatiorem; scripsi ad te antea, eum statim Quinto filio omnia tribuisse, nostri nullam mentionem. Vale.

CICERO ATTICO S.

22. DILIGENTER mihi fasciculum reddidit Balbi tabellarius. accepi enim a te literas, quibus videris

vereri, ut epistolas illas acceperim: quas quidem vellem mihi nunquam redditas. auxerunt enim mihi dolorem: nec si in aliquem incidissent, quidquam novi attulissent. quid enim tam pervulgatum, quam illius in me odium, et genus hoc literarum? quod ne Caesar quidem ad istos videtur misisse, [quasi] quo illius improbitate offenderetur, sed, credo, uti notiora nostra mala essent. Nam quod te vereri scribis, ne illi obsint, eique rei mederi; ne rogari quidem se passus est de illo: quod quidem mihi molestum non est; illud molestius, istas impetrationes nostras nihil valere. Sulla, ut opinor, cras hic erit cum Messala. currunt ad illum pulsi a militibus; qui se negant usquam, nisi acceperint. ergo ille huc veniet, quod non putabant: tarde quidem. itinera enim ita facit, ut multos dies in oppidum ponat. Pharnaces autem, quoquo modo aget, afferet moram. quid mihi igitur censes? iam enim corpore vix sustineo gravitatem huius coeli, qui mihi laborem affert in dolore. An his illuc euntibus mandem, ut me excusent, ipse accedam propius? quaeso, attende; et me, quod adhuc saepe rogatus non feci*sti*, consilio iuva: scio rem difficilem esse; sed, ut in malis. etiam illud mea magni interest, te ut videam. profecto aliquid profecero, si id acciderit. De testamento, ut scribis, animadvertes.

CICERO ATTICO S.

23. QUOD ad te scripseram, ut cum Camillo communicares, de eo Camillus mihi scripsit, te secum locutum. tuas literas exspectabam. nisi illud qui-

dem mutari. si aliter est et oportet, non video posse. sed cum ab illo accepissem literas, desideravi tuas. etsi putabam, te certiorem factum non esse. modo valeres. scripseras enim, te quodam valetudinis genere tentari. Acusius quidam Rhodo venerat VIII Id. Quint. is nuntiabat, Quintum filium ad Caesarem profectum IV Kal. Iun. Philotimum Rhodum pridie eum diem venisse; habere ad me literas. ipsum Acusium audies; sed tardius iter faciebat. eo feci, ut has celeriter eunti darem. quid sit in iis literis, nescio; sed mihi valde Quintus frater gratulatur. equidem in meo tanto peccato nihil ne cogitatione quidem assequi possum, quod mihi tolerabile possit esse. Te oro, ut de hac misera cogites; et illud, de quo ad te proxime scripsi, ut aliquid conficiatur ad inopiam propulsandam, et etiam de ipso testamento. Illud quoque vellem antea; sed omnia timuimus. melius quidem in pessimis nihil fuit discidio. aliquid *feciſſemus*, ut vini, vel tabularum *novarum nomine*, vel nocturnarum expugnationum, vel Metellae, vel omnium malorum: nec res periisset; et videremur aliquid doloris virilis habuisse. memini omnino tuas literas; sed et tempus illud: etsi quidvis praestitit. nunc quidem ipse videtur denuntiare. audimus enim de statu reipublicae. o dii! generumne nostrum potissimum, ut hoc, vel tabulas novas? placet mihi igitur, et idem tibi, nuntium remitti. petet fortasse tertiam pensionem. considera igitur, tumne, cum ab ipso nascetur, an prius. ego, si ullo modo potuero, vel nocturnis itineribus experiar, ut te videam. tu et haec, et si quid erit, quod interfit mea scire, scribas velim. Vale.

CICERO ATTICO S.

24. QUAE dudum ad me, et, quae etiam ante bis ad Tulliam de me scripsisti, ea sentio esse vera. eo sum miserior, (etsi nihil videbatur addi posse,) quod mihi non modo iratsci gravissima iniuria accepta, sed ne dolere quidem impune licet. quare istud feramus. quod cum tulerimus, tamen eadem erunt perpetienda, quae tu, ne accidant, ut caveamus, mones. ea enim est a nobis contracta culpa, ut omni statu, omnique populo eundem exitum habitura videatur. sed ad meam manum redi: dehinc enim haec occultius agenda. vide, quaeso, etiam nunc de testamento, quod tum factum, cum illa quaerere coeperat. non credo te commorit; neque enim rogarit; ne me quidem. sed quasi ita sit; quoniam in sermonem iam venisti, poteris eam monere, ut alicui committat, cuius extra periculum huius belli fortuna sit. equidem tibi potissimum velim, si idem illa vellet: quam quidem celo miseram, me in hoc timere de illo altero. Scio equidem vaenire nunc nil posse; sed seponi et occultari possunt, ut extra ruinam sint eam, quae impendet. Nam quod scribis, nobis nostra et tua Tulliae fore parata: tua credo; nostra quae poterunt esse? de Terentia autem (mitto cetera, quae sunt innumerabilia) quid ad hoc addi potest? scripseras, ut H-S XII permutaret; tantum esse reliquum de argento. misit illa CCIↃↃ mihi, et adscripsit, tantum esse reliquum. cum hoc tam parvum de parvo detraxerit, perspicis, quid in maxima re fecerit? Philotimus non modo nullus venit, sed ne per literas quidem, aut per nuntium cer-

tiorem facit me, quid egerit. Epheſo qui veniunt, ibi ſe eum de ſuis controverſiis in ius adeuntem vidiſſe nuntiant: quae quidem (ita enim veriſimile eſt) in adventum Caeſaris fortaſſe reiiciuntur. ita aut nihil puto eum habere, quod putet ad me celerius perferendum, et eo me magis eſſe deſpectum; aut, etiamſi quid habet, id, niſi omnibus ſuis negotiis confectis, ad me referre non curat. ex quo magnum equidem capio dolorem, ſed non tantum, quantum videor debere. nihil enim mea minus intereſſe puto, quam quid illinc afferatur. id quam ob rem, te intelligere certo ſcio. Quod me mones de vultu et oratione ad tempus accommodanda; etſi difficile eſt, tamen imperarem mihi, ſi mea quidquam intereſſe putarem. Quod ſcribis, literis putare Africanum negotium confici poſſe; vellem ſcriberes, cur ita putares: mihi quidem nihil in mentem venit, quare id putem fieri poſſe: tu tamen velim, ſi quid erit, quod conſolationis aliquid habeat, ſcribas ad me. ſin, ut perſpicio, nihil erit, ſcribas idipſum. ego ad te, ſi quid audiero citius, ſcribam. Vale. VIII Id. Sext.

CICERO ATTICO S.

25. FACILE aſſentior tuis literis, quibus exponis pluribus verbis, nullum te habere conſilium, quo a re poſſim iuvari. conſolatio certe nulla eſt, quae levare poſſit dolorem meum. nihil eſt enim contractum caſu. nam id eſſet ferendum. ſed omnia fecimus iis erroribus, et miſeriis et animi et corporis, quibus proximi utinam mederi maluiſſent. quam ob rem,

quoniam neque consilii tui, neque consolationis cuiusquam spes ulla mihi ostenditur, non quaeram haec a te posthac. tantum velim, ne intermittas; scribas ad me, quidquid veniet tibi in mentem, cum habebis, cui des, et dum erit, ad quem des: quod longum non erit. Illum discessisse Alexandria rumor est non firmus, ortus ex Sulpicii literis; quas cuncti postea nuntii confirmarunt: quod verum, an falsum sit, quoniam mea nihil interest, utrum malim, nescio. Quod ad te iampridem de testamento scripsi; apud ευπιστον illas velim; ut possint, advertas. ego huius miserrimae fatuitate confectus conflictor. nihil unquam simile natum puto: cui si qua re consulere aliquid possum, cupio a te admoneri. video eandem esse difficultatem, quam in consilio dando ante: tamen hoc me magis sollicitat, quam omnia. In pensione secunda caeci fuimus. alium mallem. sed praeteriit. te oro, ut in perditis rebus, si quid cogi, confici potest, quod sit in tuto, ex argento, neque satis multa ex supellectile, des operam. iam enim mihi videtur adesse extremum, nec ulla fore conditio pacis, eaque, quae sunt, etiam sine adversario peritura. haec etiam, si videbitur, cum Terentia loquare opportune. non queo omnia scribere. Vale. III Non. Quint.

M. TULLII CICERONIS EPISTOLARUM AD ATTICUM LIBER XII.

ARGUMENTUM.

Omittuntur ſine literis menſes non pauciores ſex: nempe ex Kal. Sept. in quibus definit liber proxime ſuperior, ad usque tempus illud, cum iam bellum in Africa contra Scipionem & Iubam Caeſar gereret. Nam a bello Alexandrino & Ponti reverſus, conſulque III cum M. Aemilio Lepido creatus, ſumma hieme, *hoc eſt, II Kal. Ian. conſcendit*, exercitumque in Africam traiecit: quo tempore quatuor primae epiſtolae ſcriptae ſunt. Quinta & ſexta datae videntur, cum iam Caeſar vel appropinquaret, vel rediiſſet. Rediit autem a. d. XII Kal. Sept. auctore Hirtio. Reliquae, cum in Hiſpania contra Pompeii liberos pugnaretur, eodem C. Caeſare Dictatore III, diſignato IV, collega & Magiſtro Eq. M. Aemilio Lepido, quo tempore Tullia ex partu, ut Pedianus & Plutarchus aiunt, apud Lentulum deceſſit. Itaque cum ſe Cicero Aſturae abdidiſſet, quotidianas paene literas mittebat, gemitus luctusque continentes: item preces contentionemque, ut horti ſibi ab Attico curarentur, in quibus filiae fanum condere poſſet. Fluxere, dum hae ſcribuntur, menſes plus minus duodeviginti. Nam ex Kal. Ian. eius anni, quo Caeſar in Africam transmiſit, ad aeſtatis initium anni illius, quo quartam Dictaturam in Hiſpania geſſit, tot

fere numerantur. Aestatem porro reliquam fuisse, scriptis libri huius epistolis, ex prima tertii decimi cognosci licet.

CICERO ATTICO S.

1. UNDECIMO die, postquam a te discesseram, hoc literularum exaravi, egrediens e villa ante lucem: atque eo die cogitabam in Anagnino, postero autem in Tusculano; ibi unum diem. v Kalend. igitur ad constitutum. atque utinam continuo ad complexum meae Tulliae, ad osculum Atticae possim currere! quod quidem ipsum scribe, quaeso, ad me; ut, dum consisto in Tusculano, sciam, quid garriat; sin rusticatur, quid scribat ad te: eique interea aut scribe salutem, aut nuntia, itemque Piliae. et tamen, etsi continuo congressuri sumus, scribes ad me, si quid habebis.

Cum complicarem hanc epistolam, noctuabundus ad me venit cum epistola tua tabellarius; qua lecta, de Atticae febricula scilicet valde dolui. reliqua, quae exspectabam, ex tuis literis cognovi omnia. sed quod scribis, *igniculum matutinum;* γεραντικώτερον est memoriola vacillare. ego enim IV Kal. Axio dederam, tibi III, Quinto, quo die venissem, id est, v Kal. hoc igitur habebis: novi nihil. quid ergo opus erat epistola? quid, cum coram sumus, et garrimus quidquid in buccam? est profecto quiddam λεσχή, quae habet, etiamsi nihil subest, collocutione ipsa suavitatem.

CICERO ATTICO S.

2. HIC rumores tamen Murcum periisse naufra-

gio, Asinium delatum vivum in manus militum, L. naves delatas in Uticam reflatu hoc, Pompeium non comparere, nec in Balearibus omnino fuisse, ut Patietus affirmat. sed auctor nullius rei quisquam. Habes, quae, dum tu abes, locuti sunt. Ludi interea Praeneste. ibi Hirtius, et isti omnes. et quidem ludi dies octo. quae coenae? quae deliciae? res interea fortasse transacta est. O miros homines! at Balbus aedificat; τι γαρ αυτω μελει? verum, si quaeris, homini non recta, sed voluptaria quaerenti, nonne βεβιωται? Tu interea dormis. iam explicandum est προβλημα, si quid acturus es. si quaeris quid putem, ego fructum puto. sed quid multa? iam te videbo; et quidem, ut spero, de via recta ad me. simul enim et diem Tyrannioni constituemus, et si quid aliud.

CICERO ATTICO S.

3. UNUM te puto minus blandum esse, quam me; et, si uterque nostrum est aliquando adversus aliquem, inter nos certe nunquam fumus. audi igitur me hoc αγωνιστως dicentem: ne vivam, mi Attice, si mihi non modo Tusculanum, ubi ceteroqui sum libenter, sed μακαρων νησοι tanti sunt, ut sine te sim totos dies. quare obduretur hoc triduum; ut te quoque ponam in eodem παθει: quod ita est profecto. sed velim scire, hodiene statim de auctione, aut quo die venias. ego me interea cum libellis. ac molestе fero, Vennonii me historiam non habere. sed tamen, ne nihil de re, nomen illud, quod a Caesare, tres habet conditiones, aut emtionem ab hasta: (perdere

malo; etsi, praeter turpitudinem, hoc ipsum puto esse perdere:) aut delegationem a mancipe, annua die: (quis erit, cui credam? aut quando iste Metonis annus veniet?) aut Vecteni conditionem semisse. σκεψαι igitur. ac vereor, ne iste iam auctionem nullam faciat, sed, ludis factis, κτυπω subsidio currat, ne talis vir αλογησῃ. sed μελησει.

CICERO ATTICO S.

4. O GRATAS tuas mihi, iucundasque literas! quid quaeris? restitutus est mihi dies festus. angebar enim, quod Tiro, ενεροενθεστερον te sibi esse visum, dixerat. addam igitur, ut censes, unum diem. Sed de Catone προβλημα Αρχιμηδειον est. non assequor, ut scribam, quod tui convivae non modo libenter, sed etiam aequo animo legere possint. quin etiam, si a sententiis eius [dictis,] si ab omni voluntate consiliisque, quae de republica habuit, recedam, φιλως- que velim gravitatem, constantiamque eius laudare; hoc ipsum tamen istis odiosum αχθομα sit. sed vere laudari ille vir non potest, nisi haec ornata sint; quod ille ea, quae nunc sunt, et futura viderit, et, ne fierent, contenderit, et, facta ne videret, vitam reliquerit. horum quid est, quod Aledio probare possimus? sed cura, obsecro, ut valeas, eamque, quam ad omnes res adhibes, in primis ad convalescendum adhibe prudentiam.

CICERO ATTICO S.

5. QUINTUS pater quartum, vel potius millesimum nihil sapit, qui laetetur Luperco filio, et Statio,

ut cernat duplici dedecore cumulatam domum. addo etiam Philotimum tertium. O ſtultitiam, niſi mea maior eſſet, ſingularem! quod autem os, in hanc rem ερανον a te? fac, non ad δι.ωσαν κρηνην, ſed ad πειρηνην cum veniſſe; ſed αμπνευμα σεμνον λλφειε in te κρηνην, ut ſcribis, haurire, in tantis ſuis praeſertim anguſtiis; ποι ταυτ' αρ' αποσκηψει? ſed ipſe viderit. Cato me quidem delectat. ſed etiam Baſſum Lucilium ſua. De Coelio tu quaeres, ut ſcribis: ego nihil novi. noſcenda eſt natura, non facultas modo. De Hortenſio et Virginio, tu ſi quid dubitabis: etſi quid magis placeat, ego quantum adſpicio, non facile inveneris. Cum Muſtela, quemadmodum ſcribis, cum venerit Criſpus. Ad Aulum ſcripſi, ut ea, quae bene noſſem de auro, Piſoni demonſtraret. tibi enim ſane aſſentior, et iſtud nimium diu duci, et omnia nunc undique contrahenda. Te quidem *nihil agere, nihil* cogitare aliud, *niſi quod ad me pertineat*, facile perſpicio; *meisque* negotiis impediri cupiditatem tuam ad me veniendi. ſed mecum eſſe te puto; non ſolum quod meam rem agis, verum etiam quod videre videor, quo modo agas. neque enim ulla hora tui mihi eſt operis ignota. Tubulum praetorem video L. Metello, Q. Maximo conſulibus. nunc velim, P. Scaevola pontifex maximus, quibus conſulibus tribunus plebis. equidem puto proximis, Caepione et Pompeio. Praetor enim P. Furio, Sex. Atilio. dabis igitur tribunarum, et, ſi poteris, Tubulus quo crimine. et vide, quaeſo, L. Libo, ille, qui de Ser. Galba, Cenſorinone et Manilio, an T. Quintio, M'. Acilio conſulibus tribunus plebis fuerit. conturbat enim me epi-

tome Bruti Fanniana, an Bruti epitome Fannianorum? scripsi, quod erat in extremo; idque ego secutus hunc Fannium, qui scripsit historiam, generum esse scripseram Laelii: sed tu me γεωμετρικως refelleras; te autem nunc Brutus et Fannius. ego tamen de bono auctore, Hortensio, sic acceperam, ut apud Brutum est. hunc igitur locum expedies. Ego misi Tironem Dolabellae obviam. is ad me Idibus revertetur. te exspectabo postridie. De Tullia mea tibi antiquissimum esse video; idque ita ut sit, te vehementer rogo. Ergo et in integro omnia: sic enim scribis. mihi etsi Kalendae vitandae fuerunt, Nicasionumque αρχετυπα fugienda, conficiendaeque tabulae; nihil tamen tanti, ut a te abessem, fuit. cum Romae essem, et te iam iamque visurum me putarem; quotidie tamen horae, quibus exspectabam, longae videbantur. scis me minime esse blandum. itaque minus aliquanto dico, quam sentio.

CICERO ATTICO S.

6. De Coelio vide, quaeso, ne qua lacuna sit in auro. ego ista non novi. sed certe in collubo est detrimenti satis. huc aurum si accedit: sed quid loquor? tu videbis. habes Hegesiae genus, quod Varro laudat. venio ad Tyrannionem. Ain' tu? verum hoc fuit? sine me? at ego quoties, cum essem otiosus, sine te tamen nolui? quo modo hoc ergo lues? uno scilicet, si mihi librum miseris; quod ut facias etiam atque etiam rogo. etsi me non magis liber ipse delectabit, quam tua admiratio delectavit. amo enim

ταυτα φιλοδημου; teque istam tam tenuem θεωριαν tam valde admiratum esse gaudeo. etsi tua quidem sunt eiusmodi omnia. scire enim vis; quo uno animus alitur. sed, quaeso, quid ex ista acuta et gravi refertur ad τελος? sed longa oratio est, et tu occupatus in meo quidem fortasse aliquo negotio; et pro isto asso sole, quo tu abusus es in nostro pratulo, a te nitidum solem unctumque repetemus. sed ad prima redeo. *Librum*, si me amas, mitte. tuus est enim profecto, quoniam quidem est missus ad te. *Chreme, tantumne ab re tua est otii tibi*, ut etiam Oratorem legas? macte virtute! mihi quidem gratum, et erit gratius, si non modo in libris tuis, sed etiam in aliorum per librarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli. Caesar autem mihi irridere visus est *quaeso* illud tuum, quod erat ευτιμες et urbanum. ita porro te sine cura esse iussit, ut mihi quidem dubitationem omnem tolleret. Atticam *doleo* tam diu: sed quoniam iam sine horrore est, spero esse, ut volumus.

CICERO ATTICO S.

7. QUAE desideras, omnia scripsi in codicillis, eosque Eroti dedi, breviter, sed etiam plura, quam quaeris; in iis, de Cicerone: cuius quidem cogitationis initium tu mihi attulisti. locutus sum cum eo liberalissime; quod ex ipso velim, si modo tibi erit commodum, scisciterе. sed quid differo? exposui, te ex me detulisse, ecquid vellet, ecquid requireret: velle Hispaniam, requirere liberalitatem. de liberalitate, dixi, quantum Publilius, quantum flamen

Lentulus filio. de Hiſpania duo attuli: primum idem, quod tibi, me vereri vituperationem: non ſatis eſſe, ſi haec arma reliquiſſemus? etiam contraria? deinde fore, ut angeretur, cum a fratre familiaritate et omni gratia vinceretur. velim magis liberalitate uti mea, quam ſua libertate; ſed tamen permiſi. tibi enim intellexeram non nimis diſplicere. ego etiam atque etiam cogitabo, atque, ut idem facias, rogo. magna res et ſimplex eſt manere; illud anceps. verum videbimus. De Balbo, et in codicillis ſcripſeram, et ita cogito, ſimul ac redierit. ſin ille tardius, ego tamen triduum. et, quod praeterii, Dolabella etiam mecum.

CICERO ATTICO S.

8. DE Cicerone multis res placet: comes eſt idoneus. ſed de prima penſione ante videamus. adeſt enim dies, et ille currit. ſcribe, quaeſo, quid referat Celer egiſſe Caeſarem cum candidatis, utrum ipſe in Foenicularium, an in Martium campum cogitet. et ſane ſcire velim, numquid neceſſe ſit comitiis eſſe Romae. nam et Piliae ſatisfaciendum eſt, et utique Atticae.

CICERO ATTICO S.

9. NAE ego eſſem hic libenter, atque id quotidie magis, ni eſſet ea cauſa, quam tibi ſuperioribus literis ſcripſi. nihil hac ſolitudine iucundius, niſi paulum interpellaſſet Amyntae filius. ὦ ἀπεραντολογίας ἀνδρός! cetera noli putare amabiliora fieri poſſe villa, litore, proſpectu maris, tum his rebus omnibus. ſed ne-

que haec digna longioribus literis; nec erat, quod scriberem; et somnus urgebat.

CICERO ATTICO S.

10. MALE mehercule de Athamante. tuus autem dolor humanus is quidem, sed magnopere moderandus. consolationum autem multae viae, sed illa rectissima. impetret ratio, quod dies impetratura est. Alexim vero curemus, imaginem Tironis, quem aegrum Romam remisi; et, si quid habet collis ἐπιδημιον, ad me cum Tisameno transferamus. tota domus superior vacat, ut scis. hoc puto valde ad rem pertinere.

CICERO ATTICO S.

11. MALE de Seio. sed omnia humana tolerabilia ducenda. ipsi enim quid sumus? aut quam diu haec curaturi sumus? ea videamus, quae ad nos magis pertinent, nec tamen multo, quid agamus de senatu. Et, ut ne quid praetermittam, Caesonius ad me literas misit, Postumiam Sulpicii domum ad se venisse. De Pompeii Magni filia tibi rescripsi nihil me hoc tempore cogitare. alteram vero illam, quam tu scribis, puto nosti. nihil vidi foedius. sed adsum. coram igitur.

Obsignata epistola, accepi tuas. Atticae hilaritatem libenter audio: commotiunculis συμπασχω.

CICERO ATTICO S.

12. DE dote tanto magis perpurga. Balbi regia

conditio est delegandi. quoquo modo confice. turpe est, rem impeditam iacere. Insula Arpinas habere potest germanam ἀπυδεωσιν; sed vereor, ne minorem τιμην habere videatur. ἐκτροπος est. igitur animus in hortis; quos tamen inspiciam, cum venero. De Epicuro, ut voles; etsi μεθαρμοζομαι in posterum genus hoc personarum. incredibile est, quam ea quidam requirant. ad antiquos igitur; ἀνεμεσητον γαρ. nihil habeo, ad te quod perscribam: sed tamen institui quotidie mittere, ut eliciam tuas literas; non quo aliquid ex his exspectem; sed nescio quo modo tamen exspecto. quare sive habes quid, sive nihil habes, scribe tamen aliquid, teque cura.

CICERO ATTICO S.

13. COMMOVET me Attica; etsi assentior Cratero. Bruti literae, scriptae et prudenter et amice, multas mihi tamen lacrymas attulerunt. Me haec solitudo minus stimulat, quam ista celebritas. te unum desidero; sed literis non difficilius utor, quam si domi essem: ardor tamen ille idem urget et manet, non mehercule indulgente me, sed tamen non repugnante. Quod scribis de Apuleio, nihil puto opus esse tua contentione, nec Balbo et Oppio; quibus quidem ille receperat, mihique etiam iusserat nuntiari, se molestum omnino non futurum. sed cura, ut excuser morbi causa in dies singulos. Laenas hoc receperat. prende C. Septimium, L. Statilium. denique nemo negabit se iuraturum, quem rogaris. quod si erit du-

rius, veniam, et ipse perpetuum morbum iurabo. cum enim mihi carendum sit conviviis, malo id lege videri facere, quam dolore. Cocceium velim appelles. quod enim dixerat, non facit. ego autem volo aliquod emere latibulum et perfugium doloris mei.

CICERO ATTICO S.

14. DE me excusando apud Apuleium dederam ad te pridie literas. nihil esse negotii arbitror. quemcunque appellaris, nemo negabit. sed Septimium vide, et Laenatem, et Statilium. tribus enim opus est. sed mihi Laenas totum receperat. Quod scribis a Iunio te appellatum; omnino Cornificius locuples est: sed tamen scire velim, quando dicar spopondisse, et pro patre, anne pro filio: neque eo minus, ut scribis, procuratores Cornificii, et Apuleium praediatorem videbis. Quod me ab hoc moerore recreari vis, facis, ut omnia; sed, me mihi non defuisse, tu testis es. nihil enim de moerore minuendo scriptum ab ullo est, quod ego non domi tuae legerim. sed omnem consolationem vincit dolor. quin etiam feci, quod profecto ante me nemo, ut ipse me per literas consolarer. quem librum ad te mittam, si descripserint librarii. affirmo tibi nullam consolationem esse talem. totos dies scribo: non quo proficiam quid; sed tantisper impedior, non equidem satis, (vis enim urget,) sed relaxor tamen, omniaque nitor, non ad animum, sed ad vultum ipsum, si queam, reficiendum; idque faciens, interdum mihi peccare videor, interdum peccaturus esse, nisi faciam. solitudo ali-

quid adiuvat, sed multo plus proficeret, si tu tamen interesses; quae mihi una causa est hinc discedendi. nam pro malis recte habebat: quamquam ipsum doleo. non enim iam in me idem esse poteris. perierunt illa, quae amabas. De Bruti ad me literis scripsi ad te antea: prudenter scriptae; sed nihil, quo me adiuvarent. quod ad te scripsit, id vellem, ut ipse adesset: certe aliquid, quoniam me tam valde amat, adiuvaret. quodsi quid scies, scribas ad me velim; maxime autem, Pansa quando. De Attica, doleo: credo tamen Cratero. Piliam angi veta: satis solitus es moerere pro omnibus.

CICERO ATTICO S.

15. APUD Apuleium, quoniam in perpetuum non placet, in dies ut excuser, videbis. in hac solitudine careo omnium colloquio; cumque mane me in silvam abstrusi densam et asperam, non exeo inde ante vesperum. secundum te, nihil est mihi amicius solitudine. in ea mihi omnis sermo est cum literis. eum tamen interpellat fletus; cui repugno, quoad possum. sed adhuc pares non sumus. Bruto, ut suades, rescribam. eas literas cras habebis. cum erit cui des, dabis.

CICERO ATTICO S.

16. TE tuis negotiis relictis nolo ad me venire: ego potius accedam, si diutius impediere. etsi ne discessissem quidem e conspectu tuo, nisi me plane nihil ulla res adiuvaret. quodsi esset aliquod levamen,

id esset in te uno; et, cum primum ab aliquo poterit esse, a te erit. nunc tamen ipsum sine te esse non possum. sed nec tuae domi probabatur, nec meae poteram; nec, si propius essem uspiam, tecum tamen essem. idem enim te impediret, quo minus mecum esses, quod nunc etiam impedit. mihi adhuc nihil prius fuit hac solitudine; quam vereor ne Philippus tollat. heri enim vesperi venerat. Me scriptio et literae non leniunt, sed obturbant.

CICERO ATTICO S.

17. MARCIANUS ad me scripsit, me excusatum esse apud Apuleium a Laterensi, Nasone, Laenate, Torquato, Strabone. iis velim meo nomine reddendas literas cures, gratum mihi eos feciſſe. Quod pro Cornificio me abhinc amplius annis xxv spopondisse dicit Flavius; etsi reus locuples est, et Apuleius praediator liberalis, tamen velim des operam, ut investiges ex consponsorum tabulis, sitne ita. mihi enim ante aedilitatem meam nihil erat cum Cornificio. potest tamen fieri. sed scire certum velim; et appelles procuratores, si tibi videtur. quamquam quid ad me? verumtamen. Pansae profectionem scribes, cum scies. Atticam salvere iube, et eam cura, obsecro, diligenter. Piliae salutem.

CICERO ATTICO S.

18. DUM recordationes fugio, quae quasi morsu quodam dolorem efficiunt, refugio a te admonendo. quod velim mihi ignoscas, cuicuimodi est. etenim habeo nonnullos ex iis, quos nunc lectito, auctores,

qui dicant, fieri id oportere, quod saepe tecum egi, et quod a te approbari volo. de fano illo dico; de quo tantum, quantum me amas, velim cogites. equidem neque de genere dubito; placet enim mihi Cluatii: neque de re; statutum est enim: de loco nonnunquam. velim igitur cogites. ego, quantum his temporibus tam eruditis fieri poterit, profecto illam consecrabo omni genere monimentorum, ab omnium ingeniis scriptorum, et Graecorum et Latinorum; quae res forsitan sit refricatura vulnus meum. sed iam quasi voto quodam et promisso me teneri puto; longumque illud tempus, cum non ero, magis me movet, quam hoc exiguum, quod mihi tamen nimium longum videtur. habeo enim nihil, tentatis rebus omnibus, in quo acquiescam. nam, dum illud tractabam, de quo antea scripsi ad te, quasi fovebam dolores meos. nunc omnia respuo; nec quidquam habeo tolerabilius, quam solitudinem; quam, quod eram veritus, non obturbavit Philippus. nam, ut heri me salutavit, statim Romam profectus est. Epistolam, quam ad Brutum, ut tibi placuerat, scripsi, misi ad te. curabis cum tua perferendam. eius tamen misi ad te exemplum, ut, si minus placeret, ne mitteres. Domestica quod ais ordine administrari, scribes, quae sint ea. quaedam enim exspecto. Cocceius vide ne frustretur. nam Libo quod pollicetur, ut Eros scribit, non incertum puto. de sorte mea Sulpicio confido, et Egnatio scilicet. de Apuleio quid est, quod labores, cum sit excusatio facilis? Tibi ad me venire, ut ostendis, vide, ne non sit facile. est enim longum iter, discedentem-

que te, quod celeriter tibi erit fortasse faciendum, non sine magno dolore dimittam. sed omnia, ut voles. ego enim, quidquid feceris, id cum recte, tum etiam mea causa factum putabo. Heri, cum ex aliorum literis cognovissem de Antonii adventu, admiratus sum, nihil esse in tuis. sed erant pridie fortasse scriptae, quam datae. neque ista quidem curo. sed tamen opinor propter praedes suos accucurrisse. Quod scribis, Terentiam de obsignatoribus mei testamenti loqui; primum tibi persuade, me istaec non curare, neque esse quidquam aut parvae curae, aut novae loci. sed tamen quid simile? illa eos non adhibuit, quos existimavit quaesituros, nisi sciissent, quid esset. num id etiam mihi periculi fuit? sed tamen faciat illa, quod ego. dabo meum testamentum legendum cui voluerit: intelliget, non potuisse honorificentius a me fieri de nepote, quam fecerim. *nam quod non advocavi* ad obsignandum; primum mihi non venit in mentem; deinde ea re non venit, quia nihil attinuit. tute scis, (si modo meministi,) me tibi tum dixisse, ut de tuis aliquos adduceres. quid enim opus erat multis? equidem domesticos iusseram. tum tibi placuit, ut mitterem ad Silium: inde est natum, ut ad Publilium. sed necesse neutrum fuit. hoc tu tractabis, ut tibi videtur.

CICERO ATTICO S.

19. EST hic quidem locus amoenus, et in mari ipso, qui et Antio et Circaeis adspici possit: sed ineunda nobis ratio est, quemadmodum in omni mutatione

dominorum, qui innumerabiles fieri possunt in infinita posteritate, (si modo haec stabunt,) illud quasi consecratum remanere possit. equidem iam nihil egeo vectigalibus, et parvo contentus esse possum. cogito interdum trans Tiberim hortos aliquos parare, et quidem ob hanc causam maxime. nihil enim video, quod tam celebre esse possit; sed quos, coram videbimus; ita tamen, ut hac aestate fanum absolutum sit. Tu tamen cum Apella Chio confice de columnis. De Cocceio et Libone quae scribis, approbo; maxime, quod de iudicatu meo. De sponsu si quid perspexeris; et tamen quid procuratores Cornificii dicant, velim scire; ita ut in ea re te, cum tam occupatus sis, non multum operae velim ponere. De Antonio quoque Balbus ad me cum Oppio conscripsit, idque tibi placuisse, ne perturbarer. illis egi gratias. te tamen, ut iam ante ad te scripsi, scire volo, me neque isto nuntio esse perturbatum, nec iam ullo perturbatum iri. Pansa si hodie, ut putabas, profectus est, posthac iam incipito scribere ad me, de Bruti adventu quid exspectes, id est, quos ad dies. id, si scies ubi iam sit, facile coniectura assequere. Quod ad Tironem de Terentia scribis, obsecro te, mi Attice, suscipe totum negotium. vides et officium agi meum quoddam, cui tu es conscius, et, ut nonnulli putant, Ciceronis rem. me quidem id multo magis movet, quod mihi est et sanctius, et antiquius; praesertim cum hoc alterum neque sincerum, neque firmum putem fore.

CICERO ATTICO S.

20. NONDUM videris perspicere, quam me nec

Antonius commoverit, nec quidquam iam eiusmodi possit commovere. de Terentia autem scripsi ad te iis literis, quas dederam pridie. Quod me hortaris, idque a ceteris desiderari scribis, ut dissimulem me tam graviter dolere; possumne magis, qui totos dies consumo in literis? quod etsi non dissimulationis, sed potius leniendi et sanandi animi causa facio; tamen, si mihi minus proficio, simulationi certe facio satis. Minus multa ad te scripsi, quod exspectabam tuas literas ad eas, quas ad te pridie dederam. exspectabam autem maxime de fano, nonnihil etiam de Terentia. Velim me facias certiorem proximis literis, Cn. Caepio, Serviliae Claudii pater, vivone patre suo naufragio perierit, an mortuo; item Rutilia vivone C. Cotta, filio suo, mortua sit, an mortuo. pertinent ad eum librum, quem de luctu minuendo scripsimus.

CICERO ATTICO S.

21. LEGI Bruti epistolam, eamque tibi remisi, sane non prudenter rescriptam ad ea, quae requisieras. sed ipse viderit: quamquam illud turpiter ignorat. Catonem primum sententiam putat de animadversione dixisse; quam omnes ante dixerant, praeter Caesarem: et cum ipsius Caesaris tam severa fuerit, qui tum praetorio loco dixerit, consularium putat leniores fuisse, Catuli, Servilii, Lucullorum, Curionis, Torquati, Lepidi, Gellii, Volcatii, Figuli, Cottae, L. Caesaris, C. Pisonis, etiam M'. Glabrionis, Silani, Murenae, designatorum consulum. cur ergo in sententiam Catonis? quia verbis lucu-

lentioribus et pluribus rem eandem comprehenderat. Me autem hic laudat, quod retulerim, non quod patefecerim, quod cohortatus sim, quod denique ante, quam consulerem, ipse iudicaverim. quae omnia, quia Cato laudibus extulerat in coelum, perscribendaque censuerat; idcirco in eius sententiam est facta discessio. hic autem se etiam tribuere multum mihi putat, quod scripserit, *optimum consulem*. quis enim ieiunius dixit inimicus? Ad cetera vero tibi quemadmodum rescripsit? tantum rogat, de senatusconsulto ut corrigas. hoc quidem feciſſes, etiamsi a Ranio admonitus esses. sed haec iterum ipse viderit. De hortis, quoniam probas, effice aliquid. rationes meas nosti. si vero etiam a Faberio aliquid accedit, nihil negotii est. sed etiam sine eo posse videor contendere. venales certe sunt Drusi, fortasse et Lamiani et Cassiani: sed coram. De Terentia non possum commodius scribere, quam tu scribis. officium sit nobis antiquissimum. si quid nos fefellerit, illius malo me, quam mei poenitere. Oviae C. Lollii curanda sunt H-S c. negat Eros posse sine me; credo, quod accipienda aliqua sit et danda aestimatio. vellem tibi dixisset. si enim res est, ut mihi scribit, parata; nec in eo ipso mentitur: per te confici potuit. id cognoscas, et conficias velim. Quod me in forum vocas; eo vocas, unde, etiam bonis meis rebus, fugiebam. quid enim mihi cum foro, sine iudiciis, sine curia, in oculos incurrentibus iis, quos aequo animo videre non possum? Quod autem homines a me postulare scribis, ut Romae sim, neque mihi, ut absim, concedere, aut quatenus eos mihi concedere;

iam pridem ſcito eſſe, cum unum te pluris, quam omnes illos, putem: ne me quidem contemno; meoque iudicio multo ſtare malo, quam omnium reliquorum. neque tamen progredior longius, quam mihi doctiſſimi homines concedunt; quorum ſcripta omnia, quaecunque ſunt in eam ſententiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis aegroti, accipere medicinam; ſed in mea etiam ſcripta tranſtuli; quod certe afflicti et fracti animi non fuit. ab his me remediis noli in iſtam turbam vocare, ne recidam.

CICERO ATTICO S.

22. DE Terentia, quod mihi omne onus imponis; non cognoſco tuam in me indulgentiam. iſta enim ſunt ipſa vulnera, quae non poſſum tractare ſine maximo gemitu. moderare igitur, quaeſo, ut potes. neque enim a te plus, *quam potes*, *poſtulo*: potes autem, *quid veri ſit*, perſpicere tu unus. De Rutilia quoniam videris dubitare, ſcribes ad me, cum ſcies; ſed quamprimum, num Clodia, D. Bruto conſulari filio ſuo mortuo, vixerit. id de Marcello, aut certe de Poſtumia ſciri poteſt; illud autem de M. Cotta, aut de Syro, aut de Satyro. De hortis etiam atque etiam te rogo. omnibus meis, eorumque, quos ſcio mihi non defuturos, facultatibus, ſed potero meis, enitendum mihi eſt. ſunt etiam, quae vendere facile poſſim. ſed, ut non vendam, eique uſuram pendam, a quo emero, non plus annum poſſum aſſequi; quod volo, ſi tu me adiuvas. paratiſſimi ſunt Druſi; cupit enim vendere. proximos puto

Lamiae ; ſed abeſt. tu tamen, ſi quid potes, odorare. ne Silius quidem quidquam utitur, et iis uſuris facil. lime ſuſtentabitur. habe tuum negotium ; nec, quid res mea familiaris poſtulet, quam ego non curo, ſed quid velim, et cur velim, exiſtima.

CICERO ATTICO S.

23. PUTARAM te aliquid novi ; quod eiusmodi fuerat initium literarum; quamvis non curarem quid in Hiſpania fieret, tamen te ſcripturum : ſed videlicet meis literis reſpondiſti, ut de foro et de curia. ſed domus eſt, ut ais, forum. quid ipſa domo mihi opus eſt, carenti foro ? occidimus, occidimus, Attice, iam pridem nos quidem, ſed nunc fatemur, poſteaquam unum, quo tenebamur, amiſimus. itaque ſolitudines ſequor : et tamen, ſi qua me res iſto adduxerit, enitar, ſi quo modo potero, (potero autem,) ut praeter te nemo dolorem meum ſentiat; ſi ullo modo poterit, ne tu quidem. atque etiam illa cauſa eſt non veniendi. meminiſti, quid ex te Atedius quaeſierit : quin etiam nunc moleſti ſunt. quid exiſtimas, ſi venero ? De Terentia ita cura, ut ſcribis ; meque hac ad maximas aegritudines acceſſione nunc maxima libera. Et, ut ſcias me ita dolere, ut non iaceam; quibus conſulibus Carneades et ea legatio Romam venerit, ſcriptum eſt in tuo annali. haec, nunc quaero, quae cauſa fuerit : de Oropo, opinor ; ſed certum neſcio : et, ſi ita eſt, quae controverſiae : praeterea, qui eo tempore nobilis Epicureus fuerit Athenis, qui praefuerit hortis; qui etiam Athenis πολιτικοὶ

fuerint illuſtres : quae te etiam ex Apollodori puto poſſe invenire. De Attica, moleſtum; ſed quoniam leviter, recte eſſe confido. De Gamala dubium mihi non erat. unde enim tam felix Ligus pater? nam quid de me dicam, cui ut omnia contingant, quae volo, levari non poſſum? De Druſi hortis, quanti licuiſſe tu ſcribis, id ego quoque audieram, et, ut opinor, heri ad te ſcripſeram; ſed quanti quanti, bene emitur quod neceſſe eſt. mihi, quoquo modo tu exiſtimas, (ſcio enim ego ipſe, quid de me exiſtimem,) levatio quaedam eſt, ſi minus doloris, at officii debiti. Ad Sicam ſcripſi, quod utitur L. Cotta. ſi nihil conficeretur de Transtiberinis, habet in Oſtienſi Cotta celeberrimo loco, ſed puſillum loci: ad hanc rem tamen plus etiam ſatis. id velim cogites. nec tamen iſta pretia hortorum pertimueris. nec mihi iam argento, nec veſte opus eſt, nec quibusquam amoenis locis: hoc opus eſt. *video etiam*, a quibus adiuvari poſſim. ſed loquere cum Silio. nihil enim eſt melius. mandavi etiam Sicae. reſcripſit, conſtitutum ſe cum eo habere. ſcribat igitur ad me, quid egerit, et tu videbis.

CICERO ATTICO S.

24. BENE fecit A. Silius, qui transegerit; neque enim ei deeſſe volebam, et, quid poſſem, timebam. De Ovia, confice, ut ſcribis. De Cicerone, tempus eſſe iam videtur. ſed quaero, quod illi opus erit Athenis, permutarine poſſit, an ipſi ferendum ſit; de totaque re, quemadmodum, et quando placeat, ve-

lim consideres. Publius iturusne sit in Africam, et quando, ex Atedio scire poteris: quaeras, et ad me scribas velim. Et, ut ad meas ineptias redeam, velim me certiorem facias, P. Crassus, Venuleiae filius, vivone P. Crasso consulari, patre suo, mortuus sit, ut ego meminisse videor, an post. item quaero de Regillo, Lepidi filio, rectene meminerim, patre vivo mortuum. Cispiana explicabis, itemque Praetiana. De Attica optime it. ei salutem dices, et Piliae.

CICERO ATTICO S.

25. SCRIPSIT ad me diligenter Sica de Silio, seque ad te rem detulisse; quod tu idem scribis. mihi et res et conditio placet, sed ita, ut numerato malim, quam aestimatione. voluptarias enim possessiones nolet Silius. vectigalibus autem ut his possum esse contentus, quae habeo, sic vix minoribus. unde ergo numerato? H-S DC exprimes ab Hermogene, cum praesertim necesse erit; et domi video esse H-S DC. reliquae pecuniae vel usuram Silio pendemus, dum a Faberio, vel ab aliquo, qui Faberio debet, repraesentabimus. erit etiam aliquid alicunde. sed totam rem tu gubernabis. Drusianis vero hos hortis multo antepono; neque sunt unquam comparati. mihi crede, una me causa movet, in qua scio me τετυφωσθαι. sed, ut facis, obsequere huic errori meo. Nam quod scribis ἐγγραμμα, actum iam de isto est: alia magis quaero.

CICERO ATTICO S.

26. SICA, ut scribit, etiamsi nihil confecerit cum A. Silio, tamen se scribit x Kal. esse venturum. Tuis occupationibus ignosco; eaeque mihi sunt notae. De voluntate tua, ut simul simus, vel studio potius et cupiditate, non dubito. de Nicia quod scribis, si ita me haberem, ut eius humanitate frui possem, in primis vellem illum mecum habere. sed mihi solitudo et recessus provincia est. quod quia facile ferebat Sica, ego magis illum desidero. praeterea nosti Niciae nostri imbecillitatem, mollitiam, consuetudinem victus. cur ego illi molestus velim, cum mihi ille iucundus esse non possit? voluntas tamen eius mihi grata est. Unam rem ad me scripsisti, de qua decrevi nihil tibi rescribere. spero enim me a te impetrasse, ut privares me ista molestia. Piliae et Atticae salutem.

CICERO ATTICO S.

27. DE Siliano negotio, etsi mihi non est ignota conditio, tamen hodie me ex Sica arbitror omnia cognoturum. Cottae quod negas te nosse; ultra Silianam villam est (quam puto tibi notam esse) villula sordida, et valde pusilla: nihil agri: ad aliam rem loci nihil; satis ad eam, quam quaero. sequor celebritatem. sed, si perficitur de hortis Silii, hoc est, si perficis; (est enim totum positum in te;) nihil est scilicet, quod de Cotta cogitemus. De Cicerone, ut scribis, ita faciam: ipsi permittam de tempore: nummorum quantum opus erit, ut permutetur, tu vide-

bis. Ex Atedio, quod scribis, si quid inveneris, scribes. Et ego ex tuis animadverto literis, et profecto tu ex meis, nihil habere nos, quod scribamus: eadem quotidie, quae iam iamque ipsa contrita sunt: tamen facere non possum, quin quotidie ad te mittam, ut tuas accipiam. De Bruto tamen, si quid habebis. scire enim iam puto, ubi Pansam exspectet. si, ut consuetudo est, in prima provincia, circiter Kal affuturus videtur. vellem tardius. valde enim urbem fugio multas ob causas. itaque id ipsum dubito, an excusationem aliquam ad illum parem; quod quidem video facile esse. sed habemus satis temporis ad cogitandum. Piliae, Atticae salutem.

CICERO ATTICO S.

28. DE Silio nihilo plura cognovi ex praesente Sica, quam ex literis eius. scripserat enim diligenter. si igitur tu illum conveneris, scribes ad me, si quid vi. debitur. De quo putas ad me missum esse, sit missum necne nescio; dictum quidem mihi certe nihil est. tu igitur, ut coepisti: et, si quid ita conficies, (quod equidem non arbitror fieri posse,) ut illi probetur, Ciceronem, si tibi placebit, adhibebis. eius aliquid interest, videri illius causa voluisse: mea quidem nihil, nisi id, quod tu scis; quod ego magni aestimo. Quod me ad consuetudinem revocas; fuit meum quidem iam pridem rempublicam lugere; quod faciebam, sed mitius. erat enim, ubi acquiescerem. nunc plane nec ego victum, nec vitam illam colere possum; nec in ea re, quid aliis videatur, mihi puto curandum. Mea

mihi conſcientia pluris eſt, quam omnium ſermo. Quod me ipſe per literas conſolatus ſum, non poenitet me, quantum profecerim. moerorem minui: dolorem nec potui, nec, ſi poſſem, vellem. De Triario, bene interpretaris voluntatem meam. tu vero nihil, niſi ut illi volent. amo illum mortuum: tutor ſum liberis: totam domum diligo. De Caſtriciano negotio, ſi Caſtricius pro mancipiis pecuniam accipere volet, eamque ei ſolvi, ut nunc ſolvitur; certe nihil eſt commodius. ſin autem ita actum eſt, ut ipſa mancipia abduceret; non mihi videtur eſſe aequum. rogas enim me, ut tibi ſcribam, quid mihi videatur. nolo enim negotii Quintum fratrem quidquam habere; quod, videor mihi intellexiſſe, tibi idem videri. Publius, ſi aequinoctium exſpectat, ut ſcribis Atedium dicere, navigaturus videtur. mihi autem dixerat per Siciliam. utrum, et quando, velim ſcire. Et velim aliquando, cum erit tuum commodum, Lentulum puerum viſas, eique de mancipiis, quae tibi videbitur, attribuas. Piliae, Atticae, ſalutem.

CICERO ATTICO S.

29. SILIUS, ut ſcribis, hodie. cras igitur, vel potius cum poteris, ſcribes, ſi quid erit, cum videris. Nec ego Brutum vito, nec tamen ab eo levationem ullam exſpecto: ſed erant cauſae, cur hoc tempore iſtic eſſe nollem: quae ſi manebunt, quaerenda erit excuſatio ad Brutum; et, ut nunc eſt, manſurae videntur. De hortis, quaeſo, explica. caput illud eſt, quod ſcis. ſequitur, ut etiam mihi ipſi quiddam opus

sit. nec enim esse in turba possum, nec a vobis abesse. huic meo consilio nihil reperio isto loco aptius: et de hac re quid tui consilii sit, mihi persuasum est, et eo magis, quod idem intellexi tibi videri, me ab Oppio et Balbo valde diligi. cum iis communices, quanto opere, et quare velim hortos; sed id ita posse, si expediatur illud Faberianum: sintne igitur auctores futuri; si qua etiam iactura facienda sit in repraesentando, quoad possunt adduci: totum enim illud desperatum: denique intelliges, ecquid inclinent ad hoc meum consilium adiuvandum. si quid erit, magnum est adiumentum: sin minus, quacunque ratione contendamus. vetus illud ἐγγηφαμα, quemadmodum scripsisti, vel ἐνταφιον putato. De illo Ostiensi nihil est cogitandum. si hoc non assequimur: (a Lamia non puto posse:) Damasippi experiendum est.

CICERO ATTICO S.

30. QUAERO, quid ad te scribam; sed nihil est, eadem quotidie. Quod Lentulum invisis, valde gratum. pueros attribue ei, quot et quos videbitur. De Silii voluntate vendendi, et de eo quanti, tu vereri videris, primum ne nolit, deinde ne tanti. Sica aliter; sed tibi assentior. quare, ut ei placuit, scripsi ad Egnatium. Quod Silius te cum Clodio loqui vult; potes id mea voluntate facere; commodiusque est, quam, quod ille a me petit, me ipsum scribere ad Clodium. De mancipiis Castricianis, commodissimum esse credo, transigere Egnatium; quod scribis, te ita futurum putare. Cum Ovia, quaeso, vide ut conficiatur,

Quoniam, ut scribis, nox erat, in hodierna epistola plura exspecto.

CICERO ATTICO S.

31. SILIUM mutasse sententiam Sica mirabatur. equidem magis miror, quod, cum in filium causam conferret, quae mihi non iniusta videtur; (habet enim qualem vult;) ais te putare, si addiderimus aliud, a quo refugiat, cum ab ipso id fuerit destinatum, venditurum. Quaeris a me, quod summum pretium constituam, et quantum anteire istos hortos Drusi. accessi nunquam: Coponianam villam et veterem, et non magnam novi: silvam nobilem; fructum autem neutrius; quod tamen puto nos scire oportere. sed mihi utrivis istorum tempore magis meo, quam ratione aestimandi sunt. possim autem assequi, necne, tu velim cogites. si enim Faberianum venderem, explicare vel repraesentatione non dubitarem de Silianis, si modo adduceretur, ut venderet: si venales non haberet, transirem ad Drusum, vel tanti, quanti Egnatius illum velle tibi dixit. magno etiam adiumento nobis Hermogenes potest esse in repraesentando. at tu concede mihi, quaeso, ut eo animo sim, quo is debeat esse, qui emere cupiat; et tamen servio ita cupiditati et dolori meo, ut a te regi velim. Egnatius mihi scripsit. is si quid tecum locutus erit, (commodissime enim per eum agi potest,) ad me scribes; et id agendum puto. nam cum Silio non video confici posse. Piliae et Atticae salutem. Haec ad te mea manu. vide, quaeso, quid agendum sit.

CICERO ATTICO S.

32. PUBLILIA ad me scripsit, matrem suam (cum Publilio loqui retur) ad me cum illo venturam, et se una, si ego paterer: orat multis et supplicibus verbis, ut liceat, et ut sibi rescribam. res quam molesta sit, vides. rescripsi, me etiam gravius esse affectum, quam tum, cum illi dixissem, me solum esse velle; quare nolle me hoc tempore eam ad me venire. putabam, si nihil rescripsissem, illam cum matre venturam; nunc non puto. apparebat enim, illas literas non esse ipsius. illud autem, quod fore video, ipsum volo vitare, ne illae ad me veniant. et una est vitatio, ut ego nolim. sed necesse est. te hoc nunc rogo, ut explores, ad quam diem hic ita possim esse, ut ne opprimar. ages, ut scribis, temperate. Ciceroni velim hoc proponas, ita tamen, si tibi non iniquum videbitur, ut sumtus huius peregrinationis, quibus, si Romae esset, domumque conduceret, quod facere cogitabat, facile contentus futurus erat, accommodet ad mercedes Argileti et Aventini: et cum ei proposueris, ipse velim reliqua moderere, quemadmodum ex iis mercedibus suppeditemus ei, quod opus sit. praestabo, nec Bibulum, nec Acidinum, nec Messalam, quos Athenis futuros audio, maiores sumtus facturos, quam quod ex eis mercedibus recipietur. itaque velim videas, primum, conductores qui sint, et quanti; deinde, ut sit, qui ad diem solvat; et quid viatici, quid instrumenti satis sit. iumento certe Athenis nihil opus est. quibus autem in via utatur, domi

ſunt plura, quam opus erat; quod etiam tu animadvertis.

CICERO ATTICO S.

33. EGO, ut heri ad te ſcripſi, ſi et Silius is fuerit, quem tu putas, nec Druſus facilem ſe praebuerit, Damaſippum velim aggrediare. is, opinor, ita partes fecit in ripa neſcio quotenorum iugerum, ut certa pretia conſtitueret; quae mihi nota non ſunt. ſcribes ad me igitur, quidquid egeris. Vehementer me ſollicitat Atticae noſtrae valetudo; ut verear etiam, ne qua culpa ſit. ſed et paedagogi probitas, et medici aſſiduitas, et tota domus in omni genere diligens, me rurſus id ſuſpicari vetat. cura igitur. plura enim non poſſum.

CICERO ATTICO S.

34. EGO hic vel ſine Sica (T[illegible] enim melius eſt) facillime [illegible]ere, ut in malis: ſed, cum ſcribas, videndum mihi eſſe, ne opprimar, ex quo intelligam, te certum diem illius profectionis non habere; putavi eſſe commodius, me iſtuc venire; quod idem video tibi placere. cras igitur in Sicae ſuburbano: inde, quemadmodum ſuades, puto me in Ficulenſi fore. quibus de rebus ad me ſcripſiſti, quoniam ipſe venio, coram videbimus. tuam quidem et in agendis noſtris rebus, et in conſiliis ineundis, mihique dandis, in ipſis literis, quas mittis, benevolentiam, diligentiam, prudentiam mirifice diligo.

CICERO ATTICO S.

35. TU tamen, si quid cum Silio, vel illo ipso die, quo ad Sicam venturus ero, certiorem me velim facias, et maxime, cuius loci detractionem fieri velit. quod enim scribis, *extremi*, vide, ne is ipse locus sit, cuius causa de tota re, ut scis, est a nobis cogitatum. Hirtii epistolam tibi misi, et recentem, et benevole scriptam. Antequam a te proxime discessi, nunquam mihi venit in mentem, quo plus insumtum in monumentum esset, quam nescio quid, quod lege conceditur, tantundem populo dandum esse: quod non magno opere moveret, nisi, nescio quomodo, αλογως fortasse, nollem illud ullo nomine, nisi fani, appellari. quod si volumus, vereor, ne assequi non possimus, nisi mutato loco. hoc quale sit, quaeso considera. nam etsi minus urgeor, meque ipse propemodum collegi; tamen indigeo tui consilii. itaque te vehementer etiam atque etiam rogo, magis quam a me vis, [illegible] ut hanc cogitationem toto pectore amplectare.

CICERO ATTICO S.

36. FANUM fieri volo; neque hoc mihi erui potest: sepulcri similitudinem effugere, non tam propter poenam legis studeo, quam ut maxime assequar αποθεωσιν. quod poteram, si in ipsa villa facerem: sed, ut saepe locuti sumus, commutationes dominorum reformido. in agro ubicunque fecero, mihi videor assequi posse, ut posteritas habeat religionem. Hae meae tibi ineptiae (fateor enim) ferendae sunt.

non habeo, ne me quidem ipsum, quicum tam audacter communicem, quam te. si tibi res, si locus, si institutum placet, lege, quaeso, legem, mihique eam mitte. si quid in mentem veniet, quo modo eam effugere possimus, utemur. Ad Brutum si quid scribes, nisi alienum putabis, obiurgato eum, quod in Cumano esse noluerit propter eam causam, quam tibi dixit. cogitanti enim mihi nihil tam videtur potuisse facere rustice. Et, si tibi placebit sic agere de fano, ut coepimus, velim cohortere, et exacuas Cluatium: nam, etiamsi alio loco placebit, illius nobis opera consilioque utendum puto. Tu ad villam fortasse cras.

CICERO ATTICO S.

37. ANTE heri duas epistolas accepi, alteram pridie datam Hilario, alteram eodem die tabellario; accepique ab Aegypta liberto eodem die, *Piliam et Atticam plane belle se habere. hae literae mihi redditae sunt tertio decimo die.* Quod mihi Bruti literas, gratum. ad me quoque misit. eam ipsam ad te epistolam misi, et ad eam exemplum mearum literarum. De fano, si nihil mihi hortorum invenis, (qui quidem tibi inveniendi sunt, si me tanti facis, quanti certe facis,) valde probo rationem tuam de Tusculano. quamvis prudens ad cogitandum sis, sicut es, tamen, nisi magnae curae tibi esset, ut ego consequerer id, quod magno opere vellem, nunquam ea res tibi tam belle in mentem venire potuisset. sed nescio quo pacto celebritatem requiro. itaque hortos mihi conficias, necesse est. maxima est in Scapu-

lae celebritas; propinquitas praeterea ubi sis, ne totum diem in villam. quare, antequam discedis, Othonem, si Romae est, convenias pervelim. si nihil erit, etsi tu meam stultitiam consuesti ferre, eo tamen progrediar, uti stomachere. Drusus enim certe vendere vult. si ergo aliud erit, non mea erit culpa, nisi emero; qua in re ne labar, quaeso, provide. providendi autem una ratio est, si quid de Scapulanis possumus. Et velim me certiorem facias, quam diu in suburbano sis futurus. Apud Terentiam gratia opus est nobis tua, tuaque auctoritate. sed facies, ut videbitur. scio enim, si quid mea interfit, tibi maiori curae solere esse, quam mihi. Hirtius ad me scripsit, Sex. Pompeium Corduba exisse, et fugisse in Hispaniam citeriorem: Cnaeum fugisse, nescio quo; neque enim curo. nihil praeterea novi. literas Narbone dedit XIV Kal. Mai. Tu mihi de Caninii naufragio, quasi dubia misisti. scribas igitur, si quid erit certius. Quod me a moestitia avocas, multum levaris, si locum fano dederis. multa mihi εις αποθεωσιν in mentem veniunt. sed loco valde opus est. quare etiam Othonem vide.

CICERO ATTICO S.

38. NON dubito, quin occupatissimus fueris, qui ad me nihil literarum. sed homo nequam, qui tuum commodum non exspectarit, cum ob eam unam causam missus esset. nunc quidem, nisi quid te tenuit, suspicor te esse in suburbano. at ego hic scribendo dies totos nihil equidem levor, sed tamen aberro,

Asinius Pollio ad me scripsit de impuro nostro cognato. quod Balbus minor nuper satis plane, Dolabella obscure, hic apertissime. ferrem graviter, si novae aegrimoniae locus esset. sed tamen ecquid impurius? o hominem cavendum! quamquam mihi quidem.... sed tenendus dolor est. Tu, quoniam necesse nihil est, sic scribes aliquid, si vacabis. Quod putas oportere pervideri iam animi mei firmitatem, graviusque quosdam scribis de me loqui, quam aut te scribere, aut Brutum: si, qui me fractum esse animo et debilitatum putant, sciant quid literarum, et cuius generis conficiam; credo, si modo homines sint, existiment me, sive ita levatus sim, ut animum vacuum ad res difficiles scribendas afferam, reprehendendum non esse; sive hanc aberrationem a dolore delegerim, quae maxime liberalissima, doctoque homine dignissima, laudari me etiam oportere. sed, cum ego faciam omnia, quae *facere possim* ad me adiuvandum; *tu* effice id, quod video *te non minus*, quam me, laborare. Hoc mihi debere videor, neque levari posse, nisi solvero, aut videro me posse solvere, id est, locum, qualem volo, invenero. Heredes Scapulae, si istos hortos, ut scribis tibi Othonem dixisse, partibus quatuor factis, liceri cogitant; nihil est scilicet emtori loci. sin venibunt; quid fieri possit, videbimus. nam ille locus Publicianus, qui est Trebonii et Cusinii, erat ad me allatus. sed scis aream esse. nullo pacto probo. Clodiae sane placent; sed non puto esse venales. De Drusi hortis, quamvis ab iis abhorreas, ut scribis, tamen eo confugiam, nisi quid inveneris. aedificatio me non mo-

vet. nihil enim aliud aedificabo, nisi id, quod etiam, si illos non habuero. κυρος δ, ε, mihi sic placuit, ut cetera Antisthenis, hominis acuti magis, quam eruditi.

CICERO ATTICO S.

39. TABELLARIUS ad me cum sine literis tuis venisset, existimavi tibi eam causam non scribendi fuisse, quod pridie scripsisses ea ipsa, ad quae rescripsi hac epistola. exspectaram tamen aliquid de literis Asinii Pollionis. sed nimium ex meo otio tuum specto. quamquam tibi remitto, nisi quid necesse erit, necesse ne habeas scribere, nisi eris valde otiosus. De tabellariis facerem quod suades, si essent ullae necessariae literae, ut erant olim, cum brevioribus diebus, tamen quotidie respondebant tempori tabellarii; et erat aliquid, Silius, Drusus, alia quaedam. nunc, nisi Otho exstitisset, quod scriberemus non erat. id ipsum dilatum est: tamen allevor, cum loquor tecum absens, et multo etiam magis, cum tuas literas lego. sed quoniam et abes (sic enim arbitror) et scribendi necessitas nulla est, conquiescent literae, nisi quid novi exstiterit.

CICERO ATTICO S.

40. QUALIS futura sit Caesaris vituperatio contra laudationem meam, perspexi ex eo libro, quem Hirtius ad me misit, in quo colligit vitia Catonis, sed cum maximis laudibus meis. itaque misi librum ad Muscam, ut tuis librariis daret. volo enim eum divulgari; quod quo facilius fiat, imperabis tuis. Συμ-

Ϛελευτικον saepe conor : nihil reperio : et quidem mecum habeo et Αριστοτελους et Θεοπομπυ προς Αλεξανδρον : sed quid simile? illi et quae ipsis honesta essent scribebant, et grata Alexandro. ecquid tu eiusmodi reperis? mihi quidem nihil in mentem venit. Quod scribis te vereri, ne et gratia et auctoritas nostra hoc meo moerore minuatur; ego, quid homines aut reprehendant, aut postulent, nescio. ne doleam? qui potest? ne iaceam? quis unquam minus? dum tua me domus levabat, quis a me excluſus? quis venit, qui offenderetur? Asturam sum a te profectus. legere isti laeti, qui me reprehendunt, tam multa non possunt, quam ego scripsi. quam bene, nihil ad rem. sed genus scribendi id fuit, quod nemo abiecto animo facere posset. triginta dies in hortis fui. quis aut congressum meum, aut facilitatem sermonis desideravit? nunc ipsum, ea lego, ea scribo, ut ii, qui mecum sunt, difficilius otium ferant, *quam ego laborem. si quis* requirit, cur *Romae non sim* : quia discessus est. cur non sim *in his meis* praediolis, quae sunt huius temporis : quia frequentiam illam non facile ferrem. ibi sum igitur, ubi is, qui optimas Baias habebat, quotannis hoc tempus consumere solebat. cum Romam venero, nec vultu, nec oratione reprehendar. hilaritatem illam, qua hanc tristitiam temporum condiebamus, in perpetuum amisi. constantia et firmitas nec animi, nec orationis requiretur. De hortis Scapulanis hoc videtur effici posse, aliud tua gratia, aliud nostra, ut praeconi subiiciantur. id nisi fit, excludemur. sin ad tabulam venimus, vincemus facultates Othonis nostra cupiditate. Nam quod ad me de

Lentulo ſcribis, non eſt in eo. Faberiana modo res certa ſit, tuque enitare, quod facis; quod volumus, conſequemur. Quod quaeris, quam diu hic: paucos dies. ſed certum non habeo. ſimul ac conſtituero, ad te ſcribam: & tu ad me, quam diu in ſuburbano ſis futurus. quo die ego ad te haec miſi, de Pilia & Attica mihi quoque eadem, quae ſcribis, et ſcribuntur, et nuntiantur.

CICERO ATTICO S.

41. NIHIL erat, quod ſcriberem. ſcire tamen volebam, ubi eſſes; ſi abes, aut abfutures es, quando rediturus eſſes. facies igitur me certiorem. Et, quod tu ſcire volebas, ego quando ex hoc loco; poſtridie Idus Lanuvii conſtitui manere; inde poſtridie in Tuſculano, aut Romae. utrum ſim facturus, eo ipſo die ſcies. Scis, quam ſit φιλαιτιον συμφορα. minime in te quidem: ſed tamen avide ſum affectus de fano; quod niſi, non dico, effectum erit, ſed fieri videro; (audebo hoc dicere; et tu, ut ſoles, accipies) incurſabit in te dolor meus, non iure ille quidem; ſed tamen feres hoc ipſum, quod ſcribo, ut omnia mea fers, ac tulisti. omnes tuas conſolationes unam hanc in rem velim conferas. ſi quaeris, quid optem: primum Scapulae, deinde Clodiae; poſtea, ſi Silius nolet, Druſus aget iniuſte, Cuſinii & Trebonii. puto Terentium eſſe dominum; Rebilum fuiſſe certo ſcio. ſin autem tibi Tuſculanum placet, ut ſignificaſti quibusdam literis, tibi aſſentiar. hoc quidem utique perficies, ſi me levari vis; quem iam etiam gravius accu-

ſas, quam patitur tua conſuetudo; ſed facis ſummo amore, et victus fortaſſe vitio meo: ſed tamen, ſi me levari vis, haec eſt ſumma levatio, vel (ſi verum ſcire vis) una. Hirtii epiſtolam ſi legeris, quae mihi quaſi προπλασμα videtur eius vituperationis, quam Caeſar ſcripſit de Catone; facies me, quid tibi viſum ſit, ſi tibi erit commodum, certiorem. Redeo ad fanum. niſi hac aeſtate abſolutum erit, quam vides integram reſtare, ſcelere me liberatum non putabo.

CICERO ATTICO S.

42. NULLUM a te deſideravi diem literarum. videbam enim, quae ſcribis; et tamen ſuſpicabar, vel potius intelligebam, nihil fuiſſe, quod ſcriberes. A. d. VI Id. vero et abeſſe te putabam, et plane videbam, nihil te habere. ego tamen ad te fere quotidie mittam. malo enim fruſtra, quam *te non habere, cui des*, ſi quid forte ſit, quod putes me ſcire oportere. itaque accepi VI Id. literas tuas inanes. quid enim habebas, quod ſcriberes? mihi tamen illud, quidquid erat, non moleſtum fuit, nihil aliud ſcire me, novi te nihil habere. ſcripſiſti tamen neſcio quid de Clodia. ubi ergo ea eſt? aut quando ventura? placet mihi res ſic, ut ſecundum Othonem nihil magis. ſed neque hanc venditurum puto. delectatur enim, et copioſa eſt: et illud alterum quam ſit difficile, te non fugit. ſed, obſecro, enitamur, ut aliquid ad id, quod cupio, excogitemus. Ego me hinc poſtridie exiturum puto, ſed aut in Tuſculanum, aut domum; inde fortaſſe Arpinum. cum certum ſciero, ſcribam ad te. Venerat mihi in mentem, monere te, ut id ipſum,

quod facis, faceres. putabam enim, commodius te idem istud domi agere posse, interpellatione sublata.

CICERO ATTICO S.

43. EGO postridie Idus, ut scripsi ad te ante, Lanuvii manere constitui; inde aut Romae, aut in Tusculano. scies ante utrumque. Quod siles recte mihi illam rem fore levamento, bene facis; cum id esset, mihi crede, perinde, ut existimare tu non posses. res indicat, quanto opere id cupiam, cum tibi audeam confiteri; quem id non ita valde probare arbitrer. *sed ferendus tibi in hoc meus error*: ferendus? immo vero etiam adiuvandus. De Othone diffido, fortasse quia cupio. sed tamen maior etiam res est, quam facultates nostrae, praesertim adversario et cupido, et locuplete, et herede. proximum est, ut velim Clodiae. sed *si ista minus possunt*, effice quidvis. ego me maiore religione, quam quisquam fuit ullius voti, obstrictum puto. videbis etiam Trebonianos; etsi absunt domini. sed, ut ad te heri scripsi, considerabis etiam de Tusculano, ne aestas effluat; quod certe non est committendum.

CICERO ATTICO S.

44. ET Hirtium aliquid ad te συμπαθως de me scripsisse facile patior; (fecit enim humane;) et te eius epistolam ad me non misisse, multo facilius. tu enim etiam humanius. Illius librum, quem ad me misit de Catone, propterea volo divulgari a tuis, ut ex isto-

rum vituperatione ſit illius maior laudatio. Quod per Muſtelam agis, habes hominem valde idoneum, meique ſane ſtudioſum iam inde a Pontiano. perfice igitur aliquid. quid autem aliud, niſi ut aditus ſit emtori? quod per quemvis heredem poteſt effici. ſed Muſtelam id perfecturum, ſi rogaris, puto. Mihi vero et locum, quem opto, ad id, quod volumus, dederis, et praeterea εγγηϱαμα. Nam illa Silii et Druſi non ſatis οικοδεσποτικα mihi videntur. quid enim ſedere totos dies in villa iſta? igitur malim primum Othonis, deinde Clodiae. ſi nihil fiet, aut Druſo ludus eſt ſuggerendus, aut utendum Tuſculano. Quod domi te incluſiſti, ratione feciſti. ſed, quaeſo, confice, et te vacuum redde nobis. Ego hinc, ut ſcripſi antea; poſtridie Id. Lanuvium, deinde poſtridie in Tuſculano. contudi enim animum; et fortaſſe vici, ſi modo permanſero. ſcies igitur fortaſſe cras, ſummum perendie. Sed quid eſt, *quaeſo? Philotimus* nec Carteiae Pompeium teneri, (qua de re literarum ad Clodium Patavinum miſſarum exemplum mihi Oppius et Balbus miſerant, ſe id factum arbitrari,) bellumque narrat reliquum ſatis magnum. ſolet omnino eſſe Fulviniaſter. ſed tamen, ſi quid habes. volo etiam de naufragio Caniniano ſcire, quid ſit.

CICERO ATTICO S.

45. EGO hic duo magna συνταγμαλα abſolvi. nullo enim alio modo a miſeria quaſi aberrare poſſum. tu mihi, etiamſi nihil erit, quod ſcribas, quod fore ita video; tamen idipſum ſcribas velim, te nihil habuiſ-

se, quod scriberes, dum modo ne his verbis. De Attica, optime. Ἀκηδία tua me movet: etsi scribis nihil esse. In Tusculano eo commodius ero; quod et crebrius tuas literas accipiam, et te ipsum nonnunquam videbo. nam ceteroqui ἀνεκτοτερα erant Asturae; nec haec, quae refricant, hic me magis angunt, etsi tamen, ubicunque sum, illa sunt mecum. De Caesare vicino scripseram ad te, quia cognoram ex tuis literis, eum συνναον Quirino malo, quam Saluti. Tu vero pervulga Hirtium. id enim ipsum putaram, quod scribis; ut, cum ingenium amici nostri probaretur, ὑποθεσις vituperandi Catonis irrideretur.

CICERO ATTICO S.

46. VINCAM, opinor, animum, et Lanuvio pergam in Tusculanum. aut enim mihi in perpetuum fundo illo carendum est: (nam dolor idem manebit, tantum mediocrius:) aut nescio quid interfit, utrum illuc nunc veniam, an ad decem annos. neque enim ista maior admonitio, quam quibus assidue conficior, et dies et noctes. quid ergo? inquies: nihil literae? in hac quidem re, vereor ne etiam contra. nam essem fortasse durior. isto enim animo nihil agreste, nihil inhumanum est.

CICERO ATTICO S.

47. TU igitur, ut scripsisti; nec id incommodo tuo. vel binae enim poterunt literae. occurram etiam, si necesse erit. ergo id quidem, ut poteris. De Mustela, ut scribis: etsi magnum opus est. eo magis de-

labor ad Clodiam. quamquam in utroque Faberianum nomen explorandum eſt: de quo, nihil nocuerit, ſi aliquid cum Balbo eris locutus; et quidem, ut res eſt, emere nos velle, nec poſſe ſine iſto nomine, nec audere incerta. ſed quando Clodia Romae futura eſt, et quia tanti rem aeſtimas, eo prorſus ſpecto; non quin illud malim; ſed et magna res eſt, et difficile certamen cum cupido, cum locuplete, cum herede; etſi de cupiditate nemini concedam: ceteris rebus inferiores ſumus. ſed haec coram. Hirtii librum, ut facis, divulga. De Philotimo idem et ego arbitrabar. Domum tuam pluris video futuram vicino Caeſare. Tabellarium meum hodie exſpectamus. nos de Pilia et Attica certiores faciet.

CICERO ATTICO S.

48. DOMI te libenter eſſe *facile credo. ſed velim* ſcire, quid tibi reſtet, *aut iamne* confeceris. ego te in Tuſculano exſpecto, eoque magis, quod Tironi ſtatim te venturum ſcripſiſti, et addidiſti, te putare opus eſſe. ſentiebam omnino, quantum mihi praeſens prodeſſes; ſed multo magis poſt diſceſſum tuum ſentio. quamobrem, ut ante ad te ſcripſi, aut ego ad te totus, aut tu ad me: quod licebit.

CICERO ATTICO S.

49. HERI, non multo poſt quam tu a me diſceſſiſti, puto, quidam urbani, ut videbantur, ad me mandata, et literas attulerunt a C. Mario C. F. C. N. multis verbis agere mecum per cognationem, quae

mihi secum esset, per eum Marium, quem scripsissem, per eloquentiam L. Crassi, avi sui, ut se defenderem: causamque suam mihi perscripsit. rescripsi, patrono illi nihil opus esse, quoniam Caesaris, propinqui eius, omnis potestas esset, viri optimi, et hominis liberalissimi: me tamen ei fauturum. O tempora! fore, cum dubitet Curtius consulatum petere? Sed haec hactenus. De Tirone, mihi curae est. sed iam sciam, quid agat. heri enim misi, qui videret: cui etiam ad te literas dedi. Epistolam ad Caesarem tibi misi. horti quam in diem proscripti sint, velim ad me scribas.

CICERO ATTICO S.

50. UT me levarat tuus adventus, sic discessus afflixit. quare cum poteris, id est, cum Sexti auctioni operam dederis, revises nos. vel unus dies mihi erit utilis; quid dicam, gratus? ipse Romam venirem, ut una essemus, si satis consilium quadam de re haberem.

CICERO ATTICO S.

51. TIRONEM habeo citius, quam verebar. venit etiam Nicias; et Valerium hodie audiebam esse venturum. quamvis multi sint, magis tamen ero solus, quam si unus esses. sed exspecto te, a Peduceo utique. tu autem significas aliquid etiam ante. verum id quidem, ut poteris. De Virgilio, ut scribis. hoc tamen velim scire, quando auctio. Epistolam ad Caesarem mitti, video tibi placere. quid quaeris? mihi quoque hoc idem maxime placuit, et eo magis, quod

nihil est in ea, nisi optimi civis; sed ita optimi, ut tempora, quibus parere omnes πολιτικοι praecipiunt. sed scis, ita nobis esse visum, ut isti ante legerent. tu igitur id curabis. sed, nisi plane iis intelliges placere, mittenda non est. id autem utrum illi sentiant, anne simulent, tu intelliges. mihi simulatio pro repudiatione fuerit. τετο δεμνια ὁση. De Caerellia quid tibi placeret, Tiro mihi narravit: debere, non esse dignitatis meae: perscriptionem tibi placere: hoc metuere, alterum in metu non ponere. sed et haec, et multa alia coram. sustinenda tamen, si tibi videbitur, solutio est nominis Caerelliani, dum et de Metone et de Faberio sciamus.

CICERO ATTICO S.

52. L. TULLIUM Montanum nosti, qui cum Cicerone profectus est. ab eius sororis viro literas accepi, Montanum Planco debere, quod praes pro Flaminio sit, H-S xxv: de ea re nescio quid te a Montano rogatum. sane velim, sive Plancus est rogandus, sive qua re potes illum iuvare, iuves. pertinet ad nostrum officium. si res tibi forte notior est, quam mihi; aut si Plancum rogandum putas: scribas ad me velim; ut, quid rei sit, et quid rogandum, sciam. De epistola ad Caesarem quid egeris, exspecto. De Silio non ita sane laboro. tu mi aut Scapulanos, aut Clodianos efficias necesse est. sed nescio quid videris dubitare de Clodia; utrum, quando veniat, an sintne venales? Sed quid est, quod audio, Spintherem feciſſe divortium? De lingua Latina securi es animi, dices, qui talia conscribis: απογραφα

ſunt : minore labore fiunt : verba tantum affero, quibus abundo.

CICERO ATTICO S.
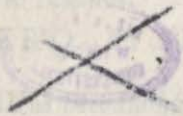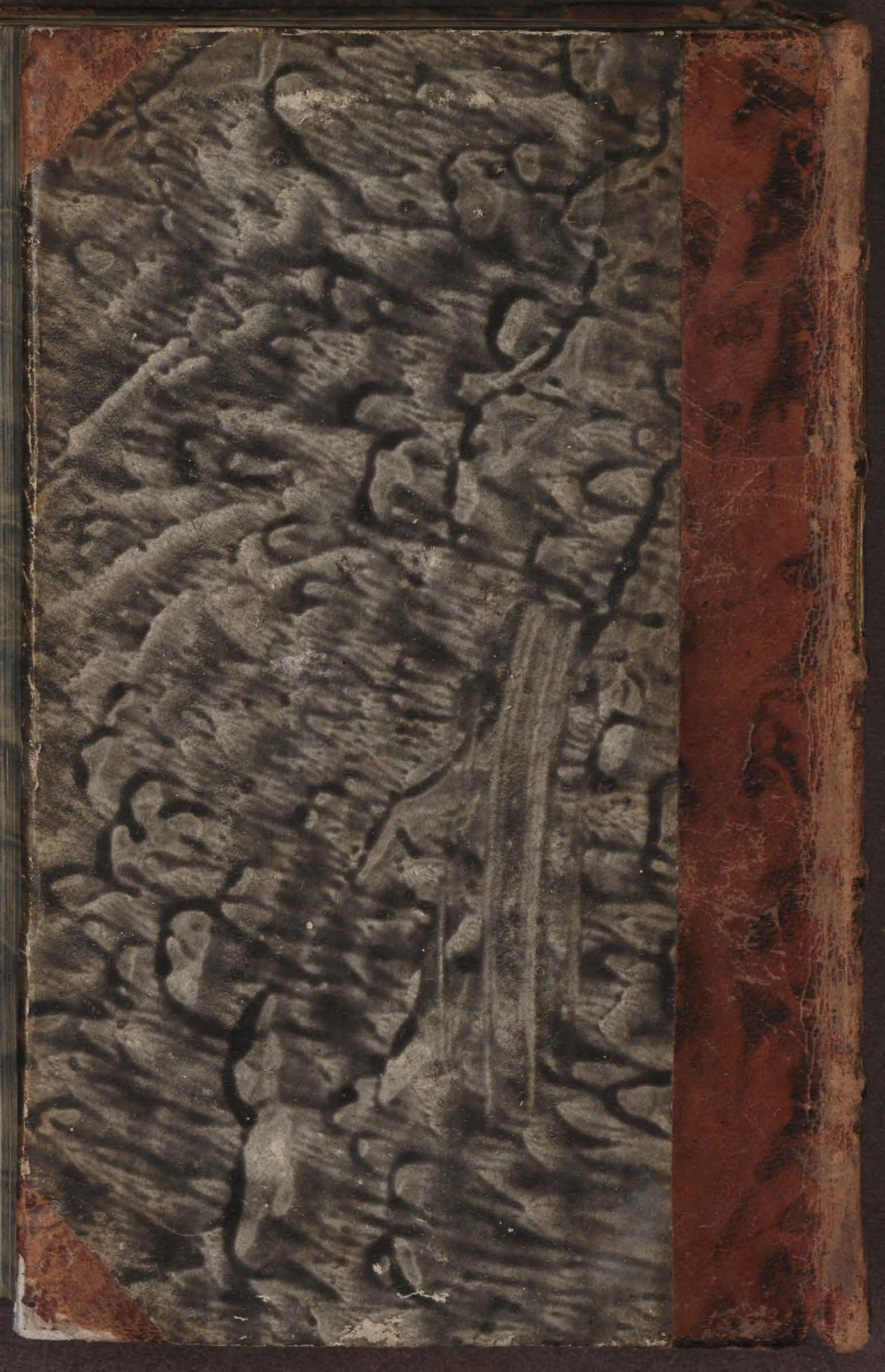
53. EGO, etſi nihil habeo, quod ad te ſcribam, ſcribo tamen, quia tecum loqui videor. Hic nobiscum ſunt Nicias et Valerius. hodie tuas literas exſpectabamus matutinas. erunt fortaſſe alterae poſtmeridianae, niſi te Epiroticae literae impedient; quas ego non interpello. Miſi ad te epiſtolas ad Marcianum et ad Montanum. eas in eundem faſciculum velim addas, niſi forte iam dediſti.